

TAMÁS BÁTYA KUNYHÓJA

ÍRTA
HARRIET BEECHER STOWE

ANGOLBÓL ÁTDOLGOZTA
Dr. DARVAI MÓRIC

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2016
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5572-66-1 (online)
MEK-15269

TARTALOM

I. FEJEZET. EGY EMBERBARÁT.	XX. FEJEZET. TOPSY.
II. FEJEZET. AZ ANYA.	XXI. FEJEZET. KENTUCK.
III. FEJEZET. FÉRJ ÉS APA.	XXII. FEJEZET. A FŰ KIASZIK, A VIRÁG ELHERVAD.
IV. FEJEZET. EGY EST TAMÁS BÁTYA KUNYHÓJÁBAN.	XXIII. FEJEZET. HENRIK.
V. FEJEZET. MIT ÉREZ AZ ÉLŐ JÓSZÁG, HA GAZDÁT CSERÉL?	XXIV. FEJEZET. BALSEJTELMEK.
VI. FEJEZET. FELFEDEZÉS.	XXV. FEJEZET. HALÁL.
VII. FEJEZET. AZ ANYA KÜZDELME.	XXVI. FEJEZET. ÚJRA EGYÜTT.
VIII. FEJEZET. ELIZA ÜLDÖZŐI.	XXVII. FEJEZET. VÉDELEM NÉLKÜL.
IX. FEJEZET. MELYBŐL KITETSIK, HOGY A SZENÁTOR IS CSAK EMBER.	XXVIII. FEJEZET. A RABSZOLGAVÁSÁR.
X. FEJEZET. A VÁSÁROLT JÓSZÁG ELSZÁLLÍTÁSA.	XXIX. FEJEZET. HAJÓN.
XI. FEJEZET. AZ ÉLŐ ÁRÚ MEGBOTRÁNKOZTATÓ KEDÉLYÁLLAPOTBAN.	XXX. FEJEZET. SZOMORÚ HELY.
XII. FEJEZET. TÖRVÉNYES VÁSÁRI JELENETEK.	XXXI. FEJEZET. CASSY.
XIII. FEJEZET. A QUAKERTELEP.	XXXII. FEJEZET. A QUADRONNÓ TÖRTÉNETE.
XIV. FEJEZET. EVANGELINA.	XXXIII. FEJEZET. EMMELINE ÉS CASSY.
XV. FEJEZET. TOM ÚJ GAZDÁJÁRÓL ÉS EGYEBEKRŐL.	XXXIV. FEJEZET. SZABADSÁG.
XVI. FEJEZET. ST. CLARE HÁZÁBAN.	XXXV. FEJEZET. A GYŐZELEM.
XVII. FEJEZET. A SZABAD EMBER VÉDEKEZÉSE.	XXXVI. FEJEZET. A HADICSEL.
XVIII. FEJEZET. MISS OPHELIA TAPASZTALATAI ÉS NÉZETEI.	XXXVII. FEJEZET. A VÉRTANÚ.
XIX. FEJEZET. MISS OPHELIA TOVÁBBI TAPASZTALATAI.	XXXVIII. FEJEZET. AZ IFJÚ ÚR.
	XXXIX. FEJEZET. A KÍSÉRTET.
	XL. FEJEZET. BEFEJEZÉS.

I. FEJEZET. EGY EMBERBARÁT.

Kentucky állam P. városában, február hó egyik fagyos napjának késő délutáni órájában, két úri ember borozgatott egy szépen berendezett ebédlőben. Szolga nem volt jelen; a szorosan egymás mellé tolt székeken ülő két gentleman valamit nagyon komolyan látszott tárgyalni.

Úri embereket emlegettünk, de a beszélgetők egyikére, ha jól vizsgálták, nem illett ez az elnevezés. Kurta, zömök ember volt, finomság nélküli, közönséges arcvonásokkal és azzal a kérkedő és követelő modorral, mely jellemző oly alacsony sorsú emberre nézve, ki könnyökkel dolgozva tör magának utat embertársai között. Nagyon cifrán volt felöltözve, tarka mellényt viselt és sárgapettyes kék nyakravalót, mely - az egész külső megjelenéssel összhangzón - feltűnő csokorba volt kötve. Nagy durva kezének ujjait számos gyűrű fődte; nehéz arany óraláncán csodálatos nagyságú függők csüggték, melyekkel a beszéd hevében látható megelégedéssel babrálni szokott. Társalgási nyelve hadi lábon állt Murray nyelvtanával és helyelközzel bizonyos erőteljes kifejezéseket használt, melyeknek idézésétől tartózkodnunk kell.

Társas, Mr. Shelby már igazán gentlemannak látszott. A ház berendezése is és minden tárgy, amely a néző szemébe ötlött, jólétre, sőt gazdagságra mutatott.

«Én ilyen módon ütném nyélbe a dolgot», szólt Mr. Shelby.

«Ilyen alkura nem állhatok rá, valóban nem», válaszolt a másik, és egy pohár bort emelt szeme és az ablak közé.

«No de tény, Haley, hogy Tom nem közönséges fickó; bizonyára bárhol megér ennyit; - állhatatos, becsületes, tehetséges, rendben tartja egész gazdaságomat.»

«Becsületes, úgyse bár, amennyire négyertől telik», szólt Haley és egy pohár brandyt töltött magának.

«Nem, komolyan mondom. Tom jólelkű, állhatatos, értelmes, vallásos ember. Négy éve, hogy komoly meggyőződésből hívó keresztény, és ez idő óta mindenemet, amivel bírok, rábízam, pénzemet, házamat, lovaimat, - szabadon hagyom járni, kelni és mindenben igaznak és egyenesnek találtam.»

«Vannak emberek, akik nem hiszik, hogy léteznek vallásos négerek», szólt Haley jelentős kézmozdulattal. «Én különben becsülöm a vallásos szellemet a négernél, ha hamisítatlan portéka.»

«Hát Tom oly igazán vallásos, mint bárki a világon. Múlt őszi is elküldtem Cincinnatiba, hogy onnét 500 dollárt hozzon el nekem. 'Tom, mondtam neki, én bízom benned, mert kereszténynek tudlak, - hiszem, nem csalsz meg.' Vissza is jött Tom, mint előre láttam. Beszéli, hogy néhány gaz fickó kérdezte tőle, miért nem szökik Kanadába. 'Nem tehetem,' mondta ő, 'mert gazdám megbízik bennem.' Később ezt nekem visszamondták. Mondhatom, sajnálom, hogy Tomtól válnom kell. Ha önben egy szikra lelkiismeret van, Haley, az egész adósság fejében beéri Tommal.»

A kalmár erre csak egy sóhajtással felelt és még egyszer brandyt töltögetett magának.

«Nos, hát hogyan alkuszunk, Haley?» kérde Mr. Shelby kelletlen szünet után.

«Talán akadna egy fiú vagy egy leány, ráadásul Tom mellé...»

«Hm! nem nélkülözhetek senkit. Az igazat megvallva, csak a kérlelhetetlen szükség kényszerít, hogy valakit eladjak. Nem szeretek túladni embereimen, így áll a dolog.»

Épp ekkor kinyílt az ajtó és egy quadron-fiúcska, tán négy-öt éves, lépett a szobába. Valami feltűnő szép és megnyerő volt megjelenésében. Fekete selymes haj fénylő fürtökben környezte kerek, gödrös arcát, nagy fekete szemei tüzes és mégis lágy tekintetet löveltek ki a hosszú szempillák mögül, amint kíváncsian kandikált a szobába: Skarlát ruhájában és sárga pléddel a vállán bizonyos komikus biztonsággal lépett fel, minden szégyenlőssége mellett, jeléül annak, hogy gazdája dédelgetni és figyelemben részesíteni szokta.

«Nosza, Jim Crow!» kiáltá Mr. Shelby, egyet fütytyentve és egy fürt szőlőt dobálva feléje; «ez fogd meg!»

A gyerek a préda után iramodott, ahogy erejétől telt, gazdája pedig nevette.

«Gyere ide, Jim Crow», szólta az utóbbi.

A gyerek odament és a gazda megveregette a fürtös fejcskáját és megcsípte az állát.

«Most Jim, mutasd ennek az úrnak, hogy tudsz táncolni és énekelni.»

A fiú szép, csengő hangon belekezdett a négerek egyik vad, furcsa énekébe, melyet számtalan komikus taglejtéssel kísért.

«Bravó!» kiáltotta Haley és egy negyed narancsot dobott oda a fiúnak. «Pompás fickó! Tudja mit?» tevé hozzá, Mr. Shelby vállát megveregetve, adja ide ezt a fiút is - és áll az alkú. Ez bizonyára a legjobb megoldás!»

Ebben a pillanatban halkán kinyitotta valaki az ajtót és belépett a szobába egy fiatal quadron-asszony, tán 25 éves.

Az első tekintettel a gyermek anyjára lehetett benne ismerni. Ugyanaz a sötét szem, hosszú pillákkal, ugyanazok a gödröcskék és selymes hajfürtök. Élénk pír futotta el barna arcát, midőn az idegen merész és leplezetlen csodálattal nézte őt. Ruhája a lehető legcsinosabb szabású volt és előnyösen kiemelte kellemes külsejét, melyet a kalmár gyakorlott szeme egyetlen gyors pillantással igaz értéke szerint becsült meg.

«Mi az, Eliza?» kérde Shelby, midőn a nő megállt és tétovázva nézett reá.

«Harryt kerestem, Sir»; és a gyerek feléje rohant.

«No hát vidd magaddal», mondta Mr. Shelby. És hamar kiosont a fiatal nő, karjain vive gyermekét.

«Jupiterre!» szólta a kalmár leplezetlen bámulattal, «ez aztán az árúcikk! Ez a leány Új-Orleansban vagyont érne; láttam már, hogy ezer dollárnál is többet adtak olyan lányért, ki cseppet sem volt csinosabb. Nos, hogyan alkuszunk meg e leányra, mennyit adjak érte, mennyit kér ön?»

«Mr. Haley, ő nem eladó», szólta Shelby; «a feleségem ide nem adja, még annyi aranyért sem, amennyit nyom.»

«Ej, ej, a nők azért szoktak így beszélni, mert nem tudnak számolni. De csak meg kell nekik magyarázni, hány órát, kalaptollat és ékszert kapni annyi aranyért, amennyit egy ily leány nyom...»

«Mondom önnek, Haley, erről szó sem lehet. Azt mondom, hogy nem és nem akarom», szólta Shelby határozott hangon.

«De hát legalább a fiút megkapom?» szólta a kalmár, «meg fogja engedni, hogy eleget kínáltam érte.»

«Valóban, nem szívesen adnám el» szólt Mr. Shelby elgondolkozva, «úgy áll a dolog, hogy én emberbarát vagyok és ocsmánynak találnám, hogy a gyermek elszakíttassék az anyjától.»

«Ah, igen, teljesen értem. Nagyon kellemetlen a fehérréppel kikezdeni. Én is gyűlölöm a nyafogást, siránkozást. Szörnyű kellemetlen; de én tudom a módját, kikerülök az ilyeneket. Hátha az asszony egy napra, egy hétre elutaznék? Elvégezzük csendben a dolgot, mielőtt hazajő az anya. Aztán az ön felesége kibékítené őt egy pár fülbevalóval vagy egy új ruhával.»

«Attól tartok, nem sikerül.»

«Az Isten áldja meg, miért nem? Ezek a néger teremtmények nem olyanok, mint a fehérek. Sokat elviselnek, csak bánni tudjon velök az ember. Persze, azt állítják,» folytatta Haley látszólag nyílt és bizalmas modorban, «hogy a rabszolgakereskedés keményszívűvé teszi az embert; de én ezt nem tapasztaltam soha. Tény azonban, hogy én sohasem jártam el úgy, ahogy bizonyos emberek úzik a kereskedést. Mindig legjobb, ha az ember humánus módon jár el; az én tapasztalatom legalább az.»

És a kalmár, székében hátradőlve, keresztbe fonta karjait és oly erényes arcot vágott, mintha egy második Wilberforce volna.

«Szerencsés dolog, ha valaki meg van elégedve magával», szólt Mr. Shelby vállát vonogatva s nem titkolhatva, hogy kellemetlenül érinti az, amit hallott.

Egy darabig hallgattak mindketten; aztán Haley kezdte újra: «Nos, mit szól az alkuhoz?»

«Meg fogom gondolni a dolgot és a feleségemmel is beszélek», szólt Mr. Shelby.

«Jó, jó, de énnekem nagyon sietős a dolgom és szeretném mentül hamarább tudni, hányadán vagyok», szólt a másik, felkelve és felöltőjébe bújva.

«Látogasson meg ma este, hat és hét között és akkor majd feleletet mondhatok», szólt Mr. Shelby és a kalmár mély hajlongással távozott.

«Szerettem volna a lépcsőn letaszítani a fickót», mormogta Mr. Shelby magában, midőn az ajtó be volt zárva. «Mily szemtelen, biztos hangon beszélt! De tudja is, mennyire előnyben van fölöttem. Ha ezelőtt valaki azt mondta volna nekem, hogy én Tomot a délvidéki rabszolgakereskedők valamelyikének el fogom adni, azt feleltem volna: „Nem vagyok én kutya, hogy így tegyek.” És most mégis csak úgy lesz, amennyire láthatom a jövőt. És Eliza fiát is! Tudom, a feleségem lármát fog csapni ezért és bizonyára Tom miatt is. Hej, beh nagy baj, ha el van adósodva az ember! A fickó tudatával bír annak, hogy előnyben van s fel akarja ezt használni.»

Mr. Shelby jószívű és barátságos ember volt és elnézőn viselkedett egész környezete iránt. Soha el nem mulasztott semmit, ami a jószágán levő négerek jólétét előmozdíthatta. De nagy spekulációkba bocsátkozott és ennek folytán nyomasztó pénzkötelezettségeket vállalt; váltói pedig nagyrészt Haley kezébe kerültek. Ez a kis magyarázat a fent leírt párbeszéd kulcsát szolgáltatja.

Véletlenül megesett, hogy Eliza az ajtóhoz közeledve meghallott annyit, hogy a kalmár valakiért pénzt kínált. Szeretett volna az ajtónál megállni és hallgatózni, de éppen hította úrnője és kénytelen volt elsietni.

Mégis úgy rémlett előtte, hogy az ő fiáért kínált pénzt a kalmár. Nem csalódott-e? Szíve hangosan dobogott; önkénytelenül oly erősen magához szorította a fiúcskát, hogy ez bámulva nézett arcába.

«Eliza, lányom, mi lelt téged», kérdezte az úrnő, mikor Eliza mindenfélét feldöntött és szórakozottságában a szekrényből a hálóköntöst vette ki a kért selyemruha helyett.

Eliza összerezett. «Óh Missis!» csak ennyit mondott, sírásra fakadva leült és hangosan zokogott.

«Ej, Eliza, gyermek! mi bajod?» kérdezte az úrnő.

«Óh Missis, Missis, volt itt egy rabszolga-kereskedő és beszélt az úrral az ebédlőben; én hallottam.»

«És ha beszélt is, te együgyű gyermek...»

«Óh Missis, feltételezhető-e, hogy az úr eladhassa Harrymat?» És a szegény teremtmény székre dőlve görcsösen zokogott.

«Hogy eladja? Nem, te bohó asszonyka! Jól tudod, hogy gazdád nem áll szóba a délvidéki rabszolgakereskedőkkel és nem szándékozik szolgálai bármelyikét is eladni, amíg jól viselik magukat. Aztán, te bohó, ki gondolna arra, hogy éppen a te Harrydat vásárolja meg? Azt hiszed, az egész világ olyan nagyra van vele, mint te, kis libácska? No, ne szomorkodjál; kapcsolj be a ruhámat és máskor ne hallgatózzál az ajtónál.»

«De úgy-e, Missis, *Ön* sohasem adná beleegyezését, hogy - hogy -»

«Ostobaság, gyermek! persze, hogy nem. Hogy beszélhetsz ilyeneket? Épp oly joggal hihetnéd, hogy a magam gyermekét akarnám eladni. De igazán, Eliza, már túlságosan büszke vagy erre a kis fiúra. Amint valaki bekukkant az ajtón, már azt hiszed, meg akarják venni fiacskádat.»

E nyilatkozattól megnyugtatta, fürgén és ügyesen segédkezett Eliza úrnőjének öltözködésénél és nemsokára már maga is nevette előbbi aggodalmait.

Mrs. Shelby értelmi és erkölcsi tekintetben is kiváló hölgy volt. Férje, nem lévén saját erős vallásos meggyőződése, az asszonyét nagy tiszteletben tartotta és általában neje véleményére sokat adott. A kalmárral folytatott beszélgetés után is legnagyobb gondot az okozott neki, hogy a tervbe vett üzletet nejjével közölnie, ennek ellenvetéseivel szembeszállnia kell. Eddig azonban Mrs. Shelby mit sem tudott férje pénzzavaráról és teljesen őszinte volt, midőn nem adott hitelt Eliza aggodalmainak. Sőt egészen el is feledte a dolgot és mivel egy esti látogatást akart tenni, csupán az erre szükséges előkészületekkel foglalkozott.

II. FEJEZET. AZ ANYA.

Elizát gyermekkorától az úrnője nevelte fel, ki őt mint kedvencét dédelgette és kényeztette. Az úrnő oltalma és felügyelete alatt Eliza nem volt kitéve azoknak a kísértéseknek, melyek a szépséget a rabszolganőkre nézve oly veszélyes adománnyá teszik. Egy megnyerő és tehetséges mulattnak lett nejevé, Harris Györgynek, ki egy szomszéd birtokos jószágán mint rabszolga élt. Ezt a fiatal embert gazdája bérbe adta és egy zsákvásongyárban dolgoztatta. Itt György ügyességével a legelső helyre küzdötte fel magát; sőt gépet talált fel, mellyel a kendert tisztították s ezzel valóságos mechanikai lángész jelét adta. Mint csinos és jómodorú embert, a gyárban mindenki szerette. Minthogy azonban a törvény szerint ez az ifjú nem ember volt, hanem birtoktárgy, minden fényes tehetsége a közönséges zsarnoki gazda kényé- nek szolgált. Ez az úri ember a találmány hírére átlövagolt a gyárba, hogy lássa, mit eszelt ki az ő intelligens ingójószág. A gyártulajdonos nagy örömmel fogadta és szerencsét kívánt neki nagyszerű rabszolgájához.

A gyár gépezetét György mutatta be, ki fellelkesülve oly ügyesen beszélt, oly önérzetesen viselte magát, oly szép és férfias jelenség volt, hogy gazdája, bosszúságára, kénytelen volt őt magánál különbnek elismerni. De mire való is volt az, hogy rabszolgája elment a szomszédba gépeket feltalálni, urakkal egy sorban, emelt fővel járkálni? Majd véget vet ő annak. Hazaviszi, kasza-kapára fogja, majd meglátja, akkor is oly büszke lesz-e György. Csak elbámult a gyáros és minden munkása, mikor György ura elkérte az utóbbiért járó bért és kijelentette, hogy rabszolgáját hazaviszi.

«De Mr. Harris,» próbálta ellenvetni a gyáros, «nem kissé elhamarkodott dolog ez?»

«Micsoda? Nem az *enyém* ez az ember?»

«Mi szívesen adunk nagyobb bért érte.»

«Nem alkuszunk, uram. Nem kényszeríthet senki, hogy munkaerőt bérbe adjak, ha nekem nem tetszik.»

«De láthatja, uram, hogy György a gyárimunkában különös arravalóságot tanúsít.»

«Megengedem, de soha sem adta képesség jelét, ha én fogtam valami munkára; biztosítom.»

«De csak gondolja meg, hogy gépfeltaláló!» Az egyik munkásnak ez volt nem éppen szerencsés megjegyzése.

«Oh igen, gépet talált fel, hogy ne kelljen dolgozni, úgy-e bár? Persze, hogy feltalálta, bármely néger feltalálna ily gépet. Ők maguk is csak munkamegtakarításra való gépek mindannyian. No, csak előre, hazafelé!»

György megdermedve hallotta e váratlanul kimondott ítéletet oly hatalomtól, melynek ellent nem állhatott. Karjait összefonta, összeszorította ajkát, de a keserűség vulkánja tombolt keblében. Sebesen lélegzett és nagy, sötét szeme villámlott. Veszélyes kifakadásának elejét vette a nyájas gyáros, ki karját érintve, ezt súgta:

«Engedj, György; most kövesd őt, majd igyekszünk segíteni rajtad.»

Györgyöt hazavitték és a legdurvább mezei munkára kényszerítették. Volt annyi önuralma, hogy minden tiszteletlen szót magába fojtson, de villámló szeme, komor arca oly természetes beszéd volt, mely magában eleget mondott.

Abban a boldog időben, melyet György a gyárban töltött, történt az is, hogy Elizával megismerkedett és házasságra lépett. Két éven át a házastársak gyakran találkoztak, boldogságukat nem zavarta más, mint két csecsemőjük kora elhunyt. A kis Harry születése után Eliza ismét egészen boldognak érezte magát addig, míg férjét el nem szakították a barátságos gyárostól, hogy törvényes tulajdonosának vasuralma alá vessék.

A gyáros szavának állott, egy-két hét múlva meglátogatta Mr. Harrist és abban a hiszemben, hogy most már az első harag lelohadt, mindent elkövetett, hogy Györgyöt visszanyerhesse.

«Kár erről tovább is beszélni,» volt a mogorva válasz, «tudom én, mi van érdekemben, uram».

«Világért sem avatkozom dolgaiba, Sir. Én csak azt hittem, hogy előnyösnek találhatná emberét a felajánlott feltételek mellett átengedni.»

«Oh, én átlátok a szitán. Láttam és hallottam, amint összesúgtak, mikor elvittem őt a gyárból; de velem nem lehet így elbánni. Szabad országban élünk, Sir; ez az ember az enyém és én azt teszem vele, mit akarok, - eddig van, la!»

És így elenyészett György végső reménye, egyéb nem várt reá, mint keserves fáradság és testi munka, ezer metsző kínzással és méltatlansággal, mit csak a zsarnok találékonysága kieszelhet.

Egy igen emberszerető jogtudós azt mondta: «Rosszabbat már nem tehetnek senkivel, mintha felakasztják.» Nem áll, lehet még ennél sokkal rosszabb is, amit az embernek el kell túrnia.

III. FEJEZET. FÉRJ ÉS APA.

Mrs. Shelby látogatóba kocsizott és Eliza éppen nézte a távozó hintót, midőn egy kéz érintette vállát. Visszafordult, vidám mosoly villant meg arcán és szemei felragyogtak.

«György, te vagy? Hogy megijesztettél! Mennyire örvendek jöttednek! Missis egész délutánra elment; gyere hát velem kis szobámba, az egész időt együtt tölthetjük.»

E szavakkal férjét a verandára nyíló csinos kis szobába vezette, ahol rendesen varrogatni szokott s úrnője hívását is hallhatta.

«Mennyire örvendek! - miért nem mosolyogsz? Nézd csak Harryt, hogy megnőtt! Úgy-e szép?» kérde Eliza és félresimítva a fiúcska hosszú fürtjeit, csókot nyomott arcára.

«Bár sohasem született volna!» mondá György keserűn. «Bár én se születtem volna!»

«György! György! hogy beszélhetsz így? Micsoda rémítő dolog történt vagy fog történni? Hisz a legújabb időig oly boldogak voltunk.»

«*Voltunk*, édesem,» válaszolt György. Azután térdére ültetve gyermekét, figyelmesen nézte annak sugárzó fekete szemét és kezével megsimogatta hosszú fürtjeit.

«Egészen olyan, mint te vagy, Eliza, és te a legszebb nő vagy, akit valaha láttam, és a legjobb is, kinél jobbat nem is kívánok ismerni, de én azt óhajtom, bár sohase láttuk volna egymást.»

«Oh, György, hogy beszélhetsz ilyeneket?»

«Igen, Eliza, nyomorúság, nyomorúság, nyomorúság! Én szegény, nyomorult, elhagyott, kényszermunkára ítélt ember vagyok. Titeket is örvénybe rántalak magammal. Mit ér így az élet? Bár halva volnék!»

«Oh, kedves György, ez már igazán gonosz beszéd. Tudom, kemény gazdád van, de kérlek, légy türelemmel.»

«Türelemmel! Nem voltam én elég türelmes? Szóltam-e csak egy szót is, mikor elvitt arról a helyről, ahol mindenki szeretett? Neki adtam volna minden centet, amelyet szereztem és mindenki azt mondta, hogy jól végzem munkámat.»

«Valóban borzasztó,» szólt Eliza, «de jól tudod, hogy ő mégis csak urad!»

«Uram? és ki tette urammá? Erre gondolok és sokszor. Mi joga van hozzám? Ember vagyok, mint ő, nálánál külön ember. Jobban értek az ügyek intézéséhez, jobban olvasok, szebben írok és mindent magam tanultam meg, neki semmit sem köszönök. Megtanultam akarata ellenére - és most mi joga van, hogy engem igavonóvá tegyen, hogy elvonjon oly dologtól, melyet nála jobban végzek és oly munkára fogjon, melyet akármilyen ló is elvégezhet. Azt mondja, hogy meg akar alázni és a legkeményebb, legalacsonyabb, legpiszkosabb munkára kényszerít - szántszándékkal!»

«György, György, te megijesztesz. Félek, hogy valami borzasztóra készülsz. Nem csodálkozom felháborodásodon, de oh vigyázz, az én kedvemért, Harry kedvéért.»

«Én vigyázok és türelmes vagyok, de helyzetem mind tűrhetetlenebbé válik. Minden alkalmat felhasznál ő, hogy sértsen és kínozzon...»

«Oh, édesem, mit tegyünk?» kérde Eliza bánatos hangon.

«Tegnap történt, mikor köveket raktam a szekérre, Tom ifjú úr mellettem állt és oly közről pattogtatta az ostort, hogy a szegény ló megijedt. A legudvariasabban kértem, ne tegye, de ő

csak azért is. Újra kértem, de ő akkor ellenem fordult és ütni kezdett. Megfogtam a kezét és erre ő kiabált és rúgott, azután az atyjához futott és azt mondta neki, hogy bántom. A dühöngő apa engem egy fához kötött, vesszőket vágott le az ifjú úrnak és meghagyta ennek, hogy addig üssön, míg bele nem fárad. És a fiú meg is tette. No, de még eszébe juttatom egyszer!»

És a fiatal ember homloka elborult; szemében oly tűz lángolt, mely remegésbe ejtette nejét. «Ki tette ezt az embert urammá? ezt szeretném én tudni,» kezdé újra.

«Én,» úgyszólt Eliza szomorún, «mindig abban a hiszemben voltam, hogy szót kell fogadnom uramnak és úrnőmnek, mint igaz keresztényhez illik.»

«Ennek van némi értelme a te esetedben; úgy neveltek téged, mintha saját gyermekük volnál; tápláltak, ruháztak, kényeztettek és tanítottak; jó nevelésben részesültél; van tehát okuk, hogy hozzád igényt tartsanak. De engem rugdostak, ütlegettek, szidtak, a legjobb esetben pedig magamra hagytak. Hát mivel tartozom én bárkinek is? Százszor megszolgáltam azt, amibe kerültem. Én nem akarok tovább tűrni, nem *akarok*.» És dühös tekintettel rázta ökleit.

Eliza remegve hallgatott; még nem látta férjét ily felindulásban.

«Emlékszel, hogy nekem adtad a kis Carlo kutyát; ez a szegény állat volt egyedüli vigaszom. Mellettem aludt éjjelenként, nappal pedig követett és mindig úgy nézett rám, mintha értené gondolataimat. A minap éppen etettem a konyha hulladékaival, midőn arra jött az úr és azt mondta, hogy az ő megkárosításával táplálom a kutyát és nem engedhető meg minden négernek, hogy kutyát tartson; kössek követ Carlo nyakába és dobjam a tóba.»

«Talán csak nem tetted meg, György?»

«Én nem; de megtette ő. Tommal együtt kövekkel dobálta a vízbefúló szegény párát. Engem, mert nem segítettem nekik, megkorbácsoltak. Nem bánom én; a veréstől, majd meglátja az úr, meg nem juhászodom; majd megjön az én időm is, csak jól vigyázzon ő magára.»

«Mit szándékozol tenni? Csak semmi gonosztságot ne kövess el. Bízzál Istenben, ő el nem hagy.»

«Ezt könnyű mondani, ha az ember a kényelmes pamlagon vagy a hintóban ül, de legyen csak valaki az én bőrömben! Szeretnék én is jó lenni, de szívemet égeti a bánat, nem tudok kibékülni sorsommal. Te sem maradhatsz nyugodtan, ha elmondok mindent, amit mondhatok. Még nem tudsz mindent.»

«Még mi lehet hátra?»

«Nemrég azt mondta az úr, hogy bolond volt, mikor megengedte nekem, hogy én máshonnan nőüljek, hogy gyűlöli Mr. Shelbyt és egész pereputtyát, mert gőgös népség, mely őt lenézi; és azt is mondta, hogy engem oda nem ereszt többé, az ő jószágán új feleséget vegyek el s ott éljek. Tegnap világosan meghagyta, hogy Minát vegyem el és vele egy kunyhóba költözködjem, mert különben elad engem más gazdának, ki a folyón lefelé visz magával.»

«De hisz minket megesketett a pap, mintha fehérek volnánk,» mondá Eliza egyszerűségében.

«Nem tudod, hogy rabszolga nem köthet házasságot? Erre minálunk nincs törvény. Nem maradhatsz feleségem, ha ő el akar választani bennünket. Ezért kívánom, bár soha ne láttalak, bár soha ne születtem volna. Jobb volna ez mindkettőnknek, jobb e szegény gyermeknek. Ő is így járhat egykor.»

«Oh, de a mi urunk oly jószívű.»

«Igen, de ki tudja? ő meghalhat és ekkor a fiút eladhatják bárkinek. De most, Eliza,» folytatá szomorún a férj, «Isten veled, mennem kell.»

«Menned? Hová, György?»

«Kanadába,» felelt büszkén kiegyenesedve, «és ha ott leszek, majd kiváltalak. Ez az egy reményünk marad. Jóságos urad van, ő hajlandó lesz téged eladni. Megveszlek a fiúval együtt, ha Isten is úgy akarja.»

«Oh rettenetes! Hátha elfognak?»

«Nem engedem, hogy elfogjanak. - Inkább meghalok! Szabad leszek, vagy meghalok!»

«Nem vetemedel öngyilkosságra?»

«Arra nincs szükség, hamarabb megölnek. Élve nem szállítanak le a folyón.»

«Oh György, az én kedvemért vigyázz magadra. Ne tégy semmi rosszat; ne emelj kezet magadra vagy másra. A kísértés nagy, de ne engedj annak. - Menned kell, de tedd vigyázva, okosan. Kérd Istent, hogy segítsen.»

«Halld tervemet, Eliza. Az úr engem közel ide, Mr. Symmeshez, ki egy mérföldnyire lakik tőletek, levéllel küldött. Talán számított is arra, hogy eljövök hozzád elpanaszolni bajaimat. Csak örvend, ha bosszúságot okozhat a Shelby-népségnek, amint ő nevezni szokta. Én innét hazamegyek, látszólag megnyugodva, mintha minden rendben volna, értsd meg jól. Minden előkészületet megtettem; vannak, akik segítenek. Egy szép napon azt fogják hallani rólam, hogy eltüntem. Imádkozzál értem, Eliza, téged talán meghallgat a jó Isten. És most, Isten veled!»

György megfogta Eliza kezét és szemébe nézett. Hallgatva álltak egymás mellett, azután búcsúszavakat váltottak és volt zokogás, keserves sírás. Azok búcsúznak így, kiknek reménye egymást viszontláthatni gyöngé, mint a pókfonál. És a férj és feleség útjai elváltak.

IV. FEJEZET.

EGY EST TAMÁS BÁTYA KUNYHÓJÁBAN.

Tamás bátya kunyhója szorosan gazdája háza mellett állott, előtte csinos kis gyümölcsös és veteményes kerttel, melyen látszott, hogy kitünően gondozzák. A ház egész homlokzatát felkúszó növények és virágok borították, eltakarva a faragatlan gerendákat, melyekből a kunyhó össze volt róva. Nyáron a kertben pompás díszvirágok nyíltak, melyek Chloe néni szívét örömmel és büszkeséggel töltötték el.

Lépünk be a lakásba. Az urasági lakban vége a vacsorának és Chloe néni, ki mint főszakácsnő felügyelt a főzésnél, alárendeltjeire bízva a mosogatást, eljött saját kényelmes otthonába, hogy öregének is vacsorát készítsen. Ő az, aki a tűzhely körül sürgölődik. Kerek, fekete az arca és oly fénylő, hogy arra a feltevésre jogosít, hogy tojásfehérjével kenték be. Csak úgy sugárzik róla a fejét borító, jól kikeményített tarka turbán alól a meglegedés; de valljuk meg, ez arcról az önérzet kifejezése sem hiányzik, mely meg is illeti az egész környék általánosan elismert legjobb szakácsnőjét.

A kunyhó egyik szögletében hófehér takaróval befödött ágy állt, mellette meglehetősen nagy szőnyeggel. Ez a szöglet mintegy *szalon* gyanánt szolgált, ahova a gyermekhadnak nem volt szabad lépnie. A másik szögletben sokkal szerényebb igényű ágy mindennapi használatra szolgált. A tűzhely fölött bibliai jeleneteket ábrázoló metszetek mellett Washington Györgynek színes arcképe díszelgett, melyen e hős, ha szeme elé kerül, bizonyára elbámult volna.

Egy durván összerótt padon a szögletben néhány gyapjas hajú, fénylő fekete szemű és kövér pofájú fiú nagy figyelemmel kísérte a járt tanuló *baby* első kísérleteit, melyek abban álltak, hogy feltápáskodott, egy pillanatig egyensúlyban maradt, aztán elvágódott, minden hasztalan próbálgatásával viharos tetszést aratva, mintha valami nagyon okos dolgot művelt volna.

A kissé ingatag lábú, a tűzhely elé húzott asztal meg volt terítve. Rikító színű csészék és tányérok mutatták, hogy lakoma készül. Ez asztalnál ült Tamás bátya, Mr. Shelby legjobb munkaereje, e történet hőse, termétes, szélesmellű, hatalmas alkatú férfiú, fénylő fekete színű, igazi afrikai vonású arcán a komoly és nyugodt józanság, valamint nagy nyájasság és jóakarát kifejezése honolt. Valami önérzetes és méltóságos volt egész modorában, de mások iránti bizalommal és alázatos egyszerűséggel párosulva.

E pillanatban egész figyelme egy előtte fekvő palatáblára volt fordítva, amelyre lassú vonásokkal néhány betűt igyekezett rajzolni György úrfinak, egy csinos, barátságos tizenhárom éves fiúnak felügyelete alatt, ki tanító-szerepének teljes méltósággal igyekezett megfelelni.

«Nem így, Tamás bátya - nem így», szólt élénken, amint a megszólított nagy gondosan balra kanyarította a g alsó részét, - «ez, lássa, q».

«No hát most jó lesz?» kérdezte Tamás bátya, ki tisztelettel, sőt bámulattal nézte a sok q és g betűt, melyet György oktatás végett a táblára firkált, majd vastag nehéz újjaival fogva a palavesszőt, türelemmel újrakezdte az írást.

«Chloe néni», szólt egyszerre György, «én hatalmasan megéheztem. Még nem kész a vacsora?»

Chloe néni most komolyan kezdett utána látni.

«Halljátok ti, Mócsi és Péter, félre az útból, ti niggerek! Kotródjál, Polly, cukrosom, mama valami jót ad mindjárt kis babyjának. Maga pedig, György úrfi hordja el azokat a könyveket, üljön le öreg férjem mellé, mindjárt feltálalom a kolbászt és a kalácsot is azonnal a tányérukba rakom.»

«Azt akarták, hogy otthon vacsoráljak», szolt György, «de én tudom, mitől döglük a légy és itt maradok, Chloe néni!»

«Jól teszi, édesem, jól teszi. Tudhatja, hogy az öreg néni a legjobb falatokat magának tartogatja. Csak hagyja ezt rám, menjen csak!»

Tréfás beszélgetés közben György úrfi odáig jutott, hogy már egyáltalában nem fért több a gyomrába; ennél fogva észrevette végre, hogy egy rakás gyapjas fejű, csillogó szemű gyerek éhesen nézi működését a szemben levő szögletből.

«Nesze nektek is, Mózsi, Peti», szolt oda és bőkezűen tört le nagy darabokat, miket közéjük dobott. «Nektek is kell, úgy-e? Nosza, Chloe néni, süssön nekik is kalácsot.»

György és Tamás bátya kényelmesen elhelyezkedtek a kandalló mellett; Chloe néni pedig, miután jó rakás kalácsot süttött, ölébe ültette kisdédét és felváltva, hol az ő, hol a maga száját tömte, de Mózsinak és Petinek is juttatott, kik persze jobbnak látták a maguk részét elköltsve az asztal alatt a földön hemperegni és egymást csiklandozni, alkalmilag a kicsikének lábujjait húzogatni. Majd kibujtak az asztal alól és édes szörppel jól bemázolt arcokkal és kezekkel nekiestek a babynak, nagyokat cuppantva rajta.

«Ki látott még ilyen kiállhatatlan fickókat?» szolt Chloe olyan hangon, mely tulajdonkép tetszést fejezett ki. Ezzel elővett egy régi, ilyen alkalmakra tartogatott törülközőt, kis vizet öntött reá a repedt teafazékból és kezdte lemosni a szörpöt a baby arcáról és kezéről. Mikor egészen fényes volt a gyermek arca, leültette őt Tamás bátya ölébe és leszedte az edényt az asztalról. A kicsike meghúzta atyja orrát, arcát karmolta és gyapjas hajába kövér kezecskéivel belemarkolt, amit különös örömmel látszott végezni.

«Ez aztán a gyerek», szolt Tom; felkapta, széles vállára ültette és kezdett vele ugrálni és táncolni, míg György úrfi tréfásan tollkésével fenyegette. Mózsi és Peti, kik ezalatt megmosakodtak, szintén ott termettek és ordítottak, mint a medvék. A vigalom tetőpontjára hágott, mindenki kiabált, ugrált és táncolt egészen a rogyásig.

«Reményilem, elég volt», szolt most Chloe néni, «Mózsi, Peti, mars az ágyba, mert mindjárt isteni tiszteletre fognak ide összegyűlni.»

«Oh, mama, mi nem akarunk lefeküdni, mi fent maradunk, míg az isteni tisztelet tart, az isteni tisztelet olyan érdekes! Nagyon szeretjük!»

«Tegyen kedvökre, Chloe néni», szolt bele György is, félrelökve a ládát, melybe a gyerekek feküdtek volna és Chloe néni örömmel jegyezte meg: «Legyen hát, talán hasznukra fog válni.»

Két üres hordót hengergettek ezalatt a konyhába, mindkét oldalon letett kövekkel elejét vették azok tovagurulásának és deszkákat helyeztek fölébök, fenekével felfelé fordítottak néhány teknőt és vedret, hozzávettek néhány roskatag széket és ezzel az előkészületek be voltak fejezve.

«György úrfi olyan szépen olvas; tudom, itt marad és olvas nekünk», szolt Chloe néni, «milyen érdekes lesz így!»

György szívesen beleegyezett; minden fiú kész bármely dologra, mely fontosságot ad személyének.

A szoba nemsokára megtelt mindenféle emberek tarka gyülekezetével. A nyolcvanéves pátriárkától kezdve a 15 éves fiúig és lányig képviselve volt ott minden életkor. Mindenekelőtt egy kis pletyka járt különféle tárgyakról. Nehányan az ájtatos hívek közül szomszédos családokhoz tartoztak, engedéllyel vettek részt az isteni tiszteletben és érdekes híreket hoztak arról, amit nálok otthon beszélnek és tesznek, mint magasabb körökben is szokásos.

Nemsokára kezdetét vette az ének, valamennyi jelenlevő szembetűnő örömére. Olykor orrukon át énekeltek, de ez sem ronthatta le a sok természetből szép hang, a hol vad, hol lelkes dallamok hatását. A szöveg vagy valami közönséges egyházi himnusz volt, vagy vadabb, határozatlan jellegű. Szó volt a Jordán partjairól, Kanaán mezejéről, az Új-Jeruzsálemről. És amint folyt az ének, néhányan nevettek, mások sírtak; olykor tapsoltak vagy egymással örvendő kezet fogtak, mintha már a túlsó partra értek volna.

György úrfi, kit erre különösen felkértek, szent János könyvének néhány fejezetét olvasta és - mivel anyjától jó vallásos nevelést nyert, magyarázatokkal kísérhette, melyekért bámulták a fiatalok és áldották az öregek. Általánosan úgy vélekedtek, hogy «egyházi férfiú sem csinálhatná jobban» és «valóban bámulatos».

Tamás bátya, ha vallásos dolgokról volt szó, az egész környékben patriarcha hírében állt. Oly tiszteletben tartották, mint valami lelkészt, és szent beszédeinek egyszerű, szívhez szóló és őszinte hangja finomabb nevelésű egyéneknek is épülést nyújtott volna. De különösen imák elmondásában volt kitűnő. Semmi sem múlhatta fölül ájtatos szavainak megható egyszerűségét, gyermekded komolyságát, a biblia nyelvezetéből merített kenetességét. És oly hatással voltak imái a hallgatóság áhítatos érzelmére, hogy minden oldalról feleltek szavára, mely majdnem elveszett a felszólalások zajában.

* * *

Mialatt a kunyhóban ez a jelenet folyt le, a kalmár és Mr. Shelby a már említett ebédlőben papírral és írószerekkel ellátott asztal mellett ültek. Mr. Shelby néhány csomag bankót olvasgatott és amint egy csomaggal végzett, odatolta a kalmárnak, ki azt szintén megolvasta.

«Rendben van,» szólta Haley «és most fogjunk az aláíráshoz.»

Mr. Shelby gyorsan magához húzta az adásvevési szerződést és kelletlen sietséggel írta alá.

«Úgy látszik, nem igen örvend e dolognak,» jegyezte meg a kalmár.

«Haley, reményelem, nem felejtí ígérétét. Becsületére fogadta, hogy nem adja el Tomot, ha nem tudja, kinek kezébe fog kerülni.»

«Elfelejte Ön is, éppen most.»

«Tudja jól, a körülmények *kényszerítettek* arra», válaszolt Mr. Shelby büszke hangon.

«Hátha én is ily kényszerhelyzetbe kerülök! De majd igyekszem neki jó helyet szerezni. Hogy én rosszul bánnék vele, attól nem kell tartania. Én hála Istennek, sohasem voltam kegyetlen.»

Mr. Shelbyt nem nagyon nyugtatták meg ez ígéretek, de szó nélkül engedte útjára a kalmárt és szobájába zárkózva, szivarra gyújtott.

V. FEJEZET. MIT ÉREZ AZ ÉLŐ JÓSZÁG, HA GAZDÁT CSERÉL?

A Shelby-házaspár a hálósobába tért éji nyugalomra. A férj karosszékebe vetette magát és a délutáni póstával érkezett leveleket olvasta, az asszony a tükör előtt kibontotta haját. Eliza, kinek arca sápadt és dült volt, felmentetett a ma éjjeli szolgálat alól és lefeküdhett.

«Mondd csak, Arthur,» kezdé Mrs. Shelby, ki volt az a közönséges ember, aki ma nálunk ebédelt?»

«Haley a neve,» válaszolt Mr. Shelby, ki kényelmetlenül fészkelődött székében és fel nem tekintett a levélről.

«Ugyan, mi dolga volt itten?»

«Üzleti összeköttetésbe léptünk nemrég Natchezben. Meghíttam ebédre, hogy számadásunkat rendbehozzuk.»

«Talán négerekkel kereskedik?» kérdezte Mrs. Shelby, ki bizonyos zavart vélt észrevenni férjén.

«Ej, kedvesem, hogy jut ez eszedbe?»

«Eliza mondta, ebéd után és nagy sírással, hogy egy kereskedővel beszéltem, ki pénzt kínált az ő fiáért. Nevetséges kis liba! De én megmondtam neki, hogy bolond, ha ilyet hisz és neked semmi dolgod efféle emberekkel. Persze, tudom, eszed ágában sincs, hogy valamelyik emberdet eladd és legkevésbé ilyen fickónak.»

«Édes Emilia, én mindig így gondolkoztam és beszéltem; de tény az, hogy körülményeim változtatásával lehetetlen lesz elkerülnöm... Kénytelen leszek néhány munkásomat eladni.»

«Annak a semmirekellőnek? Lehetetlen, Shelby, nem beszélhetsz komolyan.»

«Nagyon sajnálom, hogy igen. Megegyeztünk, hogy Tomot eladom.»

«Micsoda! a mi Tomunkat, ezt a jó, hűséges embert! Ki gyermekkorod óta hűségesen szolgált! Hisz te megígérted neki, hogy szabadon bocsátod; - mindketten százszor is beszélünk erről vele. *Most* már mindent el tudok hinni, azt is, hogy eladtad a kis Harryt, szegény Eliza egyetlen gyermekét.»

«No hát, ha mindent meg kell mondanom, úgy van. Megalkudtunk, mind Tomot, mind Harryt eladtam. Nem tudom, miért szidjanak engem, mintha valami szörnyeteg volnék, mikor csak olyant tettem, ami mindennap megtörténik.»

«De miért választottad ki valamennyi közül éppen ezeket? Miért adtad el éppen őt, ha már el kell adnod valakit?»

«Mert értük adnak legtöbbet, - ime, ez az oka. Különben mást szemelhetek ki, ha úgy tetszik. Haley magas árt ígért Elizáért.»

«A gazember!»

«Egy pillanatig se hallgattam arra, tekintettel a te érzelmeidre; nem is tenném, csak légy kis bizalommal irántam.»

«Bocsáss meg, édesem, hirtelenkedő voltam. Meglepett a dolog, nem voltam rá elkészülve. De legyen szabad közbenjárnom a két szegény áldozatért. Tom nemesszívű, hűséges ember, ha fekete is. Szentül hiszem, hogy kész, ha szükséges, életét feláldozni érted.»

«Tudom, de mi haszna? Nem segíthetek.»

«Miért riadnánk vissza anyagi áldozattól? Én kész vagyok a magam részéről is hozzájárulni,» szolt Mrs. Shelby, aranyórájához nyúlva. «Nincs valami értékes ékszerem, de nem mehetnék valamire ezzel az órával? Drága darab volt, mikor megvettük. Ha csak Eliza gyermekét megmenthetném, fölládoznék mindent, amim van.»

«Sajnálom, igen sajnálom, Emilia, de hiába minden. Úgy áll a dolog, hogy bevégzett ténnyel kell számolnunk. A szerződés, aláírva, Haley kezében van; örvendened kell, hogy nem jártunk még rosszabbul. Annak az embernek hatalmában állt mindnyájunkat tönkre tenni. Ha úgy ismernéd őt, mint én, átlátnád, mily kicsibe múlt, hogy nem úgy történt.»

«Olyan keményszívű?»

«Nem éppen kegyetlen, de érzéketlen. A saját anyját is eladná, ha megfelelő haszna volna.»

«És ez a nyomorult lesz a jó hűséges Tomnak és Eliza gyermekének ura?»

«Kedvesem, tényleg nehezemre esik ez nekem is; gondolni sem szeretek rá. Haley sürgeti az ügyet és holnap át akarja venni tulajdonát. Én korán reggel felnyergelem lovamat és ellovagolok. Én bizony nem nézhetem, mikor Tomot elviszik és te is jól tennéd, ha kikocsiznál és Elizát magaddal vinnéd. Végezzenek, mikor Eliza nem látja.»

«Nem, nem,» szolt Mrs. Shelby. «Én nem akarok cinkostárs lenni vagy segíteni e kegyetlen ügyben. Meg fogom látogatni szegény Tomot; Isten segítse e balsorsban. A mi Elizát illeti, gondolni sem merek rá.»

Valaki hallgatta ezt a párbeszédet, kire Mr. Shelby és neje nem is gondolt. Eliza, mikor úrnője az éji szolgálat alól felmentette, lázas izgatottságában elrejtőzött a hálószoba mellett és az ajtó hasadéknál hallgatózva, minden szót meghallott.

Mikor a beszélők szava elhangzott, Eliza ellopózkodott. Sápadtan, egész testében remegve, merev arcvonásokkal és összeszorított ajkakkal nem volt többé az eddigi szelíd és félénk teremtes. Óvatosan haladt tova, egy pillanatig hallgatózott úrnője ajtajánál, aztán megfordult és saját szobájába surrant. Ott az ágyon szunnyadt fiacskája; mosoly játszott derüs napsugárként rózsás arcán.

«Szegény fiú,» mondá Eliza magában, «eladtak! de az édesanyád még megment téged!»

Egy könnycseppje sem hullott a vánkosra. Egy darab papírosra ceruzával sietve e sorokat írta:

«Oh, Missis, drága Missis, ne tartson hálátlannak. Hallottam, mit beszéltek az úrral ma éjjel. Próbálok megmenteni fiamat; ezért nem érhet gáncs! Isten áldja és jutalmazza meg ezer jószágért!»

Gyorsan összehajtva és címirattal is ellátva levélkéjét, a szekrényből kisedte fia néhány ruhadarabját és a csomagot zsebkendővel dereka köré kötötte. Kissé nehéz volt az alvó gyermeket felköltetni, de felült az végtére és tarka papagályával játszott, mialatt anyja kalapot és kendőt vett magára.

«Hová mégy, mama?» kérdezte, midőn anyja ruhácskájával és sapkájával ágyához lépett.

«Csitt, Harry, nem szabad oly hangosan beszélni, mert meghallják. Egy gonosz ember el akarja vinni Harryt az anyjától, de ez nem engedi; feladja a ruhát és sapkát kis fiára és elszalad vele és a csúnya ember meg nem kaphatja.»

Karjára véve a kis fiút, kinyitotta a verendára nyíló ajtót és nesztelenül kiosont.

Ragyogó csillagfényű hideg éjszaka volt. Az anya szorosan beburkolta kendőjével a fiút, ki néma félelemmel nyakába csimpeszkedett.

Az öreg Bruno, az ujfundlandi kutya, halk morgással felkelt, mikor hozzá közel jöttek. Eliza halkan nevéen szólította és az állat, régi kényeztetett játszótársa, farkát csóválgatva, készült utánok menni. Megállt ugyan többször, amint a nő előre sietett és mintegy elgondolkozva, hol Elizát, hol a házat nézegette, de végtére mégis csak Eliza után ment. Pár perc alatt Tamás bátya kunyhójának ablakához értek; Eliza megállt és az ablaküvegen könnyedén kopogtatott.

Az isteni tisztelet sokáig tartott a kunyhóban és mint hogy azt követőleg még Tamás bátya egymagában is elég sokáig eldalolgatott, ennek következtében úgy ő, mint érdemes hitestársa most, midőn tizenkettő is elmúlt, még mindig ébren volt.

«Uram Istenem! mi ez?» riadt fel Chloe néni és sietve félrehúzta a függönyt. «Lelkemre, ez Lizzy. Öltözzél, öregem, hamar! Ime az öreg Brunó is kapargat künn. Nyissunk ajtót!»

Feltáruult az ajtó és a faggyúgyertya, melyet Tom hirtelen meggyújtott, a menekülő asszony sápadt arcába, vadul forgó sötét szemébe világított.

«Az Isten szerelmeért! Megijedek magától, Lizzy. Beteg, vagy egyéb lelte?» kérdezte Tom.

«Szököm, Tamás bácsi, Chloe néni. Viszem magammal gyermekemet. Az úr eladta!»

«Eladta!» visszhangozta a házaspár, rémülten felemelve karjait.

«Igenis, eladta!» ismétlé Eliza. «Az ajtón át magam hallottam, amint az úr elbeszélte missisnek, hogy eladta Harrymat és magát is, Tamás bácsi és hogy a kereskedő mindkettőjüket birtokába veszi még ma.»

Tom e szavakat felemelt kezekkel, tágra nyílt szemekkel hallgatta végig, mint aki álmodik. Lassankint, amint megértette a valót, székbe rogyott, feje lehanyatlott térdére.

«A jó Isten irgalmazzon nekünk!» kiáltott fel Chloe néni. «Nem hihetem, hogy igaz! Mit vétett az öregem, hogy eladják, hogy éppen *őt* adják el?»

«Semmit sem vétett; nem azért van. Az úr azt mondta, hogy adósa annak az embernek és, ha ki nem fizeti, a jószágát és minden emberét el kell adnia, vagy pedig Harryt és Tamás bácsit; csak e kettő között választhat. Az úr csak azt mondta, hogy igen sajnálja; hát még a missis! csak hallották volna beszélni. Ha ő nem angyal, nincs is angyal az égben. Nagy gonoszság tőlem, hogy elpártolok tőle, de nem tehetek másképp. Nem hagyhatom elragadni fiamat. Ha helytelenül cselekszem, Isten bocsássa meg vétkeimet, de így *kell* tennem, hiába!»

«Hát te, öreg!» szólt Chloe, «miért nem indulsz te is. Azt várod, hogy odahurcoljanak, ahol a niggereket a kemény munkával agyoncsigázzák, éhen hagyják halni. Jobb, ha meghalsz, mint ha rabságba hurcolnak. Még van idő, menekülj Lizzyvel. Útleveled is van, szabadon járhatshatsz. Tápáskodjál fel, én összeszedem a holmidat.»

Tom lassan felemelte fejét és bánatosan, de nyugodtan tekintett körül, majd így szólt:

«Nem, én nem távozom. Meneküljön csak Eliza, jogában áll. A *természet* szava parancsolja, hogy ne maradjon itt. De hallottuk, mit mondott ő. Ha vagy engem kell eladni vagy az összes háznépet, nehogy minden tönkremenjen, úgy inkább engem adjanak el. Elviselhetem én ezt, mint bárki más,» tevé hozzá és görcsös zokogás vagy sóhajféle reszketteté meg széles mellét. «Az úr mindig bízhatott abban, hogy megállom a helyemet s mindig meg fogom állni. Az urat nem lehet hibáztatni, Chloe, majd gondodat viseli és ezek a szegények...»

Itt az ágy felé fordult, hol a sok gyapjasfejű gyerek aludt és most a szó szoros értelmében letört. A szék hátára hajolt és széles tenyerével befödte az arcát. Zokogás, nehéz rekedt, hangos zokogás rázkódtatta a széket és nagy könnycseppek potyogtak Tom ujjai közül a földre.

«És most,» szólt Eliza, a küszöbön megállva, «még egyet. Ma délután beszéltem férjemmel, nem sejtve, mi vár rám. Őt is a kétségbeesés szökésre kényszeríti; ma megmondta nekem.

Üzenjétek meg neki, ha lehet, hogy én is menekülök, miért menekülök és hogy majd igyekszem Kanadába jutni. Üdvözlétek nevemben és ha viszont nem látnám többé, csak legyen mindig jó, hadd találkozhassunk az égben. - Hívjátok be Brunót. Zárjátok be itten. Szegény állat ne jöjjön velem.»

Még egy pár szó és könny, néhány egyszerű Istenhozzád után karjaiba szorította csodálkozó és rémüldöző gyermekét és nesztelenül elsietett.

VI. FEJEZET. FELFEDEZÉS.

A Shelby-pár az éjjel nem egyhamar aludt el és reggel a szokottnál később ébredt fel.

«Nem tudom, miért nem jó Eliza,» szólt Mrs. Shelby, mikor több ízben hiába csengetett.

Mr. Shelby éppen borotválkozni készült, a tükör előtt borotváját élesítette; egy néger fiú a vizet hozta be.

«Andy,» parancsolá ennek Mrs. Shelby, «szaladj Eliza szobájába. Mondd meg neki, hogy már háromszor csengettem utána.»

Andy csakhamar a csodálkozástól tágra nyílt szemekkel tért vissza.

«Uram Istenem, Missis! Lizzy szekrényének fiókjai ki vannak húzva, minden szanaszét hever...»

Mr. Shelby és neje agyában egyszerre megvillant a való.

«Sejtette, mi vár rá és menekült,» kiáltá a férj.

«Hála az égnek,» szólt az asszony, «reménylem, sikerült neki.»

«Asszony, ez bohó beszéd. Haley azt fogja hinni, hogy énnekem részem van e gyermek elszöktetésében. Ez becsületbe vágó dolog.» És Mr. Shelby sietve távozott.

Nagy lótás-futás támadt. Ajtókat csapkodtak, mindenféle színárnyalatú arcok kandikáltak ki különféle helyeken. Így ment ez egy negyed óráig. Majd egy tucat fiatal kölyök a verenda lépcsőjének karfáján guggolva várta az idegen urat, hogy tudtára adja a rossz hírt. És mikor Haley sarkantyús csizmában megjelent, minden oldalról a kellemes újsággal fogadták. A lurkók reménye, hogy káromkodni fog, a legfényesebben teljesült... Oly kacskaringósan és annyi hévvel szitkozódott, hogy a kis négerek magukon kívül voltak a gyönyörűségtől. Lovagló ostora elől menekülve, szünni nem akaró kacagással lecsúsztak a karfán és a veranda alatt a lesült pázsiton cigánykereket hányva, tele torokkal ordítottak örömükben.

«Csak megfoghatnám a kis ördögöket!» mormogta Haley fogai között.

«Hallja, Shelby,» ezzel nyitott be minden teketória nélkül az ebédlőbe, «ez kissé furcsa dolog! Úgy látszik, az asszonyka elszökött fiával együtt.»

«Haley úr, Mrs. Shelby is jelen van,» figyelmezteté Mr. Shelby.

«Bocsánatot kérek, Ma'am,» szólt Haley könnyű főhajtással, «de most is azt kell mondanom, amit előbb, furcsa hírt hallok. Igaz-e?»

«Uram,» szólt Mr. Shelby, «ha velem van dolga, szíveskedjék gentleman módjára viselkedni. Andy, vedd át Mr. Haley kalapját és lovaglóostorát. Tessék helyet foglalni, uram. Sajnálom, uram, de tény, hogy a fiatal asszony hallott valamit ügyletünkről s ez annyira hatott reá, hogy gyerekeit felkapva, ma éjjel megszökött.»

«Megvallom, nem vártam, hogy ez ügyben valaki nem egyenes úton fog járni.»

«Mit jelentsen ez az észrevétel, uram? Ha bárki is becsületesemet vonja kétségbe, erre csak egy a feleletem.»

Erre a kalmár meghunyászkodott és csendesebben kezdte: «Mégis csak átkozott dolog, hogy az embert, ha már megkötötte az alku, így lóvá teszik.»

«Semmiesetre sem engedhetem meg, hogy engem gyanúsítsanak, mintha nekem valami részem volna benne, ha helytelenség történt ez ügyben. Egyébként kötelességemnek tartom, hogy az ön tulajdonának visszaszerzését mindenkép elősegítsem, lovaimat, szolgálóimat evégett rendelkezésére bocsássam. Ily körülmények között», folytatá ismét kedélyes hangon, «a legokosabb, ha nem veszi el a jókedvét és leül reggelizni. Majd később meglátjuk, mit kell tenni.»

Mrs. Shelby felállt és kijelentette, hogy egyéb dolgai miatt nem vehet részt a reggeliben; ezzel el is távozott az ebédlőből.

Soha miniszterelnök bukása nem okozott oly feltűnést az udvari körökben, mint Shelby jószágán Tom esetének híre az ő társai között. Mindenütt csak e tárgyról beszéltek és a házban úgy, mint a mezőn, mindenki csak a valószínű következményeket latolgatta. Eliza szökése oly esemény, melyre e helyen még nem volt példa, nagy mértékben növelte az általános izgalmat.

A fekete Sam, kinek ébenfaszíne minden társáénál sötétebb volt, mély értelműen és a maga érdekei szempontjából vizsgálta az ügyet.

«Rossz szél fú valahonnan; bizonyára Tomnak, szegénynek, letűnt a csillaga. Hanem persze most egy másik niggernek lesz jó dolga és miért ne lennék én az a nigger? Ez pompás gondolat. Tom lóháton járt mindenfelé, fényes csizma volt a lábán, útlevel a zsebében. Milyen nagy ember volt ő! Ki volt hozzá hasonló? Hát most mért ne lehessen Sam ugyanolyan? ezt szeretném én tudni.»

«Hallja, Sam! Sam! Az úr azt parancsolja magának, hogy nyergelje fel Billt és Jerryt», e szavakkal vetett véget Andy a Sam monologjának. «Maga és én elkísérjük Haley urat, hogy Lizzyt megkeressük.»

«Jól van; most megjött az én időm. Úgy-e, hogy Samhoz fordulnak a mostani körülmények között? Ő az a nigger, akire szükség van. No majd meglátja az úr, mire képes a fekete Sam!»

«Vigyázzon, Sam,» intette Andy, «kétszer is meggondolhatná a dolgot; missis nem óhajtja, hogy a lovakat felnyergelje, megtalálja tépázni a maga gyapjas haját.»

«Ejha!» kiáltott fel Sam tágra nyílt szemekkel, «honnan tudod te azt?»

«Magam hallottam ma reggel, mikor a szappanos vizet vittem be az úrnak s missis elküldött, hogy nézzem, miért nem jó Lizzy. „Nincsen sehol”, mondom én. „Hála Istennek!” mondta missis. És az úr dühösen szólt oda: „Asszony, te bolondokat beszélsz!” De majd rendbe hozza a dolgot a missis. És mindig jobb övele tartani, ezt én mondom magának.»

A fekete Sam erre megvakarta gyapjas fejét és mély gondolatokba merülve, feljebb rángatta a nadrágját, amit rendesen tenni szokott, ha valamiért nagy zavarban volt.

«Hát maga, vén nigger, nem lát át a szitán?» kérdezte Andy. «Missis nem óhajtja, hogy Haley uram megkapja Lizzy fiacskáját. Ez az egész!»

«Ejha!» kiáltott fel újból Sam, bizonyos leírhatatlan hangsúllyal, mely csak a négereknél hallható. Ezzel a lovak után látott és nemsokára vágatva tért vissza Bill és Jerryvel, a ló hátáról leugrott, mielőtt az megállt volna és mint a szélvész vitte mindkét állatot a karóhoz, hol Haley lova, kissé bokros, fiatal csikó, rúgkapált és rángatta az istrángot.

«Ho, ho! ijedős vagy?» enyelgett Sam. «Mindjárt segíték rajtad!»

Hatalmas bükkfa árnyékolta a helyet, ahol voltak; a kis éles háromszögletű makkok sűrűn elhintve heverték a földön. Egy ily makkal újjai közt a csikóhoz közeledett Sam, simogatta és veregette és látszólag csak azon volt, hogy lecsendesítse. A nyergen igazítva, ügyesen alája csúsztatta az éles makkot.

Ebben a pillanatban az erkélyen megjelent Mrs. Shelby és magához intette Samot.

«Neked az lesz a dolgod, hogy Mr. Haleyt elkíséred, megmutassad neki, merre kell tartania és segítségére légy. Vigyázz a lovakra, Sam! Tudod, Jerry kissé sántított a múlt héten. *Ne hajtsd meg nagyon.*»

Az utolsó szókat halkán, de nagy nyomatékkal mondta Mrs. Shelby.

«Bízza csak rám a dolgot!» kiáltott fel Sam sokatmondó kifejezéssel szemében. «Gondom lesz a lovakra!»

«És most, Andy», folytatta a bükkfa árnyékában, «vigyázz jól, egy cseppet sem csodálkoznám, ha annak a gentlemannak csikója kissé felágaskodnék, mikor fel akarnak rá ülni.» És sokatmondó mozdulattal oldalba bökte Andy-t, ki azonnal megértette, miről van szó.

«Látod, Andy, missis időt akar nyerni; ez világos. Járjunk kezére. Te kioldod ezeket a lovakat, hogy szabadon száguldjanak az erdőig. Azt hiszem, ily módon nem fog egyhamar útra kelni Haley úr!»

Andy vigyorgott.

«Látod, Andy, ha megesik, hogy Mr. Haley lova megbokrosodik, nem engedelmeskedik és kirúg, mi ketten bizonyára segíteni fogunk, oh igen.» És mindkét néger hátralökve fejét, halk, de szünni nem tudó kacagásba tört ki, újjjaival csettentett és örömeiben táncolva magasra emelte a lábát.

E pillanatban Haley megjelent a verandán.

«Nosza, fickók, mozduljatok, nem szabad időt veszítenünk.»

«Egy cseppet sem, uram», szólott Sam a kantárt átadva és Haley kengyelét tartva. Ezalatt Andy leoldotta a másik két lovat.

Alighogy Haley a nyeret érintette, a tüzes állat hirtelen egy nagyot szökkent és gazdája, lebukva, a puha száraz pázsiton hevert. Sam örvényező kiabálással a kantár után kapott, de szándékosan csak jobban elvadította a lovat, mely őt feldöntötte, megvető horkantással hátulsó lábaival kirúgott és a gyepes tér túlsó vége felé vágatott Bill és Jerry kíséretében, melyeket Andy a megegyezés értelmében kioldott és riasztó kiabálással előre hajtott. És most általános zavar támadt. Sam és Andy rohant és ordított, kutyák ugattak, a jószághoz tartozó összes négerfiúk és lányok versenyfutottak, tapsoltak és ordítottak szemtelen szolgálatkészséggel és fáradhatatlan buzgalommal.

Haley fel és alá szaladt, szitkozódott, káromkodott és lábbal toppantott, Mr. Shelby, az erkélyen állva, hiába osztott parancsokat és neje az ablakból hol nevetve, hol csodálkozva nézte a zűrzavaros jelenetet, melynek alighanem sejtette igazi okát.

Végre, tizenkettőkor diadalmasan megjött Sam a Jerry hátán és Haley lovát kantáron vezetve.

«Három egész órát vesztettünk, átkozott bolondságtok miatt,» kiáltott a kalmár. «De most előre és térjetelek észre.»

«Ugyan, uram,» szólott Sam esdeklő hangon, «csak nem akarja, hogy mi is, a lovak is oda legyünk. Mindnyájan a rogyásig vagyunk és a szegény párákról csorog az izzadság. Csak nem kelünk útra, míg meg nem ebédeltünk. Jerry sántít is. Missis nem engedi, hogy még ma induljunk. Nem baj, ha itt időzünk egy darabig. Lizzy úgy sem tehetett valami nagy utat.»

Mrs. Shelby, aki e szavakat a verandáról hallotta s nagyon jól mulatott rajtok, most előre lépett és udvariasan sajnálatát fejezve ki Haleynek, felkérte, hogy maradjon ebédre, mert mindjárt tálalni fognak. Haley kénytelen-kelletlen engedett a hívásnak és az ebédlő felé

tartott, Sam pedig, szemeit forgatva, nagykomolyan az istállóba vezette a lovakat. Itt azonban Andyval annál erősebb kacagásba tört ki.

«Menjünk,» szólt, mikor már eleget nevettek, «menjünk be az uraság házába, tudom, hogy missis ma a legjobb falatokat juttatja nekünk.»

VII. FEJEZET. AZ ANYA KÜZDELME.

Lehetetlen emberi lényt képzelni, mely kétségbeesettebb és elhagyatottabb, mint Eliza volt akkor, midőn Tamás bátya kunyhójának hátát fordított.

Fiacskája elég nagy volt, hogy oldala mellett lépegethessen, és rendes körülmények között a gyermeket kezénél fogva vezette volna; de most borzadt a gondolattól, hogy karjaiból kibocsássa; görcsös erőlködéssel kebléhez szorította, amint gyors léptekkel előre haladt.

A fagyos föld csikorgott lábai alatt és e nesz megremegettette őt; minden elvonuló árnyék szívébe kergette a vért és gyorsította lépteit. Maga is csodálkozott, hogy mily erő szállta meg, mert oly kevésbé érezte fiának súlyát, mintha könnyű pelyhet hordana és a félelem minden fellobbanása mintegy növelte a természetfölötti erőt, melyet magában érzett, mialatt sápadt ajkairól sűrű felkiáltások alakjában szakadt az esdeklő ima egyetlen barátjához ott fent: «Uram segíts, Uram ments meg!»

A gyermek keblén nyugodott, vállára hajtva az álmos kis fejcskét, nyaka köré fonva puha kis karjait.

És a gyermek el is aludt. Eleinte a helyzet új volta és a félelem ébren tartotta; de anyja oly sietve csitítgatta, ha szólt vagy csak hangosan lélegzett, annyit figyelmeztette, hogy csak úgy mentheti meg, ha csendesén marad, hogy egészen szótlanul csüngött Eliza nyakán és kis fáradt fejét lehajtva, végtére elaludt. És a puha meleg karocskák érintése, a kedves hő lehellet, mely Eliza nyakát érte, mintha tüzet és új lelket öntött volna beléje!

Úgyszólván kábultan haladt a farm határán túl, el a csalit, az erdő mellett; és ment, ment szünet nélkül előre, elhagyva az ismert helyeket, mígnem a pirkadó hajnal őt távol minden ismert tárgytól, több mérföldnyire a nyílt országúton találta.

Gyakran megfordult volt úrnőjével, ki rokonokat látogatott, a kis T. faluban, nem messze az Ohio folyótól és jól ismerte az utat. Ide eljutni, az Ohio tulsó partjára átkelni, ez volt menekülésének első, sietve kigondolt terve; azontúl csak Istenbe vetette reményét.

Mikor lovak és kocsik kezdték népesíteni az országutat, hamar átlátta, hogy nyakra-főre menekülve, feltűnő viselkedéssel magára vonhatja a figyelmet és gyanút kelthet. Letette tehát a fiút a földre és a maga ruháját és kalapját rendbehozta; azután mérsékelt sebességgel folytatta útját, hogy a külszínt lehetőleg megóvhassa. Kis nyalábjában volt a gyermek számára kalács és alma, melynek hasznát vette, hogy a fiúcskát gyors haladásra bírja. Előre gurította a gyümölcsöt, a gyermek rohant utána s ezzel a cselfogással mérföldnyi utakat sikerült megtéetni.

Nemsokára sűrű erdőhöz értek, melyen keresztül tiszta vizű patak csergedezett. A gyermek itt panaszkodott, hogy éhes és szomjas. Leültek egy magas szikla tövében és kivették a reggelit a csomagból. A gyermek csodálkozott, hogy anyja nem eszik semmit. Karjait Eliza nyaka köré fonva, igyekezett egy kis kalácsot a szájába erőszakolni.

«Nem, nem, Harry, édesem! mama nem ehetik, míg te biztonságban nem vagy. Tovább kell mennünk, hogy a folyóhoz érhessünk!»

Sok mérföldnyire voltak már attól a helytől, ahol ismerték őket. Minthogy Eliza oly fehér volt, hogy igen figyelmes vizsgálat nélkül nem ismerhették fel benne a néger eredetet, fia pedig ép oly fehér, nem is kellett félniök, hogy valakiben gyanút kelthetnek.

E körülményben bízva, délben betért Eliza egy csinos falusi lakba, hogy ott pihenjen és - ha lehet - ebédet kapjon, mert kezdte érezni, hogy fáradt és éhes.

Naplemente előtt egy órával T. faluba érkezett az Ohió partjához. Fáradt volt, fájt a lába a járástól, de szívében még teljes erőt érzett. Első tekintete a folyót kereste, mely a Jordánként elválasztotta őt a túlsparti szabad Kánaán földjétől.

Kora tavaszi idő volt, a dagadt és rohanó vizű folyóban a zavaros hullámok tetején hatalmas jégtáblák úszkáltak nagy nehézkesen. A Kentucky felőli oldalon a part mélyen benyúlt a vízbe s ezen a helyen a szűk csatornában, a part behajlása körül, nagy mennyiségben összehalmozódott a jég, egyik tábla a másik hátára torlódott és ekkép valóságos korlát alakult, melyen a lefelé úszó jég úgy megakadt, hogy majdnem a partokig elfogta a folyó egész szélességét.

Eliza azonnal látta, hogy a jelen körülmények között a rendes komp nem járhat a folyón. Betért tehát egy kis korcsmába a folyó partján, hogy ott a teendőkre nézve tudakozódjék.

A vacsora főzésével elfoglalt korcsmárosnétól megtudta, hogy a folyón megszűnt a közlekedés.

A rémület és csalódás, mely Eliza szemében tükröződött, feltűnt a korcsmárosnénak.

«Okvetlenül át kell kelnie?» kérdezte kíváncsian, «tán valaki beteg? Úgy látszik, nagy aggodalomban van!»

«Gyermezem élete forog veszélyben. Egész nap gyalogoltam, hogy a komphoz érjek.»

«Ejnye, ez már baj», szólta az asszony, ki maga is anya lévén, élénk részvételt telt el. «Nagyon sajnálom helyzetét. Salamon!» kiáltá az ablakon át egy kis hátulsó épület felé. Bőrkötényes, igen piszkos kezű férfi jött be az ajtón.

«Azt kérdelem magától, Sali, átviszi-e a szomszéd a hordókat ma éjjel a folyón?»

«Úgy mondta, hogy megpróbálja, ha csak lehetséges és tanácsos megtenni.»

«No hát van egy ember, aki ma éjjel átkel a folyón, ha teheti. Itt fog vacsorálni, jó lesz tehát őt szépen megvárni. Üljenek le! Beh csinos fiúcska», hízelgett a korcsmárosné és kaláccsal kínálta a gyermeket.

De ez sírni kezdett, mert egészen ki volt merülve.

«A szegény gyermek nem szokta meg a gyaloglást,» szólta Eliza, «és én úgy nógattam.»

«Hát jöjjön ebbe a szobába,» mondá a korcsmárosné s kinyitott egy hálófülkét, hol kényelmes ágy állt. Ebbe Eliza befektette a gyermeket, ki anyja kezeit fogva csakhamar mélyen elaludt. Eliza pedig az üldözőkre gondolt és vágó szemekkel nézte a zavaros, tajtékzó hullámokat, melyeken túl a szabadság földje terült el.

* * *

Habár Mrs. Shelby megígérte, hogy az ebédet hamar fel fogják tálalni és az erre vonatkozó parancsot Haley füle hallatára ki is adta, Chloe néni egy féltucat a parancsot bejelentő kölyöknek csak érthetetlen morgással felelt és fejét rázogatva a konyhában igen kényelmesen és körülményesen végezte a teendőket.

Az egész háznép közt el volt terjedve, hogy missis nem haragszik érte, ha késik az ebéd. Időnként nevetve hozták hírül a konyhába: «Haley úr nagyon kényelmetlenül érzi magát, alig leli helyét, folyvást az ablakhoz fut vagy kilép a tornácra.»

«Úgy kell neki,» szólta Chloe néni haraggal. «Még egyéb vár rá, ha nem tér jobb útra. Az ő ura fogja számon kérni tetteit s akkor majd meglátjuk, mi lesz vele!»

«Bizonyosan örök kárhozatra jut,» szól a kis Jake.

«Meg is érdemli,» mondá Chloe néni böszülten. «Hány embernek megtörte a szívét. De az Úr bosszúja utól fogja érni.»

«Úgy-e örökké a pokol tüzében fog égni?» kérdezte Andy.

«Szeretném már látni, higyjétek,» szól a kis Jake.

«Gyermekek!» vágott közbe egy férfihang, melyre mindnyájan összerezzenek. Tamás bátya állt az ajtóban és hallgatta a beszélgetést.

«Gyermekek, azt hiszem, nem tudjátok, mit beszéltek. *Rettenetes* szó ez: örökké. Borzasztó arra csak gondolni is. Ilyet nem kell emberi lénynek kívánni.»

«Csak a lélekufároknak kívánjuk,» szól Andy. «Lehet-e mást kívánni ezeknek a gonosz-tevőknek?»

«Az emberi érzés fellázad ellenök,» szól bele Chloe néni. «Hisz a csecsemőt elszakítják az édesanya keblétől és eladják. Elszakítják a férjet a feleségtől,» folytatta sírásra fakadva, «bár ez tán mindkettő életébe kerül. És ők teljesen érzéketlenek maradnak, isznak, dohányoznak és pompásan érzik magukat. Uram, Istenem, ha őket el nem viszi az ördög, akkor egyáltalában minek van ördög?» És Chloe néni, tarka kötényével befödte arcát, heves zokogásba tört ki.

«Örvendek,» szól Tom, «hogyan urunk nem utazott el ma reggel, mint szándéka volt; ez még annál is jobban bántott volna, hogy engemet eladott. Annál keservesebben esett volna, mert én őt gyermekkor óta ismerem. De ma láthattam az urat és most már kezdek belenyugodni a jó Isten akaratába. Az úr nem tehetett másképp; helyesen járt el, de attól tartok, hogy itt minden rosszul fog menni, ha én nem leszek már köztetek. Az úrtól nem várhatni, hogy mindenütt körülnézzen, mint én tettem és fenntartsa a rendet. A fiúk mind becsületesek és jószándékúak, de szörnyű gondatlanok. Csak ez az egy bánt engemet.»

Itt megszólalt a csengettyű, Tomot az ebédlőbe parancsolták.

«Tom,» szól Mr. Shelby nyájasan, «vedd tudomásul, ezer dollár erejéig kezességet vállalok ezzel az úrral szemben, hogy rendelkezésére állsz, mikor szüksége lesz rád. Egyelőre egyéb dolgai után lát ő és te az egész napot kedved szerint töltheted. Mehetsz, szolgám, ahova neked tetszik.»

«Köszönöm, uram,» szól Tom.

«És vigyázz,» vágott közbe a kalmár, «ne játszd ki az uradat négerszokás szerint, mert az utolsó centet is kivasalom rajta, ha nem talállok itt. Ha rám hallgat, nem bízik meg benned - kicsúsztok ti az ember kezéből!»

«Uram,» szól Tom kiegyenesedve, «éppen nyolcéves voltam, mikor Önt, az egyéves fiút, karjaim közé tette az öreg missis. Tom, ez lesz a te ifjú urad, azt mondta, jól viseld gondját. És most kérdem öntől, uram, megszegttem-e valaha szavamat, vagy tettem-e bármit akarata ellen, különösen amióta kereszténnyé lettem?»

Mr. Shelby nagyon meg volt hatva és könnyek toltak szemébe.

«Édes szolgám,» így szól, «minden szavad igaz és csak volna módomban, senki meg nem vehetne tőlem.»

«És amily igaz, hogy keresztény asszony vagyok,» szól Mrs. Shelby, «visszaváltalak, mihelyt elég pénzt gyűjthetek össze. Uram,» folytatta, Haley felé fordulva, «jól jegyezze meg magának, kinek adja el őt és tudassa velem is, ki lett a gazdája.»

Két órákor Sam, Andytől kísérve, elővezette a lovakat. Haley felült, a másik kettő követte példáját.

«Egyenesen a folyó felé fogok tartani,» mondá Haley igen határozott hangon, mikor a jószág határához értek. «Tudom én, merre szoktak a szökevények fordulni.»

«Igaza van,» válaszolt Sam, «Mr. Haley fején találja a szöget. De két út vezet a folyóhoz, a rendes országút és a sáros mellékút. Melyiket tetszik választani? Én, a magam részéről, hajlandó vagyok hinni, hogy Lizzy a mellékúton menekül, mert az járatlanabb.»

Haley, bár ravasz róka és természettől gyanakvó volt, elfogadhatónak találta ezt az okoskodást.

«Csak ne volnátok mindketten oly átkozott hazudozók,» szólt elgondolkozva.

«Persze,» kezdé ismét Sam, «az úr úgy tehet, amint jónak látja, választhatja az egyenes utat, nekünk az mindegy. Sőt, ha jól meggondolom a dolgot, az egyenes út határozottan a legjobb.»

Ez a megjegyzés nem volt nagy hatással Haleyre, sőt határozottan kijelentette, hogy a mellékútra tér s amint Sam megmutatta, hogy merre van az, habozás nélkül előre törtetett rajta, Sam és Andy természetesen nyomában.

Olyan régi úton haladtak most, melyen valamikor sűrűn járhattak a folyóhoz, de néhány éve, amióta az országút elkészült, nem használták többé. Egy órányira el lehetett menni rajta, de ekkor sövények és szántóföldek elzárták. Sam ezt nagyon jól tudta.

«Az úr,» szólt teljes alázat hangján, «a maga saját útján halad!» És ravaszul hunyorított Andyra, kinek jó kedve, tetőpontra hágott.

Sam, ki szintén igen derült hangulatban volt, úgy tett mintha a legszorgosabb keresésre adta volna magát. Majd azt kiáltotta, hogy női kalapot lát egy távoli halom tetején, majd pedig Andytől kérdezte, nincs-e Lizzy ott lent a mélyedésben? És ilyen észrevételei mindig az út valamely hepehupás részén voltak, hol a gyorsabb haladás mindenkinek különös alkalmatlanságot okozott; ekkép Haleyt folytonos izgatottságban tartotta.

Egy órai lovaglás után valamely nagy farm szérűjéhez értek. Egy lelket sem lehetett látni, mert minden ember a mezőn dolgozott, de minthogy a szérű éppen metszette az országutat, nyilvánvaló volt, hogy ebben az irányban tovább nem haladhattak.

«Gazember!» szólt Haley, «te tudtad, hogy így leszünk!» De nem volt mit tenni és visszafordultak az országút felé.

A sok küszködés folytán a kis lovascsapat mintegy háromnegyed órával később ért a falusi korcsmához, mint Eliza, ki gyermekét már lefektette, az ablaknál állott s onnan kinézett, midőn az oda érkező Sam gyors szeme őt megpillantotta. Haley és vele Andy pár lépéssel hátrább volt. E válságos pillanatban Sam ügyesen módját találta hogy a kalap lerepüljön a fejről, mire olyat kurjantott, hogy Eliza rögtön figyelmessé lett és az ablaktól félrehúzódott. A három lovas elvágatott az ablak mellett és egyenesen a főbejáratnak tartott.

Elizának úgyszólván egész élete összpontosult e pillanatban. Szobájának egy ajtaja a folyóra nyílt. Ide sietett a lépcsőkön le, gyermekét ölebe kapva. A kalmár egészen tisztán láthatta őt, amint a parton lehaladva, eltűnt szem elől és hamar leugorva lováról, Sam és Andyt is hangosan szólítva, üldözőbe vette a nőt, mint a vadászkutya az őzet. E szédítő pillanatban úgy látszott Elizának, mintha lába nem is érné a földet; egy pár szökkenéssel a víz szélénél termett. De közvetlenül utána jöttek az üldözők és a kétségbeesés erejével, vad sikoltással, inkább repülve, mintsem ugorva, a zavaros áradaton át, mely a partot mosta, a tulsó jégtömegre vetette magát. Kétségbeesett ugrás volt ez, milyenre csak őrjöngés vagy kétségbeesés viheti

rá az embert; Haley, Sam és Andy ajkáról ösztönszerű kiáltás hangzott fel; egyszersmind kezeiket felemelték ég felé.

A nagy zöldes jégtábla, melyen Eliza termett, ingadozott és repedezett a teher alatt, de ő egy percig sem időzött rajta. Vad sikoltással, kétségbeesett erőfeszítéssel egyik jégtábláról a másikra ugrált, botlott, szökdelt, csúszott, talpra ugrott. A cipő lemaradt lábáról, a harisnyát leszakította a jég, vér jelezte minden lépését; de ő semmit sem látott, semmit sem érzett, míg nem ködszerűen, mintegy álomban látta az Ohio tulsó oldalát, ahol egy ember segített neki partra szállni.

«Maga derék asszonyka,» szólt ez az ember egyet káromkodva.

Eliza egy szomszédjok hangjára és arcára ismert.

«Óh Mr. Symmes! mentsen meg, rejtse el!»

«Miért? Mi ez? Hisz ez a Shelby leánya!»

«Gyermeke! ez a fiú - eladták! Erre van a gazdája», szólt a kentuckyi part felé mutatva.

«Óh, Mr. Symmes, önnek is van kis fia!»

«Van bizony,» szólt az ember, a meredek parton való felkapaszkodáshoz segédkezet nyújtva. «Aztán maga derék egy asszony. Én szeretem a bátorságot, akárhol találom.»

Mikor a part legmagasabb pontjára értek, Symmes így folytatta:

«Szeretnék valamit tenni magáért, de sehová sem vihetem el. A legjobb, amit tehetek, az, hogy megmondom, hová forduljon. Menjen *oda*;» kezével egy nagy házra mutatott, mely a faluba vezető főúttól kissé félreesőleg magában állt. «Menjen oda, jószívű embereket talál ott. Bármily veszélynak teszik ki magokat vele, segíteni fognak; megszokták ők már az efféle dolgokat.»

«Az ég áldja meg!»

«Semmi, semmi. Amit tettem, szót sem érdemel.»

«És úgyebár, Sir, senkinek sem szól erről?»

«A mennyköbe! Kinek néz engem? Menjen csak útjára. Kiérdemelte a szabadságot és el fogja nyerni, én legalább nem akadályozom.»

Eliza kebléhez szorította gyermekét és szilárd, gyors léptekkel távozott.

VIII. FEJEZET. ELIZA ÜLDÖZŐI.

A szürkület félhomályában menekült át Eliza a folyó tulsó partjára. Az est szürke köde, a folyóról lassan felemelkedve, elfödte alakját, midőn a partra felkapaszkodott és a dagadt hullámok a tetejükön úszó jégtömegekkel áthághatatlan korlátot emeltek a fiatal nő és üldözői közé. Haley nagy elégtelenséggel lassan visszatért a korcsmába. Ott bevezették egy szobácskába, melyben leült gondolkozni az emberi remények és általában az emberi boldogság változandósága felett.

Hangos, semmikép sem kellemes csengésű beszéd riasztotta föl töprenkedéséből. Valaki a kapunál leszállt lováról. Haley először az ablakhoz lépett, majd kisietett.

Az ivószoba egyik szögletében izmos, erős, teljes hat láb magas és megfelelően széles férfiú állt. Kívül szőrös bivalybőr kabátja összhangban volt vad arckifejezésével. Minden vonása brutális, habozást nem ismerő erőszakosságot árult el. Tökéletes ellentétet képezett vele az utitárs, aki kísérte. Alacsony, vékonydongájú ember volt ez, hajlékony és macskaszerű minden mozdulatában, fürkésző tekintetű, fekete szemekkel, hosszú, vékony orral, mely úgy kinyúlt, mintha be akarna fúródni a kutatás tárgyaiba, síma, vékony, erősen előrefésült fekete hajjal és oly taglejtésekkel, melyek jellemzően kifejezték óvatos és ravasz természetét. A nagy erős ember jókora pohár szeszes italt töltött ki magának s egy szó nélkül felhajtotta. A kis ember lábujjhegyen kémlelte, mi van a különböző palackokban, aztán vékony, rezgő hangon valami gyümölcslevet rendelt, melyet apró kortyokkal és mintegy jól megfontolva szürcsölgetett.

«Milyen váratlan szerencse, hogy ön idevetődött! Loker, hogy van?» így szólítja meg Haley, előre lépve, a természetes férfiút.

«Az ördögbe!» hangzott az udvarias válasz. «Mikép kerül ön ide, Haley?»

A ravasz kis ember, kit Marksnek hívtak, azonnal elhagyta a szörpölgetést és óvatos kíváncsisággal ütötte föl fejét, mint mikor a macska nézi a mozgó falevelet, mellyel esetleg játszadozhatnak.

«Mondhatom, Tom, nagy szerencse, hogy találkozunk. Átkozott zavarban vagyok s ön abból ki fog segíteni. Hát ez az úr barátja? talán üzlettársa?»

«Az! Nézze Marks, ez az a fickó, akivel Natchezben voltam.»

Marks kinyújtotta hosszú, vékony, holló karmához hasonló kezét.

«Örvendek, hogy megismerkedhetünk. Mr. Haley, ha nem csalódom?»

«Igen, ez a nevem. És most, hogy a jó szerencse összehozott bennünket, csapunk egy kis vendégséget. Forró vizet ide, cukrot és szivarokat, aztán elegendő szeszes italt! Kimulatjuk magunkat!»

Meggyújtották a gyertyákat, felélesztették a kandalló tüzét és a három derék férfiú helyet foglalt egy kerek asztalnál, melyen fel volt tálalva minden, amit Haley a jó cimborák kedvéért megrendelt. Majd hozzáfogott a kalmár balesetének pathetikus elbeszéléséhez. Loker mogorva figyelemmel hallgatta, Marks pedig, úgy látszott, nagyon mulatságosnak találta a befejező részt. De mindjárt kitalálta, hogy mit akar Haley és így szólt hozzá:

«Beszéljünk hát üzleti dolgokról. Úgy-e bár, azt akarja, hogy mi kézrekerítsük a menyecs-két?»

«Az asszony nem tartozik rám, ő Shelbyé. Én csak a fiúval törődöm. Bolond voltam, hogy ezt a majmot megvásároltam!»

«Maga többnyire bolond!» szólt szigorúan Tom.

«Lassan, Loker, ne legyen olyan mérges,» szólt Marks, ajkát szívogatva. «Láthatja, Mr. Haley jó üzlethez akar bennünket segíteni. Legyen hát csendesen, én értek az ily dolgok nyélbeütéséhez. Az a fiatal asszony, Mr. Haley, micsoda és milyen?»

«No hát fehér arcú, csinos és jónevelésű. Adtam volna érte Shelbynek nyolcszáz, sőt ezer dollárt is s akkor sem kellett volna megbánnom az alkut.»

«Fehér és csinos és jónevelésű!» ismétlé Marks, kinek szeme, szája, orra elárulta a vállalkozási kedvet. «Nézze csak, Loker, gyönyörű kilátásaink nyílnak. Mi a magunk szakállára bocsátkozunk a vállalatba. A mi dolgunk a két szökevényt megkeríteni. A fiú természetesen Mr. Haleyé lesz, mi pedig az anyját Új-Orleansba visszük és spekulálunk vele. Úgy-e, szép terv?»

Tom Loker nagyot ütött öklével az asztalra, hogy csak úgy csengett.

«Meglesz!» kiáltá.

«Az Isten áldja meg, Tom, azért ne törje össze a poharakat,» szólt Marks, «máskor is lesz még szüksége öklére.»

«De uraim,» vágott közbe Haley, «nekem mi részem lesz a maguk hasznából?»

«Nem elég, hogy mi megkerítjük önnek a fiút?» kérdezte Tom. «Hát még mi kellene?»

«Nekem köszönhetik az üzletet, ezért jár nekem valami; mondjuk, hogy megkapom a tiszta haszon tíz százalékát.»

Loker cifra káromkodással még egyszer az asztalra ütött öklével.

«Mi az asszonyt egészen magunknak akarjuk és maga maradjon nyugton, vagy mind a kettő a mienk lesz. Ki akadályozhat bennünket? Ön megmutatta nekünk, mire vadászhatunk. Ép úgy szabadságunkban állt ezt tenni, mint önnek.»

«Oh, igen, bizonyára, hagyjuk ezt így,» szólt Haley megszeppenve. «Megelégszem azzal, hogy számomra megkerítik a fiút. Tudom, Tom, ön mindig szavának állt és ha csak annyit ígér nekem, hogy egy hét múlva kapom meg a fiút, azon a helyen, amelyet ön kijelöl, ennyi nekem tökéletesen elég.»

«De nem elég ám énnekem,» válaszolt Tom. Nem gondolja tán, hogy én önnek Natchezben üzlettársa voltam és nem tanultam meg, mikép biztosítsam magamat. Ön nekem mindennek előtt kifizet ötven dollárt készpénzben vagy az újjamat se mozdítom a fiúért. Ismerem én önt!

«Ejnye, mikor oly üzletre van kilátása, mely ezer, ezerhatszáz dollár tiszta haszonnal kecsegteti, mégis csak furcsa olyat kívánni.»

«Igen? és nincs-e már minden időnk lefoglalva egész öt hétre? Csupa olyan dolog, ami teljesen kivihető. Most tegyük fel, hogy mindent abbahagyva, vadászunk a fiút és végtére meg sem kerítjük az anyját, a nőket mindig nehéz kézrekeríteni; mi lesz akkor? Fizet-e majd nekünk csak egy centet is? No előre látom én, hogyan fizet! Nem, nem; *most* szúrja le az ötven dollárt. Ha vállalkozásunk sikerrel jár és lesz hasznunk, visszaadom az ötven dollárt. Ha nem aratunk sikert, megtartjuk a pénzt fáradságunk fejében. Ez méltányos, úgy-e, Marks?»

«Bizonyára, bizonyára,» szólt Marks engesztelő hangon, «ez csak olyan ügyvédi formáság, lássa, he! he! he! Csak kölcsönös jóakarat kell és hidegvér. Tom ott fogja önnek átadni a fiút, ahol legkényelmesebbnek találja ön.»

«Ha megkapom a fiút,» mondá erre Tom, «Cincinnati-ba viszem és a kikötőhelyen Belcher anyóknál hagyom.»

Marks ezalatt elővette zsíros zsebkönyvét, abból egy hosszú papírszeletet szedett ki és kezdte olvasni azt, ami arra fel volt jegyezve: «Barnes - Shelby-grófság - Jim fiú, 300 dollárt fizetnek érte vagy holttesteért. Edwards - Dick és Lucy - férj és feleség, 600 dollár. Polly leányzó és két gyermek, hatszáz érte vagy a fejéért. Ez a három ügy a legsürgősebb, a többi várhat. Most» - folytatá a papírost összehajtva, «beszéljük meg a részleteket. Látta ön, Mr. Haley, hogy a fiatal asszony elérte a tulsó partot?»

«Bizonyára, ahogy önt most látom.»

«Igen valószínű tehát, hogy valahol menedéket keresett, de hol? ez a kérdés. Tom, mit mond maga?»

«Még ma éjjel át kell kelniünk a folyón, ez kétségtelen.»

«De nem kapunk csónakot. A jég rettenetesen zajlik. Nem veszélyes az átkelés?»

«Egy szóval, maga fél, Marks, de meg kell lennie. Csak nem akarja, hogy megmeneküljön a fiatal asszony.»

«Oh, én egy cseppet sem félek, de látja, nincsen csónak sehol sem.»

«A korcsmárostól hallottam, hogy még az éjjel jön valaki csónakkal és próbál a folyón átkelni. Bár életünket kockáztatjuk, vele kell tartanunk.»

«Reményilem, vannak jó kutyáik,» mondá Haley.

«Legjobb minőségűek!» válaszolá Marks. «De mi haszna, ha nincs itt semmi, amit szagláshatnak.»

«Van bizony!» kiáltá diadalmasan Haley. «Itt a shawl, melyet Eliza az ágyon hagyott, mikor menekült. A kalapját is ott hagyta.»

«Ez már szerencse,» szólta Loker, «ide vele.»

Kevéssel rá Loker kinézett a szobából és azzal a hírral jött vissza, hogy a csónakos ember megérkezett. Haley nem nagy készséggel, de végtére mégis csak átadta az ötven dollárt és az érdemes hármasnak tagjai elváltak.

IX. FEJEZET. MELYBŐL KITETSZIK, HOGY A SZENÁTOR IS CSAK EMBER.

Barátságos tűz fénye világította meg az otthonos kényelmű ebédlő szőnyegét és a teacsészék, valamint a csiszolt teakanna oldalán is tükröződött, midőn Bird szenátor lehúzta a csizmáját, mielőtt lábát a papucsba bujtatta, melyet a kis feleség ujonnan készített, míg a szenátor hivatalos körútján volt. Mrs. Bird, kinek arca sugárzott a boldogságtól, a terítésre felügyelt, közben pedig anyai intésekkel igyekezett rendben tartani egy csomó víg gyermeket.

«Tom, ne bánts az ajtókilincset! - Mari, ne húzd a macska farkát - szegény cica! - Jim, mit kapaszkodol az asztalra? hagyd el! - Ki nem mondhatom édesem, mily meglepetés mindnyájunkra nézve, hogy ma este itthon látunk,» szólt végre, midőn ideje maradt férjének is egy pár szót mondani.

«Egyet gondoltam és hazafutottam, hogy egy kényelmes éjszakát tölthessek itthon. Halálra fáradtam és fáj a fejem.»

Mrs. Bird egy üveg kámforszeszre nézett, de férje hamar tiltakozott.

«Nem, nem, orvosság nem kell nekem, elég lesz egy csésze jó tea. Fárasztó dolog ez a törvényhozási munka!»

És a szenátor mosolygott; nyilván jól esett neki az a gondolat, hogy feláldozza magát házáért.

«Mi újság a szenátusban?» kérdezte Mrs. Bird, ki rendesen keveset törődött azzal, hogy mi történik a Házban, mert bölcsen megfontolta, hogy elég dolga van neki a maga házával. A kérdés meglepte Bird urat s csak annyit mondott:

«Nem történt semmi különös.»

«De igaz-e, hogy elfogadtak egy törvényt, mely megtiltja, hogy ételt-italt adjanak a szegény megszökött négereknek? Nem hihetem, hogy keresztény törvényhozó testület ilyesmit megszavazhat.»

«Hoztak oly törvényt, mely tiltja a Kentucky-ből menekült rabszolgák támogatását. Az abolitionisták annyira mentek már túlbuzgalmukban, hogy Kentucky államban nagy felháborodás támadt, melynek lecsendesítésére szükséges volt nálunk is valamit tenni.»

«És mit tartalmaz az a törvény? Csak nem tiltja, hogy éjjeli szállást adjunk azoknak a szegény teremteseknek, hogy étellel és ruházattal lássuk el, mikor innét csendesen el akarnak menni a dolguk után?»

«De tiltja, édesem; hisz ez támogatás volna.»

Mrs. Bird félénk, piruló asszonyka volt, vagy négy láb magas, szelíd, kékszemű; olyan színű arccal, mint a barack virága és szavánál mi sem lehetett kedvesebb és édesebb. Férjében és gyermekeiben találta egész világát és ebben a világban ő inkább kérelemmel és rábeszéléssel, mintsem parancsszóval uralkodott. Csak egy dolog volt képes őt felizgatni; ami kegyetlenség alakjában lépett fel, az őt szenvedélyes kifakadásra ösztönözte. Ezúttal is felugrott, arca égett, ami nagyon emelte szépségét; férje elé lépett igen elhatározottan és szilárd hangon így szólt:

«Szeretném tudni, John, mit gondolsz, helyes-e és keresztény szellemű az ily törvény?»

«És ha erre igennel felelek?»

«Ezt rólad fel nem tételeztem volna soha, John! Te csak nem szavaztál rá?»

«De igen, te csinos kis politizáló.»

«Szégyeld magad, John! Szegény hajléktalan, elhagyott teremtmények!... Gyalázatos, gonosz utálatos törvény, meg fogom szegni, mihelyt alkalmam lesz rá és reménylem, *lesz* alkalmam.»

«De Mary, hallgass meg, én igen világos okoskodással bebizonyíthatom neked...»

«Mesebeszéd, John! beszélhetsz akármit; de tudom, te nem jártál el e törvény szerint. Képes volnál-e azt a szegény embert, aki reszket a hidegtől és éhezik, küszöbödről elűzni, mert menekülő rabszolga? Szeretném látni, hogy megtennéd-e?»

«Bizonyára igen nehezemre esnék e kötelesség teljesítése.»

«Kötelesség, John! ne használd e szót. Tudod, hogy ez nem kötelesség, nem lehet kötelesség. Akár törvény, akár nem, én így nem cselekszem, Isten engem úgy segéljen!»

«Édes Mary, beszéljünk okosan.»

«Nem kell itt okoskodás. Én ismerlek. John, te magad sem hiszed, amit mondasz és ha tette kerülne a sor, ép úgy visszaborzadnál, mint én.»

E válságos fordultnál az öreg Cudjoe, a fekete mindenestül szolgáló bedugta a fejét és kérte missist, hogy jöjjön a konyhába, mire a szenátor egészen megkönnyebbülve nézett távozó neje után és karosszékebe ülve, újságába mélyedt.

Egy pár perc múlva nejének sürgető és komoly szava hallatszott: «John! Szeretném, ha idejönnél egy kicsit.»

Az újságot félretéve, a konyhába lépett a szenátor és meghökkenve, bámulva nézett egy fiatal, karcsú asszonyt, ki ájultan hevert két egymás mellé helyezett széken. Rongyos volt a nő ruhája, ráfagyott a jég; az egyik cipő hiányzott és a harisnya is levált a sebzett, vérző lábról. Az arc a megvetett faj bélyegét hordta, de eltagadhatatlan volt annak gyászos és pathetikus szépsége, bár a kömreves, hideg és halottra emlékeztető vonásokon fagyos ünnepélyesség ömlött el. A szenátor visszafojtotta lélegzetét és szótlanul állt meg. Neje a néger szolgáló, az öreg Dinah néni segítségével igyekezett a nőt feléleszteni s ezalatt az öreg Cudjoe, a térdére fektetett fiúcska cipőjét és harisnyáját lehúzza, serényen dörzsölgette annak hideg lábacskaját.

«Szegény teremtmény!» szólt Mrs. Bird mély szájalommal, midőn a nő lassan kinyitotta nagy sötét szeméit és úgyszólván öntudatlanul nézett körül. Egyszerre kétségbeesett félelem ömlött el a kifejezés nélküli arcon; a nő felugrott és kiáltotta:

«Oh, Harry fiam! Elfogták?»

Erre a fiú leugrott Cudjoe térdéről és anyjához rohanva, átfonta annak nyakát.

«Itt vagy! itt vagy!» ujjongott Eliza, majd Mrs. Birdhez fordult: «Védjen meg bennünket! Ne engedje, hogy elragadják tőlem!»

«Itt senki se fog bántani titeket, szegény asszony,» mondá a megszólított bátorítólag. «Biztonságban vagytok, nem kell félni.»

«Az Isten áldja meg!» szólt a nő, arcát kezével eltakarva és zokogott.

Ideiglenes fekhelyet készítettek a tűzhely közelében s az anya és gyermeke nemsokára mély álomba merült.

A Bird-pár visszament az ebédlőbe. Mrs. Bird szorgalmasan kötött és férje úgy tett, mintha újságot olvasna.

«Kíváncsi vagyok, kicsoda ő és mi?» szólt végre Mr. Bird, az újságot letéve.

«Ha felébred és kipihente magát, majd meglátjuk.»

Mr. Bird egy darabig elgondolkozott az újsággal kezében.

«Hallod-e, feleség?»

«Nos, édesem?»

«Nem vehetné fel a te ruháid egyikét, tán ha kissé megigazítják azt. Úgy látszik, náladnál nagyobb ő.»

Észrevehető mosoly csillámlott fel Mrs. Bird arcán, midőn azt mondta:

«Majd meglátjuk.»

Nemsokára Dinah benyitott és jelentette, hogy a fiatal asszony felébredt és szeretne mississzel beszélni.

A házaspár a konyhába ment a két legidősebb fiúval, a többi gyermekek már ágyban voltak.

A fiatal asszony a tűzhely padkáján ült és nyugodt, bár mély fájdalmat tanúsító arckifejezéssel nézett a lángokba.

«Mit óhajt?» kérdezte Mrs. Bird szelíden. «Reményilem, jobban van most?»

Vontatott, reszkető sóhaj volt az egyedüli felelet; de a feltekintő sötét szemek esdeklő kifejezése könnyekre indította az apró Mrs. Birdet.

«Ne féljen semmit, szegény asszony, jó barátok között van. Mondja meg, honnan jött és mi szándéka?»

«Kentuckyből jöttem.»

«Mikor?» folytatta Mr. Bird a kérdezgetést.

«Az éjjel.»

«Hogyan jött?»

«A jégem át. Az Isten átsegített. Az üldözők hátam mögött voltak. Más út nem nyílt előttem.»

«Rabszolganő volt?»

«Igen, Kentuckyban.»

«Kemény gazdája volt?»

«Nem, uram, jó volt az én gazdám!»

«Vagy tán az úrnő bánt rosszul önnel?»

«Nem, uram, úrnőm mindig jó volt irányomban.»

«Tehát mi indította arra, hogy a kellemes otthont elhagyva, ily veszélyeknek tegye ki magát?»

A fiatal nő fürkésző tekintettel nézett fel Mrs. Birdre, ki - mint azonnal észrevette - mély gyászt viselt.

«Asszonyom,» kérdé hirtelen, «nem vesztette el egyik gyermekét?»

«Miért kérdi ezt? Igenis, elvesztettem egy gyermeket.»

«Akkor meg fog engem érteni. Két gyermekem van eltemetve ott, ahonnan menekültem. Ez az egy maradt meg nekem. Ő volt mindenem, vigaszom, büszkeségem és őt el akarták ragadni tőlem, eladták a déli rabszolgakereskedőknek. Ezt nem engedhettem, felkaptam a gyermeket és elmenekültem vele éjszaka idején; és üldözőbe vettek, már a sarkamban voltak, hallottam

őket. Egyenesen a jégre ugrottam és hogyan jutottam át? nem tudom, csak azt vettem észre, hogy egy ember felsegített a meredek partra.»

«És most hová szándékozik fordulni?» kérdezte Mrs. Bird.

«Kanadába megyek. Csak tudnám merre van. Nagyon messze van Kanada?» kérde Eliza a bizalom hangján.

«Sokkal messzebb, mint gondolja, szegény gyermek, de majd gondolkodunk rajta, hogy mit tehetünk érdekében. Dinah szobájában fogja tölteni az éjszakát. Bízzék csak Istenben. Ő gondját fogja viselni.»

Mrs. Bird a férjével visszament az ebédlőbe. Az asszony a hintaszékbe ült; a férj gondolkozva járt fel és alá, majd neje elé lépett e szavakkal:

«Amondó vagyok, hogy még ma éjjel el kell innen távoznia. Az a fickó holnap reggel már nyomon lesz. Szép mulatság lenne, ha éppen itt találhnának az anyára és gyermekére. Nem, még ma éjjel el fognak menni.»

«Ma éjjel! Hogy lehessen az? Merre?»

«Tudom én már, hová forduljanak,» válaszolt a szenátor és gondolatokba merülve kezdte felhúzni a csizmáját. Mikor a félcsizma már rajta volt, a másik féllal kezében a szőnyeg mustráját látszott tanulmányozni. «Meg kell lennie, más mód nincs, - a manóba is!» szólt és gyorsan felhúzta a másik csizmát és kinézett az ablakon.

Mrs. Bird nyugodtan ült székében és várta, míg ura jónak látja közölni vele szándokait.

«Tudod,» szólt nemsokára, «hogyan régi kliensem, Van Trompe ide telepedett Kentuckyból és minden rabszolgáját szabadon bocsátotta; aztán vett földet hét mérföldnyire tőlünk, a kis folyó mellett, erdők sűrűjében, oly helyen, hová nem vetődik hozzá senki, ha csak szándékosan fel nem keresi s melyre nem egyhamar akad az ember. Ott a fiatal asszony biztonságban lesz. De csak az a baj, hogy oda csak úgy kocsizhat ma éjjel, ha én magam hajtok.»

«Miért? Cudjoe is kitűnő kocsis.»

«Igen, de más a baj. Két helyen kell a folyócskán átkelni, a második helyen pedig veszélyes az átkelés, ha csak úgy nem ismeri valaki, mint én. Én ott lóháton százszor is átkeltem és pontosan tudom, merre kell fordulni. Tehát látod, hogy én ki nem húzhatom magamat. Cudjoe fogja be a lovakat éjfélkor a lehető legzajtalanabb módon. Én majd átviszem az asszonykát a folyón, aztán Cudjoeval a legközelebbi korcsmába hajtatok, ott a postakocsira ülök, mely három vagy négy óra felé arra kerül és úgy fog látszani, hogy csak a postakocsi kedvéért fogattam.»

«A te jó szíved győztes az eszed felett ez esetben, John,» szólt az asszony, kis fehér kezét a férjeébe téve. «Szerethetnék-e, ha nem ismernék jobban, mint te magad?»

Mr. Bird kifelé indult, hogy a kocsi után lásson. Az ajtónál azonban visszafordult és némi habozással így szólt:

«Mari, nem tudom, hogy vélekedel te arra nézve, de a fiókos szekrényben ott van szegény kis Henry holmija.» E szavakkal gyorsan sarkon fordult és az ajtót maga után gyorsan behúzta.

Neje kinyitotta a szomszéd kis hálószoba ajtaját, magával vitte a gyertyát, letette azt egy asztalra és elmerengve bedugta a kulcsot egy fiók zárjába, majd szünetet tartott, mialatt két fia hallgatva és jelentős tekintettel nézte, mit mível. Lassan kihúzta a szekrény fiókját. Volt ott sokféle ruhácska, kötő, kis harisnya, sőt papírba csomagolva egy pár elviselt cipőcske is, azonkívül egy játéklóvaszka, kocsis, csiga, labda, sok könnyel és fájdalommal összegyűjtött emléktárgyak. Leült Mrs. Bird a szekrény mellett és kezét rátámasztva, sírt, sírt, majd fel-

emelve fejét, ideges sietséggel kezdte kiválogatni a legegyszerűbb és leghasználhatóbb tárgyakat, melyeket egy kis nyalábba kötött össze.

Ezután ruhaszekrényéből kivett egy pár egyszerű öltönyt és varróasztalához ülve, tüvel, ollóval, gyűszűvel hozzálátott a ruhaátalakításhoz, melyre férje célzott volt. Így dolgozott serényen, mígnem a szögletben a régi óra tizenkettőt ütött és hallani lehetett, amint a kocsi megállt a kapu előtt.

«Mari,» szólt Mr. Bird felöltővel karján belépve, «fel kell keltened a fiatal asszonyt, indulunk.»

Mrs. Bird sietve kis egyszerű ládába helyezte a kikészített tárgyakat és behívta Elizát. Ez jóteknő barátnője ruhájában nemsokára kijött, gyermekét karján tartva. Sietve kocsiba ültették, honnan kihajolva kinyújtotta kezét, mely oly puha és szép volt, mint amellyel Mrs. Bird azt megszorította. Az ajtó becsukódott és a kocsi elrobogott.

Az utóbbi hetekben folyvást esett az eső és Ohio puha, termékeny földje - mint mindenki tudja - olyan, hogy ott nagy mennyiségben képződik a sár; már pedig az az út, melyen a kocsi haladt, ohioi országút volt, még pedig a régi jó időből való. Az ily út eredetileg úgy készült, hogy gömbölyű, durva fatuskókat helyeztek egymás mellé s befödtek azokat földdel és pázsittal. Idővel aztán az eső lemossa a földet és füvet, a tuskókat kimozdítja helyükből, úgy, hogy köztük mélyedések és kátyúk támadnak. Ilyen úton zökögött végig a szenátor kocsija. - Késő éjszaka volt, mikor a kocsi csuronvizesen, sárral telefecskendezve, a folyócskán átkelt és megállt egy nagy majorsági épület kapujánál. Nem kis kitartás kellett, hogy a lakókat álmukból felverjék. Végére a tiszteletreméltó tulajdonos előállt és kinyitotta a kaput. Nagy, vaskos, szőrös, több mint hat láb magas fickó volt ez, vörös flanel-vadászingben. Sűrű, kócos, veres hajzata és többnapos szakálla nem nagyon megnyerő jelenséggé tette. Néhány percig megállt egy helyben, magasra tartotta a gyertyát, komikus zavarral bámészkodott a jövevényekre s nem kis fáradságba került megértetni vele, hogy miről van tulajdonkép szó. Mikor ez sikerült, a szenátor feltette a kérdést:

«Hajlandó-e egy szegény nőnek és gyermekének menedéket adni, hogy üldözői kézre ne kerítsék?»

«Meghiszem én,» szólt a becsületes John van Trompe erős nyomatékkal. «Jöjjön bárki,» folytatá büszkén kiegyenesedve, «készen várom; és van hét fiam, mindegyik hat láb magas; ezek is készen várják. Tiszteljük azt, aki hozzánk készül s nem bánjuk, akármikor szerencsétlen bennünket.» Ezzel bozontos haját felborzolván, hangos hahotára fakadt.

A fáradt, kimerült és csüggedt Eliza a kapuhoz vánszorgott, mélyen alvó gyermekét karjain tartva. A zord férfiú arcába világított a gyertyával és részvétet kifejező morgással egy kis hálósobába vezette, mely a nagy konyhába nyílt, még egy gyertyát gyújtott és ezt az asztalra helyezte, mire Elizát következőképp szólította meg:

«Ne féljen semmit, lányom, bárki jöjjön is ide utána. Én mindenre el vagyok készülve,» - ezzel néhány, a kandalló fölött függő töltött fegyverre mutatott - «és akik engem ismernek, tudják, hogy nem tanácsos valakit kivinni a házamból, ha én ezt ellenzem. Most hát szépen aludjon el, oly nyugodtan, mint mikor az édesanyja ringatta.»

E szavakkal kiment és maga után behúzta az ajtót.

A szenátor néhány szóval elmondta Johnnak Eliza történetét.

«Jól tenné,» mondá szívélyesen a házigazda, «ha nálam maradna reggelig. Behívom az öreg-asszonyt és jó ágyat vettetek.»

«Köszönöm, barátom,» válaszolt a szenátor, «tovább kell mennem, még ma éjjel a Columbus-ba menő postakocsira ülök.»

«No, ha úgy kell lennie, hát legyen. Elkísérem egy darabig és jobb úton vezetem, mint amerre jött.»

John hamar felkészült és lámpával kezében kalauzolta a szenátor kocsiját. Mikor a két férfi búcsút vett egymástól, a szenátor egy tízdolláros bankót nyújtott át.

«A fiatal asszony számára,» mondá röviden.

«Jól van,» válaszolt John époly kurtán.

Kezet szorítottak és különváltak.

X. FEJEZET. A VÁSÁROLT JÓSZÁG ELSZÁLLÍTÁSA.

Szürke, esős februári napra virradtak Tamás bácsi kunyhójában. Az ablakon beszüremelő világosság levert arcokra esett, melyek mély belső gyászt tükröztettek. Chloe néni a tűzhely elé húzott asztalkán vasalt. Egy-két durva, de nagyon tiszta ing, mely már a vasaló alól kikerült, szék hátára volt téve a tűzhely közelében. Chloe néni, mialatt gondosan simította vasalójával az asztalon kiterített inget, időnként az arcán lepergő könnyeket törölgette.

Tom közelében állt, a biblia feküdt a térdén; fejét kezére támasztotta. Egyikök sem beszélt. Igen korán volt még, a gyermekek aludtak ágyacskájukban.

Tom, kiben a boldogtalan fajtát jellemző gyöngéd családi érzelmek nagy mértékben megvoltak, felállt és szótlánul nézegette szenderegő gyermekeit.

«Utóljára nézem őket,» mondá.

Chloe néni nem válaszolt, csak át- és átvasalta a durva inget, mely már úgysem lehetett simább. Végre egy kétségbeesett zökkentéssel letette a vasalót az asztalra és hangos sírásra fakadt.

«Tudom, megadással kell túrnöm sorsomat, de Uram! honnan vegyek ehhez erőt? Csak tudnám legalább, hova visznek, mikép bánnak majd veled. Missis azt mondja, hogy majd kivált egy-két év múlva. De, Istenem, aki oda lekerült, vissza nem jó többé! Belehal! Hallottam én, hogyan dolgoznak az ültetvényeken.»

«Ott is velünk lesz az Isten, Chloe, épúgy mint itt.»

«Velünk lesz, de Isten némelykor rettentő dolgokat enged meg. Ez nekem nem nyújt vigaszt.»

«Isten kezében vagyok, csak az történhetik velem, amit ő jónak lát. És van egy dolog, amiért hálát mondhatok neki. Engem adtak el, nem téged vagy a gyermekeket. Ti itt biztonságban vagytok. Bármilyen történjék, az csak engem érhet, és az Isten megsegít; tudom, megsegít.»

«Nincsen rendjén ez a dolog, nem volna szabad így lennie. Az úr rosszul tette, hogy téged adósságai fejében eladott. Kétszeresen is megszolgáltad, ami költségébe kerültél. Kötelessége lett volna téged szabadon bocsátani, már évekkal ezelőtt tartozott vele. Meglehet, most nem segíthet magán; de érzem, hogy ez nincs rendjén. Ezt ki nem verik a fejemből. Olyan hűséges embere voltál és az ő dolgát mindig a magadénál előbbre tetted, vele többet törődtél, mint feleségeddel és gyermekeiddel! Akik áruba bocsátják a szív érzelmeit és szívünk vérét, hogy pénzzavarukon segítsenek, azokat az Isten meg fogja büntetni!»

Az egyszerű reggeli párolgott nemsokára az asztalon, Chloe néni, kinek ezúttal nem kellett az uraság lakában szolgálatot tenni, egész erejét a búcsúlakomának szentelte, legszebb csirkéit vágta le és tálalta fel, egészen férje ízlése szerint készítette a kalácsot és a kandalló tetejéről leszedte a befőttes üvegeket, melyek csak a legünnepelesebb alkalmakkor vétettek elő.

«Peti te, szólt Mózsai diadalmasan, ma pompás reggelit kapunk!» és ezzel a csirkepecsenyéből eltulajdonított egy darabot.

Chloe néni hirtelen nyakon vágta.

«Nesze, ha örvendsz, mikor szegény apád utolsó reggelijét költi el idehaza!»

«Oh, Chloe,» szólt Tom szelíden.

«Nem tehetek róla, ha kijövök a sodromból ily helyzetben,» válaszolt Chloe, kötényébe rejtve arcát.

A fiúk egészen elcsendesedtek; először apjukat, aztán anyjukat nézték; de a kis baby a mama ruhájába kapaszkodva, hangos és követelő kiabálásra fakadt.

Chloe, a kisdedet felemelte, letörölte könnyeit és étellel kínálta. «Nesze, fiúk,» mondá; «nektek is, szegény teremtmények. Mamátok rosszul bánt veletek.»

A fiúk nem vártak további felszólítást és nagy buzgalommal hozzáláttak a falatozáshoz. Mikor elpusztítottak mindent, ami az asztalon volt, ők is figyelmessé lettek arra, ami körülöttük történt, és mivel anyjukat sírni, atyjokat szomorkodni látták, elkezdtek pityeregni és szemöket törölgetni. Tamás bácsi térdére vette a babyt és engedte, hogy ez szíve vágya szerint karmolja a papa arcát és cibálja a papa haját.

«Csak sírjatok, szegénykéek,» szólt Chloe néni, «majd rátok is kerül a sor, majd eladnak titeket is. Ki törődik a szegény niggerek bajával?»

Ekkor az egyik fiú elkiáltotta magát: «Ni, a missis, idejő hozzánk!»

«Nem lehet hasznunkra, minek jön?» jegyzé meg Chloe néni.

Mrs. Shelby belépett. Chloe néni határozottan barátságatlan modorban kínálta üléssel; de Mrs. Shelby ezt észre sem vette. Sápadt volt és szomorú.

«Tom,» kezdé, «azért jöttem» - nem folytathatta és a hallgató csoport láttára zokogni kezdett.

«Missis, ne sírjon!» kérte Chloe és maga is könnyekre fakadt, mire mindnyájan együtt sírtak.

«Édes barátom,» szólt végre Mrs. Shelby, «nem adhatok semmit, aminek igazi hasznát vehetnéd. Ha pénzt adok, csak elszedik tőled. De ünnepélyesen és az élő Istenre fogadom, hogy nem foglak szem elől veszíteni és visszaváltlak, mihamarabb elég pénzem lesz. Addig is bízzál Istenben!»

Épp ekkor jelezték a fiúk, hogy Haley közeledik. Valaki lábával felrúgta az ajtót. Haley állt a küszöbön, igen rossz kedvben, mert a múlt éji lovaglás kifárasztotta és nem tudta feledni, hogy nem sikerült zsákmányát visszakerítenie.

«Előre, te nigger,» kiáltá, «készen vagy? - Szolgája, asszonyom», folytatá kalaplevéve, midőn Mrs. Shelbyt is megpillantotta.

Chloe néni bezárta és kötelekkel átkötötte Tom ládáját, azután haraggal nézett a kalmárra; könnyei, mintha szikrákká váltak volna.

Tom szelíden készült új gazdáját követni és vállára emelte a nehéz ládát. Neje karjára vette a kisdedet, hogy a szekérhez vigye és a nagyobb fiúk, még mindig sírva követték szüleiket. Mindnyájan a szekér felé tartottak, mely befogva, egy csapat öreg és fiatal rabszolgától körülvéve, az ajtó előtt állt. Az emberek Istenhozzádot akartak mondani régi bajtársuknak.

«Ülj fel!» szólt Tomhoz Haley, kit az egybegyűlt rabszolgák ellenséges pillantásokkal méregettek.

Tom felült és Haley a szekér ülése alól nehéz bilincseket vett elő, melyeket Tom lábára erősített.

A harag elfojtott szava hallatszott minden felől. Mrs. Shelby leszólt a verandáról:

«Biztosítom, Haley úr, erre az elővigyázatra nem volt szükség.»

«Nem tudom, asszonyom. Már vesztettem 500 dollárt ezen a helyen, nem akarok még többet kockáztatni.»

«Mi egyebet várhattunk tőle?» kérdé Chloe méltatlankodva, míg a két fiú, kezdvén sejteni, mi vár atyjokra, hangos és heves sírásra fakadt:

«Sajnálom,» mondá Tom, hogy György úrfi éppen most távol van. Üdvözlőjétek nevemben.»

Haley ostorral csapott a lóra és mialatt a kocsi elrobogott, Tom szomorú tekintettel csüggött eddigi tartózkodási helyén, amíg csak szeme elől el nem tűnt az.

Körülbelül egy óráig haladhatott a szekér a poros országúton. Ekkor Haley hirtelen megállította egy kovács műhelye előtt, leszállt és bevitt egy pár nehezebb bilincset, hogy megigazíttassa.

«Ezek a vasak kicsinyek neki,» szólt Tomra matatva.

«Szent Isten, nem a Shelbyék Tomját látom? Csak nem adták el?» kérdezte a kovács.

«De eladták.»

«Igazán? Ki hitte volna! Ej, nem szükséges ezt oly erősen vasra verni. Ő a leghüségesebb, legjámborabb ember a világon.»

«Legjobb vasra verni. Ha teheti, mégis csak elszökik.»

«Nem volna csoda,» jegyzé meg a kovács, eszközei között keresgélve, «az ültetvényekre nem igen kíváncznak a Kentuckyben felnőtt négerek. Hamar elhalnak ott, úgy-e bár?»

«Hamar ám; van ott halandóság; az éghajlat okozza és egyéb is, úgy hogy mindig új négereket kell vásárolni.»

«Nem tehetek róla, de úgy találom, mégis nagy kár, hogy oly jóra való, csendes, kedves ember, mint Tom, tönkre menjen valamely cukorültetvényen.»

«Neki még jó dolga lesz. Megigértem, hogy gondom lesz rá. Valamely régi jó családnál fogom elhelyezni, ahol a ház körül lesz elfoglalva és ha kibírja a lázat és megszokja az éghajlatot, olyan jó helye lesz, aminőt néger csak kívánhat.»

«Nejét, gyermekeit, reménylem, itt hagyja.»

«Igen; de majd kap ott más feleséget. Mindenütt elég asszony van.»

E beszélgetés alatt Tom mélyen elszomorodva a műhely előtt a kocsiban ült. Egyszerre patkódobogás hallatszott mögötte és mielőtt meglepetéséből felocsúdíthatott, György úrfi mellette termett, felugrott a szekérre, átölelte nyakát és felváltva zokogott és élénken pörölt.

«Hitemre, ez aljasság! Nem bánom, akárki mit mond. Alávalóság! Gyalázat! Volnék csak felnőtt ember, nem engedném meg.»

«Oh, György úrfi, ez jól esik! Legalább még egyszer látom, mielőtt elvisznek. Ez igazán jól esik.»

Tom a lábával tett valami mozdulatot; Györgynek szemébe tűnt a bilincs.

«Mily gyalázatosság!» kiáltott fel. «Leütöm azt a vén gazembert, le én!»

«Ezt ne tegye, György úrfi és ne beszéljen oly fennhangon. Nekem nem használ vele, ha őt megharagítja.»

«Jól van, a maga kedvéért csendesen beszélek. De csak gondolni is rá - nem-e szégyen? Nem küldtek utánam, nem tudattak velem semmit. Ha Tom Lincoln nem szól, nem is hallottam volna, hogy mi történt. - Nézze csak Tamás bácsi,» tevé hozzá, hátat fordítva a műhelynek, titok hangján: *«Elhoztam magának a dolláromat!»*

«Oh, el nem fogadom én, György úrfi, a világért sem fogadom el,» szólt Tom megilletődve.

«De el kell fogadnia. Nézze, beszéltem erről Chloe nénivel és az ő tanácsára átfúrtam a pénzt és zsinórt húztam át rajta, hogy maga a nyakába akaszthassa és ne lássa azt senki és el ne szedhesse az alávaló gazember, kit én mégis le fogok ütni.»

«Ne tegye, György úrfi, mert nekem ártana vele.»

«A maga kedvéért hát nem teszem. Akassza a dollárt a nyakába, gombolja jól be a kabátot és emlékeztesse ez a pénz, valahányszor ránéz, hogy én elmegyek magáért és visszahozom. Megbeszéltem én ezt Chloe nénivel ma reggel. Fel fogom építtetni a magok házáat, lesz egy vendégszobájuk szőnyeggel, csak legyek én ember. Még jó időket fogunk élni.»

Haley épp ekkor kijött az ajtón a vasakkal kezében.

«Tudja meg, Mister», szólta György nagy fölény hangján, «megmondom apámnak, anyámnak, milyen bánásmódban részesíti Tamás bátyát.»

«Azt tőlem megteheti.»

«Szégyelheti magát, hogy egész életét azzal tölti, hogy férfiakat, nőket összevásárol és rabláncra fűzi őket; éreznie kellene, milyen aljasság ez!»

«Amíg az előkelő urak vesznek embereket, én sem vagyok rosszabb, mint ők; nem aljasabb eladni a rabszolgákat, mint vásárolni őket.»

«Sem ezt, sem azt nem fogom én tenni, ha megnövök. Ma szégyenlem, hogy Kentucky-állambeli vagyok; előbb büszke voltam rá.»

György lóra ült és úgy nézett körül, mintha azt várná, hogy az egész állam az ő felfogásához tartsa magát.

«Isten áldja, Tamás bácsi, ne csüggedjen!» szólta búcsúzva.

«Isten áldja, György úrfi», válaszolt Tom, ki csodálattal és szeretettel nézte az ifjút. «A mindenható Isten kísérje. Ah! Kentuckyben kevesen vannak, kik hozzáfoghatók,» tevé hozzá túláradó szívvel, midőn az őszinte fiúarc eltűnt szemei elől. Csak nézett a távozó után, míg a patkó hangja el nem halt.

«Mondok neked valamit, Tom», szólta Haley a szekérhez lépve és belédobva a vasakat. «Én szépen akarok veled bánni, mint általában szoktam a niggerekkel. Ha te jól viseled magadat, én sem foglak bántani. Legjobb, ha szép csendesesen maradsz és nem jársz semmi hamisság után. Amely nigger csendesesen viselkedett és nem igyekszik elszökni, annak jó dolga van nálam; és aki nem úgy tesz, az magának tulajdonítsa, ha baj lesz.»

Tamás biztosította Haleyt, hogy nem szándéka szökni. Nehezen is tehetne volna, súlyos bilincessel a lábán.

XI. FEJEZET. AZ ÉLŐ ÁRÚ MEGBOTRÁNKOZTATÓ KEDÉLYÁLLAPOTBAN.

Késő délutáni időben, csepergő esőben Kentucky N. falvának kis vendéglőjébe szállt egy utas. Az ivószobában igen kevert társaságot talált együtt. Magas termetű, csontos kentuckyiak, a szögletbe állított puskák, vadászkutyák és mellettök hentergő négerfiúk tűntek először a belépő szemébe. A tűzhely körül hosszúlábú úriemberek ültek, mindegyik hátradült székén, kalappal a fején és sáros lábát méltóságteljesen a kandalló tetején nyugtatta. A vendéglős, ki a «bar» mögött állt, miként legtöbb földije, magastermetű volt; bozontos haját magas kalap fődte. Általában, e szobában mindenki a fején hordta a férfi souverainitásának e jelvényét, igazi republikánus függetlenségét tanusítva. Négerek szolgálatkészen ide-oda futkostak. A kandallóban élénk tűz pattogott, az ajtó és minden ablak tárva nyitva állt és a calico-függönyöket vidáman lengette az erős légáram.

A belépő utas alacsony zömök ember volt, gondos öltözetben, kerek jóindulatú arccal, melyen mégis kissé sajátságos kifejezés honolt. Nagyon vigyázott a bőröndre és esernyőre, sajátkezűleg hozta be e tárgyakat, visszautasítva a szolgálatkész négerek segítségét. Kissé aggodalmasan nézett körül; becses ingóságaival, melyeket széke alatt helyezett el, a legmelegebb szögletbe húzódott és nem minden félelem nélkül szemlélte a hozzá legközelebb ülő érdemes férfiút, ki a kandallóra rakva lábait, jobbra balra oly merészséggel és eréllyel köpködött, hogy a gyenge idegzetűek csakugyan megijedhettek tőle.

«Hogy van, tisztelt idegen, hogy van?» kérdé ez az úri ember, az érkező felé pökve a rágott dohányt levét.

«Elégge jól, köszönöm,» válaszolt az így megtisztelt, aggodalmasan félrehúzódva.

«Mi újság?» folytatá a kérdező, egy darab rágni való dohányt és vadászkését előszedve.

«Semmi különös.»

«Szokott dohányt rágni?» És testvéri előzékenységgel odanyujtott neki egy darabot.

«Nem, köszönöm szépen, nem tűri a természetem,» tiltakozott a kis ember, odább húzódva.

«Igazán nem? ejnye!» csodálkozott a másik és a maga szájába dugta a dohányt, hogy a lé valahogy ki ne fogyjon.

«Hát ez micsoda?» kérdezte az öreg úr, midőn látta, hogy a jelenlevők közül többen egy falragasz körül csoportosulnak.

«Egy niggert köröztetnek,» világosítá fel röviden a társaság egyik tagja.

Mr. Wilson - így hívták az öreg urat - felállt, gondosan rendezgette a bőröndöt és esernyőt, elszántan elővette és az orrára biggyesztette a szemüveget és a következő hirdetményt olvasta:

«Alulirottól megszökött György, mulatt-legény. Nevezett György hat láb magas, igen világos bőrű, göndör barna hajú; nagyon értelmes, ügyesen beszél, tud írni és olvasni; valószínűleg azon lesz, hogy fehér embernek tartsák; mély sebhelyek vannak a hátán és a vállán, jobb kezébe H betű van égetve. Négyszáz dollárt adok annak, aki őt élve szolgáltatja kezembe vagy kellően bebizonyítja róla, hogy már nincs életben.»

Az öreg úr e hirdetményt halkán elejétől végig olvasta, mintha tanulmányozni akarná.

A hosszúlábú dohányrágcsáló úr most felemelkedett, odalépett a hirdetéshez és minden habozás nélkül leköpte azt dohánylével.

«Ez az én nézetem erről;» szólt röviden s ismét leült.

«Hát ez mit jelentsen, tisztelt idegen?» kérdezte a vendéglős.

«Ép így tennék ama sorok írójával is, ha itt volna,» válaszolt a hosszú férfiú, hidegen folytatva a dohányvágást. «Aki ilyen legénynek ura és nem tud jobban bánni vele, megérdemli, hogy elveszítse. Aki úgy bánik az emberekkel, mintha kutyák volnának, ne várjon mást tőlük, mint kutyák tettét és kutyák viseletét. Emberi bánásmódot azzal hálálnának meg, hogy emberül dolgoznának.»

«Teljes igaza van barátom,» szólt Mr. Wilson, «és az, akiről e hirdetés szól, kétségtelenül derék fickó. Több esztendőn át dolgozott az én zsákvászon-gyáramban és legjobb munkásom volt. Ő különben igen leleményes ember, feltalált egy kendertisztítógépet, mely több gyárban alkalmazást talált. A szabadalmat az ura kapta meg.»

«Megkapta,» mondá a marhakereskedő, «és pénzel vele, hála fejében pedig H betűt süt rab-szolgája jobbkezére.»

A társalgást félbeszakította egy kocsi megérkezése. Csinos egyfogatú volt az, szépen felöltözött úri külsejű egyén foglalta el az ülést és néger kocsis a bakot.

Az egész társaság kíváncsian vizsgálta az érkezőt. Magastermetű ember volt ez, barna, spanyol eredetre valló arcszínnel, szép kifejezésteljes szemekkel és fényes, fekete, göndör hajjal. Formásan hajlott, vékony ajka és gyönyörű idomú tagjai azonnal elárulták, hogy nem közönséges egyén lép a társaságba. Fesztelenül tette ezt, fejének egy intésével jelezve, hogy hová tegyék a bőröndöt; meghajtotta magát és kalapját a kezében tartva, kényelmesen a *barhoz* lépett és felíratta a nevét: Henry Butler, Oaklands, Shelby-grófság. Közönyös arccal a falragasz felé fordult és elolvasta.

«Jim,» szólt kocsisához, «azt hiszem, találkoztunk ilyenféle emberrel, úgy-e bár?»

«Igen, Master,» válaszolt Jim, «csak a keze, nem tudom, olyan volt-e?»

«Azt persze én se néztem meg,» mondá az idegen, közönyösen ásítva. Aztán megint a vendéglős elé lépett és külön szobát kért, mert írnia kell valamit.

Mialatt a szobát rendbehozták számára, a szoba közepén székre ült és szomszédjával társalgásba bocsátkozott.

A gyáros, Mr. Wilson az idegent, amint az belépett, bizonyos zavart és kényelmetlen kíváncsisággal szemlélte. Úgy tetszett neki, hogy már találkozott vele, de nem tudta hol. Valahányszor az idegen megszólalt, valami mozdulatot tett, vagy mosolygott, a gyáros összerezzent és mereven nézett rá, de ismét elfordította szemét, amint a másiknak nyugodt tekintetével találkozott. Végére mégis emlékezni látszott, mert oly bámulattal és aggodalommal nézte az idegent, hogy ez odalépett hozzá.

«Mr. Wilson, ha nem csálódom,» mondá az idegen és kezét nyujtotta. Bocsánatot kérek, az imént nem ismertem meg. Látom, ön emlékszik rám. - Mr. Butler vagyok Oaklandból. Szeretnék önnel a szobámban beszélgetni, ha megengedi.»

Mr. Wilson követte őt és egy elsőemeleti szobába léptek. Itt a fiatal ember gyors elhatározással bezárta az ajtót, a kulcsot zsebébe rejtette, körültekintett és keresztbe font karokkal mereven nézett Wilson szemébe.

«György!» kiáltá ez.

«Igen György vagyok.»

«Nem gondoltam volna.»

«Meghiszem, hogy nehéz rám ismerni. Egy kis diófahej szép barnára változtatta sárga arcszínemet, hajamat is megfestettem, külsőm tehát nem felel meg a hirdetésnek.»

Mellesleg megjegyezzük, hogy György atyai részről fehér származású volt. Anyjától csak csekély mulatt arcszínt örökölt, melyért bő kárpótlást nyutott a szintén anyjára valló fekete szem.

Mr. Wilson, aki jószívű, de nagyon aggodalmas és óvatos öreg úr volt, nyugtalanul járkált fel és alá.

«Azt hiszem, György, ön megszökött, elhagyta törvényes urát. Én nem csodálkozom ezen, de meg kell mondanom, hogy nagyon sajnálom, igen határozott kötelességem megmondani...»

«Mit sajnál ön, Sir?» kérdezte György csendesen.

«Azt, hogy ön mintegy ellentétbe helyezkedik hazája törvényeivel.»

«Az én hazám!» mondá György erős és keserű nyomatékkal, «van-e más hazám, mint a sír? Bár ott volnék minél hamarább!»

«Ne beszéljen így, György, ez gonosz beszéd. Keményszívű gazdája van, kinek viselete kárhoztatni való; eszem ágába sincs őt védelmezni, de az apostol is visszaküldte Onézimust urához.»

«Ne idézze nekem a bibliát Mr. Wilson, én a mindenható Isten elé viszem ügyemet, tőle kérdem, vajjon vétkezem-e, ha szabadságom után törekszem.»

György hátra vetette fejét, szorosan keresztbe fonta karjait és keserű mosoly lebegett ajkán. A kis öreg úr, bár nem sokat értett a logikához, elég értelmes volt nem szólani ott, ahol nem volt mit mondani. Gondosan símogatva esernyőjét és annak minden ráncát kiegyengetve, általános természetű intelmekhez folyamodott.

«Tudja György, én mindig barátja voltam és javát akarom. Azt tartom, nagy veszélynek teszi ki magát. Keresztül nem viheti szándékát. Elfogják, és akkor még sokkal rosszabb lesz. Össze-vissza verik és mégis eladják.»

«Mr. Wilson, én mindezt tudom. Szembe szállok a veszéllyel, de,» kabátját kigombolva, két pisztolyt és egy bowie-kést mutatott, «íme, készen várom őket. Ha ennyire kerül a dolog, mindig szerezhetek hatlábnyi szabad földet, az elsőt és utolsót, amit Kentuckyban bírhatok.»

A jólelkű öreg úr nagy sárga selyem zsebkendőt húzott ki zsebéből s nagy buzgósággal törülgette arcát.

«Ördög vigye valamennyiüket!» tört ki egyszerre. «Nem mondtam mindig, hogy átkozott vén gazemberek? Reménylem, nem káromkodom. Rajta hát György, rajta, de vigyázzon fiam, meg ne lőjön valakit, legalább *jobb*, ha nem lő. Én nem szeretnék *eltalálni* valakit, tudja. Hol a felesége, György?»

«Elment, gyermekével karján, az Isten tudja hová. És hogy mikor találkozunk, vajjon egyáltalában találkozunk-e ezen a világon, senki sem mondhatja meg.»

A jó öreg úr a zsebében kotorászott. Egyszerre kivett egy csomó bankót és odanyújtotta Györgynek:

«Vegye el ezt, barátom!»

«Nem, kedves, jó uram; már nagyon sokat tett értem és ilyenformán még pénzzavarba juthat. Elég pénzem van, hogy arra a helyre juthassak, ahova mennem kell.»

«De el *kell* fogadnia a pénzt, György. A pénz mindenütt nagy segítség és soha sem lehet túl sok; csak becsülettel szerezze az ember. Vegye hát, no vegye, fiam!»

«Nem bánom, elfogadom, de csak oly feltétel alatt, hogy valamikor visszafizethetem.»

«És most, György, mondja meg, meddig akar ily módon barangolni? Reményem, nem nagyon sokáig, nem nagyon messzire. Ügyesen csinálja a dolgot, de nagyon merész. És ez a fekete fickó vajjon kicsoda?»

«Jóraivaló ember, ki több mint egy évvel ezelőtt Kanadába menekült. Gazdája ezért dühében megkorbácsoltatta e legénynek szegény öreg anyját. Most a fiú visszajött, hogy vigasztalja anyját és magával vigye.»

Az öreg úr nyilvánvaló ámulattal tetőtől-talpig méregette Györgyöt.

«Valami csodás változáson ment keresztül, György, mintha egészen más ember volna.»

«Ez azért van, mert *szabad ember* vagyok,» mondá György büszkén. «Igen uram, én *szabad* vagyok!»

«Vigyázzon magára, nem lehet biztos benne, hogy el nem fogják.»

«Minden ember szabad és egyenlő a *sírban*, ha másképp nem lehet.»

«Különösen azon ámulok, hogy a legközelebbi vendéglőbe merészkedett eljönni.»

«Éppen mert ez merészség és annyira közel van a vendéglő, senki se fog gyanakodni; messzebb fognak engem keresni és senki sem ismer rám a köröző irat után.»

«De a bélyeg, melyet a kezére sütöttek?»

György lehúzta a kesztyűt és frissen behegedett sebet mutatott a kezén.

«Ez Mr. Harris barátságának legújabb bizonyága. Vagy két hete, hogy szerencsétetett vele, mert kezdett attól tartani, hogy egy szép napon utilapút kötök a talpam alá. Legalább érdekessé tette a kezemet, úgyebár?» kérdezé, ismét felhúзва a kesztyűt.

«Nos, jó uram,» folytatá György rövid szünet után, holnap reggel, hajnalhasadtával útra kelek; holnap éjjel, reményem, biztos helyen alszom Ohio államban. Nappal utazom; a legelőkelőbb vendéglőkbe szállok; a legelőkelőbb urakkal fogok étkezni. Isten önnel, Sir; ha azt hallja, hogy elfogtak, az annyit jelent, hogy halva vagyok.»

A barátságos kis öreg úr szívélyesen megrázta Györgynek fejedelmi méltósággal odanyújtott kezét, aztán fogta esernyőjét és kicsoszogott a szobából.

György elgondolkodva nézte az ajtót, melyet az öreg úr maga után behúzott. Egyszerre, mintha hirtelen eszébe jutott volna valami, kisietett ő is e szavakkal:

«Mr. Wilson, még egy szót!»

Az öreg úr újra belépett, György bezárta az ajtót és néhány percig tétovázva nézte a padlót. Végre elszántan felütötte fejét.

«Mr. Wilson keresztény emberhez illő módon bánt velem, keresztény felebaráti szeretetének még egy bizonyágát kérem. Valóban nagy, rettentő veszélynek teszem ki magamat. Nincs a földön senki, aki törődik velem; ha meghalok, kirúgnak az utcára és elásnak majd mint a kutyát és 24 órával később senki se fog rám gondolni - csak szegény *feleségem*. Szegény lélek, ő gyászolni és bánkódni fog. Ugyan találja módját, Mr. Wilson, hogy ezt a kis melltűt juttassa kezéhez. Karácsonyi ajándéku kaptam tőle. Adja oda neki és mondja meg, hogy végső lehelletemig szerettem. És még egyet mondjon neki. Utolsó kívánságom, hogy Kanadába menjen, hacsak lehet. Bármilyen jó az úrnője, bármennyire szereti szülőföldjét, oda ne menjen vissza, mert a rabszolgaság vége mindig nyomorúság. Nevelje gyermekünket szabad embernek, hogy ne szenvedjen annyit, mint én szenvedtem.»

XII. FEJEZET. TÖRVÉNYES VÁSÁRI JELENETEK.

Mr. Haley és Tom gondolatokba mélyedve ültek a zökkenve haladó szekéren. Természetesen igen különböző gondolatok foglalkoztatták őket.

Haley például arra gondolt, hogy milyen hosszú, széles és magas Tom, mennyit fognak adni érte, ha kövéren és jó állapotban kerül a vásárra. Aztán önmagára gondolt, hogy ő milyen emberbarát, míg mások láncot tesznek «niggereik» kezére és lábára, ő Tomnak csak a lábára tett békót, kezét szabadon hagyja, ameddig jól viseli magát. Szinte csodálkozott magán, hogy milyen jó ember. - Tom pedig egy régi könyv néhány sorára gondolt, mely nem ment ki az eszéből: «Itt nincs állandó lakásunk, csak keressük azt a várost, ahol lakjunk; de azért ne szégyeljük mondani, hogy az Isten a mi Istenünk, mert ő felépítette már a mi várunkat.»

Mr. Haley újságot vett ki zsebéből és a hirdetések olvasásába mélyedt. Nem tudott nagyon gyorsan olvasni, el is szokta dűnnögni, amin szemével végig futott, hogy meg is hallja, amit emlékezetébe kell vésnie. Így olvasta a következő hirdetést:

«Nyilvános árverés -

Négerrek! - A törvényszék rendeletére eladók kedden, február 20-án, a törvényszék kapuja előtt Washington városában (Kentucky) a következő négerrek: Hagar 60 éves; John 30 éves; Ben 21 éves; Saul 25 éves; Albert 14 éves. Az eladás Jesse Blutchford hitelezői és örökösei javára történik. - Sámuel Morris, Thomas Flint végrehajtó.»

«Oda el kell néznem,» mondá Tomhoz fordulva, minthogy nem volt más, kihez szóljon. «Látod, ott te jó társaságot fogsz találni. Mindenekelőtt tehát Washingtonba kell utaznunk; ott majd börtönben tartalak, míg az alkut megkötöm.»

Tom szelíden fogadta ezt a kellemes hírt, csak azon gondolkozott, hogy az így rabságra szántak közt hányan van felesége, gyermeke. Természetesen az a kijelentés, hogy börtönbe vetik, nem eshetett jól neki, mert mindig büszke volt arra, hogy becsületes és tisztességes életű. Igen is, valljuk be, Tom büszke volt becsületeségére. Szegény ember! úgysem volt egyebe, mivel büszkélkedhetett. Mialatt töprenkedett, telt az idő és midőn bealkonyodott, Haley is, Tom is kényelmesen el volt helyezve Washingtonban, az egyik a vendéglőben, a másik a börtönben.

Másnap 11 óra felé tarka néptömeg szorongott a törvényszék lépcsője körül; dohányozva, dohányt rágva, köpködve, káromkodva és társalogva várták az emberek az árverés kezdetét. Az eladó férfiak és nők két külön csoportban helyezkedtek el és halkán beszélgettek. A 60 éves Hagar, ki kemény munkától és nyomortól megviselve, sokkal idősebbnek látszott, már félig vak volt. Mellette állt egyetlen megmaradt fia, a 14 éves Albert; ezt az anya mindkét reszkető kezével fogta és nagy aggodalommal nézte, ha valaki a fiatal embert megvizsgálta.

«Ne félj, Hagar néni,» mondá a legidősebb férfi, beszéltem rólatok Tamás úrral és ő azt hiszi, hogy magát a fiával egy helyre sikerül eladnia.»

Itt Haley a csoporthoz lépett. Az öreg embernek kinyitotta a száját és abba belenézett, megtapogatta a fogát, megparancsolta neki, hogy álljon föl, egyenesedjék ki, hajlítsa meg a hátát és mindenféle mozdulatokkal mutassa izmait. Ugyanígy tett egy másik emberrel. Végre Albert elé állt, megtapogatta a karjait, kihúzogatta a kezét, próbálta az ujjait és ugratta, hogy lássa, milyen fürge.

«Őt csak velem együtt lehet eladni,» szólt mohón az öreg nő, én még elég erős vagyok és nagyon sokat tudok dolgozni.»

«Ültetvényen?» kérde Haley megvető tekintettel. «Ez ugyan hihető!» És zsebre dugott kezekkel, szivarral szájában, félrecsapva kalapját, várta az árverezés kezdetét.

Halk moraj támadt a tömegben és egy alacsony termetű, élénk mozdulatú, fontoskodó ember könyökkel tört utat magának a tömegen keresztül és stentori hangon kijelentette, hogy az árverezés kezdődik. A férfiak gyorsan elkeltek olyan áron, mely mutatta, hogy nagy a kereslet. Kettő közülök Haleynek jutott.

Most a fiatal Albertre került a sor.

«Mi ketten együtt maradunk; hadd maradjunk együtt, az égre kérem,» mondá az öreg asszony, fián csüggyve.

«Félre innét,» mondá a kikiáltó mogorván, az asszony kezét ellökve, «rád utoljára kerül a sor. Most, kormos képű, lássuk, hogyan tudsz ugorni?»; és e szavakkal előretaszította a fiút, mire mögöttük fájdalmas nyögés támadt. A fiú tétozódott és hátra nézett; majd letörölte a könnyeket, melyek nagy, fénylő szeméből hullottak, és gyorsan előre lépett.

A csinos, ügyes alak láttára élénk versengés támadt és öten-hatan egyszerre ígérgettek. Aggódva, megijedve nézett körül Albert, amint felhangzott az ígérgetők szava, míg a kalapács le nem csapott. Haley vette meg a fiút. Amint gazdája felé lökték, megállt egy pillanatra és hátranézett, midőn öreg anyja, minden tagjában reszketve, feléje nyujtotta kezét.

«Engem is vegyen meg, Master, az Isten szerelméért, vegyen meg. Meghalok, ha nem teszi.»

Haley csak kurta nemmel felelt és hátat fordított. A szegény öreg asszonyt is megvették egy csekélységért és a tömeg oszolni kezdett.

Az árverés szegény áldozatai, akik mind egy helyről valók voltak, a kétségbeesett öreg anyóka köré gyűltek, akinek fájdalma szánalmat gerjesztő volt.

«Oh Albert, Albert! Oh fiam, utolsó gyermekem!» kiáltotta szívszaggató hangon.

«Vigyétek el» mondá Haley szárazon. «Neki nem jó, ha felizgatja magát.»

Az öregebb rabszolgák félig rábeszéléssel, félig erőszakkal vezették ki a szegény asszonyt és iparkodtak őt megvigasztalni.

Haley egymás felé taszította három megvásárolt emberét, vasakat tett mindegyiknek kezére és minden egyes vasat egy hosszú lánchoz erősítve, maga előtt hajtotta a rabszolgákat a börtönbe.

Néhány nap múlva Haley új birtoktárgyaival az Ohiót járó gőzhajók egyikén kezdte meg útját, melynek folyamában még más hasonló élő árukkal volt szándéka készletét szaporítani, különböző helyeken, ahol ő maga, vagy valamelyik ügynöke eszközölte a bevásárlást.

A *La Belle Rivière*, a legszebb gőzösök egyike, vidáman úszott a folyón lefelé. Gyönyörű kék ég alatt, a szabad Amerika lobogójával az árbócán.

A fedélzeten díszbe öltözött urak és hölgyek járkáltak, élvezve a szép időt. Mindenütt pezsgő élet és vidámság mutatkozott, csak Haley csapata, mely egyéb áruval együtt a középfedélzeten volt elhelyezve, nem látszott élvezetet találni semmiben; ez emberek összebujtak és elfojtott hangon beszélgettek egymással.

«Nekem feleségem van,» szólt a «John harminc éves» szavakkal jelzett árúcikk, láncravert kezét Tom térdén nyugosztva, «és ő egy hangot sem hallott arról, ami velem történt. Csak egyszer láthatnám még e világon!»

Szegény John! Tom elszomorodott szívvel nehéz sóhajra fakadt és igyekezett, ahogy tőle telt, a szerencsétlent vigasztalni.

Fölöttük pedig, a hajószobában apák és anyák ültek, víg gyermekek ugrándoztak a szülők körül és mindenki örvendett, mintha nem is volna baj az életben.

A hajónak egyik megálló helyén egy asszony rohant a fedélzetre, félretolta az embereket, odasietett, hol a rabszolgacsapat ült, nyakába borult annak a szerencsétlennek, ki mint «John 30 éves» volt jelezve a körözőlevélben és zokogva, omló könnyekkel szólította őt édes férjének.

Egy magas, karcsú fiatal ember, kinek arcán jóság és értelem kifejezése honolt, keresztbefont karokkal szemlélte e jelenetet. Amint megfordult, Haleyt találta maga mellett. «Barátom,» szólítja meg a meghatottságtól reszkető hangon, «hogyan foglalkozhatik, hogy mer foglalkozni ilyen kereskedéssel? Nézze csak ezeket a szegény teremtményeket! Itt vagyok én, örvend a szívem, hogy hazatérhetek nőmhöz és gyermekeimhez, és ugyanaz a harang, melynek szavára a hajó megindul, hogy engem kedveseim felé vigyen, ezt a szegény embert örökre el fogja választani nejétől. Higyje el, ezért ön felelni fog Isten ítélőszéke előtt.»

Midőn a hajó hosszabb időre megállt Kentucky egyik városa mellett, Haley kiszállt, hogy valamely ügyét-baját elvégezze.

Tom, ki bilincsei dacára szabadon járhatott-kelhetett a hajón, éppen ennek szélén tartózkodott és egy darabig a hullámokat nézte. Bizonyos idő múlva látta, hogy a kalmár visszajő, de vele egy színes nő, kis gyermekkel a karján. Egészen tisztességes ruha volt az asszonyon, ládáját egy néger vitte utána, kivel vidáman beszélgetett. Megcsendült a hajóharang, a gép zakatolt és a gőzös folytatta útját a folyón lefelé.

A nő az alsó fedélzet ládái és csomagai között előre lépett, aztán leült és gyermekével enyelgett.

Haley egyszer-kétszer körüljárt a hajón, aztán a nőhöz közeledett, leült melléje és közönyös hangon súgott valamit a fülébe.

Tom látta, hogy a nő arca elborult, amint sebesen és nagy hévvel válaszolt:

«Nem hiszem, nem hihetem, ön csak tréfál velem.»

«Ha nem akarja elhinni, nézzen ide,» mondá Haley és kihúzott egy írást. «Ime az eladási szerződés, ebben olvashatja ura nevét; én pedig jókora összeget fizettem ki érte, annyit mondhatok.»

«Nem hihetem, hogy engem ily rúttal megcsaltak; nem lehet igaz,» mondá a nő növekedő izgatottsággal.

«Megkérdezheti bárkitől, aki tud írni és olvasni. Hallja csak,» szólítja az arramenők egyikét, «olvassa el, mi van ebben. Ez a nő nem akarja nekem elhinni.»

«Hát ez egy adás-vételi szerződés, aláírta John Fosdick, ki eladja Lucyt és leányát. Nincsen ebben semmi hiba, amennyire látom.»

A nő szenvedélyes kifakadásai hallatára sokan összesereglettek körüle és a kalmár ezeknek röviden megmagyarázta, miről van szó.

«Azt mondta nekem a gazdám, hogy Louisvillebe küld, ahol együtt leszek férjemmel, én főzni fogok ott egy vendéglőben, a férjem majd más munkát végez. Nem hihetem, hogy a gazdám hazudott,» mondá a nő.

«Biz ő eladta magát, szegény asszony, az kétségtelen,» jegyzé meg egy barátságos képű ember, ki szintén megvizsgálta az iratot. «Megtette: itt nincs tévedés.»

«Akkor hasztalan minden beszéd,» szólt a nő, egyszerre egészen nyugodtan és erősebben magához szorítva gyermekét, leült ládájára, hátat fordított és semmire sem ügyelve, a folyó vizébe bámult.

A tízhónapos gyermek korához képest igen nagy és erős volt. Egy percig sem maradt nyugodtan és elég dolgot adott anyjának, aki tartotta és vigyázott reá.

«Csinos egy gyermek!» mondá valaki, ki hirtelen megállott a nő előtt és cukorral kínálta a kisdedet. Egyet füttyentve odábbment és Haleyvel találkozott, ki egy csomó láda tetején füst-felhőket eregetett.

Az idegen is rágyujtott.

«Derék vászoncselédre tett szert. De mit szándékozik tenni a kis gyermekkel?»

«Eladom, mihelyt vevője akad.»

«Reménylem, olcsón adja,» mondá az idegen és Haleyhez felmászott a ládák tetejére, ahol ő is kényelmesen leült.

«Ötven dollárnál alább egy centtel sem,» válaszolt Haley.

«Oh, ez teljesen nevetséges.»

«Lehet!» mondá Haley, fejével igen határozottan bólintva.

«Adok harmincat, de egy centtel sem többet.»

«Megmondom én, mit tegyünk. Felezzük meg a különbséget. Legyen negyvenöt. Többet már csakugyan nem engedek.»

«Jól van hát, rendben vagyunk.»

«Kész az alku. Hol száll ki?»

«Louisvilleben.»

«Nagyon jó. Mikor odaérünk, már sötétedik. A gyermek aludni fog; egész csendben visszük el, nem fog ordítani. Szeretem, ha minden nyugodtan foly le. Gyűlölöm az izgalmat és lármát.» - Néhány szál bankó átvándorolt Haley erszényébe és a kalmár ismét szivarra gyujtott.

Derült, csendes est volt, midőn a gőzhajó Louisville rakodójánál kikötött. A nő, ki mély álomba merült gyermekét még mindig karjaiban tartotta, a város nevének hallatára letette a kisdedet a ládák között gondosan kiterített köpenyegére és a hajó szélére sietett abban a reményben hogy a rakodón tolongó emberek között megpillantja férjét. A hajóról lesietők tömege csakhamar elválasztotta őt gyermekétől.

«Itt az idő,» szólt Haley, felkapta az alvó gyermeket és átadta az idegennek. «Ne ébressze fel, nehogy sírjon és kellemetlenségünk legyen az anyjával.» Az ember gondosan átvette a gyermeket és nemsokára eltűnt a rakodón hullámozó tömeg között.

Midőn a gőzhajó nagy ropogással, recsegéssel, pöfékeléssel lassan megindult, a nő visszatért előbbi ülőhelyére. A kalmárt találta ott, a gyermeknek hűlt helye volt.

«Hol a gyermek?» kérdezte rémült ámulattal.

«Lucy, a maga gyermeke nincs már itt. Meg kell tudnia a valót. Nem maradhatott magánál a kicsike és én megragadtam az alkalmat, midőn eladhattam egy elsőrendű családnak, hol jobban fogják felnevelni, mint maga tehetné.»

A nő egy hanggal sem felelt erre. Szívét találta a golyó, nem tudott még könnyezni sem. Kábultan ült le, elernyedte kezei élettelenül hanyatlottak le. Mereven előre nézett, de semmit sem látott. Külsőleg azonban egészen nyugodt volt.

Tom elejétől végig figyelemmel kísérte a történeteket és teljesen tisztán látta maga előtt a következményeket. A nő közelébe húzódott és igyekezett valami vigasztalót mondani, de csak nyögés volt a felelet. A becsületes néger, kinek szeméből könnyek omoltak, beszélt mennyei szerető szívről, könyörületes Jézusról és örök hazáról, de akinek szólt, annak füle nem hallott a bánat miatt, annak bénult szíve nem tudott érezni.

Leszállt az éj, csendes, felhőtlen, dicső éjtszaka. A csillagok mint megannyi angyal szeme ragyogtak a néma csendben. A gőzhajón mindenki aludt, tisztán hallatszott a vízfodrok ütődése a hajó tatjához. Tom lefeküdt egy láda tetején és egy ideig még hallotta olykor-olykor a mélyen lesújtott szerencsétlennek egy-egy zokogását vagy jajszavát, míg ezt a halk neszt is felváltotta a néma csend.

Éjfél tájban Tom hirtelen felriadt. Valami feketeség surrant el mellette a hajó szélé felé; tompa loccsanás hallatszott. Senki más nem vett észre semmit. Tom felnézett, a nő helyét üresnek látta. Tom felkelt és hiába kereste a nőt. A szegény, vérző szív végtére nyugalmat talált és a folyó hullámfodrai ép úgy csillogtak, mintha e szív nem nyugodnék mélyen alattuk.

A kalmár korán reggel jókedvűen ébredt fel és élő portékája után látott. Most rajta volt a sor ámulni és zavarba jönni.

Kíváncsi kérdéseire Tom nem felelt.

A kalmár a hajó minden zegét-zugát kikutatta, de hiába.

«Tom,» mondá a hasztalan keresés befejeztével, «te tudsz valamit a dologról. Láttam itt feküdni a nőt tíz órakor, aztán megint tizenkettőkor, meg egy és kettő között és négykor már nem volt itt. Pedig az egész idő alatt te itt aludtál. Tudnod kell, mi történt, hiába tagadnád.»

«Nos, mas'r,» felelt Tom, «reggel felé valami elsurrant mellettem és én félig felébredtem. Aztán nagy loccsanást hallottam, mire teljesen felébredtem. Ekkor már az asszony nem volt itt.»

A kalmár mindössze csak káromkodott azon, hogy oly kevés szerencséje van s ily módon, ha ezentúl is így megy dolga, egy centet sem nyerhet. Rosszkedvűen leült, elővette számlakönyvét és az öngyilkosságot, mint a veszteségi számla tételét, jegyezte be.

XIII. FEJEZET. A QUAKERTELEP.

Csendéletet fogunk most rajzolni. Nagy, tágas, csinosan festett konyha van előttünk, sárga, fénylő padlóval, melyen egy porszemecske sem látható. A fekete tűzhely ki van fényesítve, az edények tündöklő sorokban függnék a falon; zöldszínű, erős, régi divatú faszékek között két hintaszéket látunk és a nagyobbikban, mely hivogatólag tárja ki karjait, varrással elfoglalva régi barátnőnk, Eliza ül. Sápadtabb és soványabb, mint kentuckyi otthonában volt és tengernyi bánat kifejezése olvasható arcán. De a bánat iskolájában szíve is megerősödött, és midőn nagy sötét szemével a tropikus pillangóként repdeső kis Harry mozdulatait kíséri, tekintetéből oly szilárdság és elhatározottság sugárzik, melyre korábbi, boldogabb napjaiban képes nem lett volna soha.

Mellette egy másik nő ült, ki egy tál barackot tartott ölében. Ötvenöt, hatvan éves lehetett e nő, de arca azok közé tartozott, amelyeket az idő csak azért érint lehevel: hogy nemesebbé és kellemesebbé tegye. A fehér krep fejkötő, az egyszerű muszlinkendő, mely mellét takarta, a szürke shawl és ruha első tekintetre mutatta, hogy e nő a quakerek községéhez tartozott. Annyit írtak és énekeltek már fiatal lányok szépségéről: miért ne lehessen szó öreg hölgyekéről is? Aki ily szépségről fogalmat akar szerezni, az nézze jó Hallidey Rachelt, amint a kis hintaszékben ül.

«Hát még mindig az a szándékom, hogy Kanadába mégy?» kérdezte barackjaival foglalkozva.

«Igen, Ma'am,» mondá Eliza elhatározott hangon. «Tovább kell mennem, itt nem vesztegethetek.»

«És mit akarsz tenni, ha már ott leszel? Erre is gondold, lányom.»

Eliza keze reszketett és könnyek peregtek kezimunkájára, de szilárd hangon válaszolt:

«Akármilyen munkára vállalkozom; majd csak találok valamit.»

«Tudod, hogy itt addig maradhatsz, amíg tetszik.»

«Oh köszönöm, de» - mondá Harryra mutatva Eliza - «éjjel nem tudok aludni, nem találok nyugalmat. Tegnap azt álmodtam, hogy *az az ember* az udvarunkba lépett.»

Kinyílt az ajtó és egy apró, kövér, kerek almára emlékeztető arcú, Rachelhez hasonlóan öltözött nő lépett be.

«Ruth Stedman!» üdvözölte őt örömmel Rachel, «hogy vagy Ruth?» és szívélyesen rázta meg mindkét kezét.

«Köszönöm, jól,» mondá Ruth, kalapját letéve. Huszonöt éves lehetett az újonnan érkezett, egészséges, jószívű, határozottan kedves asszonyka, kiben csak öröme telhetett az embernek.

«Ruth, ez a barátnőm, Harris Eliza és ez az a kis fiú, akiről gyakran szoltam.»

«Örvendek, hogy láthatlak, Eliza, nagyon örvendek,» mondá Ruth, úgy rázva Eliza kezét, mintha régi barátnők volnának «és ennek a kedves kis fiadnak hoztam egy kis süteményt.»

Mialatt Ruth és Rachel barátságosan csevegtek, újra kinyílt az ajtó és Halliday Simeon lépett be rajta, magastermetű, egyenestartású, izmos fiú, szürke öltözetben, széleskarimájú kalappal a fején.

«Hogy vagy, Ruth?» kérdezé nagy melegséggel hangjában, széles tenyerével megszorítva e kis kövér kacsót. «Hát John hogy van?»

«Óh, John jól érzi magát, mindnyájunkkal egyetemben,» válaszolt Ruth vidáman.

«Mi újság, apó!» kérdezé Rachel, a sütőkemencébe tolva a tésztát.

«Stebbins azt mondta, hogy ma éjjel eljön hozzánk néhány *barátjával*,» szolt Simeon sokatmondó hangsúlyozással és kiment, hogy a szomszéd szobában kezét mossa.

Rachel elgondolkozott és Elizára tekintett.

«Jól hallottam, hogy Harris a te neved?» kérdezte az újra belépő Simeon Elizától.

«Igen,» volt a remegő válasz. Eliza már attól félt, hogy üldözői keresik.

«Anyjuk!» kiáltá most Simeon a tornácból és kihívta Rachelt.

«Mi baj, apó?» kérdezé ez, kilépés közben a lisztet ledörzsölve tenyeréről.

«Eliza férje a telepbe érkezett és ma éjjel ide jő.»

«Komolyan mondod, apó?» kérdezte Rachel örömtől ragyogó arccal.

«Való igaz. Stebbins tegnap egy asszonnyal és két emberrel találkozott, kik közül az egyik azt mondta, hogy Harris György a neve. Bizonyos, hogy Eliza férje.»

Rachel a konyhába ment, hol Eliza varrogatott; kinyitotta egy kis hálószoza ajtaját és szelíden mondá: «Leányom, gyere ide be, valamit tudatnom kell veled.»

A hálószobában Rachel átölelte Elizát e szavakkal: «Az Isten megkönyörült rajtad, leányom; férjed megmenekült a rabszolgaság hajlékából.»

A vér Eliza arcába tódult és épp oly gyorsan vissza a szívébe. Sápadtan és erőtlenül a székre hanyatlott.

«Bátorodjál, gyermekem,» szolt Rachel, Eliza fejére téve kezét. «Férjed jó barátok között van; itt lesz velök még ma éjjel.»

«Ma éjjel!» ismétlé Eliza. Már nem értette a szavak jelentését, feje zavart és álmatag volt, egy pillanatra minden ködbe borult előtte.

Mikor magához tért, ágyban feküdt és a kis Ruth kámforszesszel dörzsölgette kezeit. És amint nyitott szemekkel feküdt az ágyban, mintha édes álmodt volna, figyelemmel kísérte, mi történik körülte. Láta kinyílni a szomszéd szoba ajtaját, látta a hófehér abrosszal terített asztalt, e körül a teázó társaságot és magas székén Harryját Rachel anyai oltalma alatt, hallott halk beszédet, tányércsörgést és mindez végtére igazi álomba olvadt. És Eliza úgy aludt, mint még egyszer sem volt módjában ama rémítő éjfél órára, midőn gyermekét ölbekapva, a csillagfényes fagyos éjben menekült üldözői elől.

Álmodott tündérszép tájról, békés otthonról, hol Harryja, mint boldog szabad gyermek játszik. Hallotta férje közelgő lépteit; érezte, hogy férje odalép hozzá, átkarolja, könnyekkel áztatja arcát - és felébredett! Nem álom volt ez. A nap már rég leáldozott; Harry csendes álomba merülve anyja mellett feküdt, gyertya égett az ágy mellett és Eliza férje zokogva hajolt a vánszóra.

* * *

Másnap reggel nagy vígság uralkodott a quaker-házban. «Anyjuk» korán fenn volt és egy egész csapat fia és lánya segítségével a reggelit készítette. Ezalatt az öreg Simeon ingújjban a szögletben álló tükör előtt borotválkozott. És mikor György Elizával és a kis Harryval kijött, oly szívélyes üdvözlés fogadta őket, hogy nem volt csoda, ha úgy tetszett nekik, mintha még mindig álmodnának.

Végre mindnyájan a reggelihez ültek. Most először történt György életében, hogy fehér emberek társaságában, mint velök egyenlő ember foglalhatott helyet az asztalnál. Eleinte némileg feszélyezve érezte magát, de a környezet egyszerű, túlárado jósága minden kényelmetlen érzését eloszlatta, mint a felkelő nap sugara az éjjel leszállt ködöt.

«Apám, mi lesz, ha kitudódik rólad?» kérdezte az ifjabb Simeon a vaját felkenve.

«Hát leszúrom a pénzbírságot.»

«De hátha becsuknak?»

«Nem tudja az anyjuk veled együtt a gazdaságot ellátni?» kérdezte Simeon mosolyogva.

«Reménylem, jó uram, hogy nem keveredik bajba én miattam!» szólt közbe György aggódó hangon.

«Ne félj semmit, György, azért élünk mi e világon; ha nem tudnánk szenvedni a jó ügyért, nem érdemelnők, hogy éljünk.»

«De hogy én értem szenvedjen! Ezt nem engedhetem!»

«Hát ne félj, György barátom, nem teérted tesszük, hanem Isten és az emberek kedvéért. És most szépen, csendesén maradj itt egész nap, éjjeli tíz órakor pedig Phineas Fletcher elvisz téged a legközelebbi quakertelepre, veled együtt társadat is. Az üldözők sarkadban vannak, nem szabad késedelmeznünk.»

«Ha így áll a dolog, minek várunk estig?»

«Nappal itt biztonságban vagy, mert a mi telepünk minden lakója jó barátod és vigyáz rád. Azonfölül sokkal biztosabb éjjel utazni.»

XIV. FEJEZET. EVANGELINA.

A leáldozó nap ferdén érkező sugara reszket a Mississippi tengerszélességű hátán; a hajladozó nádat, a magas, sötét, mohával fődött ciprusfákat a folyó partján megaranyozza a búcsúzó napfény, amint a súlyosan megterhelt hajó csendesen úszik lefelé.

Még a fedélzeten is gyapotcsomagokkal megrakva messziről egyforma szürke tömegnek látszik, amint vásárra viszi terhét. A fedélzeten sürgő-forgó tömeg között nehéz ráakadni szegény Tom barátunkra. A legfelső fedélzeten, a mindenütt túlnyomó gyapotcsomagok között egy szögletben találhatjuk végtére.

Részint azért, mert Mr. Shelby annyira dicsérte Tomot, hogy ezzel bizalmat keltett irányában, részint pedig, mert Tom valóban igen jó, csendes ember volt, Haley lassankint bizalommal kezdett viseltetni iránta.

Eleinte egész nap szigorú felügyelet alatt tartotta, éjjel pedig mindig bilincset tett reá; de Tomnak panaszt nem ismerő türelme és mindenbe belenyugvó modora oly hatással volt, hogy a kényszereszközök alkalmazása elmaradt és szabad volt neki, mintha becsületszavát adta volna, szabadon járni-kelni a hajón.

Mindig csendes és lekötelező viselkedésével a hajón működő összes munkásokat is megnyerte, főleg mivel órákon át segítette őket a munkában azzal a készséggel, mellyel otthon, a farmban szokott dolgozni. Ha már semmi teendője sem akadt, felkapaszkodott a gyapotcsomagok között levő szögletbe és bibliája olvasásába merült.

Tamás bátya nem olvasott folyékonyan és nagy fáradsággal haladt versről-versre. Minden szóra az újjával bökdösött és mindig hangosan olvasott. Biblia-példánya tele volt sajátkező jelzéseivel. Otthon tudniillik felolvastatta magának a bibliát gazdája gyermekeivel, elsősorban György úrfival és minden ily alkalommal, tentát és tollat használva, merész nagy vonásokkal és foltokkal megjelölte azokat a helyeket, melyek legjobban csengtek fülébe vagy szívére hatottak. Ekkép bibliája elejétől végig a legkülönbélebb módon meg volt jelölve és egy perc alatt rá tudott találni a kedvenc helyekre, el sem kellett olvasnia a közbeeső részt. És ekkép a biblia minden mondása otthonának valamely emlékét, multjának valamely emlékét elevenítette fel; bibliája őrizte meg azt, ami multjából fennmaradt, valamint jövő életének minden reményét foglalta magában.

A hajó utasai között egy gazdag és előkelő családból való új-orleansi úr is volt, St. Clare. Vele utazott öt-hat éves leánykája és egy nőrokon, ki a gyermekre felügyelt.

Tomnak gyakran szemébe ötlött a kis lány, ki örökké sürgött-forgott és ép oly kevéssé maradhatott egy helyen, mint a napsugár vagy a nyári szellő. És aki meglátta őt, az el nem felejthette egyhamar, mert ami gyermekben szép az legmagasabb tökéletességben volt nála kifejlődve. Különösen nemes fejének alakja és az aranyos haj, mely felhőként lebegett körülé, ép oly színű szemhéjaktól árnyékolt ibolyakék szeme, melyben mély, szinte túlvilági komolyság tükröződött, annyira megkülönböztette őt más gyermekektől, hogy mindenki megfordult és utána nézett, ha ő a hajón végig lebegett. Egyébként éppenséggel nem volt komoly vagy szomorú gyermek. Ellenkezőleg, valami légies, ártatlan vidámság ömlött el gyermekded arcán. Állandóan mosolyra nyílt rózsás ajka és halkán dalolgatva szökdelt ide-oda, mint egy boldogító álmkép. Mindig fehérbe öltözve, mint az árnyék surrant el egyik helyről a másikra és soha szenny vagy folt nem ragadt reá sehol, pedig nem volt oly szöglet, fent vagy alatt a hajóban, hol könnyű léptekkel meg nem fordult, hol az aranyhajú, kékszemű leányka, mint valami tündéri vízió meg nem jelent volna.

Tom napról-napra mindinkább növekedő érdeklődéssel kísérte a szép gyermeket, ki szomorú kíváncsisággal gyakran megfordult azon a helyen, hol Haley láncravert csapatja üldögélt, sőt egészen közel is lépett, bánatos komolysággal nézte az embereket és asszonyokat, olykor láncukat emelgette és fájdalmas sóhajással távozott el tőlük. Megtörtént, hogy hirtelen megjelent közöttük, tele kézzel és nagy örömmel osztogatott cukorkákat, diót, narancsot, aztán épp oly gyorsan eltűnt.

Tom nagy ravaszul előkészítette a közelebbi ismeretséget. Zsebei tele voltak apró játékszerekkel, melyeket ő maga faragott régen gazdája gyermekei részére; azokat most kellő vigyázattal és számításal egyenkint előszedte és kínálgatta a szégyenkező gyermeknek, ki elfogadta az ajándékokat és így lassankint egészen bizalmas viszony fejlődött ki közöttük.

«Hogy hívják, kis missis?» bátorkodott ekkor Tom kérdezni.

«Nevem Evangelina St. Clare, de papa és általában mindenki csak Évának szólít. Hát magának mi a neve?»

«Tom, a kis gyermekek pedig Tamás bátyának szoktak nevezni Kentuckyban.»

«Úgy hát én is Tamás bátyának fogom szólítani, mert én szeretem magát. Hát hova utazik, Tamás bátya?»

«Nem tudom.»

«Nem tudja?»

«Nem, engemet el fognak adni, nem tudom még, kinek.»

«A papa is megveheti magát,» mondá Éva sebesen, «és ha megveszi, jó sora lesz magának. Még ma felkérem őt hogy vegye meg Tamás bátyát.»

A gőzhajó ekkor állomáshoz ért; Éva, atyja hangját hallván, fürgén odább szökdelt. A hajóra fát szállítottak. Tom felajánlotta segítségét és nemsokára a hajósnéppel együtt dolgozott.

Éva az atyja mellett, a hajó szélén állt és nézték mikép távozik a hajó a partról. A kerék alig kétszer-háromszor fordult, midőn a kis lány vigyázatlan mozdulat folytán elvesztette egyensúlyát és egyenesen a vízbe zuhant. Atyja, ki alig tudta, hogy mit művel, utána akarta magát vetni, de visszatartották, mert már más valaki segített a gyermekben.

Tom is látta a hajó mélyebb részéről, amint Éva, a vízbe esve alámerült. Egy szempillantás és utána ugrott. A szélesmellű, izmoskarú embernek könnyű volt a vízen úszva megvárni, míg a gyermek a felszínre bukkant; karjaiba vette és a hajó oldala mellé férkőzve, a csuronvizes leánykát felnyújtotta a födélzetre, ahonnan száz kéz nyúlt ki mohón utána.

* * *

Rekkenő meleg volt másnap, midőn a gőzös Új-Orleanshoz már közeljárt. Mindenki várakozásban és nagy előkészületben volt. A hajószobában összeszedték a holmikat és a kiszállásra készen álltak. Tom az alsó fedélzeten keresztbefont karokkal ült és időről-időre aggodalmasan tekintgetett egy kis csoportra, mely a hajó másik oldalán állott.

Evangelina is ott volt a csoportban; szokatlan sápadtságán kívül semmi sem mutatta rajta a tegnapi baleset jelét. Előkelő tartású, elegáns fiatal férfi állt mellette és könyökét egy gyapotsomóra támasztotta. Nyilván Évának édesatyja volt; ugyanolyan nemes arcéle, nagy kék szeme és aranyszínű haj utalt erre, bár az arckifejezés egészen különbözött. A szépmetszésű ajkakon kissé gúnyos mosoly ült és bizonyos könnyed fölény érzete nyilvánult a gentleman minden mozdulatában.

Félig tréfás, félig megvető szórakozottsággal, bár eléggé jókedvűen hallgatta Haleyt, ki nagy bőbeszédűséggel ajánlotta neki árúcikkét.

«Minden erkölcsi tökély és keresztény erény egybekötve, fekete maroquinbőrben, teljes kiadás, úgy-e bár?» mondá, mikor Haley befejezte mondókáját. «Nos, mennyit fizessek? Mekkora összeg erejéig fog engem megcsalni? Ki vele!»

Haley 1300 dollárt kért.

«Papa, vedd meg! ne nézd, hogy mennyibe kerül,» súgta Éva, atyja nyakát körülfonva. «Tudom, elég pénzed van. Énnkem vedd meg.»

«Mit akarsz vele, cicám? hintalónak fogod használni, vagy minek?»

«Én boldoggá akarom tenni!»

«Eredeti kívánság», mondá St. Clare és néhány tréfás és csípős megjegyzés után elővett egy csomó bankjegyet. «Olvassa meg a pénzt, öregem!» mondá, a pénzt Haleynek átnyujtva.

A kalmár arca felcsillámlott, zsebéből egy régi tintatartót húzott ki és adásvevési szerződés írásához fogott. Az okmányt pár perc múlva át is nyújtotta St. Clarenak.

«Kíváncsi vagyok,» mondá ez, az írást átfutva, «mennyit számítának fel énértem, ha részen-kint taksálnának. Ennyit fejem, magas homlokom, karjaim, kezeim, lábaimért; ennyit pedig neveltségem, tudományom, tehetségeim, becsületességem, vallásos érzületem fejében. Boldog Isten! Az utolsó tulajdonságért csak csekély összeget lehetne felszámítani, úgy hiszem. De gyere, Éva» és kezénél fogva lánykáját, a hajó túlsó oldalára ment, ujjai hegyével feltolta Tom állát és jókedvűen megszólította:

«Nézz rám, Tom és mondd meg, hogyan tetszik új urad.»

Tom feltekintett. A vidám, fiatal, szép arc, mely szemébe ötlött, csak bizalmat gerjeszthetett benne. Könny tolult szemébe és teljes szívből kívánta:

«Isten áldja meg, Mas'r!»

«Reménylem, megteszi. A te könyörgésedre legalább is oly szívesen, mintha én kérném; minden bizsonnyal. Tudsz-e hajtani, Tom?»

«Nagyon sok dolgom volt lovakkal. Mr. Shelby jószágán nagy lótenyésztés folyt.»

«No hát majd kocsisnak alkalmazlak, feltéve, hogy megígéred, hogy csak egyszer hetenkint iszod le magadat, Tom.»

Tom meglepetve és kissé sértődve nézett fel.

«Én soha sem iszom, Mas'r,» mondá.

«Hallottam már ezt a mesét, Tom; de majd meglátjuk. Mindnyájunkra nézve igen jó lesz, ha nem iszol. De ne neheztelj, öreg,» tevé hozzá barátságosan, midőn látta, hogy Tom még mindig igen komolyan néz; «meg vagyok győződve, hogy jól fogod viselni magadat.»

«Bizonyára, az a szándékom.»

«És jó dolgod lesz nálunk,» mondá Éva. «Papa igen jó mindenki irányában, csak szeret tréfálni.»

«A papa nagyon le van kötelezve e szíves dicséretért,» mondá St. Clare nevetve és sarkon fordulva másfelé ballagott.

XV. FEJEZET. TOM ÚJ GAZDÁJÁRÓL ÉS EGYEBEKRŐL.

St. Clare Ágoston gazdag Louisiana-állambeli ültetvényesnek volt a fia. Anyja francia hugonotta családból származott. Gyermekkorának nagy részét az orvosok tanácsára, mivel igen gyenge testalkatú volt, hidegebb, edzőbb éghajlat alatt, Vermontban, nagybátyjánál töltötte. Kiváló tehetségnek adta tanujelét, de szellemének iránya mindig az eszményi, az eszthetikai szép felé fordult. Kollégiumi tanulmányainak befejeztével regényes szerelemre lobbant az északi államok egyikében egy fennkölt lelkületű, gyönyörű leány iránt, ki érzelmeit viszonozta és jegyesévé lett. A menyegző előkészületeivel volt délvidéki otthonában elfoglalva, midőn váratlanul arról értesítette őt jegyesének gyámja, hogy a fiatal hölgy máshoz fog férjhez menni. Örjöngő fájdalommal, de büszkeségében magyarázatot nem kérve és nem keresve, az előkelő társaság multságai közé rohant és két héttel a végzetes hír vétele után ismét jegyben járt, ezúttal az elismert divatkirálynővel. A lehető legrövidebb idő elteltével oltárhoz vezetett egy szép, sötétszemű leányt, kinek százezer dollárra rúgott a hozománya. Természetesen mindenki a legboldogabb embernek tartotta.

Az új házások mézesheteiket élvezték a Pontchartrain-tó melletti fényes villájukban, midőn St. Clare, ki éppen nagy társasággal mulatott, levelet kapott ama bizonyos kéz ismert írásával. Halálsápadt lett és nemsokára otthagya a társaságot, felbontotta és elolvasta a levelet. A gyám családjának ravasz cselszövényéről volt abban szó. Azt akarták, hogy e gyámnak a fiához menjen nőül St. Clare jegyese. Ez eleinte hűtlennek tartotta imádóját, mert leveleit nem kapta meg; beteg lett bánatában, de végtére felfedezte a csalást. A levél azzal végződött, hogy írójának szerelme örök, hogy hálát ad Istennek és bizalommal néz a jövő elé. St. Clare a halálnál keserűbb érzelmekkel így válaszolt:

«Megkaptam levelét, de későn. Hitelt adtam annak, amit hallottam. Kétségbeesésemben *megnősültem* és mindennek vége. Feledjen el, ez az egyedüli, amit tehetünk.»

A regényhősöknek ily esetben megszakad a szívek és elbeszélésben ez igen jó megoldás. De a valódi életben, ha minden meghalt, ami életünket derűssé tehette volna, mi nem halunk meg. Át kell még vergődnünk azon, amit közönséges értelemben életnek szokás nevezni. Így élt tovább St. Clare is, még pedig oly feleséggel, aki szépsége, sugárzó szeme és 100,000 dollárja dacára sem adhatta meg neki az elvesztett boldogságot.

Mari sohasem volt nagyon gyöngéd érzelmű, lassankint pedig a csekély szív, ami benne lüktetett, tökéletes önzéssé változott. Gyermekkorától kezdve szolgák környezték, kik csak az ő szeszélyeinek hódoltak. Atyja tőle, mint egyetlen gyermekétől, soha nem tagadott meg semmit; ezért a házáséletben is folytonos követelésekkel lépett fel. Minél önzőbb a nő, minél kevésbbé tud ő maga szeretni, annál szigorúbban követeli, hogy neki megadják a szeretet adóját. St. Clare elég jószívú volt ajándékokkal és hízeltetésekkel neje kedvét keresni és midőn szép kis lányuk született, egy ideig valódi gyöngédséggel viseltetett Mari iránt. De ez férjének a gyermek iránti nagy szeretetét is gyanúval és ellenszenvvel kísérte, mintha tőle vennék el, amit a gyermeknek juttattak. Egészsége is megrendült a gyermek születésétől fogva. Az örökös testi és lelki tétlenség, a szüntelen unalom és elégtelenség, a gyengélkedéssel karöltve, néhány év alatt a virágzó fiatal szépséget sárga, hervatag, beteges nővé alakította át, ki ezer képzelt bajban leledzett és abban a hitben élt, hogy ő a legszerencsétlenebb és legelhagyottabb lény a világon.

Vége-hossza nem volt betegségeinek, de legtöbbször főfájással hozakodott elő, melynek ürügye alatt idejének legalább felét szobájában elzárkózva töltötte. Minthogy így a cselédségre senki sem ügyelt, St. Clare otthona egy cseppet sem volt kényelmes. Egyetlen leánykája

gyenge egészségű lévén, attól is tartott, hogy a gyermek, ha nem lesz senki, aki gondozza, áldozata lesz anyja tehetetlenségének. Ennélfogva, midőn Évával egyszer Vermontba utazott, rábeszélte unokatestvérét, Miss Ophelia St. Clare-t, hogy vele jöjjön Új-Orleansba; és ezen útjuk alkalmából ismerkedtünk meg velők a gőzösön.

Miss Ophelia már teljes 45 évet élt át nyugodt és rendes otthonában, atyja farmján, midőn St. Clare meghívta magához. Magas termetű, tagbaszakadt, szögletes idomú nő volt, sovány, éles körvonalú arccal. Összeszorult ajkai elhatározott jellemére engedtek következtetni. Élestekintetű sötét szeme különös kutató kifejezéssel folyvást körüljárt, mintha keresne valamit, aminek gondját viselje. Minden mozdulata határozott és erélyes volt. Beszélni nem sokat beszélt, de mindig a tárgyhoz szólt és a kellő kifejezést találta el. Ami szokásait illeti, benne megtestesült a rend, a rendszeresség, a pontosság; és a legnagyobb utálattal és megvetéssel fordult el mindentől, ami az övével ellenkező természetűnek látszott.

Hogy férhetett hát össze Miss Ophelia a víg, fesztelen, pontatlan, impraktikus, hitetlen St. Clare Ágostonnal, ki az ő legdrágább szokásaival és nézeteivel ellentétbe helyezkedett?

Az igazat megvallva, Miss Ophelia szerette őt. Mint fiút a katekizmusra tanította, ruháját javította, haját fésülte és minden jóra oktatta. Most is még, habár féligmeddig pogánynak tekintette, szerette őt, nevetett tréfáin és elnézte hibáit oly mértékben, hogy ismerőseik szinte hihetetlennek találták. De ami egyéb tudnivaló lehet Miss Opheliáról, arról olvasóink csak úgy értesülhetnek, ha személyesen ismerkednek meg vele.

Íme itt ül a hajószobában; körülte tömérdek nagy és kis útitáska, skatulya, kosár; mindenikben valami lényeges dolog van, amit összekötöz, becsomagol, odaerősít, egy percig sem engedve komolyságából.

«Most, Éva,» úgyszól, «készzen vagyunk. Hol a papa? Ideje, hogy a poggyászt a földélzetre vitessük. Nézz csak ki, Éva és keresd a papát.»

«A papa sohasem szokott sietni és még nem is értünk a kikötőhöz. Nézze csak, néni, ott a mi házunk az utca végén!»

«Nagyon szép, édesem, gyönyörű,» válaszolt Miss Ophelia. «De a gőzhajó megállt! Hol van édesatyád?

Már komolyan nyugtalankodni kezdett Éva nagynénje, midőn St. Clare szokott nemtörődő modorával közeledett és a narancsot, melyet éppen megenni készült, Évával megosztva, így szólt:

«Nos, Vermont néném, reménylem készen vagy?»

«Már egy órája, hogy készen állok és várlak. Már komolyan aggódni kezdtem miattad.»

«Ez ugyan felesleges volt. Most már vár ránk a kocsi, a sokaság is oszlik, tisztességes és keresztényhez illő módon szállhatunk partra, anélkül, hogy lökdösnének és taszigálnának. Fogd ezt a holmit!» tevé hozzá egy mögötte álló emberhez fordulva.

Mikor mindnyájan a kocsiban ültek, Éva Tom után tudakozódott.

«Óh, ő a bakon ül, cicusom. Felajánlom édes anyádnak, ő lesz a kocsis a részeg fickó helyett, aki nemrég felfordította a kocsit.»

«Tom kitünő kocsis lesz, tudom,» mondá Éva, «ő sohasem lesz ittas.»

A kocsi egy régi ház előtt állt meg, mely az Új-Orleansban itt-ott előforduló, spanyol-francia keverék-stílusban épült. Négyszögletű volt, nagy belső udvarral, melybe ívezetes kapun át jutott a kocsi. Ez udvar négy oldalán tág folyosók húzódtak végig mór ívekkel, karcsú oszlopokkal és arabs ízlésű díszítményekkel. Középen szökőkút ezüstös víz sugára illatos ibolyákkal szegélyezett medencébe hullott alá, melyben aranyhalacska úszkáltak. A kutat kavicsal

mozaikszerűen kirakott ösvény, ezt bársonyos pázsit és az egészet kocsitűr körítette. Két nagy narancsfá, mely épp most virágzott, kellemes árnyat adott és a pázsiton pompás márványvázákban a legritkább tropikus virágok voltak elhelyezve. Az udvar egészben véve éppoly díszes, mint regényes látványul szolgált.

Éva olyan örömmel ugrott le a kocsiról, mint a kalitkájából szabaduló madár.

«Ugyebár szép, kedves az én drága, szeretett otthonom?» kérdezte nagynénjétől.

«Csinos helyiség,» mondá ez, leszállva a kocsiról; «bár kissé ódonnak és pogányízlésűnek látszik.»

St. Clare mosolygott e megjegyzésen és Tom felé fordult, ki sugárzó arccal nézett körül, feltétlen bámulat kifejezésével.

«Tom barátom,» úgyszólt, ez a hely, mint veszem észre, ízlésedre való.»

Mialatt a ládákat a házba vitték, egész sereg férfi, nő és gyermek futott ki a folyosókra, üdvözölni a ház hazatérő urát. Legelől egy elegáns és divatos öltözetű ifjú mulatt volt látható, aki kecsesen lengette illatos zsebkendőjét, majd nagy eréllyel a veranda túlsó végére kergette a sok csürhe népet, azután selyem mellényben, arany óraláncával és fehér nadrágban kimondhatatlan kecsességgel hajlongott ura előtt.

«Te vagy, Adolf?» kérdé ez kezét nyújtva, «hogyan vagy fiam?» És Adolf úr nagy folyékony-sággal adta elő rögtönzött üdvözlő beszédét, melyre két hét óta gondosan készült.

«Nagyon szép,» mondá St. Clare szokott gunyoros modorában; «ezt ügyesen csináltad, Adolf. Most legyen gondod a holmira; mindjárt lejövők hozzátok.»

Így szólva, Miss Opheliát a verandára nyíló nagy fogadószobába vezette.

Ezalatt Éva könnyedén, mint a madár, tornácon és fogadószobán át a kis boudoirba szökdelt, mely szintén a verandára nyílt.

Magas termetű, sötétszemű, halovány arcú hölgy emelkedett fel a dívánról.

«Mama!» kiáltott fel Éva, elragadtatással nyakába borulva és csókokkal borítva arcát.

«Jól van már, vigyázz, gyermekem, megfájul a fejem!» szólt az anya, bágyadtan viszonzva gyermeke csókjait.

Belépett St. Clare is, megölelte nejét és bemutatta Miss Opheliát. Mari némi kíváncsisággal szemlélte az újonnan érkező rokont és bágyatag udvariassággal fogadta. Nagy csapat cseléd tolongott a bejáratnál, elül egy éltesebb mulattnő, ki szinte reszketett várakozásteljes örömben.

«Oh, itt van Mammy!» kiáltott fel Éva és csak úgy röpiült a mulattnő karjaiba, ismételten ölelgette és csókolta. Aztán sorban járt körül; itt kezét szorította, ott csókolódzott, hogy Miss Ophelia, mint később kijelentette, szinte undort érzett.

«Ejnye!» jegyzé meg azonnal is, «ti déli ég gyermekei olyat tesznek, amire én képtelen volnék.»

«És mi az, ha szabad tudnom?» kérdezé St. Clare.

«Hát én is szíves vagyok mindenki iránt, senkit sem szeretnék megsérteni, de hogy én csókoljak -»

«Négereket,» egészíté ki St. Clare, «ez ugyebár, nem képzelhető.»

«Úgy van. Hogy is teheti ezt Éva?»

St. Clare nevetve lépett a bejáratához. «Hollá, mi történik itt? Itt vagytok valamennyien - Mammy, Jimmy, Polly, Sukey? Örvendtek, hogy gazdátok itt van újra?» kérdezte, minden-

kivel kezét fogva. «Ügyeljete a pici gyerekekre!» tette hozzá, midőn egy kormos képű kis kölyökbe botlott, ki négykézláb mászott. «Ha valakire rátaposok, hát szóljon legalább.»

Volt nagy nevetés és Isten áldását kérték le a jó úrra, ki aprópénzt osztogatott ki közöttük.

«Most pedig hordjátok el magatokat, mint jó gyermekekhez illik,» mondá; mire az egész gyülekezet a verandába vezető ajtón át elszéledt, Évától követve, ki egy nagy butyort vitt utánok, melyet már útközben megtöltött almával, dióval, cukorkákkal, szalagokkal, csipkével és mindenféle játékszerrel.

St. Clare az udvaron álló Tomnak intett. Tom belépett a szobába és elmerengett a bársonyos szőnyegeken, a tükrök, festmények, szobrok és függönyök soha nem sejtett pompáján. Majd, szinte ijedten, lesütötte szemeit.

«Nézd csak, Mari,» szólott St. Clare nejéhez, «vettem neked olyan kocsist, hogy jobb nem is lehet. Fekete és komoly, mint a halottas kocs. Csak nézd meg jól, aztán mondd még, hogy nem gondolkodok rád, mikor utazgatsz.»

Mari felemelte fejét és Tomra nézett.

«Tudom, hogy lerészegszik,» mondá.

«Nem, kezeskednek érte, hogy jámbor és józan.»

«Hát reméljük a legjobbat, bár nem bízom benne.»

«Dolfi,» szólította meg St. Clare az elegáns mulattot, «kísérd Tomot a konyhába.»

Adolf kecses léptekkel tartott kifelé, Tom nehézkesen követte.

«Tökéletes behemoth!» mondá Mari.

St. Clare a díván melletti székre telepedett, elővett egy díszes bársonytokot és e szavakkal nyitotta ki: «Íme, hoztam neked ajándékot New-Yorkból.» Fénykép volt, mely Évát ábrázolta, amint atyjával ül és egymás kezét tartják.

Mari elégtelenül nézte a képet.

«Miért vétettétek le magatokat ilyen furcsa helyzetben?»

«Meglehet, hogy a helyzet furcsa, de milyennek találod a hasonlatosságot?»

«Ha nem törődöl azzal, hogy kifogásolom a helyzetet, mit bánod, hogy mikép gondolkozom a hasonlatosságra nézve?»

«Átkozott asszony!» gondolta St. Clare, de fennhangon csak annyit mondott:

«Ugyan, Mari, hasonlónak találod a képet? Ne légy oly különös!»

«Nagy gyöngédtelenség részedről, St. Clare, hogy ennyire faggatsz. Tudod, hogy egész nap fejfájásban szenvedtem és oly nagy zaj van, amióta érkeztetek; félig halva vagyok.»

«Fejfájásban szenved, Ma'am?» szólott közbe Miss Ophelia a karosszék mélyéből, hol eddig szótlánul ült, a bútort vizsgálva és annak értékét becsülgetve.

«Bizony szenvedek, egész martírja vagyok.»

«Bodza-tea nagyon jó a főfájás ellen,» vélekedék Miss Ophelia.

«Majd gondoskodunk bodza-teáról,» mondá St. Clare. «De most neked, néném, nyugalomra lesz szükséged. Hívjátok be Mammyt!»

A koros mulattnő, kit Éva előbb oly hévvel csókolt, belépett, veres és sárga turbánnal, Éva legújabb ajándékával a fején. Az ő gondjaira bízta St. Clare Miss Opheliát, ki Mammyt követve visszavonult saját szobájába.

XVI. FEJEZET. ST. CLARE HÁZÁBAN.

«És most, Mari, arany-, gyöngyéleted lesz. Itt van praktikus, ügybuzgó néném, aki minden gondot levesz válladról, úgy, hogy te egészen magadnak élhatsz, újra ifjú és szép leszel. A kulcsok átadása legjobb, ha azonnal megtörténik.»

Így szólt St. Clare a reggelinél, pár nappal Miss Ophelia megérkezése után.

St. Clare felállt, óráját nézte és azt mondta, hogy a házon kívül van dolga. Éva is kiszökdelt a szobából. Miss Ophelia Marival egyedül maradt az asztal mellett. A háziasszony most a háztartás minden titkaiba beavatta helyettesét és annyi útmutatással, figyelmeztetéssel, utasítással látta el, hogy kevésbbé rendszeres és gyakorlati fő végkép belezavarodott és elkábult volna.

«És most», mondá Mari, «azt hiszem, mindent elmondtam. Ha ismét utólér betegségem, ön képes lesz nálam nélkül boldogulni. Csupán Évát illetőleg van egy megjegyzésem; - rá vigyázni kell nagyon.»

«Igen jó gyermeknek látszik, még nem láttam nála jobb gyermeket.»

«Éva nagyon sajtóságos; valami különössége van, egy cseppet sem hasonlít hozzám.»

«Reménylem is, hogy nem,» gondolta magában Miss Ophelia, de volt esze ki nem mondani.

«Éva mindig a rabszolgák között szeretett lenni. Én is játszottam apám kis négereivel és nem volt baj. De Éva úgy bánik mindenkiel, aki közelébe jut, mintha vele egyenlő volna. St. Clare, úgy hiszem, megerősíti ezt a hajlamát. Már pedig rabszolgákkal csak úgy bír az ember, ha féken tartja őket. Éva képes volna az egész házat elrontani. Én is szeretek jó lenni a szolgák iránt, de ügyelni kell, hogy *ismerjék helyzetüket*. E pontra nézve véleményem eltér St. Clareétól. Férjem engem sohasem értett meg, soha meg nem becsült eléggé. Ő jót akar, ezt fel kell tételeznem, de a férfiak természetében van, hogy önzők és nincsenek kellő tekintettel a nőkre. Legalább én ezt tapasztalom.»

Miss Ophelia családi viszályt kezdett sejteni; melytől irtózott. Arca szigorú semlegesség kifejezését öltötte, a zsebéből kivett egy megkezdett harisnyát és összeszorítva ajkait, nagyon erélyesen hozzálátott a kötéshez, mi szavaknál világosabban fejezte ki, hogy nem akar beavatkozni semmibe. De Mari ezzel nem törődött. Talált valakit, aki meghallgatta és kötelességének tartotta, hogy kibeszélje magát.

«St. Clarenak sok mindenféléről a legvadabb különködő nézetei vannak, főleg pedig arra nézve, hogy mikép kell a rabszolgákkal bánni. Hagyja őket mindenféle zavart okozni és az újját sem mozdítja. Némely dologban igazán rémítő ez a St. Clare; engem elrémít, bár rendszeren jólelkűnek látszik. Kimondta, hogy senki se merjen ütni az ő házában, csak ő teheti vagy én. Nos, mire vezet ez? St. Clare még akkor sem emelné fel a kezét, ha valaki rátaposna, és én - látja, mily kegyetlenség volna azt követelni tőlem, hogy én verjek meg valakit. Nem képzelheti, mennyit kell ezért a háziasszonynak szenvednie. Hiába panaszkodtam el St. Clarenak. Ő a legfurcsább képtelenségekkel áll elő. Azt mondja, hogy a rabszolgákat mi tettük olyanokká, amilyenek, mi vagyunk összes hibáik előidézői és azért kegyetlenség volna olyan tettekért büntetni őket, melyek a mi művünk. Azt állítja, hogy mi sem volnánk jobbak olyan helyzetben, mint ők. Mintha bizony össze lehetne őket hasonlítani mi velünk.»

«Nem gondolja, hogy Isten oly vérből alkotta őket, mint minket?»

«Nem én, bizonyára nem! Szép história volna, valóban: az egy alsóbbrendű faj.»

«Nem gondolja, hogy nekik is van halhatatlan lelkük?» kérde Miss Ophelia növekedő indignációval.

«Oh, persze,» válaszolt Mari ásítva, «ezt senki sem vonja kétségbe, de hogy ezek a lények velünk egyformák legyenek, mintha hozzánk hasonlíthatók volnának, ej, az képtelenség! És ön is tapasztalni fogja, ha a házat vezeti helyettem, hogy csak szigorral lehet velük boldogulni - oly rosszak, csalfák, lusták.»

«A régi nóta,» mondá St. Clare, ki ismét hazajött és a szobába lépett. «Milyen nagy dolog, hogy ezek a gonosz lények lusták! Ha nem volna a lustaság, én magam is tökéletes angyal volnék. Hajlandó vagyok hinni, hogy a lustaság, dr. Botherem kedvenc szavajárása szerint, minden erkölcsi rossz alapja.»

Vidám nevetés hangzott a veranda selyemfüggönyein át a szobába. St. Clare kiment és a függönyt fellebbentve, maga is nevetett.

«Mi történik?» kérde Ophelia, odalépve.

Az udvarban mohával benőtt földhányáson Tom ült jázminvirággal minden gomblyukában, és Éva vidám nevetéssel virágfüzért aggatott a nyakába, azután térdére ült, mint valami kis veréb és egyre kacagott.

«Oh Tom, jaj be tréfás kinézésű!»

Tom jámbor mosollyal ült ott és láthatólag ép oly jól mulatott, mint kis úrnője. Amint meglátta gazdáját, bocsánatkérő arckifejezéssel fordult feléje.

«Mi lenne a szegényekből és alacsonysorsúakból a gyermekek nélkül?» mondá St. Clare és szemével kísérte Évát, ki vígan szökdelve, maga után húzta Tomot. «Csak a kis gyermekek az igazi demokraták. Tom most Éva szemében igazi hős; meséit ámulattal hallgatja, egyházi és methodista énekeinek jobban örvend, mint az operának; az apró játékszerekben, miket Tom zsebében hord, valódi kincsesbányát talál és az egész ember a legbámulatosabb feketebőrű Tom, akit valaha láttak.»

Tomnak most olyan volt a helyzete, hogy panaszra igazán nem lehetett oka. Éva, ki nemes természetéből folyó ösztönszerű háladatosságában és kedvességében különös előszeretettel viseltetett Tom iránt, arra kérte atyját, hogy amikor kikocsizik vagy kilovagol, Tom legyen kirendelt kísérője. És Tom csakhamar megkapta a rendeletet, hogy bármely dolgát abbahagyva, miss Évát kísérje, amikor ez parancsolja. Képzeltetik olvasóink, hogy ez utasításnak szívesen tett eleget. Szép ruhába bujtatták, mert erre St. Clare nagyon sokat adott. Az istállóban Tomnak alig volt dolga, teendője mindössze abban állt, hogy naponta benézett és felügyelt egy rabszolgára, ki minden szükségest elvégzett; mert St. Clare Mari kijelentette, hogy az istállószagot nem tűri, tehát Tom oly szagot ne hozzon magával, ha közelébe jő. Tom tisztára kefélt posztóöltözetben, fénylő köcsöskalappal és kifényesített csizmával, kifogástalan fehér gallérral olyan tiszteletreméltó jelenség volt, mint valamely karthagói püspök, ki tudvalevőleg a régi időben néger is lehetett.

Aztán Tom szép helyen is élt most, mi a négereknél igen lényeges dolog és csendes boldogsággal élvezte a madárdalt, a virágillatot, a szökőkút vízsugarát, a tágas udvar világosságát; a szobák selyemfüggönyei, festményei, csillárai, szobrai és aranyozott tárgyai pedig az úrilakot valóságos tündérpalotává tették az ő szemében.

A fényt, a pompát St. Clare Mari is kedvelte. Látszott ez rajta, amint vasárnap reggel díszesen felöltözve a verandán állt, gyémánt karperecekkkel kézcsuklói körül.

Ebben a teljes díszben, gyémántosan, selyem- és csipkében, ékszerekkel megrakva egy divatos templomba készült, hol igen áhítatos akart lenni. Mari súlyt helyezett arra, hogy minden

vasárnap igen áhítatos legyen. Amint ott állt a verandán és a finom csipkeshawlja lenge ködként burkolta, oly sugár, oly légies és hajlékony volt, hogy valóban kecses alaknak látszott. Maga is érezte, hogy elegáns s azt képzelte magáról, hogy jó is. Miss Ophelia, ki oldala mellett állt, teljes ellentétet képviselt. Neki is volt ugyan szép selyemruhája és csipkekendője, de botként egyenes és merev tartása, szögletessége miatt teljesen hiányzott nála az a kecsesség, mely elegáns rokonán előmlött.

«Velünk jössz a templomba, kedves öcsém?» kérdezte Miss Ophelia St. Claretől.

«Köszönöm, én nem megyek a templomba.»

«Szeretném,» mondá Mari, «ha csak egyszer is eljönne oda, de nincs benne egy szikra vallásosság. Szinte szégyen.»

«Tudom,» mondá St. Clare. «De ha már templomoznék, oda mennék, ahová Mammy szokott járni. Ott legalább el nem alszik az ember.»

«Micsoda? az ordítózó methodistákhoz? Rettentő!» szörnyűködött Mari.

«Az is jobb, mint a ti tisztességes templomaitok sívársága. Határozottan sok ilyesmit kívánni az embertől. Hát te, Éva, szeretsz a templomban? Maradj velem idehaza és játsszunk.»

«Köszönöm, papa, de azt hiszem, jobb, ha a templomba megyek. Ophelia néni azt mondja, hogy Isten úgy akarja, és tudod, Isten ad nekünk mindent és nem olyan nagy dolog templomba járni. Utóvégre nem oly *nagyon* unalmas.»

«Édes kis szolgálatkész lelkem!» szól St. Clare, megcsókolva leányát, erigy hát és imádkoz-zál értem is.»

* * *

«Nos, hölgyeim,» kérdé St. Clare, midőn az ebédnél ültek, «mit hallottak a templomban?»

«Jaj beh pompás prédikációt hallottunk,» felelt Mari, «Dr. G. teljesen az én nézeteimet tolmá-csolta.»

«Nagyon épületes lehetett a hitszónoklat és ugyan sokat kellett felölelnie.»

«Csak a társadalomról való nézetemről volt szó benne. Bebizonyította a szónok, hogy a társadalmi rendek és különbségek Istentől erednek és hogy semmi sem helyesebb vagy szebb annál, hogy vannak magasállású és alacsonyrendű emberek; mert némelyek arra születnek, hogy uralkodjanak, mások arra, hogy szolgáljanak. Aztán tisztán kimutatta Dr. G., hogy bármily nevetséges lármát csapnak a rabszolgaság miatt, a biblia a mi részünkön van. Oly meggyőzőn értelmezte összes intézményeinket; bár hallottad volna!»

«Hadd halljam, te hogy vélekedel erre nézve, cicám?» kérdezte St. Clare Évától, ki ép ekkor, virágot tartva kezében, a szobába lépett.

«Mire nézve, papa?»

«Mit szeretsz jobban, úgy élni, mint nagybátyád Vermontban, vagy egy sereg szolgát tartani, mint nálunk szokás?»

«Oh persze, hogy úgy legjobb, ahogy nálunk van.»

«Miért?» kérdezte St. Clare, Éva fejét símogatva.

«Mert olyan sokan vannak nálunk, akiket szerethetek.»

«No, ez éppen Évára vall. Ilyen furcsa beszédei szoktak lenni,» szól Mari.

«Hát olyan furcsa beszéd volt ez?» kérdezte sűgva Éva és St. Clare ölébe ült.

«Amilyen ez a világ sora, kissé különös. De hol volt az én Évácskám az egész ebéd ideje alatt?»

«Oh, én fent voltam Tom szobájában. Hallottam őt énekelni és Dinah néni ebédet adott.»

«Tom énekelt? hé?»

«Óh igen. Ő oly szép dolgokat énekel az új Jeruzsálemről és fényes angyalokról és Kánaán földjéről.»

«Mondhatom, az opera semmi ahhoz képest.»

«Úgy van s engem is megtanít a szép énekekre, én pedig felolvasom neki a bibliát és ő az értelmét megmagyarázza nekem.»

«Szavamra,» nevette Mari, «ez a legsikerültebb tréfa; rég nem hallottam ilyet.»

«Tom egészen helyes bibliamagyarázó, merem állítani,» mondá St. Clare. «Természeténél fogva vallásos irányú. Ma reggel korán be akartam fogatni és halkán odalopóztam Tom hálófülkéjéhez az istállók fölött, ahol fültanúja voltam, hogyan imádkozik. Bizony, rég nem hallottam oly zamatos dolgot, mint Tom imája. Engem is beléfoglalt egész apostoli buzgósággal.»

«Talán észrevette, hogy ura hallgatja. Ismerjük az ily fogásokat.»

«Ha tudta, hogy ott vagyok, nem volt nagyon udvarias, mert meglehetősen szabadon mondta el az Istennek, mi nézetem van rólam. Úgy vettem ki, hogy Tom véleménye szerint nagyon sok van bennem, ami javulást igényel és nagyon buzgón imádkozott megtéritésemért.»

«Reményilem, szívedre veszed,» mondá Miss Ophelia.

«Úgy látom, te is egy nézetem vagy Tommal,» felelt St. Clare. «Jól van, meglátjuk, úgy-e meglátjuk, Éva?»

XVII. FEJEZET. A SZABAD EMBER VÉDEKEZÉSE.

Zajtalan sürgés-forgás volt a quakerházban. Közelgett már az alkony órája. Rachel nyugodtan járt helyről-helyre és háztartása kincseiből mindazt, amit szükségesnek tartott és úgy helyezhetett el, hogy lehetőleg kevés tért foglaljon, összeszedte a vendégek számára, kik még az éj folyamán útra akartak kelni. A tárgyak hosszú árnyat vetettek kelet felé; a piros nap a szemhatár széléhez hajlott és aranyos sugarai a kis hálószobába hatoltak, ahol György felesége mellett ült. Gyermekeit a térdén, felesége kezét a kezében tartotta. Komoly gondolatokba voltak elmerülve és könnyek nyomai látszottak mindkettő arcán.

«Igen, Eliza,» szólt György, «tudom, igaz minden, amit mondasz. Te jó vagy; nálamnál sokkal jobb; igyekezni fogok úgy tenni, amint te mondod. Szabad emberhez méltó módon akarok cselekedni, keresztény módon érezni. Elfelejttem az egész multat, félreteszek minden kemény és keserű érzelmet; a bibliát fogom olvasni, hogy jó emberré lehessek.»

«De még nem vagyunk minden veszélyen túl; még nem vagyunk Kanadában.»

«Igaz, de mintha a szabad levegőt érezném, új erő tölti be szívemet.»

E pillanatban beszélgetés hallatszott a szomszéd szobából és nemsokára kopogás az ajtón. Eliza összerezsent és kinyitotta az ajtót.

Hallidey Simeon állt ott és vele egy quaker testvér, kit mint Phineas Fletchert mutatott be. Phineas magas, vékony ember volt, vereshajú: arca nagy elmeélt és ravaszságot árult el, mely némileg ellentétben állt széleskarimájú kalapjával és kimért formákban mozgó beszédével.

«Phineas barátunk fontos dolgokról értesült, melyek téged közelről érdekelnek, György,» mondá Simeon. «Jó lesz meghallgatnod.»

«Múlt éjjel,» kezdé Phineas, «egy kis magányos útszéli vendéglőben háltam. A kocsizástól elfáradva, a vacsora után a szögletben felhalmozott zsákokra dőltem és bivalybőrrel takarózva vártam, hogy az ágyamat megvessék, de csakhamar el is aludtam. Mikor egy-két óra múlva felébredtem, több ember az asztal körül ülve beszélgetett és iddógált. Hallottam, amint az egyik így szólt: «Tehát a quaker-telepen vannak; az kétségtelen.» E szavakra figyelmesen kezdtem odahallgatni és amint ott feküdtem, megismerkedtem összes terveikkel. Erről a fiatal emberről,» Phineas Györgyre mutatott, azt mondták, hogy haza kell vinni Kentuckybe, urához, ki példásan meg fogja büntetni, hogy más niggerek ne vetemedjenek szökésre. A feleségét ketten közülük Új-Orleansba el akarják adni; ezúton tizenhat, tizennyolcszáz dollár-ra vélnek szert tehetni. A gyermeket pedig az a kereskedő fogja megkapni, aki megvette. Aztán szó volt a Jim fiúról és anyjáról, kiket Kentuckyba a gazdájukhoz akarnak visszaküldeni. Mint a beszédekből kivettem, tudják, merre vesszük az éjjel utunkat és hatan vagy nyolcan nyomunkban lesznek. Hát most mi a teendő?»

Eliza férje nyakába borult, György pedig ökölbe szorította kezét és villámló szemekkel nézett körül.

«Mit tegyünk, György?» kérdezte Eliza félénken.

«Én tudom, mit kell tennem,» felelt György a kis szobába lépve, ahol a pisztolyait kezdte vizsgálgatni.

«Adjá Isten,» mondá Simeon sóhajtva, hogy ne kerüljön ennyire.»

«Senkit sem akarok bajba keverni,» szólt György, «csak engedjék át nekem a kocsit és magyarázzák meg, merre kell hajtanom, majd elhajtok én a legközelebbi állomásig. Jimnek óriási ereje van és a kétségbeesés bátorsága tölti el, úgyszintén engem is.»

«Mind igen jó,» jegyzé meg Phineas, «de mégis kocsisra van szükséged. A lövöldözés egészen a te dolgod, de az utat én valamivel jobban ismerem, mint te.»

«De én nem akarok senkit bajba keverni,» ismétlé György.

«Phineas okos és ügyes ember,» szól közbe Simeon. «Jó lesz az ő tanácsát követned; aztán lásd,» folytatta, kezét barátságosan György vállára téve és a pisztolyokra mutatva, «ezekkel ne nagyon siess, - a fiatal vér heves.»

«Senkit sem fogok megtámadni, de nem nézhetem tétlenül, ha elragadják tőlem nőmet, hogy eladják. Isten erős karokat adott nekem és véglehelletemig fogok küzdeni nőmért és gyermekémért. Ki hibáztathat ezért?»

«Halandó ember nem hibáztathat téged, György. Akiben van érzés, nem tehet máskép.»

«De nem volna-e legjobb,» mondá György, «ha lehető gyorsan menekülnénk?»

«Én négy órákor keltem fel és a legnagyobb sietséggel hajtottam ide, két-három órával megelőztem őket, ha a tervezett időben indultak. Nem tanácsos útra kelniük, mielőtt beesteledik. De két óra múlva megpróbálhatjuk. Átmegyek Cross Miskához és talán rávehetem, hogy lóháton kövessen bennünket, szemmel tartsa az országutat és tudassa velünk, ha üldözőcsapat közeledik. Miskának sebes paripája van, mely minden más lovat hamar elhagy; de puska-lövéssel is figyelmeztethet bennünket, ha veszély fenyeget. Most megyek Jimet és az öreg asszonyt felszólítani, hogy készen legyenek, aztán a lovak után látok. Ne félj semmit, György barátom, voltam én már ennél nagyobb bajban és tudtam magamon segíteni.»

Ezzel Phineas kiment és maga után behúzta az ajtót.

«Phineas nagyon okos és ravasz,» mondá Simeon, ha valaki, úgy ő tudja, mi a legjobb a te érdekedben.»

Most Ráchel barátságosan megfogta Eliza kezét és az asztalhoz vezette, hol a vacsora fel volt tálalva. Éppen hozzáültek, midőn könnyed kopogtatás hallatszott és Ruth belépett az ajtón.

«Csak azért futottam ide,» úgyszólt, «hogyan ezeket a harisnyákat hozzam a fiúnak; három pár van itt, jó meleg gyapjúharisnyák.»

Az asztal megkerülésével Eliza mellé tipegett; melegen megszorította kezét és egy darab kalácsot csúsztatott Harry markába.

«Gyere, Ruth, ülj le és vacsorálj velünk,» mondá Ráchel.

«Nem lehet, Johnt a kis gyermek mellett hagytam és a süteményt a kemencébe tettem; csak egy pillanatig maradhatok, különben megég a sütemény és John az egész szelence cukrot odaadja a gyerekeknek. Így hát Isten veletek, Eliza és György, az Isten vezéreljen titeket utatokon.»

És tipegő léptekkel elhagyta a szobát.

Kevéssel a vacsora után széles, földött kocsi állt meg a kapu előtt. Az éj csillagfényes volt. Phineas élénken leugrott a bakról és várta, hogy az utasok a kocsira üljenek. György nejével karonfogva jött ki a házból; gyermekét az egyik karján vitte. Szilárd léptekkel haladt, arcán elszántság ült. Simeon és Ráchel követte.

Majd Jim is kilépett és nagy gyöngédséggel vezette öreg anyját, ki karjába kapaszkodott és aggodalmasan nézett körül, mintha minden pillanatban várná az üldözőket.

«Jim, rendben vannak a pisztolyaid?» kérdezte György halk, de szilárd hangon.

«Rendben.»

«És tisztában vagy vele, hogy mit kell tenned, ha jönnek?»

«Azt hiszem, teljesen tisztában vagyok vele,» felelt Jim, széles mellét kidüllesztve és mély lélekzetet véve. «Öreg anyám nem fog másodszor is a kezükbe kerülni.»

E rövid párbeszéd alatt Eliza elbúcsúzott kedves Ráchel barátnőjétől. Simeon segítségével felült a kocsira és annak hátulsó részén két bivalybőrön foglalt helyet fiával együtt. Az öreg asszony szállt fel utánuk, majd György és Jim a durva deszkaülésen, Phineas pedig a bakon helyezkedett el.

«Szerencsés utat, barátaim,» mondá Simeon, a kocsi előtt állva.

«Isten áldja!» volt a válasz annak belsejéből.

És a kocsi megindult, rázósan döcögve végig a megfagyott országúton.

A kocsizökkenés és a kerekek nyikorgása miatt lehetetlen volt beszélgetni. Szótlanul haladtak hosszú erdős vidéken és tágas, sívár síkságokon keresztül, hegyen fel, völgynek le, hosszú órákon át. A gyermek csakhamar elaludt és anyja ölébe nehézkedett. A szegény, megrémült öreg asszony végtére elfeledte aggodalmait, elaludt és Eliza sem volt képes az álomtól tartózkodni. Phineas mutatkozott legéberebbnek és quakerhez egyáltalában nem illő melódiákat füttyörészett hajtásközben.

De három óra felé György tisztán hallotta, hogy gyors lódobogás közeledett feléjük és könyökével meglökte Phineast. Ez megállította a lovakat és hallgatódzott.

«Ez csak Miska lehet, megismerem vágatását a hang után» és felállt, aggodalmasan hátra tekintve az út irányában.

Vágtatva közeledő lovas alakja látszott elmosódottan egy távoli halom tetején.

«Ő az, úgy hiszem,» szólt Phineas. György és Jim leugrott a kocsiból, egyik sem tudta még, mit akar tenni. A lovas közeledett; most már annyira volt, hogy meghallhatta a beszédet.

«Igen, ez Miska,» bizonykodott Phineas és emelt hangon kiáltotta: «Halló, Miska, mi ujság, jönnek?»

«Éppen nyomunkban vannak, nyolcan vagy tizen, tele itták magukat pálinkával, káromkodnak és tájtéckeznek, mint a farkasok.»

Amint így szólt, már hallatszott is a vágató lovak patkódobogása.

«Hamar fel, fiúk, fel!» kiáltotta Phineas. «Ha verekedni kell, várjatok, míg odább leszünk.» E szavakra mindkettő a kocsin termett. Phineas pedig a lovak közé csapott és Miska szorosán mellettük vágatott. Mind közelebb jött az üldözők zaja. A nők is meghallották; aggodalmasan kitekintettek és a távoli háttérben domb tetején egy csapat embert láttak, kiknek körvonalai a hajnaltól pirosra festett égre rajzolódtak. Úgy látszott, hogy az üldözők is már megpillantották a kocsit, melynek fehér vászonfedele eléggé szembetűnő tárgy volt; vad diadalordítások hangját hordta szárnyain a szél. Eliza fájó szívvel magához szorította gyermekét, az öreg asszony nyögött és imádkozott, a két férfi kétségbeesetten szorongatta a pisztolyokat. Az üldözők mindjobban közeledtek. A kocsi most hirtelen az út egy fordulatához ért és síma sík közepén egyetlen elszigetelt meredek sziklacsoport látszott, mely sötéten meredt a mindjobban világosodó ég felé és arra szolgálhatott, hogy mögötte elrejtőzhessenek az üldözők. Phineas jól ismerte a helyet vadászati kirándulásaiból és egyenesen ide igyekezett, midőn lovait vágatásra nógatta.

«Itt vagyunk!» mondá, hirtelen megállítva lovait és talpra ugorva. «Ki a kocsiból, ahányan vagytok, egy perc alatt és be a sziklák közé, utánam! Te Miska, kösd a lovat a kocsihoz, hajts Amariah-ékhoz és mondd neki és fiainak, hogy jöjjenek ide e fickókkal egypár szót váltani.»

Egy pillanat alatt mindenki kiszállt a kocsiból. Phineas felkapta Harryt. «Ti vigyázzatok a nőkre,» mondá, «és ha valaha szaladtatok, most tegyétek.»

Nem kellett buzdítás. Az egész társaság a sziklák között sietett előre, Miska pedig sebesen tovahajtott.

A sziklák között a csillagok és a hajnal világánál alig taposott, de felismerhető ösvény nyomai látszottak. Phineas elől járt és a gyermeket karjaiban tartva úgy ugrált a sziklákon, mint egy kecskebak. Jim követte, vállán hordva öreg anyját, György Elizával bezárta a menetet. A lovascsapat a sziklacsoport lábánál megállt, az emberek leszálltak és gyalog készültek követni a menekülőket, kik néhány percnyi kapaszkodás után a sziklacsoport legmagasabb csúcsára értek. Innen kezdve az ösvény oly szűk volt, hogy csak egyenkint lehetett rajta haladni, aztán egy méternyi széles szakadéokban végződött, melyen túl mintegy harminc láb magas, meredek és majdnem függélyes oldalú szikla, mint valami természetes erőd, magánosan emelkedett. Phineas könnyedén átugrott a szakadékon és a fiút a szikla tetejét alkotó, mohával födött kis síktéren helyezte el.

«Ugorjatok!» kiáltá, «ha éltetek kedves.» És egyenkint átugrottak valamennyien. Laza köveknek halmaza mintegy mellvédet szolgáltatott nekik, mely elejét vette annak, hogy alulról megfigyelhessék őket.

«Jól van, helyt vagyunk mindnyájan,» mondá Phineas, a mellvéd fölött az üldözők felé kándikálva, kik lármásan csörtettek fölfelé a sziklák között. «Hadd jöjjenek, ha tudnak. Csak a két szikla között jöhetnek föl, pisztolyaink lőtávolyában. Látjátok, fiúk?»

A sziklák aljában, a hajnali világosság mellett régi ismerőseinket lehetett látni, Tom Lokert és Marksot két rendőr és oly csavargók csapatja kíséretében, kiket egy-egy pohár pálinka fejében vettek rá, hogy egy néger-banda kézrekerítésénél segítsek.

György éppen fölöttük egy szikla tetején előre lépett és nyugodt, tisztán érthető hangon így szólt:

«Uraim, kik önök és mit óhajtanak?»

«Szökött niggereket hajszolunk,» volt Tom Loker válasza. «Harris György, Eliza és gyermekük, Jim Selden és az anyja ezek a niggerek. Itt van két rendőr és az elfogatási parancs. Hallja, maga-e az a Harris György, kinek ura Mr. Harris a Shelby-grófságban?»

«Harris György vagyok, de szabad emberré lettem Isten szabad földjén; nőmet és gyermekemet magamnak igénylem. Jim és anyja is itt van. Van fegyverünk, mellyel védekezhetünk és azt használni fogjuk. Az első, aki pisztolyaink lőtávolyába merészkedik, halál fia és így minden következő az utolsóig.»

«Lassan! lassan!» mondá egy kurta, tömzsi ember, ki orrát kifujva lépett előtérbe. «Így nem illik beszélni, fiatalember. Láthatja, mi a törvény emberei vagyunk. Részünkön a jog és a hatalom stb.; jobb hát, ha szép szerével enged, mert végtére mégis csak az fog történni, amit mi akarunk.»

«Tudom, hogy a törvény és a hatalom nálatok van,» válaszolt György keserűen. «De mi még nem vagyunk kezetekben. Mi el nem ismerjük törvényeiteket, mi a hazátokat sem fogadjuk el a magunkénak. Itt, Isten ege alatt állok, épp oly szabadok vagyunk, mint ti, és a nagy Istenre, ki éltünket adta, küzdeni fogunk szabadságunkért, véglehelletünkig.»

György egész alakja látható volt a szikla tetején, midőn függetlenségi nyilatkozatát tette. A rózsás hajnali fény pirosra festette barna arcát, a méltatlanság keserű érzete és a kétségbeesés lángolt sötét szemeiben és mintha ügyét az égi bíróhoz fellebbezné, beszéd közben fölemelte kezét és a magasba mutatott.

Ha magyar ifjú védelmezte volna ily vitézül magát és Ausztria hatalma elől Amerikába menekült társait valamely hegységünk hozzáférhetetlen részében, ezt mindenki magasztos hőstettnek mondaná; de ez esetben egy afrikai eredetű ifjú cselekedett így, hogy rabszolgatársaival Kanadába juthasson. Ha kétségbeesett magyar menekülők törnek utat magoknak, kormányuk elfogatási parancsai dacára, Amerikáig, a sajtó és a kabinet tapssal és üdvözléssel fogadja őket. Ha kétségbeesett néger menekülők tesznek ugyanígy, akkor ez - nos *mi* ez?

Bármi legyen ez, bizonyos, hogy György tartása, pillantása, modora egy percre elnémította üldözőit. Csupán Marks hallgatta minden megilletődés nélkül, sőt felhúzta pisztolyát és a néma csendben, mely György szavait követte, rásütötte azt.

«Tudnivaló,» mondá hidegen, kabátja újjához törölve pisztolyát, «hogy ugyanannyit adnak érte Kentuckyben, akár élve, akár halva kerítik kézre.»

György hátraugrott. Eliza elkiáltotta magát, a golyó György haja mellett füttyült el, majdnem súrolta Eliza arcát és egy fába fúródott.

«Most, Jim,» mondá György, «jól vigyázz a pisztolyodra és mindketten tartsuk szemmel a felfelé vezető ösvényt. Bárki mutatja magát, az elsőre én lövök, a másodikat te veszed célba és így mindig felváltjuk egymást.»

Lent Marks lövése után az emberek kissé haboztak s nem tudták, mitevők legyenek.

«Én előre megyek,» szólt végre Tom. «Én soha sem ijedtem meg a niggerektől, csak nem fogok *most* félni. Kövessetek,» tevé hozzá és a sziklákra fel kezdett mászni.

György tisztán hallotta e szavakat. Felhúzta a pisztoly kakasát, megvizsgálta azt és lövésre készen várta az első embert, aki a szűk úton megjelenik.

A legbátrabbak egyike követte Tomot, a példa hatott és most valamennyien előre tolongtak. Egy pillanat múlva Tom erőteljes alakja látható volt majdnem a szakadék szélén.

György lőtt. A golyó Tom oldalába fúródott, ki, bár megsebesült, nem hátrált, hanem egyet ordítva, mint a megvadult bika, a szakadékot átugorva, egyenesen a menekülők között termett.

«Barátom,» szólalt meg Phineas, ki hirtelen előre lépett és hosszú karjával Tomot mellbe lökte, «itt rád semmi szükség.»

Lezuhant Tom a szakadékba, fákra, bokrokra, tüskékre, laza kövekre végiggurulva, mígnem összezúzódva és nyögve a tízméternyi mélységben hevert. Az esésbe belehalt volna, ha ruházata meg nem akad egy nagy fa ágain, de így is oly erővel vágódott a földhöz, hogy egy cseppet sem volt ínyére a dolog.

«Uram, segíts! hisz ezek valódi ördögök!» kiáltá Marks, ki sokkal nagyobb buzgalommal haladt a visszavonulók élén, mint amilyenekkel az utolsók között felfelé jött volt. «Barátaim, ti menjetek, segítsetek Tomnak, azalatt én lóra ülök, hozok ide több embert»; és nem törődve társainak gúnykacajával, úgy tett, amint mondotta, haladéktalanul elvágtatott.

György a sziklák tetejéről látta, hogy az emberek Tom nehézkes alakját próbálták a nyeregbe segíteni, de egy-két hasztalan kísérlet után a sebesült megtántorodva, súlyos eséssel ismét lezuhant.

«Szavamra, cserben hagyják, úgy látom,» szólt Phineas.

Úgy volt, némi tétovázás és tanakodás után az egész csapat lóra kapott és eltávozott. Mikor már mindannyian eltűntek szem elől, Phineas is felkerekedett.

«Előre, menjünk le a sziklákról, egy darabig gyalogolnunk kell. Miskát utasítottam, hogy segítséggel jöjjön vissza és a kocsit is hozza magával, de amíg találkozunk vele, egy darabig az országúton kell haladnunk.»

Menetközben nemsokára megpillantották a visszaérkező kocsit néhány lovas kíséretében.

«Most már jól van,» kiáltott fel Phineas örömmel. «Ihol Miska és István és Amariah. Oly biztonságban vagyunk már, mintha náluk volnánk.»

«Úgy, hát álljunk meg,» szólt Eliza és tegyük valamit ezért a szegény emberért, ki oly iszonyúan nyög.»

Phineas letérdelt a sebesült mellett és gondos megvizsgálásához látott. Majd a maga és még néhány társának zsebkendőjével a sebek bekötözéséhez fogott.

«Ön taszított le engem,» mondá Tom erőtllenül.

«Ha én ezt nem teszem, te minket taszítottál volna a mélységbe,» válaszolt Phineas. «Most hadd kötözzem be sebedet. Javadat akarjuk, semmi rossz szándékunk. Elviszünk téged oly helyre, hol jobban fognak ápolni, mint édesanyád házában.»

Tom csak nyögött egyet és behunyta a szemét.

Ezalatt a kocsi is megérkezett. Tomot, ki eszméletét teljesen elvesztette, feltették a kocsira. Az öreg négerasszony a kocsi végében foglalt helyet és ölébe vette Tom fejét. Eliza, György és Jim szintén helyet foglaltak ott, ahol még maradt tér és az egész társaság útra kelt.

Több mint egy órai kocsizás után csinos farm-házhoz értek a fáradt utasok, hol bőséges reggeli várta őket. Tom Lokert csakhamar oly ágyba fektették, melynél tisztábbat és puhábbat még nem használt soha. Sebét gondosan kimosták és bekötözték és amint bágyadtan behunyta, majd megint kinyitotta szemét és nézte a fehér függönyöket és a lábújjhegyen járó alakokat, úgy feküdt ott, mint egy beteg gyermek.

XVIII. FEJEZET. MISS OPHELIA TAPASZTALATAI ÉS NÉZETEI.

Tom barátunk az ő egyszerűségében gyakran olyannak találta a maga szerencsésre fordult sorsát, mint amilyen Józsefé lehetett Egyiptomban és e hasonlóság annál inkább kidomborodott előtte, minél jobban haladt az idő és fejlődött az a viszony, mely őt gazdájához fűzte.

St. Clare gondatlan volt és a pénzre nem vigyázott. A bevásárlásokat Adolf látta el, ki cseppet sem volt uránál gondosabb és ketten ugyancsak sokra vitték a tékozlásban. Tom, ki éveken át megszokta, hogy olybá tekintse gazdája tulajdonát, mintha az ő gondjára bízta volna, alig tudta rejtteni, mennyire rosszul esik neki a házban folyó pazarló gazdálkodás és bizonyos nyugodt célzásokkal kifejezésre juttatta a maga véleményét.

Eleinte St. Clare csak alkalmilag vette igénybe szolgálatát, de biztos ítéletét és üzleti képességeit észrevéve, mindjobban megbízott benne, míg végre minden bevásárlást és beszerzést rábízott.

Semmivel sem gondoló gazdájának korlátlan bizalmával felruházva, Tom, midőn a bankjegyeket kezébe nyomták és meg se nézték, az aprópénzt, amelyre azokat felváltotta, meg sem olvasták, ezer alkalmat találhatott és gyakran kísértésbe is jöhetett a becsület ösvényéről letérni; csak megrendíthetetlen becsületessége, melyet keresztény, vallásos szelleme még erősített, tarthatta vissza a rossztól és természete is olyan volt, hogy éppen a határtalan bizalom, melyet iránta tanusítottak, a legelkiismeretesebb pontosságra kényszerítette.

Vidám, elegáns, csinos, fiatal gazdája iránt oly érzellemmel viseltetett, mely különös keveréke volt a hűségnek, tiszteletnek és atyai gondoskodásnak. Ha St. Clare soha sem olvasta a bibliát, soha sem járt templomba, mindent tréfás megjegyzés tárgyává tett, vasárnap este is színházakat látogatott, borozókkal, klubokban, estélyeken kellőnél többet mulatott, ezeket a dolgokat Tom is épp úgy látta, mint bárki más és azok alapján arra a meggyőződésre jutott, hogy «Mas'r nem keresztény»; de e meggyőződését alig közölte volna mással és ő maga is csak a számos imákban tette szóvá, melyeket a maga egyszerű módja szerint akkor rebesgetett el, mikor egyedül volt hálósobájában. Alkalmilag meg is mondta a maga nézetét azzal a tapintattal, mely abban az osztályban is, ahová ő tartozott, elő szokott fordulni. Egyszer St. Clare víg társaságból éjfél után egy és két óra között tért vissza, még pedig segítséggel és oly állapotban, melyben a szellemi élet a testi mellett határozottan háttérbe szorul. Tom és Adolf lefektette; az utóbbi a dolgot jó tréfának tekintette és nevette Tom elszörnyűködését, ki még éjjel sem tudott elaludni és imádkozott fiatal uráért.

Másnap St. Clare hálóköntösben és papuccsal a lábán a könyvtárszobában ült és éppen több megbízást adott Tomnak. «Valami nincs rendjén?» kérdezte ez utóbbitól, ki még mindig várakozott.

«Attól tartok, Mas'r, hogy nincs,» mondá Tom komoly arccal.

St. Clare letette az újságot és Tomra nézett.

«Ejnye, Tom, mi lelt? Beszélj világosan. Mire gondolsz!»

«Mult éjjel egy és kettő között azon gondolkodtam s úgy találtam, hogy Mas'r mindenki iránt jó, de nem jó önnönmaga iránt.»

Tom, midőn így szólt, háttal volt ura felé fordulva és az ajtókilincset fogta. St. Clare érezte, hogy a vér arcába szökik, de nevetett.

«Oh, ennyi az egész?» kérdezé vígan.

«Az egész!» mondá Tom, ki hirtelen megfordult és térdre borult. «Óh, kedves ifjú Mas'r! Félek, *egészen* el van veszve testestől, lelkestől. Drága Mas'r!»

Tom hangja elfúlt, könnyek peregtek le arcán.

«Te szegény, együgyű bohó,» mondá St. Clare, maga is könnybe lábadva. «Kelj fel, Tom; nem érdemlem, hogy sirass.»

De Tom nem akart felállni és könyörgőleg nézte urát.

«No jó,» szólt ez, «nem járok többé azokra az átkozott bolond helyekre. Becsületemre, nem teszem többé. Nem tudom, mért nem hagytam el már régen azt a rossz szokást. Mindig megvettem azt a dolgot és magamat is érette; most hát töröld le könnyeidet, Tom és nézz a dolgod után. Becsületemre fogadom, Tom, hogy ily állapotban többé nem látsz engem.»

Tom, szemeit törölgetve, nagy meglepéssel távozott. És St. Clare meg is tartotta a szavát.

De míg ezek történtek, ki írhatja le, mennyi szenvedést kellett kiállania Miss Ophelia barátnőnek, aki itt a délvidéken a háziasszony szerepére vállalkozott és e feladatának megoldásához nagy buzgalommal látott.

Uralmát azzal kezdte meg, hogy reggel négy órakor felkelve, mindenekelőtt saját szobáját hozta rendbe, mint - a szobalány nagy bámulatára - eddig is szokta volt tenni, azután szigorú vizsgálat alá vette az összes szekrényeket és kamarákat, melyek kulcsai nála voltak, úgyszintén a konyhát és pincét.

Dinah, az öreg néger főszakácsnő, a konyhában minden rend és tekintélynek kútfeje, haraggal szemlélte az ő előjogainak e csorbítását. Éppen az ebéd elkészítéséhez kellett volna fogni. Dinah a padlón ülve szeretett kurta pipáját szította, melyből rendesen ihletet szokott meríteni. Körülötte a délvidéki háztartásokban mindenütt nagyszámú serdülő ifjúság tagjai buzgólkodtak, krumplitisztítással, borsó kihüvelyezés-, baromfitisztítás és egyéb előkészítő munkálatokkal foglalkozva. Időről-időre fiatal munkatársai fejéhez vágta Dinah néni a mellette levő puddingkavarót, mert a fiatal nemzedéket vasszigorral szokta rendben tartani. - Miss Ophelia, miután az egész épületben megtartotta szemléljét, éppen a konyhába lépett.

Dinah nem kelt fel, hanem fenséges nyugalommal tovább füstölt, sanda szemmel kísérve Miss Ophelia mozdulatait, de látszólag csak a körülötte folyó munkálatokra ügyelve.

Miss Ophelia minden fiókot kihúzott és cseppet sem volt meglepődve a mindenütt látható rendetlenséggel. Nézetét természetesen nem titkolta, míg végre Dinah kényelmetlen feszingés után a konyhaszekrényhez lépett.

«Csak menjen fel, missis, a szobába, míg a konyha kitakarításának megjön az ideje; addig már minden rendben lesz; de én semmit sem tudok tenni, ha a nagyságos asszonyok mindenütt utamban vannak. Hej te Sam, nem adod oda a cukorszelencét annak a fiúnak? Olyat húzok rád, hogy el nem felejtéd!»

«Dinah! *egyszer* végigmegyek a konyhán és mindent rendbehozok, de aztán elvárom, hogy minden ilyen rendben *marad*.»

Pár nap alatt miss Ophelia a ház minden részében gyökeres és rendszeres reformokat hozott be, de ahol a szolgaszemélyzet közreműködéséhez volt kötve fáradozásainak sikere, ott Sisypus vagy a Danaidák munkáját végezte. Kétségbeesésében St. Clarehez fordult egy napon.

«Lehetetlenség ebben a családban rendet csinálni!»

«Bizony, itt nem lehet,» mondá erre St. Clare.

«Ily gondatlan kezelés, ily tékozlás, ily zűrzavar! Még soha ehhez hasonlót nem láttam!»

«Megengedem, hogy nem.»

«De főleg egy bánt engem, Ágoston. Nem tehetek róla de fel kell tennem, hogy a te szolgálaid nem egészen *becsületesek*. Azt hiszed, hogy meglehet bízni bennök?»

St. Clare szünni nem tudó kacajra fakad.

«Oh, néné, ez nagyon jó. *Becsületesek!* Hát várhatni ezt tőlök? Persze, hogy nem becsületesek. Miért is lennének? Mi tehetné őket becsületesekké. Én részemről nem látok módot arra, hogy becsületesek lehessenek. Olyan legény, mint ez a Tom itt, valóságos erkölcsi csoda!»

Még azon a napon, délután, midőn Miss Ophelia megint a konyhában tartózkodott, néhány kormosképű gyermek elkiáltotta magát:

«Nini! itt jön Prue és nyög nagyokat, mint mindig szokott.»

Magas, csontos négerasszony lépett a konyhába, a fején kosárral, melyben kétszersült és meleg sütemény volt. A kosarat a földre tette, maga is lekuporodott és könyökét térdére támasztva, így szólt:

«Uram, Istenem! Bár halva volnék!»

«Mért kívánod ezt?» kérde Miss Ophelia.

«Mert akkor nyomoromnak is vége volna,» mondá az asszony mogorván, fel sem nézve a földről, melyre szemeit szegezte.

«Hát arra mi szükséged, hogy a sárga földig leiszod magadat?» kérdezé egy cifrán öltözött quadron szobalány, ki korall fülbevalóit csillogtatta.

Az asszony mérges pillantásokkal méregette.

«Még rajtad is megeshetik, előbb-utóbb. Szeretném már látni. Akkor te is örülni fogsz, ha egy csepp italhoz juthatsz, hogy elfelejtsd nyomorúságodat.»

«Lássuk hát a kétszersültedet, Prue,» szól most Dinah. «Abban a repedt fazékban, ott fent a polcon van még egy pár cédula. Másszál fel, Joke és add le őket.»

«Mire valók a cédulák?» kérdezé Miss Ophelia.

«Mi azokat Prue gazdájától pénzen vesszük, Pruenak pedig odaadjuk a süteményért.»

«És otthon megolvassák a pénzemet és céduláimat és ha hibát találnak, félig agyonvernek.»

«Úgy kell neked,» jegyzé meg a kotnyeles szobalány, «ha az ő pénzükön leiszod magadat.»

«Azért is úgy fogok tenni. Nem élhetek másképp - iszom, hogy elfelejtsem nyomorúságomat.»

«Nagyon gonosz és okatlan eljárás,» mondá Miss Ophelia, «hogy meglopod a gazdát és állatként lerészegszel.»

«Meglehet, Missis; de én *akarok* így tenni, igen, akarok. Ó Istenem! bár halva volnék! Ezt kívánom. Bár halva volnék, hogy ne nyomorogjak.»

Lassan, mereven felemelkedett, fejére tette a kosarat és elhagyta a konyhát.

Tom barátunk, ki jelen volt, míg e beszélgetés folyt, követte az öreg asszonyt, midőn ez az utcára lépett és menet közben egyet-egyet nyögve haladt tova. Végre Prue letette kosarát egy ház küszöbére és újra kötözte a régi kopott shawlkendőt, mely vállait fedte.

«Majd én hordom a kosarat egy darabig,» mondá Tom szánalommal.

«Minek tennéd?» kérdezé a nő. «Nekem nem kell segítség.»

«Úgy látszik, beteg vagy, valami bajod van.»

«Nem vagyok beteg.»

«Szeretném,» szólt Tom komoly tekintettel, «szeretném, ha rávehetnék, hogy hagyd el az italt. Nem tudod, hogy az ivás testi és lelki romlásodra vezethet?»

«Tudom, hogy kárhozatra jutok,» szólt az asszony komor hangon. «Nem is kell mondanod. Csúnya dolog, gonosz dolog! Egyenesen kárhozatra vagyok szánva. Csak már megvolna!»

Tom elborzadt e rémítő szavakra, melyeket az asszony komor és szenvedélyes komolysággal ejtett ki.

«Az Úristen könyörüljön rajtad, szegény teremtmény. Sohasem hallottál Jézus Krisztusról?»

«Jézus Krisztus! Ki az?»

«Ő az *Ur!*»

«Azt hiszem, hallottam az Úrról, az utolsó ítéletről és a kárhozatról.»

«De senki sem szólt neked a mi Urunkról, Jézusról, aki szeretett minket, szegény bűnösöket és meghalt érettünk?»

«Erről semmit sem tudok. Engem senki sem szeretett, amióta öreg férjem meghalt.»

«Hol nevedkedtél?»

«Fent Kentuckyban. Ott gazdám azért tartott, hogy gyerekeket tápláljak, kiket azonnal eladott, mihelyt elég nagyok voltak. Végére engem is eladott a rabszolgakereskedőnek; attól vásárolt meg mostani gazdám.»

«És mi vitt téged az iszákosság gonosz útjára?»

«El akartam feledni nyomoromat. Mikor már idekerültem, volt egy gyermekem és azt hittem, ezt felnevelhetem, mert akkori gazdám nem volt rabszolgakereskedő. Kedves kis jószág volt és eleinte missis is szerette, mert soha sem sírt; csinos gyermek volt és kövér. De missis megbetegedett, én ápoltam őt és magam is lázba estem, elapadt a tejem és a gyermek csonttá és bőrré aszott és missis nem engedte, hogy tejet vegyenek. A gyermek beteg lett, sírt, sírt éjjel-nappal, végre belehalt. Én pedig inni kezdtem, hogy a sírás ne csengjen a fülemben. Úgy tettem és fogok is inni; nem bánom, ha kárhozatra jutok, mint gazdám mondja.»

«Oh, szegény lélek,» mondá Tom, «sohasem hallottad, hogy mennyire szeretett bennünket az Úr Jézus, ki meghalt érettünk? Nem mondták neked, hogy Ő segíthet rajtad és a mennyországba juthatsz, hol végre nyugalmat találsz?»

«Én a mennyországban! Nem-e oda kerülnek a fehér emberek? Azt hiszed, hogy engem ott megtúrnának? Inkább a pokolba kerüljek, hogy ne legyek együtt mas'r és mississzel. *Ezt* akarom én,» tevé hozzá és megszokott nyögésével fejére emelve kosarát, komoran távozott.

Tom visszafordult és bánatosan hazaballagott. Az udvaron a kis Évával találkozott. Tubarózsákból font koszorú volt a leányka fején, szemei ragyogtak örömeiben.

«Itt vagy, Tom! Örvendek, hogy rád akadtam. A papa azt mondta, hogy befoghatod a ponnikat az új kis kocsiba. Kikocsizunk,» mondá, Tom keze után kapva. «De mi történt, Tom? Olyan komolyan nézsz.»

«Rosszul érzem magamat,» mondá Tom bánatosan. «De mindjárt befogok.»

«De mondd meg, Tom, mi a baj? Láttam, hogy beszélgettél a rosszkedvű vén Prueval.»

Tom egyszerű, komoly szavakkal elmondta az asszony történetét. Éva nem hallatta a csodálkozás egy szavát sem, nem kiáltott fel, nem sírt, mint más gyermekek tették volna. Arca elhalványodott, mintegy mély árnyék borult szemére. Mindkét kezét keblére tette és nehéz sóhajra fakadt.

XIX. FEJEZET. MISS OPHELIA TOVÁBBI TAPASZTALATAI.

«Tom, ne fogd be a lovakat, nem akarok kikocsizni,» szólt Éva.

«Miért nem, Miss Éva?»

«Ezek a dolgok összefacsarják a szívemet. Nem akarok kikocsizni.» Ezzel elfordult és visszament a házba.

Néhány nappal utóbb nem Prue, hanem más asszony hozta a süteményt. Miss Ophelia éppen a konyhában volt.

«Hová lett Prue?» kérdezte Dinah.

«Prue ide nem jó többé,» mondá a nő titokzatosan.

«Miért nem? Csak nem halt meg?»

«Nem tudjuk határozottan. Lent van a pincében,» mondá az asszony, Miss Opheliára sandítva. Dinah az ajtóhoz követte. Itt kipattant a titok.

«Ne mondja el senkinek. Prue ismét lerészegedett, becsukták a pincébe és egész nap ott hagyták; úgy hallom, hogy már ellepték a legyek, meghalt.»

Dinah felemelte kezeit és amint megfordult, maga mellett látta Evangelina légies alakját. A gyermek nagy, átszellemült tekintetű szeme tágra nyílt és az iszonytól halvány volt az ajka és az arca.

«Az Isten szerelméért, Miss Éva elájul. Hogy engedhettük, hogy ilyen dolgokat halljon. A papája magánkívül lesz.»

«Nem ájuldozom, Dinah,» szólt a gyermek szilárd hangon. «És miért ne halljam? Nem oly nehéz nekem hallani, mint Pruenak elszenvedni ezeket a dolgokat.»

Éva még egyszer sóhajtott és lassú, szomorú léptekkel ment fel az emeletre.

Miss Ophelia aggódva tudakolta, mit beszéltek Prueről.

«Gyalázatos dolog, az iszonyatosság netovábbja!» kiáltott fel, abba a szobába lépve, hol St. Clare pamlagon heverve, újságot olvasott.

«Gondoltam, hogy ez lesz a vége,» szólt ez, mikor hallotta Prue esetét, és tovább olvasott.

«Gondoltad! - és semmit sem szándékozol ellene tenni? Senki sem törődik itt efféle dolgokkal?»

«Az általános nézet az, hogy ily esetekben elég biztosítékot nyújt a rabszolga tulajdonosának érdeke. Ha valaki jónak látja a saját tulajdonát tönkre tenni, nem látom át, mit tehetnénk ez ellen. A szegény Prue úgylátszik, iszákos és tolvaj volt; nem remélhetjük, hogy sok rokonszenvet fog kelteni. Legjobb, ha mitsem látunk, mitsem hallunk és nem avatkozunk semmibe. Nincs módomban minden boldogtalant, aki szemembe ötlük, megvásárolni. Nem lehetek kóbor lovag, aki minden egyes igazságtalanság helyrehozására vállalkozik. Legfeljebb igyekszem félreállni az útból.»

St. Clare visszafeküdt a dívánra és újságába mélyedt. Miss Ophelia leült, kihúzta kötését és ádáz haraggal látott munkájához. Kötött, kötött, de mialatt gondolkozott, belsejében háborgott a harag. Végre kitört:

«Azt mondom én, Ágoston, hogy ilyen könnyedén nem vehetem a dolgot, ha te képes is vagy rá. Igazán csúnyaság, hogy ily rendszernek védelmére kelsz.»

«Én védelmezem e rendszert? Ki mondja, hogy védelmezem?»

«Természetesen védelmezed, mint ti déliek mindannyian teszitek. Minek tartotok rabszolgákat, ha nem vagytok e rendszer mellett?»

St. Clare szép arca hirtelen komoly kifejezést öltött.

«A rabszolgaságról, ha mint elvont kérdést vizsgáljuk,» úgyszólt, «mindnyájan csak egy nézetet lehetünk. Ez az intézmény az ördög műve; ennyi a dolog veleje, és nézetem szerint semmivel sem bizonyította jobban az ördög, milyen nagy az ő hatalma.»

Miss Ophelia kiejtette a kötést és meglepődve nézett fel. St. Clare, kit e bámulat mulattatott, folytatta:

«A rabszolgatartás visszaéléseiről beszélni: humbug! A dolog maga minden visszaélés foglalatja. És ha országunk még el nem sülyed miatta, mint egykor Szodoma és Gomorha, ez csak onnan van, mert a gyakorlatban enyhébben járunk el, mint az intézmény magával hozná. Könyörületből, szégyenérzetből, mert utóvégre is emberek vagyunk, anyák szülöttei és nem vadállatok, sokan közülünk nem akarják, nem merik és szégyenlik is használni azt a hatalmat, melyet embertelen törvényeink kezünkbe adtak.»

St. Clare felugrott és - miként izgatott állapotban szokása volt - gyors léptekkel járt fel és alá. Klasszikus metszésű arca égett érzelmei hevétől. Kék szeme villámokat szórt és önkénytelenül élénk taglejtésekkel kísért szavait. Miss Ophelia még sohasem látta ily állapotban és egy szót sem tudott kiejteni.

«Kijelentem,» szólt St. Clare, hirtelen megállva unokanénje előtt, «hogy volt idő, amidőn úgy gondolkoztam, ha az egész ország elsülyedne és minden igazságtalanságunk és nyomorunk örökre el lehetne temetve, én is szívesen eltemettetném magamat. Kész voltam elátkozni országomat, elátkozni az emberi nemet.»

«Igen, de a kérdés mégis csak az -»

«Ah, igen, a *kérdés* az, hogyan kerültem *én* a bűn és nyomor ez állapotába. Ez egyszerűen átöröklés által történt. Rabszolgáim az atyáméi és, mi több, az anyáméi voltak és most tetemes számú sarjadékaikkal együtt az enyéim. Az atyám olyan volt, mint a régi rómaiak, egyeneslelkű, erélyes, nemesszívű, vasakarátú. Az anyám,» ezzel egy festményhez lépett St. Clare és a legbensőbb tisztelettel arcán tekintett fel arra, «valóban *isten*i nő volt, benne semmi nyoma az emberi gyöngeségnek és tévedésnek; aki csak él és emlékszik rá, szabad ember vagy rabszolga, rokona vagy ismerőse, egyértelműleg ezt vallja róla. Én és fivérem ikertestvérek voltunk, de nem hasonlók, hanem egymással teljesen ellenkezők. Alfréd szénfekete hajú, tüzes, feketeszemű volt, barnabőrű és római arcélű. Tevékeny és éles megfigyelő volt ő, én álmodozó természetű és tétlen. Ő nagylelkű, de büszke volt, könyörtelen azokkal szemben, kik ellene fellépni merészkedtek. Szerettük egymást, mint afféle fiúk. Ő az apa kedvence volt, engem az anyám szeretett különösen. Az atyám született arisztokrata volt, a fivérem pedig ebben egészen az ő hasonmása. Az arisztokrata tudvalevőleg mindenütt a világon csak bizonyos határvonalig tanúsít emberi érzelmet. Ez a határvonal más Angliában, mint Birmahban és megint más Amerikában, de ezen a vonalon túl egyik országban sem megy az arisztokrata. Amit embertelenségnek, nyomornak, igazságtalanságnak talál a maga osztályában, az őt természetesen hidegen hagyja más osztálynál. Atyám szemében a határvonalat a szín alkotta. A magához hasonlók iránt senki sem volt nálánál igazságosabb vagy nagylelkűbb, de a négy ember és állat közt álló átmeneti lénynek tekintette. Már pedig ő vagy 500 négerrel végeztetett munkát. Hajthatatlan, sarkalló, aprólékosan pontos ember volt; mindennek rendszeresen

kellett nála menni, sohasem hibázó szabotossággal és renddel, és ha meggondoljuk, hogy csupa lusta, hanyag, gondatlan munkással volt dolga, természetesen sok olyan történhetett az ő ültetvényén, ami olyan magamféle érzékeny gyermek szemében iszonyúnak és elszomorítótnak tűnt fel. Azonfölül volt egy magastermetű, izmos felügyelője, aki a keményszívűség és brutalitás iskoláján ment keresztül. Ezt édesanyám soha ki nem állhatta, én sem; de atyám egészen az ő befolyása alatt állt s így ez az ember az egész jószágon abszolút kényuralmat gyakorolt, mely ellen anyám hiába harcolt. Anyám végtére kétségbeesve felhagyott a küzdelemmel és igyekezett legalább gyermekeit a maga nézeteiben és érzelmeiben nevelni. De minden gyermek csak azzá lesz, aminek a természet szánta. Bölcsőjétől kezdve arisztokrata volt Alfréd, és anyám minden intelme falra hányt borsónak bizonyult. Annál nagyobb hatást tett az anya szava énrám. De tizenhárom éves koromban eltávoztam oldala mellől és soha többé viszont nem láttam. Mikor atyám meghalt, egész birtokát két fiára hagyta, hogy azon osztozkodjunk, amint jónak látjuk. Alfréd a legnemesebb lélek a föld kerekén, és mi a vagyonszerzését testvéries módon oldottuk meg. Együtt vittük az ültetvényen a gazdaságot. De két évi kísérlet meggyőzött engem arról, hogy én Alfréd társa nem maradhatok ebben a dologban. Végre Alfréd is tisztán látta, hogy én nem vagyok ültetvényesnek való. Meg is mondta nekem, hogy nőies szentimentalista vagyok és azt tanácsolta, hogy az értékpapírokat és az új-orleansi családi házat tartsam meg magamnak, foglalkozzam versírással és az ültetvényt hagyjam rá. Így történt, hogy különváltunk és én idejöttem.»

«De miért nem szabadítottad fel rabszolgáidat?»

«Erre nem tudtam magamat elhatározni. Sok régi szolga volt közöttük, akiket én igen kedveltem; a fiatalabbak pedig amazoknak gyermekei. Aztán mindnyájan jól érezték magukat nálam.» Félbeszakította szavait és gondolkozva járt fel-alá a szobában.

«Volt idő,» folytatta megint, «midőn terveztem és reméltem, hogy teszek valamit ezen a világon s nem engedem, hogy szél és hullám hajtsa hajómat. Emancipátor szerepére vágytam, hogy megszabadítsam hazámat e szégyenfolttól. Minden fiatal embernek vannak ily lázas álmai, de aztán -»

Az asztalnál Mari is szóba hozta Prue esetét. «Azt fogja gondolni, cousineom, hogy mindnyájan barbárok vagyunk,» jegyzé meg.

«Úgy vélekedem,» felelt Miss Ophelia, «hogy barbár dolog történt, de vannak itt olyanok is, kik nem barbárok.»

«Bizonyos,» mondá Mari, «hogy vannak a rabszolgák közt, akikkel lehetetlen valamire menni. Oly rosszak, hogy jobb volna, ha nem is élnének. Én semmi szánalmat nem érzek ily esetekben. Ha jobban viselnék magukat, nem történnének ily dolgok.»

«De anyám,» szólt közbe Éva, «a szegény Prue nagyon boldogtalan volt, azért adta magát az ivásra.»

«Oh, lárifári! Ez bizony nem mentség. Nagyon rosszak, eddig van. Egynémelyikre semminemű szigorral sem lehet hatni.»

«Szigorral nem,» szólt St. Clare, «de én megtörtem egy ily fickót, akivel gazdái és felügyelői mindent hiába próbáltak. Hatalmas, óriás termetű legény volt, afrikai születésű, Scipiónak hívták. Senki sem boldogulhatott vele és kézzől-kézre eladogatták, míg Alfrédhez került, ki azt hitte, hogy majd bír vele. Egy szép napon Scipió leütötte a felügyelőt és a mocsarak közé menekült. Én éppen látogatóban voltam Alfrédnél, mikor már nem voltunk ültetvényestársak. Fogadtam vele, hogy én ezt az embert megszelídítem, ha kezembe kerül. Hatan vagy heten puskákkal és kutyákkal vadászatára indultunk és végtére felvertük. Futott előlünk, de egy sűrű nádasban kénytelen volt megállni és szembeszállni velünk. Hősiesen küzdött az ebek ellen,

hármat agyon is vert öklével, de egy lövés leterítette és vérző sebbel lerogyott éppen az én lábaim előtt. Férfias bátorság és kétségbeesés egyesült tekintetében, midőn reám felnézett. Visszaparancsoltam az ebeket és az üldözőket; nem engedtem, hogy agyonlőjjék Scipiót és magamnak követeltem őt, mint foglyomat. Meg is vásároltam Alfrédétől. Én vettem a kezem alá és két hét alatt oly szelíddé és kezessé tettem, hogy öröm volt.»

«Hát mit tettél vele?» kérdezte Mari.

«Az én eljárásom a lehető legegyszerűbb volt. Saját szobámba vittem Scipiót, jó ágyba fektettem, bekötöttem sebeit és magam ápoltam, míg talpra nem állhatott. Kellő időben szabadságlevelet is állítottam ki számára és megengedtem neki, hogy menjen, amerre tetszik.»

«És el is ment?» kérdezte Miss Ophelia.

«Nem. A bolondos fickó kettétépte az okmányt és kijelentette, hogy soha el nem hagy. Jobb szolgám még nem volt az életben. Később keresztény hitre tért és oly szelíden viselte magát, mint egy gyermek. A kolerajárvány ragadta el. Tényleg feláldozta értem életét. Mert én beteg voltam, halálosan beteg. Mindenki menekült, de Scipió hősies kitartással mellettem maradt és ápolásával megmentett. De ő, szegény, beleesett a járványba és nem lehetett segíteni rajta. Halála végtelen szomorúságomra szolgált.»

Éva fokinkint mindközelebb húzódott atyjához, ki ezt az esetet elmondta. A lányka keskeny ajkai kinyíltak, komoly szemei a legélénkebb érdeklődéssel csüggték az elbeszélőn. Majd, amidőn végzett atyja, átkarolta ennek nyakát, könnyekre fakadt és görcsösen zokogott.

«Éva, kedves gyermekem! mi bajod?» kérdezte St. Clare az egész testében remegő lánykától. «Ennek a gyermeknek nem kellene efféléket hallania - ideges.»

«Nem, papa, nem vagyok ideges,» szolt Éva, hirtelen uralkodva magán, oly akaraterővel, mely meglepő volt ennyire fiatal gyermekben. «Nem vagyok ideges, de ezek a dolgok összefacsarják a szívemet.»

«Ne gondold velük, édesem; ne sírj és ne aggaszd apádat. Nézzük az aranyhalakat.» Ezzel fogta kezét és kivezette a verandára. Pár perc múlva víg kacaj hangzott kívülről, a selyemfüggönyökön keresztül; és rózsákkal dobálva egymást, vígan kergetőzött Éva és St. Clare az udvar fasorai között.

* * *

Talán el is hanyagoltuk szerény Tom barátunkat a magasabb születésűek kedvéért, de megtaláljuk őt kis odujában az istálló fölött, különben elég tisztességes szobában, melyben ágy van, szék és egy polc-féle a biblia és énekeskönyv számára. És Tom, palatábláját maga előtt tartva, mély gondolatokba elmerülve ül, valamin nagyon törve a fejét.

A dolog úgy történt, hogy Tom erős honvágytól meglepve, egy ív levélpapírt kért Évától és arra a merész gondolatra vetemedett, hogy levelet ír haza. Először a palatáblán próbálgatta leírni gondolatait. Nagy zavarban volt, mert néhány betűt egészen elfelejtett és az előtte ismeretes betűk közül sem tudta, hogy melyiket kell használnia. E nehéz és komoly munka közepette a széke mögött termett Éva és mint egy madárka, a válla fölött kandikált a palatáblára.

«Jaj, Tamás bácsi, beh tréfás dolgokat rajzol maga!»

«Próbálok írni szegény öreg feleségemnek és kis gyermekeimnek,» szolt Tamás, kezefejével végigsimítva a szemét, «de félek, hogy nem tudom kihozni.»

«Szívesen segíték, Tamás bácsi, én már tanultam írni, tavaly minden betűt ismertem, de talán már elfelejtettem azóta, amit tudtam.»

És Éva aranyhajú fejecskéjét Tamásé mellé dugta és együtt tanakodtak, egyforma komolysággal és tudatlansággal, míg olyat sütöttek ki, ami szerintük már nagyon hasonlított az íráshoz.

«Igen, Tamás bácsi, ez kezd már nagyon szépen festeni,» szólt Éva, egész gyönyörködéssel nézve a művet. «Mennyire örül majd feleséged és családod! Mily szégyenletes dolog, hogy el kellett válnod tőlük. Majd papát felkérem, hogy engedjen vissza hozzájuk.»

«Missis azt ígérte, hogy küld értem pénzt, amit össze fog gyűjteni. György úrfi majd eljön utánam, ő maga mondta, mikor ezt a dollárt átadta,» és Tom a ruhája alól felmutatta az értékes pénzdarabot.

«Akkor hát bizonyosan eljő,» szólt Éva. «Mennyire örvendek!»

«És most azért írom ezt a levelet, hogy tudtukra adjam, hol vagyok...»

«Hallod-e, Tom!» St. Clare mondta ezt, az ajtón belépve.

Tom is, Éva is összeresztette.

«Mi történik itt?» kérdezte St. Clare, a palatáblát nézegetve.

«Oh, ez Tom levele, segíték neki írni. Úgy-e, szép?»

«Szép, szép, de talán mégis jobb, Tom, ha én írom meg a leveledet. Megteszem, mihelyt a sétakocsizásról hazajövünk.»

A levél este kellő formában meg volt írva és a postára is szerencsésen feladták.

XX. FEJEZET. TOPSY.

Reggel volt; Miss Ophelia házi teendőivel foglalkozott. A lépcső felől St. Clare szava hallatszott, ki rokonát szólította.

«Gyere le, néném, mutatok valamit.»

«Mi az?» kérdezte Miss Ophelia, ki varrásával kezében jött le a lépcsőn.

«Beszereztem valamit a te használatodra - nézd csak.» E szavakkal St. Clare előre húzott egy kis, nyolc-kilenc éves négerlánykát.

Ez a legfeketébbek egyike volt a maga fajtájában. Kerek, csillogó, üveggyöngyhöz hasonló szemeit gyors és nyughatatlan tekintettel járatta körül a szobában. Bámulattól félig nyitott ajkai körül a legtündöklőbb fehér fogsor kandikált ki. Gyapjas haja mindenfelé elálló kis fonatokba volt szedve. Az arckifejezésben furcsa módon vegyült a ravaszság a csalfasággal és erre fátyolként borult a legsiralmasabb komolyság és ünnepélyesség színezete. Egyetlen piszkos, rongyos, zsákvászonból készült ruha fődte testét. Összetéve szépen kezeit, állt meg Miss Ophelia előtt, ki azonban valami furcsa koboldszerűséget talált rajta, valami - mint később mondá - *pogány modort*, ami őt egészen elrémitette.

«Ágoston, ugyan minek hoztad ide ezt a fekete lányt?» kérdezte St. Clarehez fordulva.

«Annak, hogy neveld, hogy a jó útra térítsd. Topsy,» tevé hozzá egyet füttyentve, mint a kutyaának szokás, és a gyermekhez fordulva, «ez a te új úrnőd. Átadlak az ő kezébe és ügyelj, hogy jól viseld magadat.»

«Oh igen, mas'r,» szólt Topsy még mindig imaszerűen összetett kezekkel, de ravaszul hunyorítva szemével.

«De Ágoston, mire való ez?» kérdezte ismét Ophelia. «Tele a házad ilyen kis kínozókka, a lábát sem teheti sehová az ember, hogy rájok ne lépjen. Mi szükség van még egyre?»

«A dolog így áll, édes néném. Ez a kis izé egy részeg korcsmárosé volt, kinek helyisége előtt mindennap el kell haladnom. Beléuntam már, hogy mindannyiszor hallottam őt sikoltozni, mert szidták és ütötték. Az arca tréfás és amellet okos; úgy hiszem, lehet még valami belőle; ezért megvettem és neked adom. Próbálj neki jó orthodox új-angliai nevelést adni, majd meglátjuk mire mégy vele.»

«Jól van, megteszem azt, ami tőlem telik,» mondá Miss Ophelia és úgy közeledett Topsyhoz, mint valami fekete pókhoz. «Szörnyű piszkos, félmeztelen.»

«Hát vidd le a konyhába, hogy megmosdassák és felöltöztessék.»

Miss Ophelia lement a kis négerlánnyal és kénytelen volt személyesen felügyelni a mosdásra és öltöztetésre. Megtette hősies kitartással, bár - meg kell vallani - nem nagyon szívesen. Mikor azonban a gyermek hátán és vállain a kék foltokat és ütések alig behegedt nyomait látta, melyek eltörülhetetlen módon jelezték az eddig követett nevelési rendszert, az ő szíve is megesett. Mikor Topsy tisztességesen fel volt öltözve és haját is rövidre nyírták, Miss Ophelia meglegedetten kijelentette, hogy most már kezd kissé keresztényhez hasonlítani, leült és kikérdezgette.

«Hány éves vagy, Topsy?»

«Nem t'om Missis,» felelt ez vigyorogva és összes fogait matatva.

«Nem tudod, hány éves vagy? Nem mondta meg senki? Ki az édesanyád?»

«Sohasem volt anyám,» mondá a gyermek újabb vigyorgással.

«Sohasem volt anyád? Mit jelentsen ez? Hol születél?»

«Sohasem születtem. Nem volt se apám, se anyám, se senkim. Egy rabszolgakereskedő nevelt fel számos más gyerekekkel. Az öreg Sue néni viselte gondunkat.»

A gyermek nyilván őszintén beszélt.

«Mennyi időt töltöttél gazdánál?»

«Nem t'om, Missis.»

«Egy esztendő? többet, kevesebbet?»

«Nem t'om, Missis.»

«Hallottál valamit a jó Istenről?»

A gyermek bámulva nézett fel, de vigyorgott, mint rendesen.

«Tudsz-e varrni?»

«Nem, Missis.»

«Hát mit tudsz? Mit tettél gazdánál?»

«Vizet hordtam, edényt mosogattam, késeket suroltam és felszolgáltam.»

«Jól bántak veled a gazdánál?»

«Azt hiszem, igen,» mondá a gyermek ravasz, fürkésző tekintet vetve a kérdezőre.

Miss Ophelia felállt. St. Claret találta széke mögött.

«Itt szűz talajra akadtál, cousine; elhínheted a te eszméidet, nincs mit irtogatnod.»

Miss Ophelia teljes buzgalommal látott a pogány gyermek neveléséhez. Úgyis tekintették azt a családban, mint az ő gyermekét, és mivel a konyhában nem jó szemmel nézték, Miss Ophelia elhatározta, hogy főleg a maga szobájában fogja tartani, amelyet eddig - a szobalány szolgálatát megvetve - személyesen szokott takarítani, míg most e műtetre Topsy akarta oktatni.

Mindjárt első reggel beavatta az ágyvetés művészetébe és titkaiba. Topsy rövidre nyírt hajjal, tiszta ruhában, jól kikeményített kötővel tiszteletteljesen hallgatta Miss Opheliát, oly ünnepélyes arccal, mely temetéshez illett volna.

De hozzá kell tennünk, hogy Miss Ophelia háta mögött, mikor a derék hölgy, az ágyvetést buzgón magyarázva és mutogatva, elfordult és nem látta, mit tesz Topsy, ez a fiatal tanítvány hamarjában elcsent egy pár kesztyűt és egy szalagot, a lopott jószágot ügyesen ruhája újjába csusztatta és megint engedelmesen összekulcsolt kezekkel állt ott, mintha semmi sem történt volna.

«Most, Topsy, lássuk, hogyan veted te az ágyat,» szólott Miss Ophelia leülve.

Topsy nagy komolysággal és ügyességgel, Miss Ophelia teljes meglegedésére végezte dolgát. De egy vigyázatlan mozdulat folytán a szalag kilátszott egyik újjából és Miss Ophelia figyelmét magára vonta.

«Mi ez? Te nevetlen, gonosz gyermek, te elloptad ezt a tárgyat!»

Miss Ophelia a szalagot kihúzta Topsy ruhaújjából, de a leány egy cseppet sem jött zavarba, csak nézett oly arccal, melyen a legnagyobb meglepetés és a teljes ártatlanság tudata tükröződött.

«Topsy, ne hazudj, te loptad ezt a szalagot.»

«Esküszöm, Missis, nem loptam, nem is láttam e szent pillanatig.»

«Topsy, megkorbácsoltatlak, ha így hazudsz.»

«Istenem, Missis, ha mindennap megvernek, még sem mondhatok mást,» szólt Topsy és zokogni kezdett. «Én soha sem láttam ezt a szalagot. Valahogy a ruhaújjamba bebújt; Miss Felly tán otthagya az ágyon és talán onnét került a ruhám újjába.»

Ez a szemtelen hazugság annyira felbőszítette Miss Opheliát, hogy megragadta a gyermeket és jól megrázta. Erre a másik ruhaujjából kiesett a kesztyű.

«Látod, te!» szólt Miss Ophelia, «ha bevallod az igazat, ezúttal nem kapsz korbácsot.»

Most Topsy bevallott mindent, siralmasan esküdve, hogy szánja-bánja tettét.

«Jól van, de mondd csak. Tudom, más dolgokat is el kellett tulajdonítanod, mióta e házban vagy, mert tegnap szabadon járhattál-kelhattél. Ha valamit elvettél, mondd meg, nem foglak megverni.»

«Istenem, Missis, elloptam azt a vörös izét, amit Éva kisasszony a nyakán hord.»

«Elloptad, te csúf gyermek! Hát még mit?»

«Még a Róza vörös fülbevalóit.»

«Azonnal hozd el, amit loptál!»

«Lehetetlen, Missis, elégettem.»

Ebben a pillanatban Éva, mit sem sejtve, belépett a szobába, a piros korallfüzér pedig a nyakán volt.

«Hogy kaptad vissza a nyakfüzért, Éva?» kérdezte Miss Ophelia.

«Visszakaptam? Rajtam volt egész nap.»

«Tegnap is?»

«Igen; és ami tréfás, nénike, éjjel is hordtam, elfelejtettem levenni, mikor lefeküdtem.»

Miss Ophelia egészen elámult; annál is inkább, mert e pillanatban Róza is belépett egy kosár frissvasalású fehérneművel a fején és a korall fülbevalókkal felcicomázva.

«Mit kezdjek egy ilyen gyermekkel!» kiáltott fel Miss Ophelia kétségbeesve. «Minek beszélted nekem ezt a sok valótlanságot, Topsy?»

«Missis azt mondta, hogy vallanom kell és mást nem tudtam vallani,» felelt Topsy szemeit dörzsölve.

«Nincs egy igaz ér ebben az ördögbordában,» mondá Róza, ádáz tekintettel méregetve Topsyt. «Ha én St. Clare volnék, vérig korbácsolnám. Ezt megkapná tőlem.»

«Ne mondj ilyeneket, Róza!» szólt Éva parancsoló hangon, ahogy a gyermek olykor tudott beszélni. «Ezt nem akarom hallani.» És a gyermek szeme villámlott, arcát elfutotta a pír.

Róza nem mert ellenkezni.

«Miss Éva ereiben a St. Clare vére foly, ez tiszta dolog. Mindenkiel úgy tud beszélni, mint a papája,» szólt Róza a szobát elhagyva.

Éva folyvást Topsyt nézte. Midőn Miss Ophelia kikelt ennek nevetlen gonosz viselete ellen, Éva arca bánatos kifejezést öltött, de csak annyit jegyzett meg szelíd hangon:

«Szegény Topsy, mire való az, hogy lopsz? Most jó dolgod lesz itten. Én inkább mindenemet odaadom neked, csak hogy ne kelljen lopnod.»

Ez volt az első barátságos szó, amit Topsy életében hallott. Valami könnyféle csillámlott fel kerek, fénylő szemében, de azért megszokott rövid kacaja és vigyorgása sem maradt el. Éva beszédét csupán valami tréfás és megfeythetetlen dolognak tartotta - nem akarta hinni, hogy igaz.

De mit lehetett vele tenni? Miss Ophelia dicséretre méltó buzgalommal és eréllyel szentelte magát a nevelés művének. Rendes munkaórákat szabott ki Topsynak és kezdte őt olvasásra és varrásra tanítani.

A betűket a gyermek mintegy varázsszerűen tanulta meg és nemsokára folyékonyan olvasott, de a varrás nehezen ment. Utálta, hogy a varrásnál csendesesen kellett ülnie; azért összetörte, az ablakon kidobta vagy a fal repedéseiben eldugta a tűket, összekuszálta, elszakította vagy bepiszkította a fonalat, illetőleg gyors mozdulattal az egész cérnát eldobta. Miss Ophelia érezte, hogy ennyi baj nem eshetik meg véletlenségből, de nem volt képes Topsyt tetten érni.

Topsy nemsokára az általános figyelmet magára vonta St. Clare házában. Kiváló tehetség volt mindenféle alakításhoz, táncolt, bukfencezett, mászkált, énekelt, és füttyült minden hangot, amely felköltötte érdeklődését, utánózni tudott. Ha játszott, valamennyi gyerek összesereglett körüle és tátott szájjal bámulta. Ez alól Éva sem tett kivételt, kit megbűvölt ez az ördögi vadság, mint ahogy a galambot némelykor megbűvöli a csillogó kígyó. Az előkelőbb cselédség eleinte megvetette és kicsinyelte Topsyt, de nemsokára kitűnt, hogy aki méltatlanul bánik vele, azt mindjárt rá valami baleset éri. A cselédség belátta, hogy legjobb őt nem bántani s azért békében is hagyták. Minden kézi munkálatban ügyes és erélyes volt; amire tanították, azt igen gyorsan sajátította el; Miss Ophelia szobáját senki sem tudta szebben rendbe hozni, ha jónak látta, hogy megtegye, - de ehhez nem sokszor volt kedve. Olykor ahelyett, hogy az ágyat megvetette volna, lehúzta a cihákat, gyapjas fejét a tollak közé dugta, szétszórta a lepedőket, a párnát Miss Ophelia hálóköntösébe öltöztette és színt játszott vele, énekelt, füttyült és a tükörbe nézve, arcát fintorgatta.

«Topsy!» mondta ilyenkor Miss Ophelia, teljesen kifogyva türelméből, «miért teszel ilyeneket?»

«Nem t'om, Missis. Bizonyosan azért teszek így, mert oly gonosz vagyok.»

«Nem tudom elgondolni, mit kezdhessek veled, Topsy.»

«Verést kell kapnom, Missis; a régi Missis is megvert mindig. Nem szokásom dolgozni, míg csak meg nem vertek.»

«Én nem akarlak verni, Topsy. Jól is viselheted magadat, ha ügyelsz magadra. Miért nem teszed?»

«Uram, Istenem, Missis, megszoktam a verést. Azt hiszem, jót tesz nekem.»

Miss Ophelia megpróbálta a recipét és Topsy rendszerint nagy dolgot csinált belőle; kiabált, nyögött és könyörgött; de félórával később, az erkély valamely kiálló részén lovagolva és egy sereg gyerektől körülvéve, mélységes megvetésének adott kifejezést.

«Miss Felly verése még a légynek sem ártana! Láttátok volna, hogy szakított a húsba az én régi gazdám; ez tudta a módját!»

Topsy mindig igen büszke volt bűneire és helytelenségeire, nyilván úgy vélekedett, hogy azok őt kiváló egyéniséggé teszik.

«Tudjátok-e, ti niggerek,» szokta mondani hallgatóinak, «hogy mi mindnyájan bűnösök vagyunk. Bizony, ti is és minden ember. A fehérek is bűnös emberek, Miss Felly mondja. De én felteszem, hogy a niggerek a legbűnösebbek. Úgy ám; de én velem egyiktek sem mérkőzik. Én oly rettentő gonosz vagyok, hogy velem senki sem vetekszik. Azt hiszem, a világ leggonoszabb teremtménye vagyok.»

Miss Ophelia vasárnaponkint komoly fáradságot vett magának, hogy Topsy a katekizmusra tanítsa. A gyermeknek kitűnő emlékezőtehetsége volt és nagy folyékonyssággal mondta el leckéit. Csakhogy itt-ott bizonyos lényeges szókat felcserélt és a hibához minden erőlködés dacára konokul ragaszkodott. St. Clare nagy mulatságot talált e tévedésekben és, ha egyet nevetni akart, magához hívta Topsyt és elmondatta azokat a bizonyos kiforgatott részleteket, bármennyire tiltakozott ez ellen Miss Ophelia.

St. Clare úgy mulatott Topsy sajátságain, miként a papagáj vagy vadászkutya bohóságaiban szoktak gyönyörködni. Topsy, valahányszor vétségei bajba keverték, gazdája széke mögött keresett menedéket és St. Clare mindig közbenjárt érte. Sokszor adott neki egy-egy pénzdarabot, min Topsy diót és cukrot vett és nagylelkűen osztzkodott a házban levő összes gyermekekkel, mert - meg kell vallani az igazat - alapjában jólelkű és adakozó volt, bosszúvágyát pedig csak akkor érezte, ha az önvédelem tette szükségessé.

XXI. FEJEZET. KENTUCK.

Vessünk egy pillantást Tamás bátya kunyhójára a Kentucky-állambeli farmra és lássuk, mit tudtak meg Tom sorsáról azok, kiket ő kénytelen volt elhagyni.

Nyári nap alkonyulata volt; a nagy ebédlő ajtai és ablakai tárva-nyitva álltak. Mr. Shelby az egész házon végig futó nagy előcsarnokban egy széken hevert, lábait egy másik székre rakva és szivarát élvezve. Mrs. Shelby, az ebédlő bejáratánál ülve, varrogatott. Látszott rajta, hogy valami nyomja a lelkét és alkalmat keres, hogy elmondhassa gondolatát.

«Hallottad, hogy Chloe levelet kapott Tomtól?»

«Igazán? Úgy látszik, valami barátja akadt ott Tomnak. Hogy van az öreg legény?»

«Igen előkelő család vette meg, úgy hallom. Jól bánnak vele és nem terhelik sok munkával.»

«Nagyon jól van, igen örvendek. Reményelem Tom megkedveli a délvidéki életet s tán vissza sem kívánczik ide.»

«Ellenkezőleg, nagyon aggodalmasan tudakolja, mikor lesz már együtt az a pénz, amivel visszaválthatják.»

«Én bizony meg nem mondhatom, mikor. Ha az ember sora rosszra kezd fordulni, a bajnak se vége, se hossza. Hogy az egyik hitelezőt kifizessem, a másiknál kölcsönt kell felvennem és ezek az átkozott váltók oly hamar lejárnak, alighogy egyet fordul az ember egy szivart elszíni; folyvást figyelmeztetések és felszólítások, hogy fizessek...»

«Szerintem tenni kellene valamit, hogy rendbe jöjjenek ügyeink. Hátha eladnók az összes lovakat vagy az egyik farmot, hogy kifizessük adósságainkat.»

«Oh, nevetséges, Emilia; Kentucky legjobb asszonya vagy és mégsem látod át, hogy üzleti dolgokhoz nem értesz. Asszonyoknak nem valók az üzleti dolgok. Te sem értesz azokhoz, mondhatom.»

Mrs. Shelby nem válaszolt, de nem tudott elfojtani egy sóhajt. Nagyon szerette volna beváltani azt az ígéretét, melyet Tomnak és Chloenak tett. Sóhajtott, mert nehézségek tornyosultak útjába.

«Nincsen semmi módunk, hogy összeszedjük a szükséges pénzösszeget?» kérdezte ismét.
«Szegény Chloe néni! Annyira szívén hordja férje kiváltását.»

«Sajnálom. Azt hiszem, az ígéret el volt hamarkodva. Nem mondhatom még teljes bizonyossággal, de legjobb, ha Chloe nem is gondol rá és beletörődik a történtekbe. Tomnak egy-két év múlva más felesége lesz és Chloe is jól teszi, ha más élettársat keres.»

«Mr. Shelby, én embereinknek mindig azt hirdettem, hogy az ő házasságuk épp oly szentség, mint a mienk. Hogy adhassak Chloenak olyan tanácsot...?»

«Kár volt beléjük oly erkölcsi fogalmakat csepegtetni, melyek állásukkal, körülményeikkel nem férnek össze.»

«Ezek a fogalmak a bibliából vannak véve. Különben is semmi szín alatt sem bujhatnék ki az ígéretek alól, melyeket e szegény embereknek tettem. Ha másképp nem szerezhetek pénzt, zeneórákat fogok adni, elég növendékem lesz, hogy a pénzt magam is megszerezhessem.»

A társalgást félbeszakította Chloe néni, ki épp ekkor megjelent a veranda bejáratánál.

«Szabad kérnem, Missis?»

«Mi az, Chloe?» kérde az úrnő és az erkély végére ment. Mosolyogva látta, hogy Chloe mélyen elgondolkozva néhány leölt csibe és kacska fölé hajol.

«Azon gondolkodom, vajjon parancsol-e Missis ma csirkepástétomot.»

«Igazán, Chloe néni, nem sokat törődöm vele. Azt készíthet, amit akar.»

Chloe szórakozottan babrált a baromfival. Látható volt, hogy egészen másra gondol. Végére bizonyos rövid nevetéssel, mely a négereknél gyakran hallható, ha valami kétes dologgal állnak elő, így szólt:

«Én Istenem, Mas'r és Missis, mit törik a fejöket, hogy mikép juthatnak pénzhez? Inkább használják fel azt az eszközt, mely kezökben van.» És Chloe újra nevetett.

«Nem értem magát, Chloe,» szólt Mrs. Shelby, ki azonnal kiérezte, hogy midőn az imént férjével folyt a beszélgetés, Chloe minden szót meghallott.

«Hát édes Missis, más urak bérbeadják niggereiket és pénzt szereznek velők. Nem tartanak ilyen falkát, mely mindenöket megeszi.»

«Nos, hát azt ajánlja maga, Chloe, hogy valakit bérbe adjunk? Vajjon kit?»

«Én semmit sem ajánlok, de itt van Sam, ez azt mondja, hogy vannak cukrászok Louisville-ben, és ő tud egyet, akinél kellene ügyes kalács- és pástétomkészítő és a cukrász, ha ilyet kaphatna, hetenkint négy dollárt adna. Azt hiszem tehát, Missis, ideje volna már, hogy Sallyt is fogjuk valamire. Sally egy ideig az én kezem alatt volt és mindenhez épp úgy ért, mint én. Ha tehát Missis megengedi, hogy én Louisvillebe menjek, segíthetek pénzt szerezni. Tudok én oly kalácsot és pástétomot sütni, mint bármely cukrász.»

«Hát a gyermekeit elhagyná maga, Chloe?»

«A fiúk már elég nagyok, hogy valami dolgot végezzenek, nem lesz semmi bajuk, a kicsinek majd Sally viseli gondját.»

«Louisville nagyon messze van. De sebj; azáltal, hogy odamegy maga, közelebb jut céljához. Igen, elmehet és fizetésének minden centjét félreteszem, hogy férjét kiválthassuk.»

Mint mikor a napsugár megezüstözi a sötét felhő szélét, Chloe fekete arca egyszerre kiderült, valósággal ragyogott.

«Mennyi ideig kell dolgoznom, hogy a váltságdíjat megszerezsem?» kérdezé.

«Négy-öt esztendeig, Chloe, de nem az egészket kell megszerezni, majd hozzájárulok én is.»

«Nem akarom hallani, hogy Missis leckéket ad vagy mit. Ez semmikép sem járja. Reménylem a mi családukból senki sem fog erre fanyalodni, míg két kezem van.»

«Ne félj, Chloe, majd vigyázok én a család becsületére,» szólt Mr. Shelby mosolyogva. «De mikor szándékozol menni?»

«Sam csikókat visz vásárra és azt mondta, hogy vele tarthatok. Csak össze kell szednem a holmimat. Ha Missis megengedi, már holnap reggel indulok; tán szíveskedik addig ajánlólevelet is írni számomra.»

«Meglesz, Chloe.»

Mrs. Shelby felment a lakásba és Chloe örvendve a kunyhóba sietett, hogy útra készüljön.

E foglalkozása közben belépett György úrfi, kinek mindent elbeszél. «És most,» folytatá, «tudom, leül György úrfi és ír öregemnek, levélben megír neki mindent, úgy-e bár?»

«Hogyne?» szólt György. «Tamás bátya örvideni fog, ha hírt vesz felőlünk. Azonnal megírom otthon a levelet; megírom azt is, hogy új csikókat kaptunk.»

«Bizonyára, György úrfi, menjen csak és én majd sütök egy kis csirkepecsenyét, úgysem főz már több vacsorát magának szegény öreg Chloe nénije.»

XXII. FEJEZETT. A FŰ KIASZIK, A VIRÁG ELHERVAD.

Tomnak hazaküldött levelére rendes időben megjött György úrfi válasza és Tom határozottan úgy vélekedett, hogy e levélnél remekebb irányú művet a jelen korban még nem írt senki. Untalanul gyönyörködött benne és Évával azon tanakodott, mikép foglaltassa ráába. A nehézség csak abban rejlett, hogy a papír mindkét oldala tele lévén írva, az egyik oldalt nem lehetett volna látni.

Amint napról-napra nőtt Éva, úgy növekedett az a barátság is, mely őt és Tomot összekötötte. Ha Tom reggelenként a vásárt járta, folyvást a virágállványokat nézte, hogy a legritkább csokrokat hozhassa Évának. A zsebében mindig valami kiválón szép barack vagy narancs volt, mikor hazatért, s Éva, fejcskáját a kapun kidugva, már azzal a kérdéssel várta: «Ma mit hoz nekem, Tamás bácsi?»

A szívességeket azzal viszonzta Éva, hogy a bibliából felolvasott szerény barátjának. Ezáltal azonban maga is megkedvelte e fenséges könyvet. Midőn elbeszélésünk e pontjához érünk, St. Clare egész háznépével a Pontchartrain-tó melletti nyárilakában tartózkodik. Ez a villa kelet-indiai cottage mintájára épült, köröskörül bambusverendákkal, kertek és játszóhelyek közepette. A nagy nappali szoba ablakai tágas, délövi növényzetű kertre nyíltak, melynek kigyózó ösvényei a tó partjához vezettek, s az ezüstös víztükör hullámfodrain táncot lejtettek a napsugarak. Éppen alkonyodott, a búcsúzó nap megaranyozta az eget, melynek egész dicső fénye tükröződött a vízben. Tom és Éva kis mohos földemelkedésen ült a kert végén levő lugasban. Vasárnap este volt; a gyermek ölében a nyitott biblia feküdt. Éva fennhangon olvasott.

«Tom,» szólt egyszerre, abbahagyva az olvasást és az ég felé mutatva: «*oda* készülök én, a dicsőült lelkekhez, *odamegyek nemsokára.*»

Tom hűséges öreg szíven hirtelen fájdalom nyilallott át. Eszébe jutott, hogy hat hónap óta mily gyakran feltűnt neki, mennyire sovány Éva kis keze, mily átlátszó az arcbőre, mily rövid a lélekzete, mily hamar elfáradt most, ha a kertben futkosott, amit előbb órákon át tehetett. Tom Miss Opheliától azt is hallotta, hogy Éva köhécse és ezen semmi orvosszer nem segíthet; s íme most is láztól tüzes volt a gyermek arca és keze. De az a gondolat, melyet Éva utolsó szavai sugalmaztak, még eddig nem támadt Tom fejében.

A további beszélgetésnek véget vetett Miss Ophelia sürgető szózata.

«Éva, Éva, leszállt a harmat, nem szabad tovább a szabadban tartózkodnod.»

Miss Ophelia elég öreg és a betegségnek nemeiben elég járatos volt. Figyelmét nem kerülte el a gyermek száraz köhécse, az arc lázas pírja; felismerte a szem csillogásának és a láz okozta élénkségnek mélyebben fekvő okát.

Aggodalmait közölte St. Clare-rel. Ez is, bár nem mutatta, ideges és nyugtalan lett, nagy figyelemmel kísérte Évát, többet tartózkodott ennek közelében, mint előzőleg szokása volt, gyakrabban kilovagolt vele, mindennap valami orvosságot vagy erősítő italt hozott haza, - «nem azért,» mondá, «mintha a gyermek rá volna szorulva, de ilyesmi sohasem árthat neki.»

Az igazat megvallva, minden külsőségnél jobban aggasztotta szívét a gyermek lelki világának napról-napra fokozódó érettsége. Éva szeretett még játszani Topsyval és a többi négergyermekkel, de e játékokban nem annyira mint szereplő, hanem inkább mint néző vett részt, amidőn félórái is ült és mindaddig nevette Topsy fura csínjait, mígnem árnyékként vonult valami végig arcán, szemeiben könny csillogott és gondolataival a messzeségben kalandozott.

«Anyám,» mondá egyszer, «rabszolgáink miért nem tanulnak olvasni?»

«Furcsa kérdés, gyermek; az egyáltalában nem szokás.»

«De miért nem?»

«Mert nem volna semmi haszna. A munkát nem segítené elő s a rabszolga csak arra való, hogy dolgozzék.»

«De legalább a bibliát kellene olvasnia, hogy megtudja mi az Isten akarata.»

«Éva, te különös gyermek vagy.»

«Miss Ophelia megtanította Topsy-t az olvasásra.»

«Igen s láthatod, mi haszna volt. Topsy a legromlottabb lény, akit csak láttam!»

«Vegyük szegény Mammyt. Ő úgy szereti a bibliát s úgy óhajtáná olvasni! És mit tesz majd, ha én nem olvashatok fel neki?»

Mari nagyon el volt foglalva, egy szekrényfiókban kutatott, midőn így felelt:

«Igen, persze, lassankint egyéb gondod se lesz, mint sorra valamennyi rabszolgának felolvasni a bibliát. Nem mondom, hogy ez nincs rendjén; magam is megtettem, míg egészséges voltam. De ha te majd báli ruhákat kapsz és társaságba jársz, nem fogsz olvasgatásra ráérni. Nézd csak, ezeket az ékszereket neked ajándékozom, mielőtt a nagy világba lépsz. Én azokat első táncmulatságom alkalmával viseltem. Mondhatom, Éva, feltűnést keltettem.»

Éva kezébe vette az ékszereként és egy gyémántnyakláncot emelt ki belőle, melyre rászegezte ugyan nagy, értelmes szeméit, de gondolatai máshol időztek.

«Mily komolyan nézsz, gyermekem!» szólta Mari.

«Sok pénzt érnek ezek a dolgok,» anyám?

«Bizonyára, Franciaországból hozatta őket az édesatyám. Egy kis vagyont érnek.»

«Szeretném, ha rendelkezésemre állnának, azt tehetném velök, amit akarok.»

«Mit tennél velök?»

«Mind eladnám; földet vásárolnék a szabad államokban, ott elhelyezném a mi egész háznépünket és tartanék tanítókat, akik olvasást és írást tanítanának.»

Évának szavába vágott anyjának kacagása.

«Nevelőintézetet nyitnál! Ott talán zongorázni is tanulnának és bársonyra festeni!»

«Megtanulná mindenki a bibliát olvasni és azt, hogy sajátkezűleg írja leveleit és tudja elolvasni a kapott leveleket,» mondá Éva nyugodt komolysággal. «Tudok én olyanokat, akiknek nagyon fáj, hogy erre nem képesek. Nehezére esik ez Tomnak, Mammynak, másoknak is. Azt hiszem, ez így, ahogy van, nincs rendjén.»

«Hagyjuk ezt, Éva. Te csak gyermek vagy, mitsem tudsz efféle dolgokról; aztán különben is a beszédétől megfájul a fejem.»

Mari mindig főfájással rendelkezett, ha valamely társalgás nem volt ínyére. Éva ellopódzott, de ettől fogva buzgón adott leckéket Mammynak, hogy olvasni tanítsa.

XXIII. FEJEZET. HENRIK.

Ez időtájt St. Clarenak fivére, Alfréd, legidősebb, ekkor tizenkét éves fiával egy-két napra látogatóba jött a tónál nyaraló családhoz.

A két ikertestvér karonfogva szokott sétálni a kertben. Kékszemű, aranyhajú volt Ágoston, sötétszemű, büszke, római arcélű Alfréd. Nézeteik is folyvást ellenkeztek és mégis csak egymás társaságát keresték. Henrik, az Alfréd fia, nemes modorú, sötét szemű, előkelő tartású élénk és szellemes fiú volt, akit az ismerkedés első percében elbűvölt fiatal rokonának szép lelkülete.

Évának volt egy hófehér, szelíd ponilova. Ezt most a hátulsó veranda elé vezette Tom, ugyanekkor pedig egy tizenhároméves mulatt fiú Henriknek kis fekete, az imént beszerzett drága arabs lovát.

Henrik gyermek módjára büszke volt új paripájára; végig nézett rajta, midőn a kantárt a fiatal lovásztól átvette és homloka elborult.

«Mi ez, Dodo? te kis lusta kutya! nem vakartad meg a lovamat ma reggel.»

«De igen,» mondá Dodo alázatosan, «később a porban hempergett.»

«Fogd be a szádat, te gazfickó», rivallt rá Henrik, hevesen felkapva lovaglőostorát. «Hogy mersz te beszélni?»

A fiú csinos, élénkszemű mulatt-gyerek volt, épp akkora, mint Henrik; göndör haja magas, bátor homlokra borult. Fehérek vére folyt ereiben, ami abból is látható volt, hogy a pír arcába szökött és szeme villogott, midőn némi hévvel felszólt.

«Henrik úrfi!»

Ez pedig lovaglőostorral arcul vágta, egyik karját megfogva, térdre kényszerítette s ütötte, amíg csak telt erejéből.

«Nesze, te szemtelen kutya, tanuld meg, hogy ne feleselj, mikor én beszélek hozzád. Vezesd vissza a lovat és tisztítsd meg, ahogy kell.»

«Az ifjú úr,» szólt közbe Tom, «igazat mondott azzal, hogy a ló hempergett, mikor az istállóból kivezették, mert nagyon tüzes állat; így lepte el a piszok; én tanuja voltam, mikor tisztították.»

«Maga fogja be a száját, míg meg nem kérdezik!» válaszolá Henrik és sarkán fordulva felment a lépcsőn Évához, ki lovaglőöltözetben várta.

«Édes rokonom, sajnálom, hogy az ostoba fickó miatt várakoznia kellett,» mondá Henrik. «Üljünk le itten, míg visszajönnek a lovakkal. Mi baj, kis cousine? - Nagyon komolyan néz.»

«Hogy lehetett oly kegyetlen és rosszlelkű szegény Dodóval szemben?»

«Kegyetlen - rosszlelkű!» ismétlé a fiú, semmikép sem színlelt meglepetéssel. «Mit jelentenek e szavai, édes Éva?»

«Ne hívjon engem édes Évának, ha így cselekszik.»

«Édes cousine, nem ismeri Dodót; csakis így boldogulhatni vele, mert mindig hazudik és kifogásokat talál. Csak egy mód van vele szemben, letorkolni őt, mihelyt a száját kinyitja, így tesz papa is.»

«De Tamás bátya azt mondta, hogy nem a Dodo hibájából volt piszkos a ló és Tamás bátya nem mond olyat, ami nem igaz.»

«No akkor ő a többiektől nagyon elütő vén nigger. Dodo annyi hazugságot mond, ahány szót beszél.»

«Ha úgy bánnak vele, mint ön, ijedtében is hazudik és csal. Most is megverte ön, pedig nem szolgált reá.»

«Hát előlegként kapta, amit kapott, mert jöhet idő, amikor megérdemli és még sem kap verést. Egy pár ütés mindig ráfér Dodóra, igyekszik ő azt megérdemelni, biztosíthatom. De óvakodom majd őt az ön jelenlétében ütni, ha ez fáj önnek.»

Éva ezzel nem volt megelégedve, de átlátta, hogy hiába próbálja magát megértetni csinos rokonával.

«Jól van, Dodo, ezúttal derekasan végezted el a dolgodat,» mondá ura, kegyes tetszés jelével. «Gyere most, tartsd Miss Éva lovát, mialatt én őt a nyeregbe segítem.»

Dodo engedelmeskedett és Éva ponnilova mellé állt. Arca dúlt volt, a szemein látszott, hogy sírt.

Henrik, aki büszke volt arra, hogy gentlemanhez méltó ügyességgel tudta az udvariasság kötelmeit teljesíteni, hamar nyeregbe segítette szép hugocskáját, kuzinját és az összefogott kantárszárakat kezébe adta.

De Éva a ló másik oldala felé hajolt, hol Dodo állt és a gyeplőt megeresztve így szólt hozzá: «Jó fiú vagy, Dodo, köszönöm!»

Dodo ámulva nézett fel a kedves, fiatal arcra; elpirult és könny tolult szemébe.

«Ide, Dodo!» kiáltotta ura parancsoló hangon.

Dodo odaugrott és tartotta a lovat, melyre ura felült.

«Nesze egy picayune, vehetsz rajta cukrot, erigy vásárolni,» mondá Henrik és Éva után ügetett. Dodo csak állt és a két gyermek után nézett. Az egyik pénzt adott neki, a másiktól nyájas szót kapott, amire sokkal nagyobb szüksége volt. Csak néhány hónap óta szakadt el édes anyjától. Gazdája a rabszolgavásáron vette meg, mert szép arca megtetszett és csinos poni mellé valónak látszott, így került aztán az ifjú úr vaskeze alá.

A két St. Clare testvér tanuja volt annak a jelenetnek, midőn Dodo verést kapott. A kert más részén állva nézték.

Ágostonnak arcába szökött a vér, de megelégedett azzal, hogy szokott gúnyos modorában megjegyezte: «Úgy látom, ez az, amit republikánus nevelésnek neveztek.»

«Erről kár beszélünk,» mondá Alfréd; «meg volt ez már tárgyalva százszor is. Inkább üljünk le backgammont játszani.»

A két testvér csakhamar el volt merülve a játékba. Addig folytatták azt a verandán, míg közeledő lódobogás vonta magára figyelmüket.

«Íme, jönnek a gyermekek,» mondá Ágoston felállva. «Nézd csak Alf! Láttál-e már valaha ilyen szépet?» És valóban gyönyörű látvány volt: Henrik bátor homlokával, sötét, fényes fürtjeivel és lángoló arcával, ki vígan nevetve hajolt szép rokona felé, amint együtt közeledtek; Éva kék lovagló öltönyben, ugyanily színű kalappal, a mozgás folytán élénk pirtól előntött arcával, mely dús arany hajzatának hatását még jobban emelte.

«Egek ura! mily ragyogó szépség!» szólt Alfréd. «Lesz idő, mondhatom, midőn nem egy szív fog fájni érte.»

«Fog bizony; nagyon igaz. Tudja Isten, tartok tőle!» felelt St. Clare, ki egyszerre mély keserűséget érzett, amint a lépcsőn lesietett, hogy leányát leemelje a lóról.

«Éva, drágám, nem vagy nagyon fáradt?» kérdezte tőle, amint karjai közé szorította.

«Nem apám,» felelt a gyermek; de rövid, nehéz lélegzete aggodalomba ejtette atyját.

«Miért vágattál oly sebesen? Tudod, hogy az árt neked.»

«Oly jól éreztem magamat és annyira élvezetesnek találtam a lovaglást, hogy elfeledkeztem.»

St. Clare karjain vitte fel leányát a vendégszobába és a kerevetre fektette.

«Henrik,» mondá, «ügyelned kell Évára, nem szabad oly gyorsan lovagolnotok.»

Éva nemsokára jobban érezte magát. Henrik melléje ült és kezét fogta. A két St. Clare ismét hozzálátott a játékhoz és a gyermekek egyedül maradtak.

«Tudja, Éva, annyira sajnálom, hogy a papa csak két napot akar itt tölteni és hogy azután én magát oly sokáig nem fogom láthatni. Míg együtt vagyunk, majd igyekszem jószágon bánni Dodóval. Én sohasem akarom őt bántani, de oly hirtelen haragú vagyok. Nem is szoktam vele rosszul bánni. Olykor adok neki egy-egy picayunet és - mint látható - jól is ruházkodik. Egészen véve, úgy hiszem, jó sorsa van.»

«Hát ön úgy találná-e, hogy jó dolga van, ha nem volna senki a világon, aki szeresse?»

«Persze, hogy nem.»

«És ön mégis kiragadta Dodót mindazok köréből, akik barátjai voltak; most pedig egyetlen élő lény sincs mellette, aki szeresse. Hol az az ember, aki ily helyzetben jó lehet?»

«Hiába, nem segíthetek rajta. Nem adhatom melléje az anyját, én pedig nem szerethetem, sem más, akit ismerek.»

«Miért nem szeretheti Dodót?»

«Szeretni Dodót! Ej, Éva, ezt csak nem kívánja tőlem. Legfeljebb jól *szenvedhetem* őt, de tán ön sem *szereti* rabszolgáit.»

«Én szeretem őket.»

«Mily furcsa!»

«Nem mondja a biblia, hogy mindenkit szeressünk?»

«Óh, a bibliában sok olyan van, amit senki sem tesz meg; tudja Éva, hogy senki.»

Éva nem szólt; elgondolkozva, mereven nézett maga elé egy pár pillanatig.

«Bármint legyen a dolog,» mondá végre, «szeresse édes rokon, az én kedvemért Dodót és legyen barátságos hozzá.»

«Az ön kedvéért bárkit is képes volnék szeretni, mert valóban úgy találom, hogy ön a legkedvesebb lény a világon.»

Henrik nagy hévvel mondta ezt; csinos arca elpirult. Éva őt teljes nyugodtsággal hallgatta, egy arcvonása sem változott; csak ennyit mondott:

«Örvendek, hogy így gondolkozik. Reménylem, nem felejtí el.»

Az ebédre hívó csengetyű véget vetett a beszélgetésnek.

XXIV. FEJEZET. BALSEJTELMEK.

Két nappal később a két St. Clare búcsút vett egymástól és Éva, ki fiatal rokona társaságában erejét meghaladó mozgást tett, egészségének rohamos hanyatlásával adta meg ennek az árát. Egy-két napon át oly rosszul érezte magát, hogy a házat el nem hagyhatta és orvost kellett hívni.

Egy-két hét múlva azonban nagy javulás mutatkozott. Éva ismét látható volt a kertben, az erkélyeken. Újra játszott, nevetett és atyja, az örömtől elragadtatva, kijelentette, hogy a gyermek nemsokára olyan lesz, mint bármely más. Csupán Miss Ophelia és az orvos nem bízott e mulékony szünetben. És még egy szív volt, melyet ugyanaz a meggyőződés hatott át, Éva kicsiny szíve. Valami nyugodt, szelíd, jóslatszerű bizonyossággal érezte, hogy a menny közel van hozzá; ebben az ő kis szíve meg is nyugodott és csak azokért szomorkodott, akik oly forrón szerették.

«Tamás bátya,» mondá egy napon, midőn barátjának a bibliából felolvasott, «most már értem, miért *óhajtott* Jézus értünk meghalni.»

«Miért, Miss Éva?»

«Mert én is olyant érzek.»

«Mit akar ezzel mondani? Nem értem.»

«Nem tudom megmagyarázni, de mikor láttam a hajón azokat a szegény lényeket, tudja, mikor együtt jöttünk a hajón, én és maga, közülük némelyik elvesztette anyját, más férjét, megint mások gyermekeik után sírtak; és amikor hallottam szegény Prue esetét - és még más-kor is sokszor úgy éreztem, hogy szívesen meghalnék, ha halálom véget vethetne mindeme nyomornak. Szeretnék meghalni értük, csak tehetném,» így szólt a gyermek nagy komolyan, kis vékony kezecskéjét Tom kezére téve, ki szent tisztelettel nézte őt és a szemébe toluló könnyeket törölgeté, midőn a gyermek atyja hívására sietve eltávozott.

«Hiába próbálnók Miss Évát visszatartani,» mondá Tom Mammynek, kivel egy pillanattal később találkozott. «Az Isten ujja jelezte homlokát.»

«Úgy van,» válaszolt Mammy, kezeit az ég felé emelve; «én már sokszor megmondtam. Éva soha sem volt olyan, mint azok a gyermekek, akiknek hosszú életet szánt az Isten; mindig valami mélység volt tekintetében, sokszor figyelmeztettem rá a Missist. Most beigazolódik - mindnyájan látjuk, - drága, áldott bárányka!»

Éva a verenda lépcsőin felszökdelt atyjához. Késő délutáni óra volt, a napsugarak mintegy dicsfénnnyel övezték a lánykát, amint fehér ruhában, aranyhajával és égő orcával lépett előre, azzal a természetfölötti csillogással szemében, melyet az ereit emésztő lassú láz okozott. Megjelenése kínosan hatott atyjára, ki karjai közé szorította és majdnem elfeledte, hogy miért hívta.

«Évám, jobban érzed ma magadat?» mondá.

«Apám,» szólt Éva rögtöni elhatározással, «már rég *óhajtottam* neked egyetmást mondani. Elmondom most, mielőtt elvesztem erőmet.»

St. Clare remegett, amint Éva az ő térdére ült és fejét apja mellére nyugosztva, szólt:

«Hasztalan minden, nem tarthatom többé magamban. Itt az ideje, hogy elhagyjalak benneteket. Elmegyek, soha sem térek vissza!» és Éva zokogott.

«Ej, édes Évácskám,» szólt St. Clare, ki reszketett, de vídamságot erőltetett, «idegessé lettél és csüggeteg vagy, nem szabad oly komor gondolatokkal tépelődnöd. Nézd, ezt az angyal-szobrocskát vettem neked.»

«Nem, atyám,» felel Éva szelíden félretolva a szobrocskát, «ne ámítsd magadat. Nem vagyok jobban, - nagyon jól tudom és nemsokára búcsúznom kell tőletek. Nem vagyok ideges, sem csüggedt lelkű. Ha nem gondolnék arra, hogy téged hagylak el és barátaimat, tökéletesen boldog volnék. Óhajtok menni, - vágyva vágyódom utána.»

«Miért, édes gyermekem? Mi tette oly szomorúvá szegény kis szívedet? Megvolt minden, amit adhattunk, hogy boldoggá tegyünk.»

«Jobban szeretnék a mennyben lenni, bár - éppen csak barátaim kedvéért - azt sem bánnám, ha tovább élnek. Nagyon sok olyan dolog van itt, ami engem elszomorít, ami borzasztónak tűnik fel előttem. Jobban szeretnék amott lenni, de téged sem akarnálak elhagyni, majd megszakad a szívem ezért.»

«Mi szomorít el? mit találsz borzasztónak?»

«Óh, olyan dolgok, amik folyvást történnek. Szomorkodom szegény háznépünkért. Megannyian szívből szeretnek, jók és barátságosak hozzám. Szeretném, ha mindnyájan *szabadok* volnának.»

«Nem gondolod, Éva lányom, hogy elég jó dolguk van ez idő szerint?»

«De ha téged valami baleset ér, mi lesz velük? Kevés ember olyan, mint te. Alfréd bácsi nem hasonlít hozzád, mama sem. Aztán gondold csak szegény öreg Prue gazdáira. Milyen irtózatosságot csinálnak és csinálhatnak némely emberek!» És Éva megborzadt.

«Kedves gyermekem, túlérzékeny vagy. Sajnálom, hogy ilyen esetekről hallhattál.»

«Tudom, te azt akarod, hogy életem boldog legyen, soha se szenvedjek, meg ne is halljak szomorú történetet. De mikor más szegény emberek csak szenvedést és bánatot ismernek egész életükben, némileg önzés, ha nem tudok ily dolgokról, nem érzek semmi szánalmat. Ezek a dolgok mindig mélyen hatottak reám. Nagyon sokat gondolkoztam felettük. Atyám, nincs arra mód, hogy minden rabszolgát felszabadítsanak?»

«Ez nehéz kérdés, édesem. Kétségtelen, hogy a mostani állapot nagyon rossz; igen sokan vélekednek így, magam is. Szívemből kívánom, bár egy rabszolga se volna az országban, de hát nem tudom, hogyan lehetne ezt elérni.»

«Atyám, te oly jó ember vagy és oly nemeslelkű és barátságos és mindent oly szép szerével tudsz az embereknek elmondani. Nem járhatnád sorba őket, hogy rábeszéléssel hass rájuk. Majd ha halva leszek, vissza fogsz gondolni rám s megteszed kedvemért. Én szeretném megtenni, ha erőmből telnék.»

«Majd ha halva leszel, Éva!» kiáltott fel St. Clare szenvedélyes hangon. «Gyermekem, ne beszélj ilyeneket. Te vagy mindenem e földön!»

«Szegény öreg Prue-nak is a gyermeke volt mindene e földön és mégis hallania kellett annak sírását és nem segíthetett rajta! Apám, ezek a szegény teremtmények épp úgy szeretik gyermekeiket, mint te engem. Oh, tégy valamit értük! Tom is szereti gyermekeit. És rettenetes, atyám, hogy ily dolgok megtörténhetnek.»

«Hagyd, hagyd, édesem,» szólt St. Clare csillapítólag, «csak ne szomorkodjál és ne beszélj halálról. Megteszek mindent, amit kívánsz.»

«És ígérd meg nekem, kedves atyám, hogy Tom megnyeri a szabadságot, mihelyt -.» Szünetet tartott és habozva tette hozzá: «mihelyt nem leszek többé.»

«Igen, édesem, megteszek mindent a világon, amit csak kérhetsz tőlem.»

«Édes atyám,» szólt a gyermek, égő arcát atyja arcára támasztva, «mennyre szeretném, ha együtt mehetnénk.»

«Hová, drágám?»

«Üdvözítőnk honába, ott oly édes béke honol és minden csupa szeretet. Nem vágyódsz te is oda, atyám?»

St. Clare közelebb vonta magához gyermekét, de hallgatott.

«Te is eljössz hozzám,» mondá a gyermek nyugodt bizonyosság hangján, mint gyakran önkénytelenül szokta.

«Elmegyek utánad, nem foglak elfelejteni.»

Mind mélyebben ereszkedett le rájuk az est ünnepélyes árnya. St. Clare szótlanul szorította kebléhez a gyenge gyermeket és midőn teljesen besötétedett, Évát a hálósobába vitte, elküldte a cselédekét és karjaiban ringatva a gyermeket addig énekelt neki, míg álomba nem merült.

XXV. FEJEZET. HALÁL.

Éva hálószozája tágas helyiség volt, mely a széles verendára nyílt, miként az összes többi szobák és egyrészt szülei, másrészt Miss Ophelia lakosztályával volt összeköttetésben. Mind ritkábban lépett ő innen a verandára; mind gyakrabban hevert egy kis kereveten a nyitott ablak mellett, nagy mélázó szemeivel a tó emelkedő és leszálló hullámain merengve.

Így hevert egy délután, előtte félig nyitott biblia, melynek lapjai között tartotta finom, átlátszó újjait. Csak az anyja volt a szobában.

«Anyám,» mondá Éva, «szeretném ha hajam egy részét levágnák, jókora részét.»

«Mire való lenne ez?»

«Anyám, jó barátaimnak adogatnék a hajamból, míg személyesen tehetem. Nem kérnéd a nénit, hogy jöjjön be és vágja le a hajamat?»

Mari hangosan szólította Miss Opheliát, ki a szomszéd szobában tartózkodott.

A gyermek félig fölemelkedett párnájáról, midőn nénye belépett és arany fürtjeit rázva, félig tréfásan mondá: «Gyere néni, nyírd meg a báránykát.»

«Mi ez?» kérde St. Clare, ki épp ekkor lépett a szobába, szép gyümölcscsel leánya számára.

«Arra kértem a nénit, édes apám, hogy hajam egy részét vágja le, nagyon dús a hajam és nagyon fölmelegíti a fejemet. Azután el is akarok ajándékozni belőle.»

Miss Ophelia behozta az ollót.

«Vigyázva nyírd, el ne csúfítsd,» szólt az apa, «alulról vágd a haját, ahol nem látszik. Éva fürtjeire büszke vagyok.»

«Óh, papa!» mondá Éva szomorúan.

«És azt akarom, hogy szép fürtjeid legyenek, mikor elviszlek nagybátyádhoz, hogy Henriket meglátogasd.»

«Oda el nem megyek soha; jobb hazába költözöm én. Hidd el! Nem látod, apám, hogy napról-napra gyöngülök?»

St. Clare összeszorította ajkait és sötéten nézte a hosszú, szép fürtöket, melyeket Miss Ophelia levágott és egyenkint a gyermek ölébe rakott. Éva azokat felvette és újjai köré csavarta, majd atyjának intett, ki odajött hozzá és leült melléje.

«Apám, az én erőm napról-napra fogy és elhagylak benneteket. Szeretném magam körül látni egész háznépünket.»

«Legyen!» szólt St. Clare oly hangon, mely elárulta, mennyit szenved.

Miss Ophelia intézkedett és nemsokára az egész cselédség együtt volt a szobában.

Éva hátradőlt vánkosaira; fürtjei arcára omlottak, melynek élénk pirja ellentétben állt bőrének fehérségével és a betegségtől lesoványodott tagjainak gyengeségével. Nagy, lelkes szemei komoly tekintettel csüngtek a jelenvoltakon. Ezek szomorú és aggodalmas arccal álltak körül. Az asszonyok közül többen a kötőbe rejtették fejüket.

«Elküldtem utánatok, drága barátaim,» mondá Éva, «mert egytől-egyig szeretlek benneteket és el is kell, hogy mondjak valamit nektek, amire, szeretném, ha mindig emlékeznétek. Én nemsokára el fogok válni tőletek. Pár hét múlva már nem láttok engemet.»

Sírás, zokogás hallatszott e szavakra, de a gyermek egy kis szünet után így folytatta:

«Ha szerettek, ne szakítsátok meg szavamat. Hallgassatok rám. Lelki üdvötkről kell beszélnem. Ti csak *e* világra gondoltok. De ne feledjétek, hogy van egy szebb világ, ahol Jézus honol. Én odakészülök és ti is oda juthattok. Csak legyetek keresztények, Jézus majd megsegít benneteket. Imádkozzatok hozzá. Én is imádkoztam értetek és tudom, Jézus segít rajtatok. Igyekeztek mindig csak jót tenni és reményelem, viszontlátlak mindnyájatokat az Égben.»

«Ámen,» susogta Tom és Mammy és néhány, a methodista egyházhoz tartozó idősebb rab-szolga.

«Tudom,» folytatta Éva, «hogy ti mindannyian szerettek engem. Egy sincs köztetek, aki nem volt mindig nyájas hozzám. Adok tehát valamit mindegyikteknek, ami engem eszetekbe juttasson, valahányszor arra reá néztek. Egy-egy hajfürtömet adom mindegyikteknek és ha azt nézitek, gondoljátok el, hogy én szerettelek benneteket és a mennybe jutottam és szeretném, ha titeket is ott látnálak.»

Lehetetlen leírni azt a jelenetet, amint sírva, zokogva a kis gyermek köré tolongtak és kezéből átvették szeretetének jeléül az utolsó emléket. Térdre omlottak, imádkoztak és Éva ruhájának szegélyét csókolták. Kiki, amint átvette a neki szánt adományt, Miss Ophelia jeladására elhagyta a szobát.

Végre csak Tom és Mammy maradt bent.

«Íme, Tamás bácsi, egy szép hajfürt. Oly boldog vagyok, ha arra gondolok, hogy az égen találkozni fogunk. Én ebben bizonyos vagyok. És te Mammy, drága, jó, szerető Mammy,» folytatá hévvel, átölelve öreg dajkáját, «te, jól tudom, szintén ott leszel.»

Miss Ophelia Mammyt és Tomot is szelíden kituszkolta a szobából. Azt hitte, hogy nincs ott már senki, de amint megfordult, szemben találta magával Topsyt.

«Hát te hogy kerültél ide?» kérdezte tőle.

«Itt voltam én,» mondá Topsy, könnyeit letörölve. Majd Évához fordulva, folytatá: «Óh, Miss Éva, én rossz gyermek voltam, de nem adna nekem is egy hajfürtöt?»

«Igen, szegény Topsy, bizonyára adok. Emlékeztessen e hajfürt arra, hogy szerettelek s azt óhajtom, hogy jó leány légy.»

Topsyt is, ki arcát kötőjébe rejtette, csendben kivezette a szobából Miss Ophelia. A néger lány, kifelé menve, keblébe rejtette a becses hajfürtöt.

St. Clare az egész idő alatt mozdulatlanul ült, kezével betakarva arcát. Mikor már minden idegen kiment, még mindig szótlán maradt.

«Édes papa!» szólította Éva.

St. Clare összerezzen és felkelt.

«Nem *bírom*! nem bírom ki így! A Mindenható nagyon *keserű* sorsot mért rám.»

«Apám, szívem megszakad!» szólt Éva, atyja karjaiba vetve magát, «nem szabad így érezned» és a gyermek oly hevesen sírt és zokogott, hogy mindannyian megijedtek és atyja gondolatai is egészen más fordulatot vettek.

«Csendesedjél, Évám, kedvesem! Csitt! csitt! Nem volt igazam, helytelenül tettem. Ne bánkódjál oly nagyon, ne zokogj annyira. Beletörődöm sorsomba, gonosz beszéd volt, amit az imént mondtam.»

Éva fáradt galambként atyja karjai közé hanyatlott, St. Clare föléje hajolva, ezer hízelt szóval csillapította.

Mari felállt és saját szobájába sietett, hol heves hiszterikus rohamok fogták el.

«Nekem nem adtál hajfűrtöt, Éva,» figyelmeztette a leányt apja, szomorú mosollyal.

«Mind a tied, apám, a tied és a mamáé; a néni is annyit kapjon, amennyit akar... Úgy-e, apám,» tevé hozzá kétkedő hangon, «te keresztény vagy?»

«Mit értesz azalatt, hogy keresztény vagyok?»

«Hogy Krisztust mindenek fölért szeresd.»

«Hát te szereted, Éva?»

«Bizonyára szeretem.»

«De soha sem láttad.»

«Ez nem változtat a dolgon. Én hiszek benne és néhány nap múlva látni fogom.»

Áhítatos hév ömlött el a fiatal arcon, mely örömtől sugárzott.

Innentől kezdve Éva állapota rohamos hanyatlásnak indult. A vég nem lehetett kétes, a legforróbb szeretet mellett sem áltathatta magát senki hiú reménnyel. A gyönyörű hálóterem határozottan betegszobává lett. Miss Ophelia éjjel-nappal az ápolónő kötelességeit teljesítette és semmi más alkalommal nem érvényesültek oly kiváló módon képességei, mint e minőségben. Tamás bátya is gyakran megfordult Éva szobájában. A gyermek ideges nyugtalanságban szenvedett; könnyebbülést érzett, ha körülvitték és Tomnak legnagyobb gyönyörűsége telt benne, ha a párnán nyugvó kisdud alakot karjain a szobában fel és alá vagy pedig a verandára kivihette. Máskor, ha a tó felől hűsítő szellő lengedezett, Tom, a gyermeket hordva, vele a kert narancsfái alatt szokott sétálgatni, vagy a régi kedvelt ülőhelyek valamelyikén letelepedve vele, kedvenc egyházi énekeire gyűjtött.

Gyakran St. Clare is hordozta lányát, de gyöngye volt és hamar belefáradt. Éva ekkor azt szokta mondani:

«Engedd, papa, hogy Tom vigyen körül. Szegény ember, kedvét találja benne és tudom, könnyebben esik neki, mint neked. Oly erős karokkal emel és hordoz!»

Nyájas és szelíd volt a kis lélek végső útja, oly lágy és illatos szellő hajtotta a hajócskát a mennyi rév felé, hogy lehetetlen volt a halál közeledését észrevenni. A gyermek nem érzett fájdalmat - csak csendes, lágy gyengeség vett - napról-napra és észrevétlenül növekedve - mindinkább erőt rajta. St. Clare sajátságos nyugodtságot kezdett önmagán észlelni. Nem volt ez remény; reményleni nem lehetett, nem volt rezignáció sem, csak megpihenés, megnyugvás a jelenben, mely oly kielégítőnek tetszett, hogy nem szívesen gondolt az ember a jövőre.

Tom azonban sejtette a jövőt. Most már nem hált a maga szobájában, hanem az egész éjszakát a külső verandán töltötte, hogy minden hívásra készen álljon.

«Tamás bácsi,» kérdezte egy ízben Miss Ophelia, «mit fekszik mindenfelé a földön, mint a kutya? Azt hittem, hogy rendes ember és ágyban szokott aludni, keresztény módjára.»

«Úgy szoktam, de most itt örködnöm kell. Itt kell lennem, mikor ez az áldott gyermek a mennyországba tér.»

«Azt mondta tán Miss Éva, hogy ma éjjel rosszabbul érzi magát?»

«Nem, de ma reggel tudatta velem, hogy közeledik az óra. Az angyalok mondják meg ezt a gyermeknek Miss Felly.»

E párbeszéd tíz és tizenegy között folyt le. Éjfélkor a hálósobából gyors léptek zaja hallatszott. Miss Ophelia, ki elhatározta, hogy az egész éjszakát átvirrasztja a beteg mellett, épen a titokzatos éjféli órában a tapasztalt betegápolónő éleslátásával változást vett észre és sietett a külső ajtót kinyitni. Tom, aki künn virrasztott, azonnal talpon volt.

«Hívja az orvost, Tom, ne veszítsen egy pillanatot sem,» mondá Miss Ophelia és St. Clare ajtajához lépve, azon kopogtatott.

«Jó lesz, cousin, ha kijössz,» mondá.

Ezek a szavak úgy hatottak az apa szívére, mint mikor a hantok hullanak a koporsóra. Maga sem tudta, miért. Egy pillanat alatt a hálósobában termett és Éva fölé hajolt, ki még aludt.

Mindketten szótlanul álltak az ágy mellett, az alvó gyermeket nézve. Az óra hangos ketyegése hallatszott. Nemsokára bejött Tom az orvossal, ki csak ránézett a betegre és egy darabig némán állt ott, mint a többiek.

Az orvos érkezését Mari is észrevette és besietett a hálósobába.

«Ágoston! cousine! mi történik?»

«Csitt!» mondá St. Clare rekedt hangon, «*haldoklik!*»

Mammy hallotta e szavakat és szaladt a cselédeket fölkeltetni. A házban nagy mozgás támadt, gyertyát vittek egyik szobából a másikba, léptek zaja hallatszott, aggódó arcokkal gyűltek az emberek a verandára és könnyes szemekkel néztek be az üvegajtón. De St. Clare nem látott, nem hallott, szeme csak a kis alvónak arcán csüggött.

«Oh, csak felébredne, csak még egyszer szólna!» mondá Éva fölé hajolva és fülébe súgta. «Éva, kedves gyermekem!»

A nagy kék szem kinyílt, az ajkakon mosoly játszott. A gyermek igyekezett fejét fölemelni és szólni.

«Rám ismersz, Éva?»

«Kedves atyám!» mondá a gyermek végső erőlködéssel átölelve atyja nyakát. Karjai azonban csakhamar aláhanyatlottak és arcán St. Clare a haláltusa görcsös vonaglását látta megjelenni. Éva levegő után kapkodott és kezecskéit fölemelte.

«Istenem, beh iszonyú!» mondá St. Clare, ki elfordult és kínos fájdalmában, nem is tudva, mit művel, Tom kezét szorongatta. «Óh, lelkem, Tom, belehalok!»

Tom megszorította ura kezét és omló könnyekkel felnézett oda, hol mindig segílyt szokott keresni.

«Imádkozzál, hogy ennek hamar vége legyen, mert szívem összefacsarodik!»

«Áldassék az ég ura! vége van, édes gazdám. Nézze csak meg.»

A gyermek lihegve feküdt a párnákon, mintha ki volna merülve, tágra nyitott, merev szemekkel. A földi élet, a földi kín be volt fejezve. Visszafojtott lélekzettel szorongtak az emberek ágya körül.

«Éva!» szólítá St. Clare a gyermeket szelíden.

Az nem hallotta.

«Óh, Éva, mondd meg nekünk mit látsz!»

Derült mosoly játszott a megdicsőülő arcon. - «Szeretet, - öröm, - béke,» mondá még töredezetten Éva, végsőt sóhajtott és a halálból az élet honába költözött.

XXVI. FEJEZET. ÚJRA EGYÜTT.

Múltak a hetek és St. Clare házában minden ismét a rendes mederbe tért. Maga a ház ura azonban sok tekintetben egészen más emberré lett. Komolyan és behatón tanulmányozta kis Évája bibliáját; józanabb és gyakorlatibb irányban kezdett gondolkodni arról a viszonyról, mely közte és szolgálai között fennállt, s ez elég volt arra, hogy igen helytelennek találja eddigelé követett eljárását. Egyre azonnal elhatározta magát; alighogy nyári lakából Új-Orleánsba visszatért, megindította a törvényes lépéseket Tom szabadon bocsátása tárgyában, minek végrehajtása céljából még bizonyos formásokon kellett átesni. Ezalatt mindjobban megkedvelte St. Clare a hű szolgát és napról-napra jobban vonzódott hozzá. Folytonosan maga körül akarta látni és bár rendszerint magába zárkózott volt s érzelmeit el nem árulta, Tom jelenlétében úgyszólván hangosan gondolkodott. És ezen nem is csodálkozhatott, aki látta, mily ragaszkodással és hűséggel viseltetett Tom fiatal gazdája iránt.

«Tudd meg, Tom,» mondá St. Clare, miután a szabadon bocsátáshoz szükséges törvényes lépéseket megkezdte, «szabad emberré foglak tenni; tehát csomagold a holmidat és tartsd készen magadat Kentuckbe indulni.»

A felvillanó öröm, mely Tom arcáról sugárzott, a lelkesült «Istennek hála» felkiáltás, mellyel kezeit ég felé emelte, kissé zokon esett St. Clarenak, ki nem látta szívesen, hogy Tom oly örömmel válik tőle.

«Nem volt oly rossz dolgod nálam, nincs okod ily nagy elragadtatásra,» jegyzé meg szárazon.

«Nem, nem, Mas'r, nem is azért. De *szabad* leszek, ez az, aminek örvendek.»

«Ugyan, Tom, ha jól meggondolod, nem volt itt jobb sorsod, mint amilyen reád, mint szabad emberre vár?»

«*Igazán* nem volt, Mas'r St. Clare,» tiltakozott Tom igen erélyesen, «*igazán* nem.»

«Szerezhetsz te munkáddal oly ruházatot és eltartást, aminőt én adtam?»

«Igen jól tudom, hogy nem. Azt is tudom, hogy Mas'r St. Clare igen jó volt irányomban. De inkább legyen szegényes a ruhám, szegényes a lakásom, szegényes mindenem ha az *enyém*, mintha a legjobbat kapom, de mástól. Én így gondolkodom. Azt hiszem, természetem hozza magával.»

«Megengedem, Tom; és így hát elmegy tőlem, tán egy hónap múlva.»

«Nem megyek mindaddig, míg Mas'r lelki nyugalma meg nem jó. Itt maradok, míg Mas'r parancsol velem, míg hasznára lehetek.»

«Míg lelki nyugalmam meg nem jó? És mikor lesz ez?»

«Majd ha Mas'r St. Clare igazi keresztény lesz.»

«És te addig szándékozol nálam maradni, míg ennek napja elérkezik?» mondá St. Clare félig mosolyogva és kezét Tom vállára téve. «Óh Tom, lágyszívű, jámbor ember. Nem marasztalak oly sokáig. Menj haza nődhöz és gyermekeidhez és üdvözlödd őket nevemben.»

«Szent hitem, hogy az a nap még megjő,» mondá Tom könnyekkel szemében.

A párbeszéd itt félbeszakadt, mert látogatókat jelentettek be St. Clarenak.

St. Clare Mari gyermekének halálát is csak oly mélyen érezte, mint egyáltalában tudott érezni; de minthogy nagy képessége volt mindenki mást is szerencsétlenné tenni, ha ő annak gondolta

magát, közvetlen környezetének annál több oka volt sajnálni a kis házikisasszony halálát, ki megnyerő modorával és szende közbenjárásával oly sokszor elhárította anyja zsarnoki követeléseit. Érezte a nagy veszteséget Miss Ophelia is; az ő jó és becsületes lelkére azonban oly hatással volt az, mely egész hátralevő életére gyümölcsözőnek bizonyult. Lágyabb kedélyűvé, szívesebbé vált, bár minden kötelességét még mindig a régi buzgósággal teljesítette. Nagyobb szorgalommal taníttatta most Topsy-t - főleg a bibliából; nem undorodott többé, ha a négerlányhoz hozzányúlt és csak a halhatatlan lelket látta benne melyet Isten azért bízott kezére, hogy a dicsőség és erény útjára vezesse. Topsy természetesen nem lett egyszerre szent életűvé, de Éva halála nevezetes változást idézett elő benne is. Megkérgesedett közönye eltűnt; élt most benne érzés, remény, vágy és törekvés jól tenni.

Topsy egy ízben, midőn Miss Ophelia hívatta, belépés közben valamit sietve eldugott keblében.

«Mit csinálsz, te gonosz csont? Fogadok, hogy elloptál valamit,» szólt a parancsoló modorú kis Róza, ki Topsy-t a szobába hívta és keményen megragadta a gyermek karját. Topsy, feldühödve, rúgott és semmikép sem hagyta magát. A viaskodás zajára odasietett Miss Ophelia és St. Clare.

«Lopott!» mondá Róza.

«Nem én, nem loptam!» rikoltzott Topsy és hevesen zokogott.

«Ide add, bármi legyen az!» parancsolta Miss Ophelia kemény hangon.

Topsy némi habozás után kihúzott egy régi harisnyát, melynek tartalmát Miss Ophelia kiborította. Egy könyvecske volt benne, melyet Éva ajándékozott Topsynak és papírba csavarva, Éva búcsúadománya, a hajfürt.

«Óh, ne vegyétek el tőlem, nagyon kérem,» könyörgött Topsy a földre ülve és a fejére húzott kötény alatt hevesen zokogott.

St. Clare mosolygott, de szeme könnybe lábadt.

«Ne sírj,» mondá, «meghagyjuk neked,» és összeszedve a lefoglalt holmit, Topsy ölébe dobta.

«Valóban azt hiszem,» folytatta, Miss Opheliát a belső szobába vezetve és hüvelykujjával a válla fölé, hátra mutatva, «aki igazi bánatot tud érezni, az a jóra is képes. Próbát kell tenni Topsyval.»

«A gyermek nagyon javult, nagy reményeket fűzök hozzá; de egyet óhajtok tudni, Ágoston: kié legyen ez a gyermek? a tiéd vagy az enyém?»

«Én őt *neked* adtam.»

«De nem törvényes formában. Törvényes tulajdonomná kell lennie, hogy jogom legyen őt a szabad államokba vinni és szabaddá tenni. Állíts ki nekem valami adománylevelet vagy más törvényes okiratot.»

«Jó, jó, majd megteszem,» mondá St. Clare és az újságot kezdte olvasni.

«De én azt akarom, hogy most állítsd ki az iratot.»

«Minek e sietség?»

«Mert most épen alkalom van rá. Íme, itt a papír, toll és ténta, láss hozzá az íráshoz. Nem akarok bizonytalanságban élni. Ha te megtalálasz halni, vagy vagyonilag tönkre mégy, Topsy-t egyszerűen elárverezhetik, akárhogy tiltakozom én.»

«Nagyon előrelátó vagy. Látom, hogy Yankee-kézben vagyok, nincs más mód, mint engedni.»

St. Clare gyorsan megírta az adománylevelet és átadta Miss Opheliának.

«Jól van,» mondá ez mosolyogva, de tanu aláírása is kell.»

«Beh követelő vagy! Legyen az is,» válaszolá St. Clare és kinyitotta Mari lakosztályának ajtaját. «Mari, a néni a te sajátkezű aláírásodat óhajtja ezen az okiraton.»

«Mi ez?» kérdezte Mari, végigfutva a sorokon. «Nevetséges! Azt hittem, néném vallásos érzülete nem engedi meg, hogy ily borzasztó dolgokba elegyedjék; de ha szereti, semmi kifogásom ellene.» És nevét aláírta.

«Nos most tied Topsy testestől-lelkestől,» szólt St. Clare, az iratot átnyujtva.

«Csak annyira enyim, mint előbb. Csupán Isten jogában áll őt nekem adni, de most legalább oltalmazhatom.»

St. Clare a második szobába ment. Miss Ophelia, előbb gondosan eltéve az adománylevelet, követte és kötéséhez látott.

«Ágoston,» szólt egyszerre, «gondoltál-e már arra, hogy mi lesz szolgálóiddal, ha megtalálász halni?»

«Nem én,» válaszolt St. Clare és tovább olvasott.

«Ebben az esetben, mellesleg mondva, kitűnhetik, hogy az a jószág, melyet irányukban tanúsítottál, nagy kegyetlenség volt.»

St. Clare is már gyakran gondolt erre, de félvállról felelt:

«No majd gondoskodom, mihelyt lehet.»

«Mikor?»

«A napokban.»

«Hátha meghalsz, mielőtt megtetted?»

«Ugyan, néném, mit gondolsz?» kérdé St. Clare és félretette az újságot. «Talán a sárga láz vagy a kolera kórjelei látszanak rajtam, hogy oly buzgalommal intézkedel a halálom esetére?»

St. Clare felkelt és a nyitott ajtón át a verandára lépett, hogy a kellemetlen beszélgetésnek véget vessen. Meleg, gyönyörű alkonyidő volt. A verandán Tom szorgosan olvasgatta a bibliát, újjával bökdösve minden egyes szót, melyet halk hangon és nagykomolyan kiolvasott a könyvből. St. Clare gondolkozva fel- s alájárt a verandán és annyira elmélyedt, hogy Tom kétszer figyelmeztette, hogy a teázásra hívó harang megszólalt. Teázás alatt is mindig máshol időztek St. Clare gondolatai. Teázás után Mari és Miss Ophelia társaságában szótlanul időzött a társalgószobában, majd a zongorához ült, néhány hatalmas akkordot ütött meg és a Dies Irae kezdetű régi egyházi dallamot kezdte énekelni. Tom a verandán, az ajtónál állva, komolyan hallgatta, mélyen meghatva a patetikusabb helyektől, mint:

«Recordare, Jesu pie
Quod sum causa tuæ viæ
Ne me perdas illa die.»

Mikor az éneket befejezte St. Clare, darabig fel- s alájárt, azután így szólt:

«Lemegyek az utcára, hadd halljam, mi újság.»

Kalapját fogva kiment a szobából.

Tom az udvarba követte és kérdezte, hogy elkísérheti-e?

«Nem szükséges,» mondá St. Clare, «egy óra múlva itthon leszek.»

Tom helyet foglalt a verandán. Gyönyörű holdfényes est volt. Tom nézte a szökőkút vízugarát és hallgatta a víz loccsanását. Otthonára gondolt és hogy nemsokára szabad lesz, azután fiatal, nemeslelkű gazdájára és a szép Évára, ki szerinte most már az angyalok között időzött. Ily gondolatok közt el is aludt és csak hangos kopogás ébresztette fel és számos ember beszéde, mely a kapu felől hangzott.

Sietett a kaput kinyitni. Nehéz léptekkel jött be néhány férfi egy ablaktáblára fektetett és köpenybe burkolt élettelen testet hordva. A lámpa fénye ráesett az arcra és Tom a meglepetés és kétségbeesés vad kiáltásába tört ki, mely az egész házon végighangzott, midőn az emberek terhökkel a társalgószobáig haladtak, hol nyitott ajtó mellett Miss Ophelia még kötéssel foglalkozott.

St. Clare betért volt egy kávéházba, hol újságot olvasott. Mialatt ezt tette, két részeg vendég összeveszett. A verekedőket St. Clare még egy-két ember segítségével elválasztani igyekezett és az egyik részeg ember kezéből ki akarta csavarni a bowie-kést, de e közben halálos szúrást kapott oldalába.

Jajgatástól visszhangzott az egész ház; a szolgák hajukat tépték, a földre vetették magukat vagy eszeveszetten futkostak ide-oda. Csupán Tomot és Miss Opheliát nem hagyta el a lélek-jelenlét; ellenben Mari hiszterikus görcsökben feküdt. Miss Ophelia utasítására az egyik kereveten helyezték el a vérző testet. A fájdalom és vérveszteség folytán eszméletlen volt St. Clare, de magához tért, mereven nézett a körülállókra, elgondolkozva körültekintett és végre anyja arcképére függesztette tekintetét.

Megérkezett az orvos és megvizsgálta a sebet. Arckifejezése világosan mutatta, hogy nincs remény, de azért hozzálátott a seb bekötözéséhez, mit Miss Ophelia és Tom segélyével végzett, míg a megrémült szolgák a veranda ajtói és ablakai mellett csoportokba verődve, csak jajgattak, sírdogáltak, zokogtak.

«Most mindezeket el kell innen távolítani,» vélekedék az orvos, «főfontosságú dolog, hogy csend legyen.»

St. Clare kinyitotta szemét és mereven nézte a kétségbeesett alakokat, melyeket Miss Ophelia az orvossal együtt távozásra igyekezett bírni. «Szegény emberek!» mondá St. Clare és keserű önvád kifejezése ült arcán. Csak keveset tudott beszélni. Ismét behunyta szemét, de látszott, hogy keserű gondolatok gyötrik. Majd kezével az ágya mellett térdelő Tom kezét érintette és így szólt:

«Tom, szegény hű emberem!»

«Mi a baj, Mas'r?» kérdezé Tom nagy komolysággal.

«Meghalok. Imádkozzál!»

És Tom buzgó áhítattal, egész lelkéből imádkozott, fennhangon és erős sírással.

Mikor vége volt az imának, St. Clare megragadta Tom kezét és komolyan, de szótlanul nézett reá. Szemét behunyta, de a fekete kezét ki nem bocsátotta a magáéból. Időről időre szünetet tartva, lágy hangon suttogetta:

«Recordare Jesu pie

Ne me perdas - illa die

Querens me - sedisti lassus.»

«Félrebeszél,» mondá az orvos.

«Nem!» mondá St. Clare erélyesen, «végre *hazatérek*, végre valahára.»

A beszéd teljesen kimerítette. Halál sápadtsága borult arcára, de szép békés kifejezés is honolt azon, mint amikor a fáradt gyermek elszendereg.

Így feküdt St. Clare néhány pillanatig. Mielőtt végsőt lehel, még egyszer kinyitotta szemét, kitörő örömmel, mintha ráismerne valakire, hangoztatta: «Anyám!» - és meghalt.

XXVII. FEJEZET. VÉDELEM NÉLKÜL.

Midőn St. Clare halálának híre elterjedt, egész háznépét a legnagyobb rémület fogta el. Hisz oly hirtelen sújtotta le a halál, ifjúsága teljes erejében és virágában! Minden szoba, minden folyosó visszhangzott a zokogástól és kétségbeesett jajgatástól.

Tomnak egész lelkét az örökkévalóság gondolata töltötte be és míg az élettelen porhüvely körül el volt foglalva, egyszer sem jutott eszébe, hogy a váratlan csapás őt ismét reménytelen rabszolgaságba sodorta. Nem aggódott gazdája lelki üdveért. Remélt és bízott és nyugodtnak érezte magát.

De elmúlt a temetés gyászpompájával, a sok imával és ünnepélyes arccal; a sír fölött össze-
verődtek a mindennapi élet hullámai és ismét előtérbe tolult az a soha meg nem szűnő nehéz kérdés: mi a legközelebbi teendő?

Vagy két héttel a temetés után könnyű kopogást hallott Miss Ophelia, ki szobájában foglaltoskodott. Ajtót nyitott és maga előtt látta Rózát, a csinos quadron leányt, rendetlen hajzattal és sírástól megdagadt szemekkel.

«Óh, Miss Feely,» kiáltott fel, térdére rogyva és Miss Ophelia ruhájának szegélyét megfogva, «menjen el Miss Marihoz és járjon közbe érdekemben. Meg akar engem korbácsoltatni. Nézzon csak ide!» És egy iratot nyújtott át.

Mari az ő jellemző csinos írásával meghagyta e cédulán, hogy a fenyítőintézetben a kézbesítőre 15 korbácsütést mérjenek.

«Mit vétettél?» kérdezte Miss Ophelia.

«Tudja, Miss Feely, én oly rossz természetű vagyok, valóban nem szép tőlem. Fölvettem Miss Mari ruháját és ő nyakonütött; én meggondolatlanul feleltem és merész voltam és Miss Mari azt mondta, hogy majd megtanít egyszersmindenkorra és meg fog alázni. Erre megírta ezt a cédulát és azt mondta, hogy vigyem el annak, akinek szól. De én jobb szeretem, ha mindjárt megölnék.»

Miss Ophelia elgondolkozott. Jól tudta, hogy általános szokás nőket és fiatal lányokat arra szolgáló intézetekben megkorbácsoltatni. Volt erről tudomása, de az ő saját tapasztalatában ez volt az első eset, mellyel találkozott. Felforrt a vére, de erőt vett magán, kezébe szorította a cédulát és csak annyit mondott:

«Ülj le, gyermek, majd beszélek úrnőddel.»

«Gyalázatos! szörnyű! utálatos!» mondá magában, amint a szobákon áthaladt.

Marit karosszékeben ülve találta. Mammy mellette állt és fésülte, Jane a földön ült előtte és lábait dörzsölte.

«Hogy érzi ma magát?» kérdezte Miss Ophelia.

Mély sóhaj volt a válasz. Mari behunyta a szemét és így szólt: «Magam sem tudom, néném; azt hiszem, már én soha sem fogom magam jól érezni,» és gyászszegélyű finom zsebkendőjével megtörölte a szemeit.

«Azért jöttem,» kezdé újra Miss Ophelia, egyet köhintve, «hogy szegény Róza dolgát hozzam szóba.»

Most már tágra nyíltak Mari szemei, sápadt arcába felszökött a vér és élesen válaszolt:

«Nos, mi baj vele?»

«Nagyon sajnálja hibáját.»

«Sajnálja? még lesz alkalma sajnálni; megtanítom én. Eleget türtem e gyermeklány arcátlan-ságát, de most megalázom, a porba tiprom.»

«De nem büntethetné más módon, mely nem annyira megalázó?»

«Épen meg akarom alázni, úgy kell neki. Mindig el volt bizakodva szép arca és finom modora miatt; már el is felejtí, hogy kicsoda; de én oly leckét adok neki, mely elég lesz életére.»

«De az ilyen kegyetlenség égbekiáltó!»

«Kegyetlenség! Mi kegyetlenség van ebben? Csak tizenöt korbácsütést rendeltem és azt is írtam, hogy ne üssék erősen. Állíthatom tehát, hogy ebben nincs kegyetlenség.»

«Ebben nincs kegyetlenség! Meg vagyok győződve, hogy bármely leány inkább meghalna!»

«Igen, ha úgy érezne, mint ön. De ezek a négerlányok megszokták a verést; másképp nem is lehet őket rendbetartani. Én most kezdem őket rendbeszedni és hadd tudják, hogy egytől-egyig megkorbácsoltatom őket, ha nem vigyáznak magukra.»

Mari igen elszántan nézett körül. Jane lehorgasztotta a fejét és összegörnyedt, mert érezte, hogy ez a fenyegetés egyenesen neki szól. Miss Ophelia úgy ült ott, mintha valami robbantó szert nyelt volna és mindjárt meg kellene pukkadnia. De csakhamar átlátta, mily hiába való volna ilyen gondolkodású nővel vitatkozni, összeszorította ajkait, fölemelkedett és elhagyta a szobát.

Kemény dolog volt Rózához visszamennie és bevallani neki, hogy mitsem tehet érte; és kevéssel rá egy szolga Mari parancsára eljött Rózáért és könnyei, könnyörgései dacára elvezette az intézetbe, ahol megkorbácsolták.

Pár nappal később Tomhoz, ki gondolatokba elmerülve az erkélynél állt, Adolf csatlakozott. Ez ura halála óta egészen levert és kétségbeesett volt. Jól tudta, hogy Mari őt soha sem szenvedhette, de ezzel ő, míg ura élt, nem gondolt. Most, miután St. Clare meghalt, örök remegésben várta a jövőt, nem tudva, mi lesz vele. Mari a teendőkre nézve többször tanácskozott ügyvédével és St. Clare testvérével. Elhatározta végre, hogy a házat és a szolgákat eladja, csak azokat tartja meg, kik személyes tulajdonát képezik és haza megy atyja ültetvényére.

«Tudja-e, Tom, hogy mindnyájunkat eladnak?» kérdezte Adolf.

«Honnan tudja ezt?»

«El voltam rejtőzve a függönyök mögött, mikor a missis az ügyvéddel beszélgetett. Néhány nap múlva elárvereznek bennünket.»

«Legyen meg az Isten akaratá!» sóhajtott fel Tom karjait összefonva.

«Sohasem lesz olyan urunk, mint volt. De inkább adjanak el, semhogy missis keze alatt maradjak.»

Tom elfordult. Szíve csordultig volt. A szabadság reménye, távollevő nejének és gyermekeinek képe merült fel türelmes lelkében. Szorosán összefonta karjait, visszafojtotta keserű könnyeit és imádkozni próbált. De minél sűrűbben ismétlé: «Legyen meg a te akaratod,» annál boldogtalanabbnak érezte magát.

Fölkereste Miss Opheliát, ki Éva halála óta mindig megkülönböztető és tiszteletteljes szíves-séggel viseltetett irányában.

«Miss Feely,» szólítá meg, «Mas'r St. Clare megígérte, hogy szabaddá tesz.» Azt mondta nekem, hogy megtette az első lépéseket. Ha most Miss Feely volna oly szíves és beszélne erről a mississel, ő talán folytatná azt, amit Mas'r St. Clare is óhajtott végrehajtani.

«Szólok ez ügyben, Tom és megteszem, amit tehetek. De ha Mrs. St. Claretől függ a dolog, nincs sok reményem. Mindamellet megpróbálom.»

Ez a jelenet pár nappal a Róza esete után folyt le, midőn Miss Ophelia éppen úti készületeket tett, hogy északi otthonába térjen vissza.

Jól meggondolva a történeteket, úgy találta Miss Ophelia, hogy talán nagyon túlságos hévvel beszélt Róza érdekében és elhatározta, hogy most majd igyekszik mérsékelni buzgalmát és lehetőleg engesztelékeny lesz. Fogta tehát a kötését a jó lélek és Marihoz sietett, hogy Tom ügyét a rendelkezésére álló legnagyobb diplomáciai ügyességgel tárgyalja.

Mari kereveten hevert, könyökével vánkosoakra támaszkodva. Jane, ki bevásárolni volt a ruha-boltokban, fekete szövetmintákat mutatott be neki.

«Ez jó lesz,» mondá Mari, egyet kiválasztva, «csak abban nem vagyok bizonyos, hogy gyászruhának illik-e. Mit gondol?» kérdé Miss Opheliától.

«Szokás kérdése, azt hiszem. Jobban megítélheti mint én.»

«Úgy áll a dolog, hogy egyetlenegy öltönyöm sincs, melyet fölvehetek és minthogy a házat feloszlatom és már jövő héten elutazom, valamiben meg kell állapodnom!»

«Oly hamar indul?»

«Igen. St. Clare fivére és az ügyvéd is úgy vélekedik, hogy legjobb a bútort és a szolgálkat elárverezni és a házat az ügyvédre bízni.»

«Még egy dolgot meg kell beszélnünk,» mondá Miss Ophelia. «Ágoston megígérte Tomnak, hogy szabadon bocsátja és evégett a törvényes lépéseket megkezdte. Reményem, hozzá fog ön járulni ahhoz, hogy ez az ügy befejeződjék.»

«Én ezt bizony nem fogom tenni!» felelt Mari éles hangon. «Tom a legértékesebb szolgálk egyike, őt nem nélkülözhetjük. Aztán minek neki a szabadság? Így, ahogy van, sokkal jobb a sorsa.»

«De ha eltalálják adni, meglehet, hogy rossz gazdát kap.»

«Oh, száz esetben egyszer történik, hogy valaki rossz gazdához kerül; a legtöbb gazda jó a szolgálja iránt, akárki mit beszél. Én a déli államokban éltem és nevedtem, de még nem ismertem oly gazdát, aki nem jól bánt szolgáljaival, nem oly jól, mint érdemelték. E tekintetben semmitől sem tartok.»

«No hát,» mondá Miss Ophelia erélyesen, «én tudom, hogy az ön férjének az volt egyik végső kívánata, hogy Tom visszanyerje szabadságát, ő ezt meg is ígérte szegény kis Évának a halálos ágyán és nem képzelhetem, hogy ön feljogosítottnak tartsa magát e körülményt tekinteten kívül hagyni.»

E felszólításra Mari már zsebkendőjével takarta be arcát és nagyon hevesen kezdett zokogni.

«Mindenki ellenemre jár; mindenki oly figyelmetlen velem szemben. Nem vártam volna, hogy szenvedéseimnek e sok keserű emlékét felidézi, mikor tudja, hogy ez oly mély hatással van rám.» És Mari zokogott s fuldokolt és kérte Mammyt, hogy tárja ki az ablakot és hozza el a kámforszeszes üveget és kapcsolja ki neki a ruháját. Az általános zavarban, mely erre bekövetkezett, Miss Ophelia kimenekült, mert látta, hogy semmire sem megy, ha tovább beszél

e tárgyról. Megtette tehát azt, amit ennél célravezetőbbnek tartott; írt Tom nevében Mrs. Shelbynek, előadta a levélben Tom bajait és a váltságdíj elküldését szorgalmazta.

A következő napon Tomot és Adolfot öt-hat más szolgálával együtt abba a helyiségbe kísérték, hol a rabszolgákat addig tartották, míg árverezés útján eladhatók voltak.

XXVIII. FEJEZET. A RABSZOLGAVÁSÁR.

Mr. Skeggs volt az a derék férfiú, akinek szerető gondjaira bizattak Tom és társai, míg a másnapra kitűzött árverezést megtarthatták.

Tom jókora ládát hozott magával, mely tele volt ruhával, éppúgy több társa is. Az éjszakát tágas teremben kellett tölteniök, hol mindenféle korú és színű emberek már nagy számban voltak együtt és harsogó kacajjal, gondtalanul vigadtak.

«Ah, ah! így már jól van. Rajta, fiúk, rajta!» mondá Mr. Skeggs. «Látom, Sambo, milyen vígak az én vendégeim.» E helyeslő szavak egy erőteljes négerhez voltak intézve, ki bohóckodásával az imént említett vígság előidézője volt.

Tom, mint képzelhető, nem volt oly hangulatban, hogy a vígságban osztozzék. Ládáját a lármás csoporttól lehetőleg távol helyezte el, ráült és a falhoz támasztotta arcát.

«Hát ez a nigger mit csinál itt?» kérdezte Sambo Tomhoz lépve, mikor Mr. Skeggs elhagyta a termet. «Mit csinálsz itt?» ismétlé, tréfásan oldalba bökve Tomot. - «Elmélkedel?»

«Holnap engem el fognak árverezni,» mondá Tom nyugodtan.

«Elárvereznek? ha, ha, ha! fiúk, ez pompás tréfa. Hát téged is eladnak?» folytatá, bizalmasan Adolf vállára téve kezét.

«Hagyj nekem békét!» pattant fel Adolf a legnagyobb undor jeleivel.

«Ejha, fiúk, íme ez afféle fehér nigger, olyan tejeskávé színű, tudjátok, és illatszerektől szagos.» Közelebb lépett és megszagolta Adolf ruháját. - «Jó volna oda, ahol dohányt és burnótot árulnak, hogy szagossá tegye.»

«Mondom, ne zaklass; nem nyughatol?»

«Uram bocsáss, beh kényesek vagyunk mi, fehér niggerek! Nézd csak!» és Sambo bohókásan utánozta Adolf modorát.

Az dühösen nekiesett a gúnyolódónak, káromkodott és mindenfelé öklelődzött. Nagy nevetés és kiabálás támadt és a zajra odasietett a felügyelő.

«Mi ez, fiúk? Csend! rend!» kiáltotta, az ostorral hadonázva.

Mindenki menekült, ki jobbra, ki balra. Csak Sambo mert helytállni és csak elkapta a fejét, ha az ostor fenyegette.

«Nem mi vagyunk a hibásak, Mas'r. Mi békésen viseljük magunkat. Ezek az újonnan jöttek bizgatnak bennünket.»

A felügyelő most Tom és Adolf ellen fordult és nem sokat válogatva a személyekben, rúgott és ütött, majd meghagyta, hogy mindenki jól viselje magát és aludjon, mire aztán magukra hagyta a rabszolgákat.

Külön hálóteremben tartózkodtak a nők. Különféle helyzetben a földön hevert számos alak, alvó asszonyok és lányok, kik között minden életkor és színárnyalat találkozott. Az egyik szögletben azonban, a többiektől elkülönözve, két érdekesebb külsejű nő ült: egy negyven és ötven év közötti mulattnő, szelíd szemekkel és megnyerő arccal, fején magas, vörös turbánnal; mellette és szorosan hozzásímulva 15 éves leánya. Ez quadron volt, mint fehérebb bőre is mutatta, de az anyjához, ennek dacára, feltűnően hasonlított. Ugyanolyan volt a szelíd szem, hosszabb pillákkal, göndör fürtjei fénylő barna színűek voltak. Ő is csinos ruhát viselt és fehér

kezei matatták, hogy keveset dolgozott. Az anyát és leányát másnap a St. Clare szolgálóival együtt akarták eladni. Zsuzsánna és Emmeline a magas ablakon belopódzó holdvilág gyenge fényénél csendesen sírdogáltak; de mindegyik arra ügyelt, hogy a másik ezt ne hallja.

«Anyám, fedtesd a fejedet az ölembe és próbálj aludni,» szólt a leány erőltetett nyugodtsággal.

«Nem vagyok képes aludni, Em! Talán az utolsó éjszakát töltjük együtt.»

«Ne mondd ezt, anyám. Hátha úgy adnak el, hogy egy gazdához kerülünk! Ki tudja?»

«Annyira félek, hogy elvesztelek, hogy mindig csak ez a veszély lebeg szemeim előtt!»

«Miért, anyám? A felügyelő úgy találta, hogy mindketten nagyon jó benyomást teszünk és jó áron fogunk elkelní. Talán együtt kerülhetünk valamely jóra való családhoz, anyám - teszem - mint szakácsnő, én mint szobaleány vagy varrónő. Reménylem, lehetséges lesz. Mutassunk csak vidám arcot; mondjuk meg, mi mindent tudunk és talán sikerül.»

«Én úgy szeretném, ha holnap egészen símán hátrafésülne a hajadat. Hamarább kerülhetsz tisztességes családhoz, ha külsőd egyszerű és illendő, mintha csinosnak igyekezel látszani.»

«Jól van, anyám, kívánságod szerint cselekszem.»

«És ha a holnapi nap után többé nem látjuk egymást, Emmeline; ha engem valamely ültetvényre eladnak, téged pedig máshová, sohase feledd el, hogyan nevededtél, mire tanított téged a missis. Bibliádat és énekkönyvedet vidd magaddal és ha híve leszel az Úrnak, ő is hű lesz hozzád.»

A rövid éjszaka csakhamar véget ért és mindenki talpon volt. Mr. Skeggs, a derék férfiú, jókedvűen sürgött-forgott, minden előkészületet megtett az árverésre. Most félkörben állnak előtte mindazok, kik eladás alá kerülnek, még egyszer végignézt rajtuk, mielőtt a vásárra vitetnek. Szivarral szájában körüljár, minden egyes árúcikket megvizsgál.

«Hát ez micsoda?» kérdé, Zsuzsánna és Emmeline előtt megállva. «Hová lettek fürteid, leányzó?»

A leány félénk szemmel anyjára nézett, aki nem késett a felvilágosítással:

«Én mondtam neki, hogy símára fésülje a haját, mert így tisztességesebb kinézésű.»

«Ördögöt,» mondá Mr. Skeggs és parancsoló hangon folytatá: «Azonnal szép fürtökbe szedd a hajadat és mindjárt itt légy. Te pedig,» tevé hozzá az anyához fordulva és nádpálcáját suhogtatva, «erigy, segíts neki. A fürtök száz dollár különbséget tehetnek a leány árában.»

* * *

Pompás kupola alatt, márványos padlón mindenféle nemzetiségű emberek jártak-keltek. A köralakú terem különböző pontjain emelvények voltak a kikiáltók számára. Két ily emelvényen ezek az úriemberek francia és angol nyelvet összekeverve, magasztalták árújokat, hogy annál többet igérjenek a vevők. Egy harmadik, még üres emelvény körül több ember csoportot képezett, várva az árverés kezdetét. E csoportban fel lehetett ismerni St. Clare szolgálóit, valamint Zsuzsánnát és Emmelint, kik aggódó és levert arccal várták, hogy rájuk kerüljön a sor. Tom elgondolkozva vizsgálta a köröskörül tolongó sokaságot, keresve oly arcot, mely bizalmat gerjesztene benne, de bármennyit nézett körül, nem látott egy St. Claret sem.

Kevéssel az árverés kezdete előtt egy kurta, széles, izmos ember, ki mellén nyitott, csíkos inget és meglehetősen elnyűtt és piszkos nadrágot viselt, könyökkel tört utat magának és az eladandók csoportjához érve, rendszeres vizsgálódáshoz kezdett. Tom, mihelyt közeledni látta, rögtön különös utálatot és borzalmat érzett, mely egyre növekedett. Az az ember, bár

alacsony termetű, nyilván óriási erejű volt. Kerek feje, nagy, világos szürke szeme, bozontos vörös szemöldöke, naptól barnított arcának merev kifejezése nem tette valami kedves jelenséggé; széles, parasztos szája tele volt tömve rágott dohánnyal, melynek levét időnkint igen nagy eréllyel és majdnem robbanásszerűen ki-kiköpte; iszonyú nagy keze szőrös volt, a naptól egészen barna, szeplős és igen piszkos, különösen a hosszú körmök alatt. Ez az ember igen fesztelenül vizsgálta a csoport minden egyes tagját. Tomnak megfogta az állkapcsát, kinyitotta a száját, hogy fogait szemlélje, feltűrette az ingujját, hogy lássa a kar izmosságát, megforgatta, azt mondta neki, hogy ugorjon és elléptette maga előtt.

«Hol nevededtél?» kezdé kurtán kérdezgetni.

«Kentuckyben, Mas'r,» válaszolt Tom és úgy nézett körül, mintha szabadítót keresne.

«Mit műveltél?»

«Felügyeltem gazdám jószágára.»

«Valószínű história!» jegyzé meg az ember röviden és odább ment. Egy percre megállt Adolf előtt, de megvetőleg egyet köpött a cifra legény fényesített csizmájára és folytatta szemlélését. Ismét megállt Zsuzsánna és Emmeline előtt. Nehéz, piszkos kezét kinyújtva, a leányt magához vona, megtapogatta annak nyakát, derekát, karjait, megnézte a fogait és ismét anyjához lökte, kinek türelmes arcán látszott a szenvedés, melyet benne a fertelmes idegen minden mozdulata keltett.

A leány annyira megijedt, hogy sírni kezdett.

«Ne bögj, te leány,» kiáltott rá az árverező, «itt nem szabad sírni, kezdődik a vásár.» - Tényleg megkezdődött.

Adolfért jókora összeget adtak. St. Clare többi szolgálói is elkeltek, mindegyik más gazdát kapott.

«Most rajtad a sor, ember! hallod-e?» szólította az árverező Tomot.

Tom előrelépett, aggodalmasan körülnézett. A különböző hangok érthetetlen zajjá keveredtek össze. A kikiáltó magasztalta Tom jó tulajdonságait; angol és francia nyelven történtek a vevők ígéretei; egy pillanat múlva lecsapott a kalapács; a kikiáltó kihirdette a végleges árt, melyen Tomot odaadták. Ismét volt gazdája!

Félretaszították; az alacsony termetű és kerek fejű ember durván megragadta vállát, egyet lökött rajta és kemény hangon ráparancsolt: «Itt állj meg!»

Tom alig értette, mi történik vele, de az árverés egyre folyt, hol franciául, hol angolul lármáztak. Ismét leütött a kalapács - Zsuzsánna is elkelt. Midőn visszavonul, megáll, habozva hátra-néz. Leánya utána nyújtja kezét. Az anya halálos kínnal arcán néz arra az úrra, aki megvásárolta s aki középkorú, eléggé jóságos képű ember.

«Óh, Mas'r, kérem, vegye meg a leányomat is!»

«Szeretném megtenni, de attól tartok, nem lesz módomban,» válaszolt a jó úr és aggódó érdekléssel nézi a fiatal leányt, ki félénk, ijedt tekintettel várja sorsát.

A vér a leánynak máskor sápadt arcába szökött; szemében lázas tűz ég, mely anyja nagy fájdalmára még csábítóbbá teszi szépségét. A kikiáltó is észreveszi ezt és francia meg angol szóval hirdeti bájait. Az emberek igyekeznek egymást túllicitálni.

A jóképű úr, ki az anyát is megvette, eleinte szintén ígér, de pár perc múlva látja, hogy erszényéből nem telik a többiekkel versenyeznie. Elhallgat. A kikiáltó mind tüzeesebben hirdeti az árakat. Egyre kevesebben ígéretnek. Most már csak egy előkelő modorú öreg polgár és a mi

kerekfejű ismerősünk közt foly a küzdelem. Az első megvetőleg méregeti ellenfelét, de ez makacsabb és hihetőleg módosabb. Pár perc alatt eldől a küzdelem. Leüt a kalapács. A kerekfejű megszerezte a leányt, testestől-lelkestől, Isten irgalmazzon szegénynek!

A vevő Mr. Legree, egy gyapotültetvény ura a Red-River partján. Emmeline egy csoportba került Tommal és más két emberrel és sírva távozott.

A jóképű úr szomorú. De hát ilyesmi mindennap megesik! A rabszolgavásáron *mindig* látni síró anyákat és leányokat. Ki segíthet ezen? És a jó úr is eltávozik, más irányban, magával vive Emmeline anyját.

XXIX. FEJEZET. HAJÓN.

A Red-River vizén úszott a hajó, amelynek alsó részében ült Tom, láncokkal kezén és lábán, láncnál nehezebb súllyal a szívéen. Hold és csillagok letűntek az égről; minden elmaradt tőle, miként a most mellette elfutó fák a parton, hogy soha vissza ne térjen, kentuckyi otthona, családja, jólelkű gazdái, St. Clare finom és fényes háza, Éva aranyfürtös fejcskéje, a büszke, vidám, látszólag gondatlan, de mindig barátságos St. Clare, a jólét és nyugalom órái - mind oda és helyett *mi* marad?

Mr. Simon Legree, Tom gazdája, különböző helyeken, Új-Orleansban és egyebütt, szerezte össze a rabszolgákat, számszerint nyolcat. Ezeket párosan összeláncolva a «Kalóz» nevű gőzshöz hajtotta, mely a rakodópartnál horgonyzott és a Red-Riveren felfelé készült indulni.

Mikor az élő árú a hajón el volt helyezve és az utóbbi már útra is kelt, embereit sorra járta Legree, hogy szemlét tartson felettük. Mikor Tomhoz jutott, ki az árverés alkalmából legszebb posztöltözékét vette fel és kikeményített inget, fényesen kitisztított csizmát viselt, kurtán rámondott:

«Állj fel!»

Tom felállt.

«Vesd le ezt a nyakkendőt!» És mivel Tom, kit bilincsei akadályoztak, bajjal engedelmeskedett, Legree úgy segített, hogy a nyakkendőt erőszakkal lerántotta és a zsebébe dugta.

Most ismét elővette Tom ládáját, melyet egyszer már átkutatott, kiszedett belőle egy régi nadrágot és viseltes kabátot, melyet Tom az istálló munkánál szokott hordani, kiszabadította Tom kezét a bilincsekből és a ládák közt levő kis térre mutatva, így szólt:

«Oda húzódjál és ezeket vedd fel.»

Tom engedelmeskedett és pár perc múlva visszajött.

«Húzd le a csizmádat.»

Megtörtént.

«Nesze,» szólt Legree, egy pár közönséges ormótlan cipőt vetve oda, minőket a négerek rendszeren szoktak viselni, «ezeket vedd fel.»

Tom, midőn hirtelen ruhát kellett cserélnie, nem felejtette el a kedves bibliáját zsebébe csúsztatni. Szerencséje volt, hogy így tett, mert Mr. Legree minden habozás nélkül kikutatta a levett ruhadarabok zsebeit. Kiszedett egy selyemzsebkendőt, melyet a maga zsebébe tett. Több, még Évától eredő s ép azért kincs gyanánt őrzött játékszert megvető morgással a vállán át a folyóba lökött.

Kezébe került Tom methodista énekkönyve, melyet ez a nagy sietségben elfelejtett. Magasra tartotta és ide-oda forgatta.

«Hm, vallásos, persze! Így hát te, hogy is hívnak? az egyházhoz tartozol, hé?»

«Igen, Mas'r,» felelt Tom szilárd hangon.

«No ne félj, abból hamar kikurállak. Én nem tartok afféle kiabáló, imádkozó, éneklő niggereket a birtokomon, ezt ne feledd. Most pedig,» tevé hozzá a lábával toppantva és ádáz tekintettel, «jól ügyelj, *én* vagyok a te egyházad. Érted? Te csak az lehetsz, amit én mondok, hogy légy.»

Még egy pillanatig meredt Tom lecsüggesztett arcára és eltávozott. Magával vitte Tom ládáját, mely igen csinos volt és bő ruhakészletet tartalmazott, és a hajólegénység csakhamar összesereglett körüle a fedélzeten. Nagy nevetéssel megvásárolták a hajósok az «úrhatnám» nigger ruhadarabjait; végre az üres láda is elkelt. Kitünő tréfának tartották e jelenetet, különösen mikor Tom bánatosan nézett elkótyavetyélt holmija után és legjobban nevettek a láda eladását, mely számos élcélődésre adott alkalmat.

Mikor e kis üzlet le volt bonyolítva, Simon visszaballagott tulajdonához.

«Látod, Tom, megszabadítottalak minden fölösleges limlomtól. Nagyon vigyázz arra a ruhára, amely most rajtad van. Sokáig nem kapsz újat. Gondom van rá, hogy niggereim kíméljék holmijukat, az én birtokomon egy rend öltöny elég egy évre.»

Tommal végezve, odalépett Simon, ahol Emmeline ült, ki egy másik nőhöz volt láncolva.

«Hogy vagy, édesem?» kérdezte a leány állát megérintve, «csak vígan».

Lehetetlen volt észre nem vennie, hogy a leány tekintetében önkénytelenül az iszony, a félelem, az utálat keveréke jutott kifejezésre. Mérgesen összeráncolta homlokát.

«Ne mutass olyan arcot, leány! Vidáman nézz, ha én megszólítalak, hallod-e? És te, te vén, sárga, holdvilágképű,» folytatta, egyet lökve a mulattnőn, ki Emmelinához volt láncolva, «barátságosabban nézz, annyit mondok neked.»

Egy-két lépést hátrálva, a többiekhez fordulva szólt:

«Azt mondom mindnyájatoknak, rám tekintetek, jól a szemembe nézzetek, egyenesen a szemembe.» És ismételve a lábával toppantott.

Mindenki, mintha meg volna bűvölve, mereven Simon zöldesszürke szemére függesztette tekintetét.

«Látjátok ezt az öklöt?» kérdé és nehéz, pörölyhöz hasonló öklét Tom kezére fektette. «Érzed-e súlyát? Vigyázzatok a csontjaitokra. Mondhatom, ez az ököl úgy lett vaskemény-ségűvé, hogy sok niggert leütöttem vele. Még nem találkoztam oly négerrel, kit egy csapással le nem sujthattam volna.» Ezzel oly közel vitte öklét Tom arcához, hogy ez hunyorítva hátrahúzta a fejét. «Én nem tartok felügyelőket,» folytatta Legree, «magam végzem a felügyeletet és mondhatom, mindent meglátok. Elvárom mindenkitől, hogy pontosan teljesítse parancsomat, gyorsan, amint kimondtam a szót. Másképp baj lesz. Nincs én bennem egy csepp lágyság sem. Most hát jól vigyázzatok magatokra, mert én nem ismerem kegyelmet.»

A nők akaratlanul visszafojtották lélekzetüket, mindenki lesütötte csüggedt arcát. Simon pedig sarkon fordult és az ivóasztalhoz lépett, hol egy pohár pálinkát felhajtott.

«Így kezdem én a niggereim betanítását,» szólt egy úri külsejű idegenhez, ki az előbbi jelenetnek tanuja volt. «Ez az én rendszerem, erős kézzel kezdek, hadd tudják a niggerek, mi vár rájuk.»

«Úgy-e bár!» mondá az idegen, ki úgy nézte Legreet, mint a természettudós valami ritka állatfajt szokott tanulmányozni.

«Úgy bizony. Nem tartozom én azok közé az úri fehérkezű ültetvényesek közé, kik maguk semmivel sem törődve, hagyják, hogy valamely istentelen felügyelő megcsalja őket. Engem ugyan rá nem szed senki. A niggerek pedig hiába próbálnak bármit, kárba vesz a jajgatásuk éppúgy, mint a hízelgésük. Annyi tény.»

«Derék csapat négyert gyűjtött össze.»

«Valóban,» mondá Simon. «Ime itt van Tom; azt mondták róla, hogy nem közönséges rab-szolga. Kissé sokat adtam érte, mert azt hiszem, hogy mint kocsist és sáfárt fogom alkalmaz-hatni. Csak még kiverjem a fejéből, amit úgy tanult meg, hogy jobban bántak vele, mint négerrel egyáltalában szabad bánni, és elsőrendű erő lesz. Ezzel a sárga asszonnyal rászédtek. Azt hiszem, beteges; de majd kihasználom, hogy mégse veszítsek rajta. Egy-két évig csak kibírja. Én egyáltalában nem szoktam kímélni a niggereket. Felhasználni őket és újakat venni: ez az én módszerem. Így legkevesebb baja van az embernek és végtére is olcsóbbra jó,» és Simon a pálinkát szürcsölgette poharából.

«Mennyi ideig szokták kibírni négerei?»

«Nem tudnám megmondani. Ez testalkatuktól függ. Némely fickó hat-hét évig is használható, a hitványabbak két-három év múlva már kidőlnek. De ha valamely négerem meghal, egy-szerűen mást veszek. Ez a legolcsóbb és legkönnyebb mindenképen.»

Mialatt ez a társalgás folyt, Emmeline a hajó alsó részében a hozzáláncolt mulattnővel beszél-getett. Igen természetes, hogy egyik a másiknak élete történetének egyes részleteit elmondta.

«Ki volt a gazdája?» kérdezte Emmeline.

«Mr. Ellis volt az én gazdám. A rakparton lakott. Talán látta a házat?»

«Jól bánt magával?»

«Rendszerint igen, míg meg nem betegedett. Több, mint hat hónapon át feküdt betegen és azalatt roppant nyughatatlan volt. Nem akarta engedni, hogy bárkinek is nyugalma legyen se éjjel, se nappal és olyan követelő lett, hogy senki sem tudott neki eleget tenni. Én kénytelen voltam egész éjszakákon át mellette virrasztani; már egészen kimerültem és nem voltam képes ébren maradni. És mivel egy éjjel elaludtam, annyira megharagudott reám, hogy azt mondta, elad a legkeményebb szívű gazdának, akire akadhat. Pedig előzőleg azt ígérte, hogy szabaddá leszek halála után.»

«Voltak-e barátjai? kérdezte Emmeline.»

«Van férjem, ki a kovácmesterséghez ért. Oly hamar elszállítottak, mikor megvettek, hogy nem is találkozhattam férjemmel. És négy gyermekem van! Óh, szegény fejem!» jajgatott az asszony, kezével betakarva arcát.

Haladt, haladt a hajó bánatos terhével, a vörös, iszapos hullámú, meredek partok között kanyargó Red-River folyón felfelé és szomorú tekintetek kísérték az elmaradó vörösföldet, melyek komor egyhangúságban következtek egymásután. Végre megállt a hajó egy kis város mellett és Legree kiszállt azokkal együtt, akiket megvásárolt.

XXX. FEJEZET. SZOMORÚ HELY.

Kezdetleges szekér mögött még kezdetlegesebb úton fáradtan ballagtak Tom és társai. A szekéren Simon Legree ült; ugyanott el volt helyezve a két még mindig egymáshoz láncolt nőszemély a málhával együtt. Az egész úti társaság a kocsival Legree ültetvénye felé tartott, mely még jó messze volt.

Simon elég jókedvűen folytatta útját. Időnkint húzott egyet a pálinkásflaskóból, melyet zsebében tartott.

«No, édes kicsikém,» mondá egyszerre, Emmelinehez hátrafordulva és annak vállára téve kezét, «nemsokára otthon leszünk.»

Ha Legree szidta őt és káromkodott, Emmeline végtelenül meg volt rémülve; de ha Legree hízelgő hangon szólt és kezével érintette a leányt, úgy érezte ez, hogy jobban szeretné, ha gazdája megverné. Önkénytelenül a mulattnőhöz símult, mintha az anyjánál keresne oltalmat.

«Sohasem viseltél fülbevalót?» kérdezte Legree, durva ujjai közé fogva a leány kis fülét.

«Soha, Mas'r,» felelt Emmeline, ki reszketve lesütötte szemét.

«Kapsz tőlem egy pár fülbevalót, mikor otthon leszünk, ha jól viseled magad. Nem kell oly nagyon félned, nem fogok tőled kemény munkát kívánni. Szép napokat fogsz nálam tölteni, úgy élhetsz, mint egy úrnő - csak jó gyermek légy.»

Legree annyit ivott, hogy nagyon kegyesen kezdett viselkedni; és éppen ekkor pillantották meg az ültetvényhez tartozó épületeket. A jószág valamikor oly úré lehetett, ki a gazdagsággal ízlést egyesített és nagy gondot fordított arra, hogy minden szép és rendes legyen. Legree, ki valami üzlet útján jutott a jószág birtokába, azt csak pénzszerzés eszközéül tekintette és most már mindenütt csupán az elhanyagolás és pusztulás képe tárult a néző elé.

A szekér gazzal benőtt kavicsos úton gördült pompás chinafasoron végig. A lakóház tágas volt és valamikor szép lehetett. A délvidéki divat szerint épült; minden oldalról kétemeletes veranda környezte s ez utóbbi, melyre valamennyi ajtó nyílt, téglapilléreken nyugodott. De látszott a házon, hogy nem viselik gondját; néhány ablak deszkával volt beszegezve, más ablakok üvegei össze voltak törve; egy-egy ablaktábla csak egyik sarkán lógott - megannyi tanujele a legnagyobb nemtörődésnek és gondatlanságnak.

A földön mindenfelé deszkadarabkák, szalmaszálak, régi rongált hordók és skatulyák hevertek. Három-négy, vadállathoz hasonló kutya a szekér robogására veszett ugatással kiugrott és a szintén kisiető toprongyos szolgák alig tudták az állatokat visszatartani, hogy szét ne tépjék Tomot és társait.

«Látjátok, mi várna rátok,» szólt Legree, bösz örömmel simogatva a kutyákat; «látjátok, mi lenne, ha elszökni próbálnátok. Ezeket az ebeket arra tanították, hogy niggereket kiszimatoljanak és titeket úgy felfalnának, mintha mindennapi eledelőket kapnák. Tehát vigyázzatok magatokra. Hogy vagy, Sambo?» folytatta egy rongyokba öltözött fickóhoz fordulva, kinek kalapján nem volt karima. «Hogy folyt itt a dolog?»

«Kitünően, Mas'r.»

«Quimbo,» szólított meg Legree egy másik négert, ki - miként Sambo - mindent elkövetett, hogy a figyelmet magára vonja, «eszedben tartottad-e, amit mondtam?»

«Képzelterti, hogy igen.»

Sambo és Quimbo volt Legreenek két főembere, kiket ő éppoly rendszeresen nevelt vadságra és brutalitásra, mint az ebeit. E két néger egymást szívből gyűlölte, őket viszont minden más rabszolga a jószágon. Minthogy nincs ember, aki minden társas érintkezés nélkül élhetne, Legree megengedte két fekete satellesének, hogy vele olykor bizalmasan beszéljen, ami azonban okvetlenül bajba sodorta az egyiket vagy a másikat, mert az első szóra, mely a gazdának visszatetszett, ennek részéről csak egy intés kellett, hogy a kegyvesztettnek nekiessék a társa és a legkíméletlenebbül éreztesse vele ura bosszúját.

«Hallod-e, Sambo,» szólt Legree, «kísérd e fickókat szállásukra, és nesze egy asszony, akit neked szántam.» Ezzel különválasztotta Emmelintől a mulattnőt és Sambo felé lökte. «Megígértem, úgy-e bár, hogy hozok asszonyt teneked is.»

A mulattnő visszahökkent és ijedten felkiáltott:

«Óh Mas'r, van nekem öreg férjem, ki Új-Orleansban él.»

«Micsoda! te -! itt nem kell neked férj? Ne beszélj annyit - lódulj!» rivallt rá Legree ostorával suhintva.

«Jőjjön, Mistress,» szólította Emmelinet, «maga velem bejön ide».

Az egyik ablaknál pillanatra megjelent egy sötét, vad nézésű arc és midőn Legree kinyitotta az ajtót, női hang hallatszott, gyorsan kiejtett parancsszó. Észrevette ezt Tom, ki aggodalmas érdeklődéssel kísérte Emmelinet, midőn ez a házba lépett; hallotta Legree bosszús feleletét is: «Fogd be a szádat, én azt teszem, amit akarok, bármelyiktekről legyen is szó.»

Többet nem hallott Tom, mert Sambot kellett követni a rabszolgák tanyájára. Durván összetákolat kunyhókból állt ez, melyek sorban egymásután következve, kis utcához hasonlítottak. Az ültetvénynek e része, mely a lakóháztól távol esett, teljesen elhanyagolt, elhagyott, szinte állati tartózkodási hely volt. Mély csüggedést érzett Tom, midőn azt látnia kellett. Eddig folyvást reménykedett, hogy lesz egy egyszerű bár, de tiszta és csendes kunyhója, benne biblia-tartó polc és annyi hely, hogy munkája után zavartalanul meghúzódhassék. Több kunyhóba benézett, de nem talált sehol bútort, csak a földre szórt rothadt, szemetes szalmát; padló sem volt sehol, a földet a lakók léptei taposták keményre.

«Melyik lesz az enyém?» kérdezte Tom alázatosan.

«Nem tudom,» felelt Sambo, «valamelyikbe csak bemehetsz; egy ember számára tán lesz hely. Igaz, mindegyikben jó csomó nigger lakik; nem tudom, hová tegyünk még többet.»

* * *

Késő este volt, midőn a kunyhók lakói, csapatokba összeverődve, hazajöttek; férfiak és nők piszkos, rongyos öltözetben mogorván érkeztek és látszott rajtuk, hogy nem szívesen fogadják az újonnan jötteket. Nem éppen kedves lárma hangzott fel a kis faluban; rekedt hangon civakodtak az emberek, hogy ki kapja hamarább a kézi malmot, melyben még meg kellett örölni a tengerit, hogy abból málét készítsenek vacsorára. Reggel óta a mezőn kellett dolgozni a felügyelő ostorától fenyegetve, mert most volt a nagy munka ideje és mindenkitől azt kívánták, hogy a végső erőfeszítéssel dolgozzék. A hazaözönlők között Tom hiába keresett barátságos arcot. Csak komor, mérges, állatias arckifejezésű férfiakat látott és vagy gyöngye, elcsüggedt nőket, vagy olyanokat, kik már nem voltak nők. Az erősebbek félrelökték a gyöngébbeket; az emberi lényeken a korlátlan állatias önzés uralkodott. - Késő éjszakáig hallatszott az őrlés csikorgása, mert kevés malom volt az emberek számához képest és a gyöngébbek, kiket az erősek félrelökték, csak legutoljára kerültek sorra.

«Hé, te!» kiáltott Sambo a mulattnő elé lépve és egy zsák tengerit dobva a lába elé, «kinek is hínak?»

«Lucy a nevem.»

«Jól van, Lucy, te most az én nőm vagy. Örökd meg azt a tengerit és készítsd el a vacsorámat.»

«Én nem vagyok a maga felesége, nem is akarok az lenni,» felelt az asszony a kétségbeesés elhatározottságával, «menjen a dolgára.»

«Megrúglak!» kiáltott Sambo és fenyegetőleg felemelte a lábát.

«Megölhet, ha úgy tetszik; minél hamarább, annál jobb. Bár halva volnék már!»

Tom az egész napon át végzett munka után nagyon éhes volt és a táplálék hiánya miatt alig bírta magát.

«Nesze,» szólt Quimbo, egy zsák tengerit dobva Tom lába elé, «fogd ezt, nigger; vigyázz rá, többet nem kapsz ezen a héten.»

Tom sokáig várta, hogy a malomhoz juthasson; azután, mikor látta, hogy két teljesen kifáradt nő próbálkozik az őrléssel, megindulva tehetetlenségükön, helyettük végezte a munkát, felészettette a tüzet, melynél már sokan készítették az estebédet és csak azután látott a magáé után. A két nő segített neki és míg az étel főtt, elővette a bibliát, mert lelki vigasz szükségét érezte.

«Mi ez?» kérdezte az egyik asszony.

«Biblia,» mondá Tom.

«Jóságos Istenem, nem láttam bibliát, mióta Kentuckyból elkerültem.»

«Mégis, mi az a könyv?» kérdé a másik asszony.

«Olvass fel belőle,» unszolta az első a könyvébe figyelmesen mélyedő Tamást. És mikor ez eleget tett e kívánságnak, ismét kérdezte a nő:

«Ki mondja e szép szavakat?»

«Az Úr!» felelt Tom.

«Azt szeretném tudni, hol találhatom őt. Ha tudnám hol van, elmondanám neki szenvedéseimet.»

«Itt van velünk, mindenütt jelen van.»

«Jaj, csak nem akarod elhitetni velem, hogy itt van. Tudom, hogy itt nincsen az Úr. Erről még beszélni sem érdemes. Inkább lefekszem és próbálok elaludni, ha tudok.»

A nők kunyhójukba tértek és Tom egyedül maradt a pislogó tűznél, mely olykor fellobogott, veres fényével megvilágította arcát.

Majd a felkelő hold ezüst sugarai estek a magányos fekete emberre, ki összefont karokkal ült, térdén tartva a bibliát. *Itt* nem volt könnyű hinni és bízni abban, hogy Isten megjutalmazza azokat, kik őt szorgosan keresik.

Tom vigasztalanul állt fel és fölkereste a kunyhót, hol neki egy kis helyet szántak. A padlón már mély álomban heverték a többi lakók. A fojtott, bűzhödő levegő majd visszaűzte Tomot, de künn hideg volt a levegő, fáradtnak érezte magát, a rongyos paplanba takaródzott, végignyúlt a szalmán és elaludt.

Álmodott. Szelid hang csengett fülébe. Mohos padkán ült a Pontchartrain tó melletti kertben; Éva olvasott neki a bibliából. Majd részegezte mélytüzű tekintetét, melynek melege átjárta Tom szívét és vigasszal töltötte el. És Éva kibontotta fénylő szárnyait, melyekről arany sugárkék ékek ereszkedtek alá és eltűnt.

Tom felébredt.

XXXI. FEJEZET. CASSY.

Tom csakhamar tisztában volt, hogy mit remélhet és mitől kell rettegnie új helyzetében. Tapasztalt és tevékeny volt a munka minden nemében, szolgálatkész és hűséges úgy szokásból, mint elvből. Nyugodt és békés természetű lévén, remélhette, hogy ernyedetlen szorgalommal legalább részben elháríthatja a sorsával járó bajokat. Elhatározta, hogy jámbor türelemmel fog küzködni, bízva abban, aki igazságosan ítél, remélve, hogy mégis csak nyílik a menekülés útja számára.

Legree hallgatva vette tudomásul, mennyire használható Tom. Elsőrendű munkaerőnek ismerte el és mégis titkos ellenszenvet érzett irányában, minővel gonosz ember mindig viseltetik a jóval szemben. Abból a célból vette volt Tomot, hogy felügyelőnek használhassa, ki távollétében őt helyettesíthesse; de ehhez Legree nézete szerint első-, másod- és harmadsorban keményszívűség kellett volna és mivel Tom nem volt eléggé keményszívű, Legree elhatározta, hogy ezen segíteni fog, mi végett a szükségeseket már néhány hét múlva megkezdte.

Egy reggel, midőn szemlét tartottak a rabszolgák felett, Tom meglepetéssel vette észre, hogy új alak van közöttük, még pedig olyan, melynek külseje figyelmet kelthetett. Asszony volt, magas és karcsú, feltűnően pici kezekkel és lábakkal, csinos, tisztességes ruhában; harmincöt és negyven év közötti lehetett korra nézve. Arca nagy szépség nyomait mutatta, de mély ráncok barázdálták azt. Nagy, fekete szemében vad, gyászos kétségbeesés kifejezése tükröződött, mely félelmes ellentétben állt az egész magatartásában mutatkozó göggel és megvetéssel.

Ki volt, honnan jött, azt Tom nem tudta. Csak annyit látott, hogy a nő egyenesen, büszkén halad mellette a hajnali szürkület világánál. A többiek azonban ismerték, mert folyvást nézgették őt és elfojtott, de titkolhatatlan kárörömet is tanúsítottak a körülötte levő nyomorult, rongyos, kiéhezett teremtések.

«Ennyire jutott hát, örvendek,» szólta az egyik.

«Hi, hi, hi! hadd lássa a missis, milyen jó dolgozni.»

«Vajjon megverik-e őt is ma este, mint minket?»

«Beh szeretném látni, ha korbácsolják! Teremtuccse!»

A nő nem hallgatott e gúnyos megjegyzésekre. Megvető tekintete, egész viselete mutatta, hogy az előkelő osztályhoz tartozhatott; ezt Tom észrevette, bár a nő, ki mindig szorosan mellette maradt, egy szót sem szólt hozzá, míg a mezőre nem értek.

Tom nemsokára szorgalmasan munkához látott, nem messze pedig az a nő. Látszott, hogy ez utóbbi veleszületett ügyességénél fogva a munkát könnyebben végzi, mint a többiek. Gyorsan és tisztán gyűjtötte a gyapotot, bár észre lehetett venni rajta, mily megvetéssel viseltetik e foglalkozás iránt.

A nap folyamában Tom a mulattnő mellé is került, ki szemmel láthatólag beteg volt, egy-egy imát mormolt, egész testében reszketett és majd lerogyott a lábáról. Tom szó nélkül betett néhány maroknyi gyapotot a mulattnő zsákjába a magáéból.

«Hagyja, ne tegye!» szólta a mulattnő nagy meglepetéssel, «még bajba keveredik.»

Ép akkor odalépett Sambo és ostorát suhogtatva, durva torokhangon kiáltotta: «Mi történik itt, Lucy? - Bolondoztok?» Ezzel egyet rúgott a szegény asszonyon, Tomot pedig az ostorral arcul vágta.

Tom hallgatva folytatta munkáját, de a mulattnő, ki már úgyis teljesen ki volt merülve, eszméletét veszítve, lerogyott.

«Magához térítem én,» szolt Sambo állatias röhögéssel. «Nem kell nekem ahhoz kámfor-szesz.» Ezzel a kabátujjából kihúzott egy gombostűt és egészen bemélyesztette a mulattnő húsába. A szegény asszony nyögött és félig fölemelkedett.

«Állj fel, te bestia és dolgozzál. Hozzáláss vagy megtanítalak!»

A mulattnőt pár percre valami természetfölötti erő töltötte el; kétségbeesett buzgalommal dolgozott. Tom azonban hallotta, amint mondta: «Óh Uram Istenem, meddig tart ez? Óh Istenem, miért nem segítsz?»

Nem törődve a következményekkel, közelebb jött Tom és ami gyapot volt az ő zsákjában, azt mind átrakta az asszonyéba.

«Ugyan ne tegye,» szabódott a mulattnő, «nem tudja, mivel fogják ezt büntetni.»

«Elviselhetem, jobban mint maga,» szolt Tom és ismét helyén termett. Az egész pillanat műve volt.

Egyszerre az idegen nő, kiről előbb szoltunk s ki az utóbbi szavakat hallotta, nagy, mélytűző szemeit Tomra függesztve, nagy csomó gyapotot kivett a maga kosarából és a Toméba tette.

«Nem ismeri ezt a helyet,» mondá, «csak azért cselekedhetett így. Legyen csak egy hónapig itten s nem fog eszébe jutni, hogy bárkinek is segítsen, elég nehéznek fogja találni, hogy a saját bőrére vigyázzon.»

A felügyelő a mező túlsó végéről észrevette e jelenetet, ostorát suhogtatva közeledett.

«Micsoda!» szolt diadalmas hangon, «maga is bolondozik? Lóduljon innen, most én parancsolok; vigyázzon, vagy kap egyet.»

Villámokat szort a nő élénk, fekete szeme. Körülnézett és reszkető ajakkal, kiegyenesedve, a düh és megvetés lángoló tekintetével nézegette a négert.

«Kutya! hozzám nyúlj, ha van merszed. Elég hatalmam van, hogy a kutyákkal széttépesselek, elevenen megégettesselek, darabokra vágassalak. Csak egy szót kell szólnom.»

«Úgy hát mi az ördögnek jött ide?» kérdezte a néger felügyelő, szembetűnőleg megfélemlítve és egy-két lépést hátrálva: «Nem volt semmi rossz szándékom, Miss Cassy!»

«Hát maradj magadnak!» szolt a nő. És a felügyelő csakugyan talált valami végezni valót a mező túlsó részén, miért is gyors léptekkel odábbállt.

A nő ismét munkájához látott és oly sebesen dolgozott, hogy Tom nem győzte bámulni. Még mielőtt beesteledett, tele volt a nő kosara, bár több ízben bőven tett gyapotot a Toméba. Öreg este volt, midőn az egész fáradt csapat hazafelé indult és mindenki kosárral a fején a gyapot mérlegelésére és raktározására szolgáló épület felé tartott, ahol Legree élénken beszélgetett a két felügyelővel.

«Az a Tom egy csomó kellemetlenséget csinált; megtöltötte Lucy kosarát.»

«Ejnye, adta feketéje! Legjobb lesz, ha az ő kötelességévé teszem, hogy a korbácsolást végezze.»

«Nehéz dolog lesz őt erre rászorítani.»

«Majd módját találom én,» mondá Legree, dohányt rágcshálva.

«Aztán mi legyen Lucyval, aki ma szörnyű lusta volt, csak lézengett, nem dolgozott semmit? Tom tette a gyapotot az ő kosarába.»

«Tomnak lesz tehát szerencséje őt is megkorbácsolni. Jó gyakorlat lesz az neki s nem fogja oly kegyetlenül végezni, mint ti ördögök tennétek.»

A két fekete gazember jót röhögött.

«Igen, de Mas'r Tom és Miss Cassy jól megtöltötték Lucy kosarát és meglesz annak a kellő súlya.»

«A mérlegnél *én* vagyok,» mondá Legree nyomatékosan. «Hát Miss Cassy elvégezte napi munkáját?»

«Úgy gyűjti a gyapotot, mintha ezer ördöge volna.»

«Azt hiszem, mind az ezer belébújt,» szólt Legree durva káromkodással és a mérleghez lépett.

Sorban léptek be a helyiségbe a fáradt, leverett rabszolgák és csúszómászó alázattal, félénken adták át kosaraikat, melyek súlya megméretett.

Legree a súlyt palatáblára jegyezte, melyhez névjegyzék volt ragasztva.

Tom kosara kellő súlyú volt, elfogadták.

Tántorogva jött a kimerült mulattnő és átnyújtotta kosarát. Ennél is megvolt a kellő súly, Legree azt jól tudta, de tettetett haraggal ráförmedt Lucyra.

«Te lusta állat, megint kevés a gyapot. Állj félre, megkapod mindjárt a magadét!»

Most Miss Cassy következett, ki büszke nemtörődő mozdulattal adta át kosarát. Legree gúnyos és egyúttal kérdő tekintettel méregette.

Cassy mereven nézett gazdája szemébe; ajkai susogásra nyíltak; franciául mondott valamit. Mit mondott, senki sem tudta; de Legree arca valóságos ördögi kifejezést öltött; fel is emelte kezét, mintha ütni akarna. De Cassy e mozdulatot csak büszke megvetéssel viszonzta, hátat fordított és eltávozott.

«Most,» szólt Legree, «jőjj ide, Tom. Már mondtam neked, nem azért vettelek, hogy csak közönséges munkát végezz. Előléptetlek és felügyelővé teszek. Még ma éjjel megkezdheted új működésedet. Fogd ezt az asszonyt és korbácsolj meg. Mi módon tedd, azt eléggé láttad és tudhatod.»

«Bocsánatot kérek, Mas'r,» válaszolt Tom. «Reménylem, Mas'r, nem fog engem ilyen dologra. Nem szoktam meg, sohasem tettem, nem tehetem semmi módon.»

«Tanulsz te még sok olyat tőlem, amit sohasem tudtál,» mondá Legree és ostorszíjt ragadva, először arcára vágott Tomnak, azután még számtalan ütést mért rá.

«Nesze!» szólt, mikor már kénytelen volt pihenni. «Még mindig azt mondod, hogy nem teheted?»

«Igen, Mas'r,» szólt Tom, a lecsurgó vért kezével törölve arcáról. «Kész vagyok éjjel-nappal dolgozni, utolsó lehelletemig; de *azt* a dolgot, úgy érzem, nem szabad tennem és *sohasem* fogom tenni, soha.»

Tomnak feltűnő szelíd, lágy hangja volt és mindig oly tiszteletteljesen szokott beszélni, hogy ép emiatt Legree azt hitte róla, hogy gyáva és könnyen hajlítható. Mikor oly erélyesen kezdett beszélni, bámulat és rémület fogott el mindenkit. Az emberek önkénytelenül összenéztek és visszafojtott lélegzettel várták a vihar kitörését.

Legree reszketett dühében, zöldes szemében ádáz tűz égett; de egyelőre tartózkodott a tettelességtől és keserű gúnyszóval kezdte:

«Íme, egy vallásos kutya, kit ránk, szegény bűnösökre uszítottak. Ez egy szent, egy gentleman, aki minket, bűnösöket, vétkeinkre figyelmeztet. Hát te, gazember, ki oly vallásosnak tartod magadat, nem olvastad soha a te bibliádban, hogy a szolga tartozik engedelmeskedni urának? Nem vagyok én a te urad? Nem fizettem én készpénzben ezerkétszáz dollárt a te feketebőrű személyedért? Nem vagy te enyém testestől-lelkestől? Mondd!» És nehéz csizmájával hatalmas rúgást adott Tomnak.

Tom fölegyenesedett, komoly tekintetét ég felé emelte és vértől, könnyektől áztatott arccal felkiáltott:

«Nem, nem, lelkem nem öné, Mas'r! Azt nem vette meg, nem veheti meg. Lelkem fölött nincs hatalma!»

«Nincs?» kérdezte Legree gúnyosan. «Meglátjuk! Ide, Sambo, Quimbo! Adjatok e kutyának oly leckét, hogy egy hónap alatt se heverje ki!»

A két óriási termetű néger pokoli örömmel ragadta meg Tomot. A szegény Lucy felsikoltott félelmében. Minden ember önkénytelenül felugrott és nézte, amint Tomot ellenállás nélkül elhurcolták.

XXXII. FEJEZET. A QUADRONNŐ TÖRTÉNETE.

Késő éjjel Tom, jajgatva és vérben, egyedül feküdt a gépháznak egy régi elhagyott szobájában, törött gépek darabjaitól, halomban fekvő használhatatlan gyapottól és egyéb lomtól körülvéve.

Az éjszaka nedves volt és a páratelt levegőt ezer és ezer mosquito népesítette, még tűrhetlenebbé téve a sebek kízó fájdalmát; tetézve a testi gyötrelmet az égető szomjúság, mely teljesen elviselhetetlen volt és minden mást háttérbe szorított.

Könnyű léptek hallatszottak és egy lámpa fénye villant fel.

«Ki van itt? Óh, az Isten irgalmáért, kérek egy kis vizet!»

Cassy - ő volt - letette a lámpást, vizet töltött a palackból, fölemelte Tom fejét és odanyujtotta az italt. Pohár, pohár után kiürült, Tom lázas mohósággal ivott.

«Csak igyál annyit, amennyi kell,» szólt Cassy, «tudom én, mi ez. Nem először jövök én éjnek idején vízzel a szomszúhozó sebesült számára.»

«Köszönöm, Missis,» mondá Tom, mintán ivott.

«Ne nevezz engem Missisnek! Nyomorult rabszolga vagyok, mint te; mélyebben állok, mint amennyire te valaha sülyedhetsz,» mondá Cassy keserűen. «De most,» folytatá, egy kis szalmazsákot bevonva, melyre vizes lepedőt terített, «próbálj erre ráhengeredni.»

Nehezen ment, mert össze-vissza volt verve Tom, de mikor sikerült neki, nagy könnyebbülést érzett, mert a hűsítő nedvesség jó hatással volt sebeire. Feje alá Cassy egy csomag gyapotot helyezett, mely párnául szolgált. Tom megköszönte ezt és a nő leült melléje a földre.

«Semmi haszna,» mondá kitörő keserűséggel, «semmi haszna annak, amit megkísérlettel. Derék ember vagy, az igazság melletted van, de hiába minden s nem is gondolhatsz a küzdelemre. Az ördög kezében vagy, ő erősebb, meg kell adnod magadat. Én öt évet töltöttem e helyen; lábbal tiptort az az ember és én úgy gyűlölöm őt, mint az ördögöt. Magányos ültetvényen élünk itt a mocsarak közepette; köröskörül tíz mérföldnyire nincs más ültetvény. Itt nincs isteni vagy emberi törvény, mely oltalmazhatna bennünket. Hajmeresztő dolgokat tudnék elbeszélni, miket itt láttam vagy hallottam - és hasztalan minden ellenállás. Aztán mik azok a nyomorult alávaló kutyák, kik veled együtt dolgoznak, hogy az ő kedvükért szenvedéseknek tedd ki magadat. Mindegyik ellened fordulna, mihelyt az hasznára lenne. Egyik a másik iránt oly szemtelen és kegyetlen, ahogy csak telik tőle; mire való tehát szenvedéseket kiállanod, hogy önekik ne legyen bajuk?»

«Uram Jézus!» kiáltott fel Tom, «oltalmadba ajánlom lelkemet. Óh Uram segíts, ne hagyj elcsüggedni!»

«Óh, hallottam én már ilyen sírást és imádkozást nem egyszer,» szólt Cassy, «de mindenki megtöretett és alávetette magát. Itt van most Emmeline; igyekszik ellenállni, de hiába; nincs remény. Ez a leány most ép oly korú, mint én voltam. Nézz rám, Tom, nézd mivé lettem. Engem fényűzően neveltek. Mint gyermek - emlékszem - pompás termekben játszottam, cifrán fel voltam öltöztetve és a látogatók magasztalták szépségemet. A fogadóterem ablakai a kertre nyíltak, melynek narancsfái alatt játszadozni szoktam testvéreimmel. Zárdába küldtek, hol zenét tanultam, francia szót, hímzést és Isten tudja, mi mindent. Tizennégy éves koromban kerültem ki onnét, mikor apámat temették. Hirtelen halállal múlt ki szegény és ami maradt utána, alig volt elég az adósságok kifizetésére. A leltárban, melyet a hagyatékról felvettek, én

is szerepeltem. Anyám ugyanis rabszolganő volt; atyám ugyan mindig azt tervezte, hogy engem felszabadít, de nem tehette meg. Négy órával halála előtt még egészséges volt, a kolera legelső áldozatai közé tartozott Új-Orleánsban. A temetés után atyámnak özvegye gyermekeivel együtt hazatért szülei házába. A hagyaték rendezését egy fiatal ügyvédre bízták, aki mindennap eljött és velem nagyon udvariasan beszélt. Vele jött egyszer egy fiatal ember, kinél szebbet még nem láttam. Ez engem már mint zárdanövendéket megszeretett és most kétezer dollárért meg is vásárolt. Örömmel lettem tulajdonává, mert szerettem. Szép házba vitt, hol szolgák, hintó, gyönyörű bútor és ruha állt rendelkezésemre. Nem hiányzott semmim, csak egy kívánságom volt, hogy ő nőül vegyen és szabaddá tegyen. De bebizonyította nekem, hogy ez nem lehetséges; azt mondta, csak legyünk hűséggel egymás iránt ez már házasság Isten előtt. És én hű voltam hozzá. Hét éven át csak azért éltem, hogy az ő kedvét keressem. Sárgalázba esett és én húsz napon át ápoltam és virrasztottam oldala mellett. Két szép gyermekünk volt, Henrik és Eliza. Atyjok mindig azt mondta, hogy én Louisianában a legszebb nő vagyok és hogy ő büszke reám és gyermekeimre. Ezek boldog idők voltak, de végre rossz idők következtek. Jött Henriknek egy rokona és jó barátja, akitől én rögtön féltem, mihelyt megláttam, mert sejtettem, hogy bajt és nyomorúságot hoz reánk. Ez az ember mindenfelé vitte Henriket, ki gyakran csak éjfél után két-három órakor jött haza. Rávette Henriket, hogy játékbárlangokat látogasson; azután bemutatta egy előkelő hölgynek, ki nem-sokára elhódította szívét. Nem szólt nekem erről senki, de láttam, tudtam. Végére Henrik, hogy kártyaadósságait kifizesse, melyek miatt nem köthetett házasságot, engemet gyermekeimmel együtt *eladott* az ő barátjának. Eljött hozzám ez az átkozott gazember, megmondta, hogy megvásárolt engem és gyermekeimet. Átkokat szórtam fejére és kijelentettem, hogy inkább meghalok, semhogy vele éljek.

«Amint tetszik, válaszolt ő, de ha nem viseli magát okos nő módjára, eladom mindkét gyermekét és többé sohasem látja őket. Tudtomra adta, hogy bírni óhajtott engem, mihelyt meglátott és szándékosan keverte Henriket adósságba, hogy ez hajlandó legyen engem eladni; egy pár könny és egy kis ellenkezés miatt tehát nem fog elállni szándokától. Meg kellett adnom magamat; kezem meg volt kötve. Gyermekeimmel ő rendelkezett; bármiben ellenkeztem vele, azzal fenyegetődött, hogy eladja őket és ezzel biztosította magának engedelmességet. Nagyon követelő és szigorú volt a gyermekekkel szemben és végére mégis eladta mindkettőt. Egyszer kikocsizott velem és mikor hazajöttem, a gyermekek nem voltak találhatók. Ekkor megmondta, hogy eladta őket; megmutatta a pénzt, vérök díját. Én őrzöngtem és átkozódtam, Istent káromoltam és elátkoztam az embereket; de lecsillapodtam, mikor kínzóm azt mondta, hogy tőle, ki eladta gyermekeimet, az is függ, vajjon viszontláthatom-e még őket, s ha nem leszek csendes, ők fognak ezért lakolni. Még reményekkel is áztatott, hogy talán visszavásárolja gyermekeimet. Így elmúlt egy-két hét. Egyszer sétaközben a fogház mellett haladtam el, nagy sokaságot láttam a kapu előtt és hallottam egy gyermek jajgatását - és íme, Henrik fiacskám kiragadja magát két vagy három ember kezéből, kiabálva felém fut és ruhámba kapaszkodik. De elszakították tőlem és bármennyire kiáltotta: Anyám, anyám! bevitték a fogházba. Állt ott egy ember, kin látszott, hogy szálnalmat érez irántam. Ettől hallottam, hogy a fiú engedelmetlen volt és meg fogják fenyíteni. Lélekszakadva hazafutottam és kértem Butlert, hogy közbenjárjon. De ez csak nevetett rajtam és azt mondta, hogy a fiú nem kapott egyebet, mint amit érdemelt. Úgy éreztem ekkor, mintha valami megszakadna fejemben. Kábult voltam és dühös. Észrevettem egy nagy éles bowie-kést az asztalon. Megragadtam azt és Butlerre rohantam! és ekkor minden elsötétült körülöm és eszméletlenül hevertem - napokon át.

«Mikor magamhoz tértem, csinos szobában feküdtem, de nem az enyémben. Egy öreg néger-asszony ápol, orvos is járt hozzám s nagy buzgalommal gondoztak. Megtudtam később, hogy Butler el akar adatni e házból s azért fáradnak annyit velem. Felépültem, felöltöztettek szépen

s jöttek vevők, szivarral a szájukban, alkudni rám. Megvett egy Stuart nevű úr, ki megígérte, hogy igyekezni fog gyermekeimet is visszaváltani. De ez nem sikerült; Butler akadályozta. Stuart kapitány igen nyájas volt hozzám és elvitt gyönyörű ültetvényére. De őt elragadta a kolera. Megint eladtak s kézzől-kézre vándoroltam, míg elhervadtam és ráncos lett az arcom. Aztán ez a gazember vásárolt meg és idehozott - és most itt vagyok.»

Cassy vad szenvedélyességgel adta elő történetét. Oly hévvel és magával ragadó erőteljességgel beszélt, hogy Tom elfeledte fájó sebeit és könyökére támaszkodva kísérte figyelemmel a nyugtot nem találó nőt, ki lebontott lengő hajjal járkált fel és alá.

«Mikor gyermek voltam» kezdé ismét Cassy némi szünet után, «azt hittem, hogy vallásos vagyok. Akkor szerettem Istenhez fordulni, imádkozni. Most elkárhozott lélek vagyok, gonosz szellemek üldöznek és éjjel-nappal kínoznak. Folyvást előre unszolnak a gonosz úton - és én elkövetem a gonosz tettet előbb-utóbb.» - Ökökre szorította kezét és őrjöngő tűz lángolt fekete szemében, midőn folytatta: «Elküldöm én azt az embert arra a helyre, ahová való, megteszem a legközelebbi éjszakák egyikén; nem bánom, ha elevenen meg is égetnek érte!» Vad, hosszas kacaja hangzott fel a magányos helyiségben és hiszterikus zokogásba fűlt. A padlóra vetette magát és görcsösen rángatódzott.

Néhány perc elteltével a roham elmúlt. Cassy lassan felkelt és úgy látszott, hogy összeszedi magát.

«Tehetek még valamit érted, szegény ember?» kérdezte, Tom fekvőhelyéhez közeledve. «Adjak még egy kis vizet?»

Tom ivott és komolyan, de szájalommal nézett Cassy szemébe.

«Oh Missis, szeretném, ha Ő hozzá fordulna, ki az élet forrásából itathat.»

«Ő hozzá? Kicsoda Ő?»

«Ő, akiről olvasott nekem - az Úr!»

«Ne beszélj, szegény ember. Igyekezzél aludni, ha tudsz.»

Cassy úgy helyezte el a vizet, hogy az Tom keze ügyében legyen, egyetmást elrendezett még Tom kényelmére és eltávozott.

XXXIII. FEJEZET. EMMELINE ÉS CASSY.

Éjfél után egy és kettő között lehetett, mikor Cassy a Tomnál tett, a könnyorületesség által sugallt látogatása után Legree lakószobája mellett elhaladva, vad kurjantást, ujjongást és hangos dalolgatást hallott, mibe kutyák ugatása és zűrzavaros lárma vegyült, mintha ott bent mindent felforgatnának.

Cassy felhaladt a verenda lépcsőin és a szobába bekandikált. Legree és mindkét néger-felügyelő holtrészen énekelt, kurjongatott, feldöntötte a bútorokat és egyik a másikra a legneveltségesebb módon fintorgatta az arcát.

Cassy keskeny kis kezével az ablakfüggönyt tartotta és mereven nézte a tombolókat. Véghetlen megvetés és ádáz keserűség volt kifejezve tekintetében. «Bűn-e, ha valaki oly nyomorulttól megszabadítja a világot?» kérdezte magától.

Gyorsan távozott és egy hátsó ajtón át a lépcsőhöz jutott; ezen könnyű léptekkel felsietett és Emmeline ajtaján kopogtatott.

A szobába belépve, annak legtávolabbi szögletében félelemtől sápadtan látta ülni Emmelinet. Amint Cassy közeledett, a leány idegesen felugrott, de felismerve a látogatót, előre rohant és megragadva Cassy karját, felkiáltott: «Oh, Cassy, maga az? Beh örvendek, hogy eljött. Úgy meg vagyok rémülve. Nem tudja, milyen irtózatossá lárma volt egész este az épület alsó részében?»

«Ismerem én az ilyen lármát, nem egyszer volt alkalmam hallani.»

«Ugyan, Cassy, mondja csak, nem menekülhetnénk e helyről? Nem bánom én, akárhová, a mocsarakhoz a kígyók közé. Csak valahová elmehessünk innen!»

«Csupán a sírba nyílik innen az út.»

«Próbált már egyszer menekülni?»

«Láttam, mire mentek mások, kik megkísérlették.»

«Én kész vagyok a mocsarak közt élni és a héjat lerágni a fákról. Nem félek a kígyóktól. Inkább kígyó legyen mellettem, mint az a Legree.»

«Sokan voltak már ebben a nézetben. De nem volna maradása a mocsarak között. Kiszimatolnák a kutyák s ha visszahoznák, akkor - akkor -»

«Mi történnék velem?»

«Nem akarom elmondani. Borzadok, ha csak gondolok reá. És azt igenis mondhatom, az Úristen tudja csak, minek leszünk holnap tanúi, ha az a szegény Tom folytatja azt, amit megkezdett.»

«Borzasztó!» kiáltott fel Emmeline halálsápadt arccal. «Mondja meg, Cassy, mit tegyek?»

«Amit én tettem. Segíts magadon, ahogy lehet; tedd meg, amire kényszerítenek és fizess gyűlölettel és átkokkal.»

«Arra akart rábírní, hogy utálatos pálinkáját igyam és attól úgy irtózzom...»

«Jobb, ha iszol. Én is irtóztam a pálinkától és most nem élhetek anélkül. Az élet nem látszik oly borzalmasnak, amilyen, ha ittam. Csak azt mondom, *igyál* pálinkát, *igyál* annyit, amennyi beléd fér és minden sokkal könnyebbnek fog tetszeni.»

«Oh Cassy, légy szájalommal irántam!»

«Szájalommal? Hogyne lennék! Nincsen-e lányom nekem is? Az Isten tudja, merre van most és ki az ura! Valószínűleg azon az úton halad, amelyen anyja már előbb és amelyen gyermekei követni fogják, mert ennek az átoknak nem lesz vége soha.»

«Bár soha sem születtem volna!» jajgatta Emmeline kezeit tördelve.

«Ezt én is már sokszor kívántam magamnak. Szeretnék meghalni, csak volna bátorságom hozzá. Hej, ha csak abban állna a halál, hogy vége mindennek, akkor -»

Emmeline elfordult és kezei közé rejtette fejét.

Mialatt a két nő beszélgetett, Legree, kit az ital leverte a lábáról, mély álomba merült szobájában. Álmodott. Fátyolozott alak állt mellette és hideg puha kézzel érintette. Rá vélt ismerni, hogy kicsoda, bár fátyol fődte az arcot és borzadt. Aztán úgy tetszett neki, hogy iszonyú örvény mellett áll, valamibe kapaszkodik és igyekszik fentartani magát halálos félelemben, mert sötét kezek nyúlnak utána és húzzák lefelé. Azután Cassy állt háta mögött, kacagott és letaszította. De akkor előre lépett a fátyolos alak, a fátyol lehullott Legree anyjára ismert, ki elfordult tőle; ő pedig esett lefelé, mind mélyebbre, mialatt kiabálás, nyögés, ördögi kacaj csengett fülébe: - és erre felébredt.

A hajnal rózsás fénye árasztotta el a szobát. A hajnalcsillag ragyogó szemként tekintett le a világosodó égről a bűnös emberre. De ő ezt észre sem vette, tántorogva lépett előre, egy pohár pálinkát töltött ki magának és kiürítette.

«Pokoli éjszakám volt!» szólt Cassyhoz, ki ép ekkor a szobába lépett.

«Még sok ilyen éjszakát fog átélni, Simon, én egy tanácsot adnék önnek.»

«Kell az ördögnek!»

«Azt tanácslom,» folytatta nyugodtan Cassy, egyetmást rendezgetve a szobában, «hagyjon békét Tomnak.»

«Mit tartozik ez reád?»

«Mit tartozik rám? Valóban nem kellene törődnöm vele. Ha önnek tetszik, hogy 1200 dollárt fizet egy emberért, csak azért, hogy a legnagyobb munkaidény alatt boszúját töltse ki rajta, ez csakugyan nem az én bajom. Én megtettem érte amit tehettem.»

«Megtette? Hát mit avatkozik az én dolgaimba?»

«Valóban arra semmi szükségem. Én már több ízben megmentettem az ön számára több ezer dollárt, midőn az ön embereit gondoztam - és íme ez a köszönet. Csak hozzon mennél kevesebb gyapotot a vásárra. Veszítse el fogadását Tomkins ellen és szúrja le neki a pénzt gavallérosan. Mintha már magam előtt látnám!»

Legreenek, mint a legtöbb ültetvényeseknek, csak egy becsvágya volt, hogy a lehető legnagyobb mennyiségű gyapotot arathassa. Több helyen fogadott, hogy neki lesz legnagyobb termése. Cassy asszonyi ravaszsággal azt a hűrt pendítette meg, mellyel legjobban lehetett hatni gazdájára.

«No jól van,» mondá ez, «Tom megkapta a magáét és többé nem bánom; de kérjen bocsánatot tőlem és ígérje, hogy jobban viseli magát.»

«Ezt ő meg nem teszi.»

«Ugyan miért? szeretném tudni, Mistress.»

«Mert ő helyesen cselekedett és ezt tudja; és nem fogja mondani, hogy helytelenül cselekedett.»

«Ki az ördögbe törődik azzal, hogy mit tud? Az a nigger úgy beszéljen, mint én akarom vagy...»

«Vagy ön elveszti a fogadást, mert Tom nem fog dolgozni, mikor legsürgősebb a munka.»

«De ő engedni fog; persze hogy fog. Tán nem ismerem a niggerek természetét? Még ma reggel könyörögni fog, mint egy kutya.»

«Nem fog, Simon. Ezt az embert ön nem ismeri. Halálra kínozhatja, de egy szót sem fog kisajtolni belőle.»

«Meglátjuk. Hol van?»

«A gépház lomtárában.»

Legree, habár Cassy előtt oly szilárd elszántságot fitogtatott, balsejtelmekkel hagyta el a házat. Elhatározta, hogy tanú nélkül fog beszélni Tommal és ha ez utóbbit meg nem félemlítheti, elhalasztja bosszúját jobb időre.

A kora reg ünnepies fénye, a hajnali csillag dicső ragyogása oda is behatolt, ahol Tom betegen feküdt. El volt rá készülve, hogy most utolsó napja virrad fel, s örömtől, vágytól dagadt szíve, ha meggondolta, hogy amiről oly gyakran álmodozott: a nagy fehér trónus az örökragyogású szivárvánnyal, az angyalok fehér serege, a koronák, a pálmák, a hárfák meg fognak jelenni lelki szeme előtt, még a nap sem áldozik le addig. Ezért közeledő üldözőjének szavát is minden borzadály vagy félelem nélkül hallgatta.

Legree megvető lábrúgással kezdte és gúnyos kérdésekkel, melyekre Tom nem adott feleletet.

«Kelj fel bestia!» kiáltotta Legree még egyet rúgva.

Nehéz volt összevisszavert elgyöngült testtel e parancsnak eleget tenni. Tom hasztalan kísérleteit Legree durva röhögéssel kísérte.

Végre Tom talpra állt és nyugodt, szilárd tekintettel nézett gazdája szemébe.

«Az ördögbe, megállsz?» kérdezte Legree szemeivel méregetve rabszolgáját. «Úgy látszik, még nem kaptál eleget. Most, Tom, borulj térdre és kérj bocsánatot múlt éjjeli helytelenségért.»

Tom meg se moccant.

«Térdre kutya!» ordított Legree, lovagló ostorával ütve Tomra.

«Mas'r Legree,» szólt ez, «én csak azt tettem, amit helyesnek gondoltam. Máskor ugyanígy fogok tenni; bármi történjék, kegyetlenséget nem követek el soha.»

«Igen, de nem tudod, mi fog történni. Azt hiszed, hogy amit kaptál, az valami; de az épen-séggel semmi. Hogy tetszenék, ha fához kötnének és körülötted tüzet gyujtanának? Úgy-e kellemes multság lenne?»

«Mas'r, tudom, hogy rémítő dolgokat képes tenni,» szólt Tom, «de,» tevé hozzá kiegyenesedve és kezeit imára kulcsolva, «ha megölte a testet, egyebet nem tehet. És ami ezután következik, az az öröklét.»

Legree fogát csikorgatta, de szólni nem tudott dühében és Tom, mintha a rabszolgaságból kiszabadult volna, csengő és nyugodt hangon folytatta:

«Mas'r Legree, ön engem megvásárolt s ezért hűséges szolgája akarok lenni. Kezem munkáját, időmet, erőmet önnek szentelem, de lelkemet oda nem adom ember fiáért. Mas'r Legree,

egy cseppet sem félek a haláltól. Jobban is szeretek meghalni, mint tovább élni. Üssön kor-
báccsal, éheztesen, égessen meg - annál hamarabb kerülök majd oda, ahová vágyakozom.»

«Majd megtanítlak még,» szólta Legree dühösen.

«Lesz, aki segítsen. Ön nem bír velem.»

«Ki az ördögbe segíthet?»

«A mindenható Isten!»

«Pokolba veled!» kiáltotta Legree és egyetlen ökölcsapással leterítette Tomot.

Hideg, puha kéz érintését érezte e pillanatban. Megfordult, Cassy volt.

«Miféle bolondságot művel?» kérdezte ez franciául. «Hagyjon békét neki. Majd én vele
maradok s addig ápolom, míg ismét képes mezei munkát végezni. Úgy-e minden úgy történt,
ahogy előre mondtam?»

«Nem bánom,» válaszolt Legree mogorván, «legyen akarata szerint» - Majd Tomhoz fordult:

«Hallod-e, most nem vesződöm veled, mert sürgős munka ideje van s minden kézre szüksé-
gem van; de én nem felejték *soha*. Rovásodra írom a történeteket és valamikor fekete bőröddel
fizetsz, meglátod.»

Legree hátat fordított és távozott.

«Erigy csak,» szólta Cassy, sötéten nézve utána, «még számolunk veled! - Hogy vagy, szegény
öregem?»

«Az Úristen elküldte hozzám angyalát, aki kiszabadított az oroszán torkából.»

«Ezúttal igen, az bizonyos; de most Legree boszúja fog kísérni napról-napra, vérebként nya-
kadon csüggve, véredet szíva, míg életed cseppenként elvérzik. Én ismerem azt az embert!»

XXXIV. FEJEZET. SZABADSÁG.

Hagyjuk egyelőre Tomot és térjünk vissza Györgyhez és nejéhez, kiket jóbarátoknál hagytunk el az országút szélén fekvő farmházban.

Innét mindenekelőtt külön kelt útra Jim az édes anyjával és egy vagy két nappal később, éjnek idején, titokban elvitték kocsin Györgyöt, Elizát és gyermeköket Sanduskyba, ahol vendégszerető fedél alatt várták az alkalmat, hogy a tavon áthajózhassanak. Sorsuk éjjele immár elmúlóban volt és kiragyogott szabadságuk hajnali csillaga.

György, elmerengve, kezére támasztotta fejét és közben nézte feleségét, ki férfiruhát öltött csinos, karcsú testére, mert tanácsosnak látszott, hogy álöltözetben kísérelje meg a menekvést.

Eliza a tükör előtt állt és lebontotta dús, fekete és fürtös selyemhaját. Egy pár fürtöt felemelve kezével, mosolyogva jegyzé meg:

«Igazán kár e hajért, mondhatom; kár hogy mind le kell vágni.»

György szomorúan mosolygott, de nem felelt.

Eliza a tükör felé fordult és a csillogó ollóval egymásután lemetszette a szép fürtöket fejről.

«No, most már jó lesz,» szólt hajkefét ragadva. «Még egypárszor végigsimítom a hajamat. Nem vagyok-e csinos fiatal legény?» kérdé és nevetve, egyúttal pedig pirulva fordult férje felé.

«Mindíg csinos maradsz,» mondá ez, «akármilyen alakban.»

«Mi az oka, hogy annyira elkomolyodtál?» kezdé ismét a kérdezést Eliza, ki féltérdre ereszkedett és kezét a férjeére helyezte. «Csak huszonnégyórányira vagyunk Kanadától, azt mondják. Csak egy napot és egy éjszakát töltünk a tavon és akkor - óh akkor!»

«Oh Eliza!» szólt György magához vonva nejét. «Ép ez az. Most sorsom fordulóponthoz ér. Ha oly közel a célhoz, midőn ezt úgyszólván már magam előtt látom, mindent el kellene vesztennem, egy percig sem tudnék tovább élni, Eliza.»

«Ne félj semmit,» szólt Eliza a remény hangján.

«A jó Isten nem segített volna ennyire bennünket, ha nem akarná, hogy minden akadályt legyőzzünk. Úgy érzem, hogy Ő velünk van, György.»

«El akarom hinni én is. Induljunk! Vedd fel kalapodat. Így, kissé félrevágva. Mily jól illik! Soha sem látszottál még csinosabbnak. De talán már a koci is előállt. Vajjon Harrynkat is felöltöztette már Mrs. Smyth?»

Kinyílt az ajtó és Mrs. Smyth, egy tisztességes középkorú nő, belépett a kis Harryval, aki leányruhába volt bujtatva.

«Milyen csinos leányka lett belőle,» vélekedék Eliza, egyet pöndörítve rajta. «Harrietnek hívjuk ezentúl. Ez a név pompásan illik neki.»

A gyermek komolyan állt ott, nézte új és furcsa ruhába öltözött anyját és makacsul hallgatott, csak egy-egy mély sóhajra fakadt, midőn sötét fürtjei alól lopva pillantott Elizára.

«Harry nem ismeri a mamáját?» kérdezte Eliza, kezét kinyujtva.

A gyermek félénken Mrs. Smyth ruhájába kapaszkodott.

«Hagyd, Eliza. Mit próbálsz a fiút magadhoz édesgetni, mikor tudod, hogy legjobb őt távol tartani magadtól?»

«Tudom, hogy bohóság, de oly nehezemre esik, hogy elviszik mellőlem. Különben menjünk. Hol a felső kabát? Íme! Hogy is szokták a férfiak a felső kabátot felhúzni? Így, la. És most erősen kell fellépnem, hosszú léptekkel haladnom és merészen nézmem.»

«Ezt nem kell nagyon erőltetned. Akad olykor egy-egy szerény fiatal ember is, és azt hiszem, ilyennek szerepét könnyebb lesz játszani.»

«Hát ez a keztyű! Uram bocsá'. Ebben egészen elvész a kezem.»

«Azt tanácslom, hogy a keztyűd mindig rajtad tartsd. Mihelyt meglátják apró kacsódat, azonnal el vagyunk árulva. Nos, Mrs. Smith, ön most a mi társaságunkban utazik és a mi nagynénénk, ne feledje.»

«Úgy hallottam,» szolt Mrs. Smyth, «az összes gőzhajók kapitányait figyelmeztették, hogy ne vegyenek fel egy férfit, ki neje és kis gyermeke társaságában utazik.»

«Igazán!» válaszolt György; «no, ha majd láttunk ily családot, megmondjuk a kapitányoknak.»

Béerkocsi hajtott a kapu elé. A jólelkű emberek, kiknek körében időztek a menekülők, barátságosan búcsúztak ezektől. A kocsi a rakpartra robogott. A gőzhajóba látszólag két fiatal ember szállt fel. Eliza lovagiasan karját nyújtotta Mrs. Smythnek, György pedig a podgyásról gondoskodott.

György még a kapitány irodájában időzött és jegyeket váltott, midőn füle hallatára két ember ekkép beszélgetett: «Vigyáztam minden felszállóra és határozottan tudom, hogy nincsenek a hajón.»

E szavakat a hajó alkalmazottjainak egyike mondta és akihez intézte azokat, nem volt más, mint a mi régi ismerősünk Marks, ki az őt jellemző kitartással eljött Sanduskyba, hogy itt keresse áldozatait.

«Az asszonyt alig lehet a fehér nőktől megkülönböztetni,» jegyzé meg Marks. «A férfi igen világos bőrű mulatt; egyik kezére bélyeget sütöttek.»

György némileg reszkető kézzel vette át a jegyeket; de azért hidegen fordult hátra, nyugodtan nézett a szóló arcába és kényelmes lassúsággal lépdelt a hajónak ama része felé, hol Eliza várta őt.

Mrs. Smyth a kis Harryval a női hajószobába vonult vissza, ahol a vélt kis lány barna szépsége sok hízelgő megjegyzésre indította az utasokat.

Midőn a hajón megadták a harangjelt az indulásra György nagy meglepéssel látta Marksot a pallón végig haladni és kiszállni. Megkönnyebbülten sóhajtott fel, midőn a gőzhajó előrehaladtával mindinkább áthidalhatatlan távolság támadt köztük.

Gyönyörű idő volt. Az Erie-tó kék tükrén habfodrok táncoltak és ragyogtak a napsugárban. Friss szellő lengedezett a part felől és a pompás hajó büszkén hasította a habokat.

György nejevel karöltve állt a fedélzeten, midőn a hajó a kis Amherstberg városához közeledett, mely már Kanadához tartozik. György nehezen és sebesen lélegzett; szeme előtt mintha köd borongott volna; szóltanul szorította magához a karján nyugvó kezecskét. Alig tudta, hogy mit mível, partra vitte a podgyászt és maga köré gyűjtötte a hozzátartozókat. Kiszálltak. Megálltak a parton, míg a hajó fel nem szedte a horgonyokat, azután férj és nő könnyekkel egymás karjaiba borult. Letérdeltek gyermekökkel együtt és szívök Istenhez emelkedett föl.

A kis családot Mrs. Smyth, ki állandóan Kanadában lakott, egy jámbor hittérítő vendégszerető hajlékához kalauzolta, ahol a kitaszítottak és bolyongók, a tó e partjára vetődve, mint valami jó pásztornál állandó menedékhelyet szoktak találni.

Ki képes leírni, mily áldott a szabadság első napja? Ki ecsetelheti, mily édes az álom, midőn a volt rabszolga legelőször mint szabad ember hajtja le fejét vánkosára. Mily szép és drága volt az anya szemében az alvó gyermek arca, melynek láttára ezer veszély emléke újult fel lelkében! Hogyan lett volna lehetséges, hogy ily túláradó boldogság érzetében álomra hűnyják be szemöket? Pedig e boldog párnak nem volt egy talpalattnyi földje, nem volt saját hajléka, hol meghúzhassa magát; minden pénzüket elköltötték az utolsó dollárig. Csak annyiok volt, mint a lég madarainak és a mező virágainak - mégsem tudtak aludni örömükben. Oh ti, kik megfosztjátok az embert a szabadságtól, hogyan felelhetek ezért Isten előtt?

XXXV. FEJEZET. A GYŐZELEM.

Mikor Tom üldözőjével, kinek fenyegetését hallotta, szemtől szemben állt és szíve belsejében meg volt győződve, hogy végső órája ütött: büszke bátorságot érzett magában és kész volt a kőpaddal, a máglyával dacolni, mindent elviselni abban a tudatban, hogy egy lépést kell még tennie és feltárul előtte Jézus dicsfénye és az ég; de mikor Legree eltávozott és a pillanatnyi felbuzdulás Tomnál is elmúlt, a zúzott, fáradt tagok minden fájdalma, a végső lealacsonyítás, reménytelenség és elhagyatottság teljes tudata visszatért és elég szomorún telt az idő.

Még be sem hegedtek Tom sebei, már a rendes mezei munkára kényszerítette Legree és most egyik napon úgy, mint a másikon csak szenvedés és fáradalom várt rá, súlyosbítva a legigazságtalanabb és méltánytalanabb bánásmód által, mely egy alacsony lelkű és gonoszindulatú embertől telhetett. Tom azt remélte, hogy legalább bibliáját fogja kedvére olvashatni, de időt arra nem talált soha. Mikor sürgős volt a munka, Legree minden habozás nélkül vasár- és ünnepnapokon is igénybe vette rabszolgáit, csak úgy, mint a hétköznapiakon. Eleinte Tom, a mindennapi munkától hazatérve, a lobogó tűz fényénél szokott egy-két verset olvasni bibliájából, de a kegyetlen elbánás után, melyben részesítették, rendszerint oly kimerülten érkezett haza, hogy feje szédült és a látás cserben hagyta, midőn olvasni akart. Végképen kifáradva, örvendett, ha a többiek példájára a földön kinyujthatta tagjait.

Egy este kimondhatatlanul leverve és kimerülve, a félig elhamvadt üszkők mellett ült, várva, hogy vacsorája elkészüljön. Néhány rőzsecsomót dobott a parázsra, hogy jobban világítson a tűz és kopott bibliáját kihúzta a zsebéből. Megtalálta a könyvben mindazokat a helyeket, melyek valamikor lelkére hatottak. De mintha e szavak már elvesztették volna varázshatalmukat! Nehéz sóhajjal a zsebébe visszatette a bibliát. Durva nevetés hangzott fülébe, feltekintett, Legree állt vele szemben.

«No hát, öregem,» szólt ez, «úgy találod, hogy a hit nem boldogít, úgy-e bár? Mindíg gondoltam, hogy a te gyapjas fejjel is megértethetem ezt.»

E kegyetlen gúny jobban fájt Tomnak, mintha éhséget vagy hideget kellett volna szenvednie. Nem felelt.

«Bolond voltál,» folytatta Legree, «mert én javadat akartam, mikor megvettelek. Jobb sorsod lehetett volna, mint Sambónak vagy Quimbónak. Most te játszhatnád az urat és üttethetnéd a többi niggereket; olykor egy-egy jó whisky-punchot is kaphatnál. Nem lesz jobb, ha észre térsz? Dobd a tűzbe azt a rongy könyvet és kövesd az én vallásomat.»

«Isten mentsen ettől!» kiáltott fel Tom buzgó hévvel.

«Láthatod, az Úristen nem segít rajtad. Ha akarna segíteni, nem engedte volna, hogy az én kezembe kerülj. Az a te hited csupa hazugság és csalás. Én átlátok a szitán. Jobb, ha hozzám húzasz. Én ember vagyok a talpamon és tehetek érted valamit.»

«Nem Mas'r, én kitartok. Akár segít az Úr, akár nem, én őt követem és hiszek benne vég-lehelletemig!»

«Annál nagyobb bolond vagy!» gúnyolódott Legree, ki megvetéssel ki is köpött és lábbal rúgta Tomot. «Sebaj, még megtanítalak és engedékennyé teszek.»

Legree eltávozott és Tom kábultan ült a tűznél. Midőn feleszmélt, a tűz elhamvadt; ruhája át volt nedvesedve az éjjeli párától; de lelkében már nem lakott kétely és oly öröm töltötte el, hogy nem érezte az éhséget, a hideget, a csüggedést, a csalódást és nyomorúságot. Feltekintett

az örökfényű csillagokra és az éj csendjében felhangzottak egy vallásos himnusz hangjai, melyeket ő boldogabb időkben gyakran énekelgetett, de soha sem ily érzéssel, mint most.

Midőn a hajnali szürkületben az alvók feltápáskodtak és a mezőre indultak, a rongyos és didergő alakok között volt egy ember, ki diadalmas örömmel lépdelt, mert a talaj, melyet taposott, nem volt oly szilárd, mint a mindenható örök szeretetébe vetett hite. Mindenki észrevette a változást Tom magatartásában.

«Mi az ördög lelte Tomot?» kérdezte Legree Sambótól. «Kevéssel ezelőtt egészen levert volt és most oly vidám, mint a ciripelő tücsök.»

«Nem tudom, Mas'r. Talán el akar szökni.»

«No akkor tartsd figyelemmel. Ha az a nigger eféle kísérletet tesz, találj módot, hogy meg hiúsítsd.»

«Csak bízza rám, Mas'r, állok elébe. Ho! ho! ho!»

E párbeszédet lóhátról folytatta Legree, mert éppen a szomszéd városba készült. Éjjel, mikor innen hazajött, körül is lovagolt egyszer, hogy lássa, vajjon rendben van-e minden az ültetvényen.

Gyönyörű holdfényes éjszaka volt; a kecses chinafák árnyéka élesen rajzolódott a pázsiton; oly ünnepélyes csend borult a tájakra, hogy szinte szentségtörés lett volna annak megzavarása. Legree, a rabszolgák kunyhói közelébe érve, énekszót hallott. Megállította lovát és hallgatódzott. Valaki csengő tenorhangon énekelt egy vallásos himnuszt.

«Hogy gyűlölöm ezeket az átkozott methodista énekeket!» gondolta Legree magába és magasra emelt lovaglóstorral Tom közelébe lépve, rárivallt: «Hogyan mersz ily lármát csapni, mikor ágyban kellene lenned. Fogd be fekete szádat és lódulj innen a kunyhódba!»

«Igen, Mas'r,» felelt Tom teljes készséggel és felkelt, hogy a parancsot teljesítse.

Legreet módfelett felingerelte Tom vidám nyugodtsága és egészen közel lovagolva a szegény néger fejére és vállaira korbácsütéseket zúdított.

«Nesze, te kutya,» kiáltott fel, «hadd lássam, most is oly jól érzed-e magadat!»

De az ütések most csak Tom testét érték, nem hatolhattak, mint mikor Legree egyszer gúnyolódott, egészen lelkéig. Egész alázattal állt ura előtt, ki kénytelen volt észrevenni, hogy nincs már teljes hatalma szegény rabszolgája felett. Átlátta, hogy Isten áll közöttük és áldozata között és káromlásra fakadt.

A mezőre menet és jövet és a munka ideje alatt is Tom nem egyszer talált volt módot arra, hogy segédkezet nyújtson a fáradtaknak, csüggedőknek és kétségbeesőknek. Fokonként és észrevétlenül az idegen, hallgatag, türelmes férfiú, ki készségesen viselte mások terhét és maga senkitől sem kért segítséget, ki közös zsarnokuk soha sem enyhülő kegyetlenségétől üldözve, egyszer sem fakadt gyalázó vagy szitkozó szóra, sajátságos hatalmat kezdett gyakorolni a többiek felett és mikor a legégetőbb munka ideje elmúlt és mindenkinek meg volt engedve, hogy a vasárnapot tetszés szerint töltheti el, sokan szívesen Tom köré gyülekeztek és hallgatták, amint Jézusról beszélt nekik. Még Cassy félig őrzött lelkiületére is csillapítólag hatott ez egyszerű hittérítő keresetlen és szelíd modora.

Egy éjjel, midőn a kunyhó összes lakói mély álomba merültek, Tom hirtelen felébredt és Cassy arcát pillantotta meg az ablak gyanánt szolgáló nyílásnál. A nő csendesen intett neki, hogy jöjjön ki.

Tom kilépett az ajtón. Éjfél után egy és két óra körül lehetett, mély csend uralkodott a holdfénytől elárasztott tájékon. Tom észrevette, hogy Cassy nagy, fekete szemében vad és sajátságos tűz ég, a szokott, meredt, kétségbeesett tekintet eltűnt.

«Gyere velem, Tom apó,» szólt a nő, keskeny kezével Tom karját megragadva és előre húzva őt, oly erővel, mintha acélkézzel tenné, «újságot mondok.»

«Mi hír, Cassy?» kérdezte Tom aggódva.

«Nem szeretnéd szabadságodat megszerezni?»

«Meglesz az annak idején, ha az Isten is úgy akarja.»

«Igen, de még ma éjjel megkaphatod,» szólt Cassy fellobbanó eréllyel. «Gyere velem.»

Tom tétovázott.

«Gyere», ismétlé Cassy suttogó hangon. «Legree mélyen alszik, elég altatót kevertem pálinkájába. A hátsó ajtó ki van nyitva. Találsz ott egy fejszét, én tettem oda. Legree ajtaja is nyitott, én megmutatom neked az utat. Magam végeztem volna a boszú művét, de karjaim oly gyengék. Kövess!»

«A világért sem tenném, Misse!» szólt Tom szilárd hangon és visszatartotta az előre törtető asszonyt.

«De gondoldj arra a sok szerencsétlen lényre! Felszabadíthatjuk őket és mindnyájan a mocsarak közé menekülhetünk; talán találunk ott egy szigetet, hol háborítlanul élhetünk. Hallottam, hogy már történt ilyen dolog. Bármily élet jobb annál, melyet most élünk.»

«Nem,» válaszolt Tom határozottan. «A gonosztettnek sohasem lehet jó következménye. Inkább lementseném jobb kezemet.»

«Hát akkor elvégzem én,» szólt Cassy, hátat fordítva.

«Óh, Miss Cassy!» könyörgött Tom, útjába állva, «a drága Jézus nevében, ki meghalt értünk, ne adja lelkét az ördög hatalmába! Az Úr nem akarja, hogy ádáz tettekre vetemedjünk. Tűrnünk, szenvednünk kell, megvárunk az időt, melyet ő szab meg.»

«Várni! Nem vártam én eleget? Mennyit kellett szenvednem miatta! Hány száz szegény lény szenvedéseit okozta! Ők szólítanak tette. Eljött halálának órája, folyjon vére!»

«Nem! nem! nem!» szólt Tom, Cassynak görcsösen összeszorított kezeit megragadva. «Szegény, elkárhozott lélek, így nem szabad tenni. A drága, áldott Jézus nem ontott más vért, mint a magáét, ezt is akkor ontotta értünk, mikor ellenségei voltunk. Isten segítségével kövessük példáját és szeressük ellenségeinket.»

«Szeretni!» kiáltott fel Cassy bösz tekintettel. «*Ilyen* ellenségeket szeretni! Ez nem fér össze az emberi természettel.»

«Nem férne össze,» válaszolt Tom, az ég felé emelt szemekkel, «de Isten megadja nekünk és ez a *győzelem*. Ha képesek vagyunk szeretni és imádkozni bárkiért és bármi dacára, a csata el van döntve és kivívtuk a győzelmet. Dicsőség Istennek!»

Tom érzelmeinek áhitatos mélysége, lágy szava, omló könnyhullása, mint a harmat, úgy szállt le a szegény nő elvadult lelkére. Szelíd kifejezés váltotta fel szemének fakó lángját, lesütötte szemét és görcsösen összeszorított kezének izmaiban - érezte Tom - megszűnt a feszültség.

«Mondtam már sokszor, Tom, hogy gonosz szellemek üldöznek,» mondá Cassy. «Óh, Tamás bátya, nem tudok imádkozni. Bár tudnék! Amióta eladták gyermekeimet, egyszer sem imádkoztam. Tudom, hogy meg kellene tennem, de amikor próbálok imádkozni, csak gyűlölni tudok és átkozódni!»

«Szegény lélek!» szólt Tom szánakozva. «A Sátán áhítozik utánad! Óh, Misse Cassy, térjen meg a drága Istenhez!»

Cassy hallgatott, de nagy, nehéz könnyecsek hullottak lesütött szeméből.

«Misse Cassy!» folytatta Tom, némileg tétovázva, miután egy kis ideig szótlanul nézegette, «ha innét menekülhet, ha ez lehetséges, azt tanácsolnám, Emmelinnel együtt kísérelje meg; de csak úgy, ha vérontás nélkül eszközölheti, másképp ne.»

«Velünk tartana, Tamás bátya?»

«Nem. Volt idő, amikor megtettem volna; de az Úr most más feladatot tűzött ki számomra e szegény lények között és velők maradok, viselem keresztemet, míg élek. Másképp áll a dolog önnel; kerülnie kell a kísértést, mert többet kell túrnie, mint amennyire képes. Jobb, ha eltávozik innen, mihelyt lehet.»

«Nem tudok más utat, mint a síron át. Számunkra nincs hely sehol. A mocsarak közepette is nyomunkra találnak ebeik. Mindenki és minden ellenünk van, még az állatvilág is. Hová fordulhatunk?»

Tom hallgatott. De Cassy elméjében ép ebben a percben villámként cikázott fel a mentő gondolat, oly egyszerű és kivihetőnek látszó terv, hogy reménye azonnal feléledt.

«Tamás bátya, megpróbálom,» mondá hirtelen elhatározással.

«Amen!» szólt Tom. «Segítse meg az Isten!»

XXXVI. FEJEZET. A HADICSEL.

Abban a házban, ahol Legree tanyázott, a padlás, mint az ilyen helyiség rendesen, tele volt porral, pókhálóval és használatlan lim-lommal. Oldalt néhány óriási láda állt, melyekben hajdan bútort szállítottak ide. Volt egy kis ablaknyílás, melynek piszkos, poros üvegtábláin át gyér, bizonytalan világosság esett az ide félretett magashátú székekre és poros asztalokra. Pár évvel előbb egy néger asszonyt, kire Legree haragudott, több hétre ide bezártak. Mi történt vele, arról csak titkosan összesűgva beszéltek a négerek; de mindenki tudta, hogy a szerencsétlennek holttestét hozták le, hogy eltemessék; azóta pedig - úgy beszéltek - szitkozódás és káromkodás, tompa ütések hangja, jajgatás és kétségbeesett nyögés hallatszott a padlásról. Lassankint az odavezető lépcsőházat, sőt a folyosót is kerülni kezdte a ház minden lakója és még beszélni sem szerettek a kísérteties helyről. Cassynek már most az az ötlete támadt, hogy a Legreeben meglevő babonás hajlamot felhasználja a maga és a vele együtt szenvedők felszabadítására.

Hálószobája közvetlenül a padlás alatt volt. Egy szép napon, semmitsem kérdezve Legree-től, meglehetősen feltűnő módon kihurcolkodott és összes bútorait és holmiját más, távoleső szobába vitette át. E munkát nagy buzgalommal és még több zajjal végezték az ide-oda futkosó szolgálók, midőn Legree, hazaérkezve, lováról leszállt.

«Hollá, Cassy, miféle bolond szél fú?» kérdezte.

«Semmi, csak más szoba kell nekem,» felelt Cassy mogorván.

«Mért, ha szabad tudnom?»

«Szeretnék már egyszer nyugodtan aludni.»

«Hát most mi akadály van ennek?»

«Óh, semmi! Önt persze ilyesmi nem is zavarná. Csak nyögés és lábcoszogás és tompa dübörgés a padláson éjféltől kezdve egészen reggelig.»

«Járnak a padláson!» szólt Legree erőltetett nevetéssel, bár kényelmetlenül érezte magát. «Vajjon ki jár ott?»

Cassy nagy fekete szemével éles pillantást vetett Legreere, kin látszott a közlöttek mély hatása. «Éppen az a kérdés,» mondá, «hogy ki jár ott. Szeretném, ha *ön* tudná nekem megmondani. Úgy látszik, nem tudja.»

Legree, káromkodva, lovaglőostorával csapott Cassy felé, ki azonban félresiklott, kiosont egy ajtón és visszatekintve, így szólt: «Legjobb, ha abban a szobában tölti az éjszakát, akkor megtud mindent. Próbálja csak.» Ezzel magára húzta az ajtót és kulccsal bezárta.

Legree lármázott és szitkozódott; fenyegetődzött, hogy betöri az ajtót; de meggondolta a dolgot és látható nyugtalansággal a nappali szobába vette útját. Cassy észrevette, hogy nyíla talált és a szemenszedett ügyességgel folytatta a megkezdett irányban sikert ígérő működését. A padláson úgy helyezte el egy palack letört nyakát, hogy a szél ezen keresztül fútt és ezáltal jajgatáshoz hasonló hangokat idézett elő. E hangok igen erős szél esetében tökéletes kiáltássá fokozódtak, melyben babonára hajló hallgatók kétségtelenül az iszony és kétségbeesés szavára ismertek volna.

Egy-két éjszaka eltelte után lakószobájában ült Legree pattogó tűz mellett, mely bizonytalan fényt vetett a szobának hol egyik, hol másik részére. Viharos éjszaka volt, fútt a szél és tömérdek furcsa, leírhatatlan hangot idézett elő a roskatag vén épületben. Az ablakok zörögtek, az

ablaktáblák csapkodtak, a kéményben fűtült, táncolt, tombolt a szél, minden pillanatban füstöt és hamut lökve a szobába, mintha ezer ördög készülne kibújni a kandallóból. Legree ezalatt órákon át számadásait vizsgálgatta és ujságot olvasott, Cassy pedig a szögletben ülve, mogorván a tűzbe bámult. Legree letette az ujságot és felkapta az asztalon fekvő könyvet, melyből Cassy az est folyamán olvasgatott. Véres gyilkosságok, kísérteties történetek gyűjteménye volt ez, rikító színű rajzokkal. Legree kezdte forgatni, olvasni, végre káromkodva félredobta.

«Hiszi a kísérteteket, Cassy?» kérdezte, miközben a tüzet piszkálta. «Azt hiszem, van annyi esze, hogy szokatlan hangoktól meg ne ijedjen.»

«Nem lényeges, hogy mit hiszek én,» ez volt Cassy hangos felelete.

«Mikor tengeren jártam, próbáltak engem rémmesékkal ijesztgetni. Sohasem sikerült. Engem ilyen fecsegéssel nem hoznak ki sodromból, mondhatom.»

Cassy, az árnyékban ülve, csak nézte Legreet mereven, azzal a különös tűzzel szemében, mely azt az embert mindig nyugtalanította.

«A hajón is hallottunk mindenféle hangokat,» folytatta Legree, «de azok csak a patkányoktól és a szélről eredtek. A patkányok pokoli zajt tudnak csapni és a szél, Uramfia mindenfélének magyarázható.»

Cassy tudta, hogy tekintete kényelmetlen Legreenek, azért felelet helyett folyvást csak mereven rászegezte szemét.

«Mondd hát, asszony,» kiáltotta Legree türelmetlenül, «hogyan vélekedel?»

«Kitelik-e a patkányoktól, hogy az előszobán keresztül haladva, kinyitnak egy ajtót, mikor rá volt fordítva a kulcs, sőt széket is állítottam elébe? És a patkányok jöttek lassú léptekkel az ágyamig, míg valaki kezével érintett, így?»

Cassy, mialatt beszélt, csillogó szemeit folyvást Legreere szegezte; ez pedig úgy meredt reá, mintha kísértetet látna, míg végtére Cassy az utolsó szó kimondása után jéghideg kezével Legree-ét érintette, ki káromkodva hátrahökkent.

«Asszony, mit jelentsen ez? Ilyesmi nem történt!»

«Nem, természetesen nem. Mondtam-e, hogy történt?» kérdezte Cassy dermesztő gúnymosollyal.

«De hát mit látott? Beszéljen!»

«Csak tessék ott aludni, megtud mindent.»

«A padlás felől jött az?»

«Az? Micsoda?»

«Amiről beszélt.»

«Én semmit sem mondtam.»

Legree nyugtalan léptekkel járt fel és alá.

«Meg akarom vizsgálni a dolgot. Még ma éjjel utána nézek. Elviszem pisztolyaimat -»

«Rajta! Tessék abban a szobában aludni. Szeretném már látni. Süsse el a pisztolyait!»

Legree lábával toppantott és káromkodott.

«Ne káromkodjék, senkisé tudhatja, kicsoda hallja meg. Hallga! Mi volt ez?»

«Micsoda?» kérdezte Legree összerézzenve.

A régi hollandi óra az egyik szögletben tizenkettőt ütött. Cassy kinyitotta a folyosóra nyíló ajtót és úgy tett, mintha hallgatóznék.

«Hallga! Mi ez?» kérdezte, ujját fölemelve.

«Csak a szél fú. Igaz, hogy átkozottul fú.»

«Simon! ide jöjjön velem,» suttogta Cassy, kezét karjára téve és a lépcső aljához vezetve őt.
«Tudja-e, hogy ez micsoda?»

Vad sikoltás hangzott le a padlásról. Legree térdei meginogtak, félelmében elsápadt az arca.

«Most jó volna a pisztolyokat használni,» jegyzé meg Cassy, vérfagyraló gúnnyal. Most ideje utána nézni, hogy mi történik ott fenn. *Ott vannak.*»

«Nem megyek fel!» szólt Legree káromkodva.

«Miért nem? Nem léteznek kísértetek, jól tudja,» és Cassy felszaladt a csigalépcsőn és nevetve nézett hátra. «Utánam!»

«Azt hiszem, az ördög maga vagy! Vissza, te boszorkány - jöjjön vissza, Cassy, ne menjen fel!»

De Cassy vad kacajjal felrohant és kinyitotta a padlás ajtaját; a gyertyát, melyet kezében tartott, bösz szélroham eloltotta. A sikoltások mind félelmesebben csengtek Legree fülébe, ki örült félelemmel a szobába menekült vissza, hol pár perc múlva Cassy hozzácsatlakozott.

«Reményilem, meg van elégedve,» szólt Cassy. «Fentjártam az ajtót betenni. *Mi történik a padláson?* Sejti-e, Simon? Mindenesetre örvendek, hogy nem aluszom alatta.»

Legree inkább kész lett volna az oroszlán torkába tenni fejét, mint utána járni, hogy ki van a padláson. Ezt felhasználva, Cassy ott éjjelenként, mikor a házban mindenki aludt, lassan és gondosan annyi élelmiszert halmozott fel, hogy meglehetősen időre egy-két embernek elég volt, azonkívül egyenként felvitte a maga és Emmeline ruháit. Mikor minden rendben volt, csak az alkalmat várta, hogy jól kieszelt tervét végrehajtsa.

Több napon át szokatlanul barátságos és alkalmazkodó volt Legreevel szemben, és azt lehetett hinni, hogy ketten a legjobb barátságban vannak. Most lássuk Cassyt Emmeline szobájában, ahol mindegyikük egy kis ruhacsomót kötözget össze.

«Vegye fel a kalapot és induljunk,» szólt Cassy.

«Félek, hogy most még észrevesznek bennünket.»

«Éppen azt akarom. Csak hadd üldözzenek bennünket. Erre szükségünk van. Mi a hátulsó ajtón kiosonunk és a rabszolgakunyhók felé szaladunk. Sambo vagy Quimbo okvetlenül meglátja. Megkezdődik az üldözés; mi a mocsarak közé menekülünk. Oda csak akkor követhetnek bennünket, ha felverték az egész házat és kieresztik a kutyákat. Mialatt ez történik, mi ketten a ház mögött elfolyó patakba lépünk és annak vizében gázolva, elmegyünk a hátulsó ajtóig. Így a kutyák nem akadhatnak nyomunkra, mert a vízben nincs szimatjuk. A házból minden ember utánunk fog iramodni, mi tehát abba a hátulsó ajtón át visszalopódzhatunk és elmegyünk a padlásra, hol az egyik ládában jó ágyat vetettem. A padláson jó sokáig kell majd tartózkodnunk, mert mondhatom, Legree minden követ meg fog mozgatni, hogy megkapjon bennünket. A szomszéd ültetvények felügyelőivel nagy vadászatot fog tartani felkutatva a mocsár minden talpalatnyi részét. Mindig azzal dicsekszik, hogy még nem tudott senki megszökni tőle. Hát vadásszon, ameddig tetszik.»

A két menekülő az est növekvő homályában a kunyhók felé vette útját s azokon túl haladva, már a mocsár széléhez ért. Ekkor egy férfihang utánok kiáltotta, hogy álljanak meg. De nem Sambo volt nyomukban, hanem Legree, ki heves szitkokra fakadva iramodott utánuk. Emmeline gyenge idegzete ezt nem bírta; Cassy karját megfogva, azt sóhajtotta a lány: «Óh Cassy, én elájulok.»

«Ettől óvakodjál, vagy megöllek,» figyelmeztette Cassy, ki fényes, bár kicsi tört rántott és a leány szeme előtt villogtatott.

A mocsár tömkelegében Legree hasztalan kereste volna a két nőt. Visszament a kunyhókhoz, éppen mikor az emberek hazajöttek a mezőről.

«Hollá! hé! Sambo! Quimbo! Emberek!» kiáltotta. Két szökevény van a mocsarak között. Öt dollárt kap az a nigger, aki megfogja őket. Eresszétek ki a kutyákat, Tigris, Fúrt és a többieket!»

Nagy lőtás-futás támadt. Fáklyákat szedtek elő. A kutyák rekedt, vad ugatása nem kevésbé élénkítette a jelenetet.

«Lelőjjük őket, ha másképp kézre nem keríthetők?» kérdezte Sambo, kinek puskát adott át gazdája.

«Cassyra löhetsz, ha tetszik, ideje, hogy a pokolba menjen, ahova való, de a leányt ne bánts! És most fiúk, rajta! Öt dollárt kap, aki kézrekeríti őket, és egy pohár pálinka is jut mindegyikteknek.»

Az egész üldözőcsapat a lobogó fáklyák fényénél ordítva, lármázva, a kutyák vonítása mellett a mocsárnak tartott; a ház valamennyi lakója némi távolságban követte. Az épület tehát teljesen üres volt, midőn Cassy és Emmeline a hátulsó ajtón át abba visszaosont. Az ablakon át még láthatta a két nő a fáklyás csapatot, mely e mocsárhoz érve, minden irányban elszéledt.

«Nem kell sietnünk,» jegyzé meg Cassy. «Minden ember az üldözéssel van elfoglalva; ez a ma esteli multság. Ráérünk felmenni. Mindenekelőtt,» tevé hozzá és elhatározott mozdulattal kivett egy kulcsot a Legree által sietében otthagytott kabát zsebéből, «mindenekelőtt útiköltségünkről gondoskodom.»

Kinyitotta az íróasztalt, kivett egy csomó bankjegyet, és a bankókat gyorsan megolvasta. «Most már,» úgy szólt, «felmehetünk a padlásra. Van ott elég gyertyánk és néhány könyvünk is, hogy valamiképp eltöltsük az időt. Ott fent, biztosítalak, nem keresnek bennünket.»

Mikor feljutottak a padlásra, Cassy az ágy gyanánt szolgáló láda mellett szögbe akasztotta a lámpát. «Ez lesz egyelőre az otthonunk,» mondá. «Hogy tetszik?»

Egy darabig mindketten hallgattak. Cassy egy francia könyvet kezdett olvasni; Emmeline nagy kimerültségében elszunnyadt és aludt egy ideig. Nagy lárma, kiáltozás, lódobogás és kutyaugatás riasztotta fel. Halk sikoltással talpra ugrott.

«Az üldözők hazajönnek, ennyi az egész,» szólt hidegen Cassy. «Ne félj semmit. Nézz ki ezen a nyíláson. Úgy-e, itt vannak mindannyian? Ma már mitsem tehet Simon. Ni, milyen sáros a lova, a kutyák is teljesen elfáradtak. Jó uram, meg kell még többször próbálni a vadászatot, a vadat máshol kell keresni.»

Az éjfél csendje borult végre a ház fölé. Legree, balsorsát átkozva és bosszút forralva, nyugalomra tért.

XXXVII. FEJEZET. A VÉRTANÚ.

Cassy és Emmeline szökése a különben is ingerlékeny Legreet a legnagyobb mértékben felháborította, és dühe - mint előre látható volt - Tom védtelen fejére zúdult. Legree figyelmét nem kerülte el annak idején, hogy midőn a rabszolgáknak hírül adta a szökést, Tomnak felragyogott a szeme. Azt is látta, hogy Tom nem csatlakozott az üldözőkhöz; de a nagy sietségben nem akart kikezdeni vele. Mikor szégyenszemre és várakozásában csalódva tért vissza, az a gyűlölet, mely rabszolgája iránt régóta gyült lelkében, határozott és veszélyes alakot kezdett ölteni.

«Gyűlölöm!» szólt Legree, még a szökés utáni éjjel, ágyában felülve. «Gyűlölöm! És talán nem az *enyém*? Nem tehetek vele mindent, amit akarok? Szeretném tudni, ki akadályozhat.» Összeszorította az öklét és úgy tett, mintha valamit a kezével megrázna és darabokra tépne.

Másrészt azonban Tom hűséges és értékes szolga volt, és bár épp azért annál jobban gyűlölte őt Legree, ez a körülmény mégis némi kiméletet parancsolt.

Reggel felébredve, elhatározta Legree, hogy egyelőre még nem szól, összehoz a szomszéd ültetvényekről egy vadásztársaságot kutyákkal és fegyverekkel, bekeríti a mocsarat és átkutatja azt rendszeresen. Ha lesz siker, jó lesz; ha nem, maga elé idézi Tomot és - fogait összevicsorította és vére forrt - *akkor* összezúzza azt a fickót...

Másnap három-négy lovas táncoltatta paripáját a lakóház homlokzata előtti téren és a négerek a kutyafalkával küzdöttek, melynek csaholása, ugatása messze hangzott. A lovasok felügyelők voltak a szomszéd ültetvényeken, vagy pedig Legree ivópajtásai a szomszéd város korcsmájában. A négerek is különböző ültetvényekről jöttek és Legree bőségesen osztogatta köztük és a lovasok között a pálinkát.

A vadászat sokáig tartott, nagy hévvel folyt, de természetesen eredménytelenül. Cassy gúnyos örömmel látta a padlásról, amint Legree fáradtan és leverve szállt le lováról.

«Most, Quimbo,» szólt Legree, lakószobájában a pamlagra heveredve, «eredj és hozd egyenesen ide azt a Tomot. A vén gazember oka az egésznek. De kivasalom a fekete bőrből, hogy tulajdonkép mit tett és miért tette!»

Tom sejtette, hogy miért hivatja őt gazdája. Csakugyan be volt avatva a szökés tervébe, és azt is tudta, hol rejtőzik a két nő. Ismerte annak az embernek, kivel most dolga volt, jellemét és zsarnoki hatalmát. De Istenben bízva, inkább meg akart halni, mintsem a védteleneket elárulni.

«Nosza, Tom,» szólt Legree közel lépve, a néger kabátjának gallérját bőszipen megragadva és dühe paroxysmusában fogán keresztül sziszegve a szót, «tudod-e, hogy menten megfoglak ölni?»

«Ez nagyon hihető, Mas'r,» felelt Tom nyugodtan.

«Azonnal megteszem, ha meg nem mondd, mit tudsz arról a két nőszemélyről.»

Tom hallgatott.

«Nem hallod?» kiáltotta Legree toporzékolva és a haragos oroszán ordításával. «Szólj!»

«Egyáltalában nincs mit mondanom, Mas'r,» válaszolt Tom lassú, szilárd, elhatározott szóval.

«Mered mondani, te vén, fekete keresztény, hogy nem *tudsz* róla?»

Tom hallgatott.

«Beszélj!» mennydörgött Legree és dühös ütest mért Tomra. «Tudsz valamit a dologról?»

«Tudok róla, Mas'r, de nem mondhatok semmit. *Kész vagyok meghalni!*»

Legree nagyot lélezett, dühét elfojtva, karonragadta Tomot és egészen közel hajolva hozzá, ijesztő hangon szólt: «Hallod-e, Tom! Tán azt hiszed, mert egyszer-másszor írgalmaztam neked, nem is beszélek komolyan, de ezúttal el vagyok határozva és számot vetettem a költséggel is. Mindig szembeszállottál velem, de most megtörlek vagy megöllek. Cseppenkint kiszedem a vért belőled, míg meg nem hajolsz.»

«Mas'r,» válaszolt Tom, gazdája szemébe nézve, «ha beteg volna, vagy bajban, vagy halálos ágyán és én segíthetnék, megtenném szívem vére árán; és ha e vén testem minden csepp vérével megmenthetném az ön drága lelkét, szívesen ontanám véremet, mint az Úr értem ontotta véréét. Óh, Mas'r, ne terhelje lelkét e rettentő bűnnel. Önmagán több kárt tenne vele, mint rajtam. Tegye bár a legrosszabbat, amit tehet, az én kínomnak vége szakad csakhamar, de ön, ha meg nem bánja bűnét, örökre elkárhozik.»

Egy pillanatig Legree mintegy megdermedve bámult Tomra és oly csend uralkodott, hogy tisztán hallhatták az öreg óra ketyegését. De ez csak egy pillanat volt, a tétovázás szünete, az elhatározás utolsó késedelme, mely után a gonosz szellem hétszeres erővel tört ki: Legree tajtékozó dühvel a földre teperte áldozatát.

«Mindjárt vége lesz, Mas'r,» szólt Sambo, ki önkéntelenül mély meghatottsággal volt tanúja Tom türelmes viselkedésének.

«Csak üssétek, míg meg nem törik. Üssétek!» ordította Legree. «Minden csepp véréét kiszedem testéből, ha nem vall.»

Tom kinyitotta a szemét és urára nézett. «Szegény, nyomorult teremtmény!» monda, «nekem többé nem árthatsz. Megbocsátok egész szívemből!» és teljesen elvesztette eszméletét.

«Végre valahára meghalt, úgy látom,» szólt Legree s előre lépett, hogy megnézzze. «Igen, meghalt! No hát végre elhallgat, ennek is örvendhetünk!»

De Tom még nem adta ki végső lehelletét. Szelíd szavai, kegyes imái még az állatias négereket is meghatották, kik Legree kegyetlenségeinek végrehajtói voltak. Ezek, mihelyt gazdájuk eltávozott, gondozni kezdték Tomot és igyekeztek őt életre hozni, mintha ezzel szolgálatot tettek volna neki.

«Bizony, iszonyú gonosz dolgot műveltünk!» - szólt Sambo, «reménylem, Mas'r fog felelni érte, nem mi.»

Megmosták a sebeket, fekvőhelyet rögtönöztek egy csomó ellökött gyapotból és egyikök elment Legreetől egy korty pálinkát kérni, azt állítva, hogy fáradt és neki kell az ital, melyet azonban magával elvitt és Tom szájába öntött.

«Óh Tom,» szólt Quimbo, «mi átkozottul gonoszok voltunk veled szemben.»

«Megbocsátok egész szívemből!» szólt Tom elgyöngültségét tanúsító hangon.

«Óh, Tom! nem mondanád meg nekünk, ki volt Jézus?» kérdezte Sambo. «Kicsoda ő?»

Ez a szó felserkentette az elhunyo lelket. Tom néhány szívből eredő szóval ecsetelte Jézus életét, halálát, örökkévalóságát és üdvözítő hatalmát.

A két elvadult ember sírva hallgatta.

«Miért nem hallottam ezt előbb?» kiáltotta fel Sambo. «De én hiszek! Nem tehetek róla. Uram, Jézus! könyörülj rajtunk!»

«Szegény emberek,» szólt Tom; «szívesen elviselek mindent, csak közelebb hozzalak titeket Krisztushoz! Óh, Uram, hozzád fohászkodom, ezt a két lelket még add nekem!»

Isten meghallgatta imáját!

XXXVIII. FEJEZET. AZ IFJÚ ÚR.

Két nappal később könnyű szekéren egy fiatal ember hajtott át a china-fasoron; az épülethez érve, gyorsan leugrott és a ház ura után tudakozódott. Ez a fiatal ember Shelby György volt.

Szerencsétlen véletlennél fogva az a levél, melyet Miss Ophelia Mrs. Shelbyhez intézett, egy-két hónapig vesztegelt a postán, mielőtt rendeltetése helyére elért, és mikor végre kézbesítették, már senki sem tudhatta, hogy Tom a Red-River távoli mocsárvidékének melyik részébe került.

Mrs. Shelby a legnagyobb érdeklődéssel olvasta a levelet, de rögtöni intézkedés, a levél értelmében, nem állt módjában. Éppen lázbetegen fekvő férjének ápolásával volt elfoglalva. György fia, ki időközben felnőtt fiatal emberré serdült, hűséges segítője volt mindenben s különösen megbízhatónak mutatkozott atyja vagyoni ügyeinek ellátásában. Miss Ophelia nem mulasztotta volt el St. Clare ügyvédjének nevét közölni; a jelen körülmények között a legtanácsosabb volt ez ügyvédhez levélben fordulni. Mr. Shelbynek két nappal később bekövetkezett halála azonban természetesen hosszú időre egészen más, sürgősebb ügyekre fordította a figyelmet. Mrs. Shelby és fia számadások megvizsgálásával volt elfoglalva; aztán eladták a jószágot, kifizették az adósságokat. Megjött végre az ügyvéd válasza, mely annak közlésére szorítkozott, hogy a tudakolt egyént árverésen eladták, a pénzt érte felvették s egyebet nem tudni róla.

Ez az eredmény természetesen nem elégítette ki sem Mrs. Shelbyt, sem fiát. György vagy hat hónappal később, mikor Új-Orleánsban elintézni való dolgai akadtak, elhatározta, hogy személyesen kutatja Tom hollétét s igyekszik őt felfedezni és kiszabadítani.

Néhány hónapi sikertelen keresés után tiszta véletlen vezette őt nyomra s elegendő pénzzel a zsebében a Red-Rivert járó egyik gőzösre ült oly elhatározással, hogy öreg barátját kíváltja.

Legree elé vezették, ki elég mogorván fogadta.

«Úgy értesülök,» szólt a fiatal ember, «hogy ön Új-Orleánsban egy Tom nevű embert vásárolt. Ez mindig az atyám jószágán élt és most azért jöttem, hogy - ha lehet - visszavásároljam.»

Legree, kinek arca elsötétült, szenvedélyesen kifakadt: «Igen, megvettem azt a fickót és átkozott vásárlás volt ez. A legszófogatlanabb, legmerészebb, legszemtelenebb kutya az a Tom. Kénytelen voltam őt úgy kikorbácsoltatni, mint még nem tettem más niggerrel. Azt hiszem, haldoklik, vagy talán már ki is múlt.»

«Merre van? Látni akarom,» kiáltott fel György hevesen. Arcába szökött a vér és szeme villámlott, de egyelőre okosan hallgatott.

«A fészerben van,» szólt a kis fiú, ki György lovaira vigyázott.

Legree egyet rúgott a legénykén és nagyot káromkodott; György szó nélkül felkereste a kijelölt helyet.

Tom két nap óta feküdt. Nem nagyon szenvedett; mert az érzés minden idegszála el volt benne tompulva; többnyire nyugodt kábultságban hevert; erős szövötű testéből a bezárt lélek nem tudott egyhamar kiszabadulni. Lopva, az éj sötétjében meglátogatták azok a szegény nyomorultak, kikkel ő annyi jót tett és kik ezt éji nyugalma feláldozásával némileg viszonozni óhajtották. Tulajdonképp mást, mint egy pohár vizet, nem nyujthattak, de amit adtak, azt teljes szívvel adták.

Cassy is eljött megelőző éjjel, nem gondolva azzal, hogy felfedezik. Mélyen megindulva a kegyes lélek elhaló hangon susogott végszavaitól, a sötét kétségbeeséssel vívódó nő sírt és imádkozott.

György, mikor a fészerbe lépett, érezte, hogy feje szédül és szíve fáj.

«Lehetséges-e? - lehetséges?» kérdezte a haldokló mellett letérdelve. «Tamás bátya! szegény - szegény öreg barátom!»

Valami e hang csengéséből a haldokló fülébe lopódzott. Feje megmozdult, mosoly játszott ajakán. A fiatal ember, szegény barátja fölé hajolva, könnyeket ontott, melyek férfias szívének becsületére váltak.

«Óh, kedves Tamás bátya! ébredessen - csak még egyszer szólaljon meg! Tekintsen fel! Itt van Mas'r George, a kis György úrfi. Nem ismer rám?»

«Mas'r George?» szólt Tom, szeméit kinyitva, gyöngye hangon és ámulva tekintett körül.

Lassankint felérte lelkével a viszontlátás gondolatát, előbb kifejezéstelen szeme határozott és élénk tekintetű lett, egész arca felvidult, kezeit összekulcsolta, arcán könnyek peregtek le.

«Áldva legyen az Úr! ennyi, csak ennyi kellett nekem! Nem feledkezett meg rólam. Most már nyugodtan halhatok meg! Áldva legyen az Úr!»

«Nem fog meghalni! nem *szabad* meghalnia, ne is gondoljon arra! Eljöttem, hogy kiváltsam és haza vigyem!»

«Óh, György úrfi, elkésett. Az Úr váltott meg engem, ő fog engem hazavinni - és én hozzá vágyódom. Jobb a mennyekben, mint Kentuckyban.»

György mélyen meg volt rendülve. Nem talált szót. Tom megfogta a kezét és tovább beszélt:

«Nem kell elmondani szegény lelkem Chloenak, milyen állapotban talált engem György úrfi. Borzasztó volna ezt hallania. Csak annyit mondjon neki, hogy útban talált az örök fényesség felé s nem maradhattam itt senki kedvéért. És mondja meg neki, hogy az Úr mellettem volt mindenütt és mindig s így könnyű és kellemes volt nekem minden. És, óh, a szegény gyermekek - és a baby - hányszor vérzett értük öreg szívem. Mondja nekik, hogy kövessenek engem, mindnyájan kövessenek. Üdvözölje nevemben uramat, a drága, jó missist és egész háznépüket. Nem képzeli, mennyire szeretem őket. Minden emberi lényt szeretek, mindenhol; minden csak szeretet körülöttem. Óh, György úrfi, mily szép kereszténynek lenni!»

E pillanatban Legree jött az ajtóhoz és erőltetett közönnyel betekintve, ismét eltávozott.

«A vén Sátán!» szólt György haraggal. «Reményilem elviszi az ördög s bűnhődik gonoszságáért!»

«Ne szóljon így, György úrfi, ez fáj nekem. Ő tulajdonképp nem ártott nekem, csak a mennyország kapuját nyitotta meg, ennyi az egész.»

E szavak után az erő, melyet a viszontlátás öröme öntött a haldokló tagjaiba, hirtelen aláhanyatlott. Tom behunyta szemét, arcán az a titokszerű kifejezés honolt, mely a túlvilág közelségét mutatja.

Hosszú, mély lélekzetet kezdett venni, széles melle zihálva emelkedett. Az arc a diadalmas hős örömetől sugárzott.

«Ki választhat el bennünket Krisztus szeretetétől?» kérdezte elhaló hangon és mosollyal ajkán elszenderült.

György ünnepélyes tisztelettel ült ott. Úgy tetszett neki, hogy a helyiség szentéllyé változott. Az élettelen szemeket befogva, felállt és csak egy gondolat töltötte el, melyet oly találón fejezett ki egyszerű öreg barátja: «Mily szép kereszténynek lenni!»

Megfordult. Legree állt mogorva arccal mögötte. A halott jelenlétében György fékezte ifjú szenvedélyességét. Átható, fekete szemeit Legreere szegezve, egyszerűen ennyit mondott, újjával a holttestre mutatva: «Kihasználta, amennyire csak lehetett. Mit fizessek a holttestért? El akarom vitetni, hogy tisztességesen temessék.»

«Nem árulok holt niggereket,» felelt Legree barátságtalan hangon. «Eltemetheti akkor és ott, ahol akarja.»

«Emberek,» szólította meg parancsoló hangon György az ott lézengő két, három négert, kik a halottat bámulták, «segítsetek; emeljük fel és vigyük a szekérre. Aztán hozzatok ást.»

Megtörtént. Legree színlelt közönnnyel és füttyörészve követte őket a szekérhez.

György felső kabátját terítette ki és arra fektette a tetemet, hátratulva a kocsiülést. Azután hátrafordult, tekintetét Legreere szegezte és erőltetett nyugalommal kezdte:

«Még nem mondtam önnek, hogy erről a borzasztó esetről mi a véleményem; annak itt se helye, se ideje. De, uram, ezen ártatlan vérért igazságot kell szolgáltatni. A gyilkosságot fel fogom jelenteni. Megyek és feladom önt a bírónak.»

«Tessék!» szólt Legree, gúnyosan csettentve újjaival. «Szeretném látni. Honnan veszi a tanúkat? Bebizonyíthatja? Rajta hát!»

György átlátta, hogy tehetetlen. Az ültetvényen nem volt fehér ember és a négerék tanuságát a déli államokban nem fogadják el.

«Különben, minek annyi hühó egy halott négerért?» jegyzé meg Legree.

Ez a szó úgy hatott, mint a szikra a löporraktárban. György, a haragtól elragadva, egyetlen ütéssel lesújtotta Legreet, ki arccal a földre bukott és mikor fel is kelt és letisztította a port a ruhájáról, szembetűnő tisztelettel nézett a lassan távozó szekér után és míg az teljesen el nem tűnt, ki nem merte nyitni a száját.

Az ültetvény határán túl György kiszemelt egy száraz, homokos helyet néhány fa árnyában. Ott ásatta a sírt.

Beléfektették Tomot; az emberek szótlánul hányták a földet a gödörbe. Felhantolták a sírt és zöld pázsittal földték.

«Fogadalmat teszek, örök Isten,» szólt György, szegény barátja sírján térdelve, «fogadalmat teszek; ez órától kezdve erőmtől telhetőleg elkövetek mindent, hogy a rabszolgaság átkát megszüntessem honomban.»

Emlékkő nem jelzi barátunk végső nyugalóhelyét. Nem is szorul ilyenre. Az Úr tudja, hol fekszik és fel fogja támasztani halhatatlan életre.

Ne szánakozzatok rajta! Ily élet és ily halál nem szánandó. Nem a mindenhatóságban nyilvánul Istennek legfőbb dicsősége, hanem az önmegtagadó szenvedő szeretetben. És boldog az az ember, akit Ő mintegy társául fogad és ki az ő nyomdokába lépve, türelmesen hordhatja keresztjét.

XXXIX. FEJEZET. A KÍSÉRTET.

Legree rabszolgái közt az a hír kezdett elterjedni, hogy kísértetek járnak. Suttogva beszéltek, hogy az éj néma csendjében léptek neszét lehetett hallani: valaki lejött a padlásról és bejárta a házat. Hiába zárták be a padlásajtót; a kísértetnek vagy volt álkulcsa, vagy át tudott bújni a kulcslyukon és aggasztó módon ép oly szabadon járt-kelt, mint nyitott ajtónál.

Fehér lepedőbe burkolt magas alak járt körül a leginkább kísértetinek elismert időben, ajtón be, ajtón ki; a házat megkerülve, hol eltűnt, hol újra megjelent és az emberektől került lépcsőn felment a végzetes padlásra; de mindennek dacára az ajtók reggel úgy be voltak zárva, mintha semmi sem történt volna.

Legree füléhez is eljutott a suttogás, mely annál inkább izgatta, minél jobban titkolództak előtte. Több pálinkát kezdett már most inni, a fejét magasabban tartotta és még többet káromkodott, mint előbb - de csak nappal, mert éjjel rossz álmai voltak és kellemetlen látományai. Tom temetése után az éjszakát a városban dőzsölve töltötte. Későn és fáradtan vetődött haza, bezárta ajtaját, lehúzta a kulcsot és lefeküdt.

A bezárt ajtó elé még szék is volt téve, az ágyfejenél éjjeli lámpa égett, emellett a pisztolyok heverték. Legree még az ablakokat is megvizsgálta, hogy jól be vannak-e csukva; aztán szitkozódva kijelentette, hogy sem az ördöggel, sem az angyalokkal nem törődik és ezzel elaludt.

Valóban, aludt; mert fáradt volt. Mélyen aludt. De bizonyos idő múlva úgy érezte, mintha árnyék esnék reá, valami borzongatta, félni kezdett az irtózatostól, ami feje felett lebeg. Kiáltás és nyögés zűrzavaros zaja hangzott fülébe és emellett tudta, hogy alszik, igyekezett felébredni. Most már csak félálomban volt. Bizonyosan tudta, hogy valaki belépett a szobába. Észrevette az ajtó nyílását, de nem tudta mozgatni se kezét, se lábát. Végre hirtelen össze-rezzenéssel megfordult: az ajtó csakugyan nyitva állt, és kinyult egy kéz, mely eloltotta a lámpát.

Felhőn, ködön keresztül beszűrődött a holdvilág és most - látta Legree - valami fehérség beosont. Hallható volt a kísérteti mez suhogása. Egy alak megállt az ágy mellett, hideg kéz érintette az ágyban fekvő ember kezét; halk, félelmes suttogással háromszor hallatszott: «Jőjj! jőjj! jőjj!» És egyszerre eltűnt minden. Legree, kinek egész testén kiütött a hideg veríték, kiugrott az ágyból és megrázta a kilincset. Az ajtó be volt zárva és az ember lerogyott eszméletlenül.

Ezen eset után Legree még inkább neki adta magát az ivásnak. Nem ivott többé óvatosan, hanem oktalanul, a következményekkel nem törődve.

Beszélték mindenfelé, kevéssel ezután, hogy beteg és halálán van. Senki sem akart mellette maradni, megborzadtak az emberek, mikor őrzöngött és sikoltott és beszélt látományokról, hogy majd megfagyott a vér annak ereiben, aki hallgatta; és a halálos ágy mellett is ott áll a komor, fehérbe öltözött kérlelhetetlen alak, mely hívta: «Jőjj! jőjj! jőjj!»

Ugyanazon éjjel, amidőn ez a látomány megjelent, hajnal hasadta előtt nyitva találták a házkaput. Még előbb azt látták a négerek, hogy két női alak a fasoron át az országút felé siet.

Már felkelőben volt a nap, midőn Cassy és Emmeline egy csoport fa alatt rövid ideig megpihent a város közelében.

Cassy, a spanyol kreolnők módjára, egészen fekete ruhát viselt. Arcát sűrű, hímzett fátyol takarta. Ő a szökés alkalmával az úrnő szerepét játszotta, Emmeline a szolgálóét. Minthogy

Cassy kora fiatalságától kezdve mindig nagyúri körökben forgott, beszéde, minden mozdulata és egész magatartása teljesen összhangzott szerepével, és elég ruhát és ékszert is megtartott jobb napjaiból, hogy e tekintetben is az úrnőt játszhassa. Mint ilyen jelent meg, Emmelintől követve, a város kis vendéglőjében.

Az első ember, aki neki feltűnt, mihelyt odaérkezett, Shelby György volt, aki azért tartózkodott ott, hogy a legközelebbi gőzhajót bevárja. Már a padlásról is meglátta Cassy a fiatal embert, midőn ez Tom holttestét elvitette. Mint kísértet körüljárva, a négerek beszédeit megleste Cassy és megtudta, milyen viszony fűzte a Györgyöt Tomhoz.

Este felé megjött a gőzhajó. György azzal az udvariassággal, mely Kentucky lakóit jellemzi, segített Cassynak a hajóra szállni és gondoskodott arról, hogy a hölgy jó szobát kapjon.

Míg a Red River folyón úszott a hajó, Cassy, betegség ürügye alatt, az ágyban maradt. A Mississippi folyóhoz érve, megtudta György, hogy az úrhölgy - miként ő is - a folyón felfelé fog utazni, és azt az ajánlatot tette neki, hogy ugyanazon hajón folytassák útjukat. A jó Cincinnati gőzösön Cassy egészsége csakhamar javult. A fedélzeten üldögélt, a többi utasokkal együtt étkezett és általános feltűnést keltett mint oly nő, ki valamikor igen szép lehetett.

György az első pillanattól kezdve, midőn Cassy arcát meglátta, valami hasonlóságot velt észrevenni rajta. Önkénytelenül nézegette őt és folyvást figyelemmel kísérte. Bárhol ült Cassy, mindig a fiatal ember tekintetével találkozott, úgy hogy kényelmetlenül kezdte érezni magát. Azt kellett gondolnia, hogy György gyanít valamit. Elhatározta végre, hogy az ifjú nagylelkűségére bízva magát, elbeszéli neki egész történetét s azt a biztosítást nyerte tőle, hogy mindent elkövet, ami hatalmában áll, pártját fogja s bajából kisegíti.

Az utasok között volt egy francia hölgy is, Madame de Thoux, tizenkét éves gyönyörű leánykájával.

Ez a hölgy, ki társalgás közben hallotta, hogy György hazája Kentucky, nagyon kereste az alkalmat, hogy vele közelebbi ismeretségbe lépjen, miben nagy segítségére volt kis lányának kedvessége.

György gyakran Madame de Thoux szobájának ajtajához állította székét és társalgásukat a fedélzeten ülő Cassy is hallhatta. A francia nő behatóan tudakozódott Kentuckyre vonatkozó dolgokról, mivel régebben maga is ott lakott, még pedig - mint György meglepetésére kiderült - Shelbyék szomszédságában.

«Ismert ön,» kérdé egyszer, «közelebbről egy Harris nevű embert?»

«Egy ily nevű öreg úr atyám jószágától nem messze lakik,» felelt György; «de nem voltunk soha közelebbi összeköttetésben vele.»

«Sok rabszolgát tart, úgy-e bár?»

«Úgy van.»

«Hallotta-e valaha, hogy volt egy mulatt fia, kit Györgynek híttak?»

«Bizonyára. Harris György - jól ismerem. Nőül vette édes anyám rabszolgái egyikét, de nem rég Kanadába menekült.»

«Igazán?» kérdé Madame de Thoux élénken. «Hála Istennek!»

György nem szólt, de szeméből kilátszott meglepetése.

Madame de Thoux kezére hajtotta fejét és könnyekre fakadt. «Ő édes testvérem,» mondá.

«Oda vagyok bámulatomban,» szólt György székét hátrataszítva és Madame de Thouxra nézve.

«Engem,» szólt az utóbbi, «mikor ő még kis fiú volt, eladtak. Egy jó és nagylelkű ember vásárolt meg, ki Nyugat-indiába vitt, ott felszabadított és nőül vett. Nemrég férjem elhunyt és én azért jöttem Kentuckyba, hogy fivéremet felkutassam és kiváltsam.»

«Hallottam őt egy nővéréről beszélni, kit a déli államokban eladtak rabszolgának, Emiliának nevezte.»

«Valóban, én vagyok az. És fivérem hogyan fejlődött?»

«Nagyon csinos fiatal férfi, a rabszolgaság átka dacára, mely reánehezdedt. Értelmesség és jellem tekintetében kiváló. Én ezt azért tudom, mert a mi házunkból nősült.»

«Miféle leányt vett el?»

«Az valódi kincs. Szép, értelmes, szeretetreméltó asszonyka. Nagyon vallásos. Anyám nevelte nagy gonddal, mintha saját lánya volna. Tanult írni, olvasni, hímezni, varrni és gyönyörűen énekel.»

«Az önök házában született?»

«Nem. Atyám Új-Orleánsban vette mint nyolc-kilenc éves lánykát. Mint most utólag kitűnt, mesés árt fizetett érte, hihetőleg rendkívüli szépsége miatt.»

György úgy ült, hogy hátat fordított Cassynak és ép azért nem láthatta ennek arcán a mély figyelmet, mellyel e részleteket hallgatta. Egyszerre, szinte belesápadva a nagy érdeklődésbe, azt kérdezte Cassy Györgytől, kinek karját érintette: «Nem tudja annak az embernek a nevét, akitől a kis lányt megvették?»

«Simmonsnek hítták. Azt hiszem, e nevet láttam az adásvevési szerződés alá írva.»

«Oh Istenem!» kiáltotta fel Cassy és eszméletlenül elterült a padlón.

Szegény Cassy! Mikor magához tért, a fal felé fordult arcával és sírt, zokogott, mint egy gyermek. Biztosra vette, hogy Isten megkönyörült rajta, hogy viszontláthatja gyermekét.

XL. FEJEZET. BEFEJEZÉS.

Kevés mondani valónk van, hogy befejezzük történetünket. Shelby György elküldte Cassynak az adás-vevési szerződést, melyből kétségtelenül kitűnt, hogy Eliza az ő gyermeke. Madame de Thoux kíséretében azonnal Kanadába sietett Cassy és ott a Harris-családra ráakadtak Montrealban.

Immár öt év óta szabad ember volt György. Állandó foglalkozást kapott egy derék gépésznél és eleget szerzett, hogy fenntarthassa családját, mely időközben egy lánykával szaporodott.

A kis Harryt, aki szép, élénk fiúvá cseperedett fel, jó iskolába küldték, hol a tudományokban szép előmenetelt tett.

Csinos kis házikóba lépünk Montreal külvárosában. Este van. A kandallóban vidám tűz pattog; a teaasztal fehér abrosszal megterítve, az estebédre készen áll. A szoba egyik szegletében zöld posztóval borított asztal áll, tollal, téntával, fölötte könyves polc. György az asztalnál ül, olvas és jegyezget.

«Gyere, György,» mondja Eliza, «ma egész nap távol voltál. Tedd le azt a könyvet és beszéljünk, mialatt a teát elkészítem.»

A kisebb Eliza odasompolyog atyjához, igyekszik kihúzni a könyvet kezéből és térdére felmászni.

Az anya, látszik, kissé idősebb, alakja teltebb, haját már matrona módjára fésüli; de szembe-tűnik az is, hogy megelégedett és boldog nőnek kell lennie.

Kopogtatnak az ajtón, Eliza odalép és kinyitja azt. Örvendve felkiált: «Óh, ön az?» Erre odasiet férje és üdvözlí a jó amherstbergi lelkészt, kinél ő és Eliza legelőször menhelyet talált, mikor Kanada partján kikötöttek. Két nő kíséri a papot és Eliza üléssel kínálja őket.

Madame de Thoux - ő jött el Cassyval - minden bevezető szó nélkül György nyakába borul és szenvedélyesen kérdezi:

«Nem ismeresz, György? Én vagyok Emilia nővéred!»

Cassy, nyugodtabban viselve magát, leült, de elébe kerül a pici Eliza, kinek minden vonása, minden hajfűrtje olyan, mint Cassy leányáé volt, mikor elváltak egymástól. A kis jószág Cassy arcába kandikál és az felkapja őt, kebléhez szorítja s maga is azt hiszi, hogy a valót mondja e szavakkal: «Édesem, én anyád vagyok!»

Nemsokára mindannyian a legjobb barátságban az asztal körül ültek és határozottan jól érezték magukat e családi körben. És két-három nap alatt különösen Cassy oly változáson ment keresztül, hogy alig lehetett ráismerni. Arcának kétségbeesett, dúlt kifejezését a szelíd bizalomé váltotta fel. Eliza állhatatos és következetes vallásos érzületénél fogva igen alkalmas volt arra, hogy anyját a helyes útra kalauzolja. Cassy készségesen engedett az üdvös befolyásnak és meggyőződéses, szeretetteljes kereszténynővé lett.

Ugyancsak egy-két nap múlva Madame de Thoux részletesebben beavatta testvérét a maga viszonyaiba. Férje halálával tetemes vagyon maradt reá, melyet kész volt György családjával megosztani. Midőn azt kérdezte fivérétől, hogy mi módon lehetne legjobban hasznára, azt kapta válaszul: «Képeztess ki engem, Emilia; mindig ez volt szívem legfőbb vágya. Ha ez megtörténik, minden mást magam is elérhetek.»

Érett megfontolás után határozatba ment, hogy az egész család néhány évet Franciaországban töltsön. El is vitorláztak oda, magokkal vive Emmelinet, ki szépségével meghódította az egyik hajóstiszt szívét és kevéssel a partraszállás után oltár elé léphetett.

György négy esztendőn át egyetemi tanulmányokkal foglalkozott Franciaországban és fáradhatatlan buzgalommal igen alapos műveltséget szerzett. Politikai zavarok kényszerítették ismét Amerikában keresni menedéket, de néhány hét múlva nejével, gyermekeivel, nővérével és anyjával Afrikába hajózott, hogy ott állandóan letelepedjék. Hihető, hogy még hallani fog róla a világ.

Még csak egynéhány szót kell mondanunk Topsyról és végül Shelby Györgyről.

Miss Ophelia Topsyt hazavitte magával Vermontba. Ott eleinte furcsa és fölösleges dolognak tetszett, hogy a háznép ily módon szaporodott, de Miss Ophelia oly lelkiismeretes nevelte a nevelői teendőit, hogy a gyermek rövid idő alatt megtudta nyerni a család és az összes szomszédok kegyét. Midőn felserdült Topsy, saját kérésére megkeresztelték, és mint a keresztény egyház híve, annyi értelmet, tevékenységet és buzgalmat tanusított, hogy méltónak találták Afrikába küldeni, hol mint hittérítő működött és hazája gyermekeinek tanításával foglalkozott.

Ami Shelby Györgyöt illeti, ő csak egy-két sort írt édes anyjának, tudatva, hogy mily napon fog hazaérkezni. Öreg barátja halálának körülményeiről nem volt lelke írni. Megpróbálta egynéhányszor, de mindannyiszor eltépte a papírost, letörölte könnyeit és elrohant, hogy kissé nyugodtabbá lehessen.

Vidám sürgés-forgás volt Shelbyék házában azon a napon, amikor az ifiúr megérkezését várták.

Mrs. Shelby kényelmes ebédlőjében ült, hol vidám tűz pattogott a kandallóban s a késő őszi időben immár jóleső meleget terjesztett. Csillogó ezüsttel és kristálypoharakkal terített asztal körül régi ismerősünk, Chloe néni foglalatzkodott. Új kalikoruha volt rajta, tiszta, fehér kötöt viselt és jól keményített turbánt. Fénylő, fekete arca ragyogott a meglelégedéstől.

«Semmit sem írt az ifjú úr öreg uramról?» kérdezte, a teacsészékkel babrálva.

«Semmit. Egyáltalában nem írt részletesen, Chloe, csak annyit, hogy majd mindent elmond itthon.»

«Azt hiszem,» szólt Chloe, «öreg férjem nem fogja megismerni a fiúkat és a babyt. - Missis, készentartja a bankjegyeket?»

«Igen, Chloe.»

Chloe kikötötte magának, hogy ugyanazokat a bankjegyeket mutatja be hazatérő férjének, melyekben a fizetését kikapta.

Szekér robogása hallatszott.

«György úrfi!» kiáltott fel Chloe, az ablakhoz rohanva.

Mrs. Shelby az ajtóhoz sietett és ott fia ölelő karjai várták. Chloe néni aggódó várakozással nézte őket.

«Óh, szegény Chloe néni!» szólította meg György, ki szánakozó arccal állt meg előtte és kérges, fekete kezét két kézzel szorongatta; «szívesen odaadtam volna egész vagyonomat, hogy Tamás bátyát hazahozhassam magammal, de ő már elköltözött jobb hazába.»

Mrs. Shelby felsikoltott, de Chloe néni mitsem szólt.

Mindhárman beléptek az ebédlőbe. A pénz, melyre Chloe oly büszke volt, még ott hevert az asztalon.

«Itt van!» szólt, fölszedve a papírpénzt, melyet reszkető kézzel nyújtott úrnője felé. «Nem akarom többé látni, nem akarok hallani róla. Úgy történt, ahogy előre gondoltam: eladták férjemet és megölték!»

Chloe hátat fordított és büszkén készült kilépni a szobából. Mrs. Shelby követte, szeliden megfogta egyik kezét, leültette s mellette foglalt helyet.

«Szegény jó Chloém!» így szólt.

Chloe úrnője vállára támasztotta fejét és zokogva kiáltotta: «Óh Missis! bocsásson meg, szívem megszakad - ennyi az egész.»

* * *

Talán egy hónappal később reggeli órában a Shelby-ház valamennyi rabszolgája parancsot kapott a ház nagy csarnokában összegyűlni, ahol az ifjú úr valamit közölni akart velök.

Mindannyiok nagy meglepetésére iratcsomóval a kezében jelent meg György. Minden jelenlevőnek szabadonbocsátására vonatkozó okmányokat vett elé és olvasott fel sorban, általános zokogás, könnyezés közepette.

Sokan azonban körülfogták és nagyon kérték, ne bocsássa el őket, és aggódó arccal vissza akarták adni szabadságleveleiket.

«Édes barátaim,» szólt György, mihelyt kissé elhallgattak körüle, «nem szükséges, hogy elhagyjatok. Jóságomon annyi munkaerő kell, mint eddig. De most szabad emberek és nők vagytok. Munkátokat meg fogom fizetni kölcsönös egyezkedés szerint. A ti előnyötök csak az, hogy el nem adhatlak benneteket, ha eladósodom; nem adhat el más sem, ha meghalok. - És most még egyet. Mindnyájan emlékeztek a jó Tamás bátyára. Az ő sírhalmán tettem szent fogadást, hogy rabszolgát nem tartok többé, énmiattam senkise legyen annak a veszélynek kitéve, hogy elszakítják otthonától, barátjaitól és kényszerítik elhagyatott ültetvényen végezni életét, mint Tamás bátya. Szabadságtoknak örvendve, ne feledjétek, hogy annak a jó léleknek köszönhetitek és háláljátok meg azzal, hogy szeretetet tanusítok özvegye és árvái iránt. Valahányszor Tamás bátya kunyhóját látjátok, arra intsen az benneteket, hogy nyomdokaiba lépve, mindegyiktek oly becsületes, hűséges keresztény legyen, amilyen ő volt.»